

3.

**JUGOSLOVANSKI (BALKANSKI) VOJAŠKI
POLIGON****3.1. Osnovne opredelitve sodobnih vojaških doktrin**

Balkan je zaradi svojega geopolitičnega in predvsem geostrateškega položaja prav gotovo primeren poligon za preverjanje oziroma preizkušanje sodobnih in ofenzivnih vojaških doktrin, od specialne vojne, strategije posrednega nastopanja do nekonvencionalne vojne in drugih. Namenoma želim podrobno prikazati eno od ameriških vojaških doktrin, ki jo prevzemajo tudi nekatere druge države oziroma vojske, o čemer pa se seveda javno ne govori in ne piše. Tako si je Balkan poleg zgodovinsko utemeljenega izraza "sod smodnik" in Krleževega "balkanske krčme" prislužil še modernejši sinonim – vojaški poligon!

V vojaški pa tudi v politološko-obramboslovni publicistiki večkrat zasledimo izraz "spopad nizke intenzivnosti" (Low Intensity Conflict), ki ga nekateri avtorji različno pojmujejo in tudi razlagajajo. Zato je namen tega spisa, da spopad nizke intenzivnosti (SNI) kot sodobne vojaške doktrine podrobneje predstavim na podlagi izvirnih ameriških virov in dokumentov. V drugem delu pa bom skušali odgovoriti na vprašanje, ali je balkansko bojevališče tudi poligon za preverjanje učinkovitosti in dograjevanje te sodobne in širši javnosti manj znane vojaške doktrine, po katere načelih je bil spočet načrt Dan D in voden dirigiran razpad Jugoslavije, naše nekdanje skupne države.

3.1.1. Ameriška doktrina spopada nizke intenzivnosti**Kopenska vojska**

Vojaška doktrina SNI je od januarja 1981 uradno razglašena samo v kopenski vojski ZDA, (1) medtem ko ostale zvrsti oboroženih sil (letalstvo in mornarica) naj bi še ne imeli (okrog 1990) doktrinarnih dokumentov, temveč samo publicistične najave (2) in podrobne analize konkretnih vojaških spopadov (Grenada, Libija, Iran in drugi). Zanimivo je tudi, da ameriški publicisti (3) javno ne razpravljajo o uradnem doktrinarnem dokumentu FM-100-20, temveč le o raznih poluradnih izjavah in prirejenih izdajah za javnost, kot je npr. brošura FM-445-25.

Kaj je torej SNI in kakšna je njegova definicija? Nekateri ameriški avtorji, med njimi posebno Peter A. Bond menijo, da je najbolj točna in popolna tista definicija SNI, ki jo je za javno rabo odobril skupni odbor načelnikov glavnega generalštaba ameriške vojske, ki se glasi: "Spopad nizke intenzivnosti je politično-vojaški spopad v omejenih razmerah za doseganje določenih političnih, socialnih, ekonomskih in psiholoških cil-

jev. Spopad je pogosto tudi dolgotrajen in se pojavlja v različnih oblikah, od diplomatskih, ekonomskih in psiholoških pritiskov, pa vse do državnega terorja in vzpodbujanja uporov. Spopad je navadno omejen na določeno geografsko področje, obenem pa so značilne tudi omejitve glede oborožitve, taktike in stopnje nasilja”.

Seveda je uradna razlaga po doktrinarnem dokumentu FM-100-20 precej drugačna. Zato je smiselno in potrebno, da jo predstavim v izvirnem besedilu – prevodu iz zajetne knjige z naslovom FM-100-20. Gre namreč za dva tipa doktrine SNI, in sicer: tip B (začetni spopad, dolgotrajen, omejena uporaba kopenske vojske) in tip A (krajši in ostrejši spopad, uporaba kopenske vojske). Prevod definicij iz omenjenega priročnika:

– **“Spopad nizke intenzivnosti tipa B** je operacija nujenja vojaške in civilne pomoči za zagotovitev notranje obrambe in razvoja, ki obsega zavezniško pomoč, bojno podporo in zaledno oskrbo domačih in zavezniških sil, ki se angažirajo zaradi vzpostavitve ali vzdrževanja kontrole nad kopensko regijo, kateri grozi nevarnost pred gverilsko vojno, revolucijo, subverzijo ali drugo dejavnostjo, ki je usmerjena v prevzem oblasti.”

– **“Spopad nizke intenzivnosti tipa A** je skupek operacij nujenja pomoči za zagotovitev notranje obrambe in razvoja, ki obsega akcije bojnih enot ZDA za vzpostavitev ali ohranitev nadaljnje kontrole nad kopensko regijo, ki ji grozi nevarnost pred gverilsko vojno, revolucijo, subverzijo ali drugo dejavnostjo, usmerjeno v prevzem oblasti.”

Po uradni ameriški strategiji “neoglobalizma” (4) so vojaški spopadi tipološko razdeljeni glede na njihovo bojno-tehnološko intenzivnost (nizka, srednja in visoka), zato je mogoče sklepati, da je prav SNI, po dosedanjih izkušnjah sodeč, zelo pomemben del nacionalne obrambne strategije, ker gre dejansko za povsem novo doktrino ameriških vojaških in drugih intervencij! (5) Po tej doktrini se primarna vloga (po izkušnjah iz Vietnama) ne daje vedno oboroženim silam, temveč je na prvem mestu nebojno (neoboroženo) delovanje oziroma posebne (specialne) operacije, kakor so diplomatsko-politične, psihološkopropagandne, subverzivno-teroristične, ekonomsko-finančne, socialno-humanitarne in druge oblike delovanja in pritiskov!

Gre za svojevrstno evolucijo strategije posrednega nastopanja in specialne vojne, (6) seveda ob hkratnem upoštevanju strategije “selektivnega odvrčanja”. Zelo verjetno gre za bodočo vojaško strategijo ZDA (in seveda Nata), za kar je potrebno preverjanje ne samo v kabinetih in na raznih računalniških modelih, temveč tudi na pravih poligonih (regijah)! Potreben je tudi določen čas za usklajevanje različnih državnih in koalicijskih interesov, predvsem pa vojaško-tehnološkega kompleksa. V prid tej domnevi govorijo izjave visokih ameriških vojaških avtoritet, med njimi tudi znanega generala Nuttinga H. Wallacea, (7) da je SNI za ZDA “cen-

tralni strateški problem"! *Takšno stališče je po mojem izraz dveh nasprotnih tendenc, in sicer:*

- vojaško-teoretičnih pogledov na definicije "omejene", "limitirajoče" ali "male vojne" (8) in pa sintagme "spopada nizke intenzivnosti", (9) posebno v profesionalnih in tradicionalno skreganih krogih vojaške hierhrije;
- vseh vidikov aplikativne uporabe SNI, posebej še vojaškega dela – intervencij v tujini, katere so možne samo še pod okriljem OZN, medtem ko sta prej obe velesili dosledno spoštovali principe t.i. Zonenfeldove doktrine ali pa že znanih deset zapovedi "gentlemenskega" sporazuma (z uporabo rdečega telefona), ko je veljala najava intervencij v svoji interesni sferi, stroga kontrola konfrontacij (vohunski sateliti) in dosledna prepoved uporabe nuklearnega orožja. (10) Zdaj vsega tega ni več!

Ameriška strategija vojaškega intervencionizma, v medijih znanega pod sinonimom "mednarodni policaj", je v sedanjem položaju mednarodnih odnosov in obstoju samo ene supersile, tudi realen izraz vojaško-političnega hegemonizma in dejanske moči ameriškega establišmenta, kakor tudi stalne krepitve profitnih interesov vojaško-industrijskega kompleksa. Ta si prizadeva urediti svet po svoji podobi, pa čeprav to najpogosteje počne pod parolo boja za demokracijo in človekove pravice!

Strateška razmerja elementov moči (vojaštvo in sredstva): - Politična - Ekonomska - Družbena - Vojaška			
Vrste spopadov	N I Z K I	SREDNJI	VISOKI
Vrste vojn	Nekonvencionalna	Konvencionalna	Nuklearna
Strateško-operativni cilji:	- Mir - Izogibanje - Preprečevanje - Pacifikacija - Nenadni napad (agresija)	- Ofenzivno bojno dejstovanje - Mirovna poga- janja	- Brezpogoj- na vdaja - Popolno uničenje nasprotnika (države)
Trajanje spopadov	Dolgotrajni	Kratkotrajni	Najkrajši
Verjetnost spopadov	Najbolj verjetni	Verjetni	Najmanj verjetni

Doktrina SNI je globalno vsekakor rezultat nuklearnega ravnotežja med Zahodom in Vzhodom, kakor tudi izraz tehnološke revolucije in ekonomske neenakosti med Severom in Jugom. Vse to izziva resne meddržavne in notranje probleme, ki se inicirajo in razširjajo tudi brez uporabe vojaške sile in seveda tudi brez žrtev – na “ekonomičen” način, pri čemer se strateški cilji dosežejo počasneje, zato pa bolj gotovo in uspešno.

Zelo je verjetno, da so na načrtovanje doktrine SNI pomembno vplivali negativni rezultati številnih vojaških intervencij ZDA (okrog 200), izvedenih zaradi zaščite vitalnih nacionalnih interesov, predvsem v Koreji (1952), Gvatemali (1954), Kubi (1962), Vietnamu (1962-1965), Čilu (1970-1973), Iranu (1979, Salvadorju (1980), Nikaragvi (1980-1989), Grenadi (1982), Libanonu (1984), Libiji (1986), Panami (1989) in še drugod. Na ameriško javnost in strokovne kroge je seveda najbolj negativno vplival poraz v vietnamski vojni (t.i. vietnamski sindrom)! Naj navedem nekaj podatkov:

a) operacija Urgent Fury, ki so jo ZDA izvedle proti Grenadi (1982) (11) in uradno deklarirale kot “reševalno-evakuacijsko”, je bila dejansko naskočno-prevratniška, po uporabi sil pa eklatanten primer koalicijske napadalno – stične operacije. Navedena operacija je trajala le štiri dni in je bila naperjena proti grenadski vojaško-policijski “mini armadi” in okrog 700 kubanskim delavcem (delno oboroženih). Omenjam jo predvsem zaradi nesorazmernega odnosa sil. Namreč, efektivni ameriških elitnih sil (brez “karibske” koalicijske vojske) so šteli okrog 7.000 vojakov, ki so bili razvrščeni v naslednje enote:

- specialne enote: dva rangerska bataljona, odred Delta in skupina (tim) Seal;
- bojne in podporne sile: dve zračno-desantni brigadi iz znane 82. zračno-desantne divizije, amfibijski mornariški bataljon in letalonosilka kot poveljniško mesto s celotno palubno aviacijo in helikopterji. Ameriške izgube (18 mrtvih in 116 ranjenih vojakov ter 9 sestreljenih helikopterjev) so bili predvsem posledica uspešne protizračne obrambe s pehotnim orožjem proti helikopterskemu desantu. Iz navedene operacije so ameriški vojaški strokovnjaki ponovno poudarili pravilo, da se tudi v SNI lahko doseže uspeh samo tedaj, ko “pehotnik” (pehota) zavzame zemljišče!

b) ameriški napad na Libijo (1986) je potekal v dveh kombiniranih zračno-pomorskih ofenzivnih operacijah s šifro Prerijski ogenj in Canyon Eldorado, uradno razglašeni kot “preventivna samoobramba”. V resnici sta bili to operaciji maščevanja in “državnega terorizma”, oziroma strokovno: eksekucijsko-protiteroristični. Nekateri avtorji so ju poimenovali tudi kot “distančno delovanje” ali delovanje z razdalje (distance). (12) V bistvu je šlo za nepoligonsko preverjanje uspešnosti “raketnega dežnika”

libijske (sovjetske) protizračne obrambe in ameriških protiradarskih raket, torej vojaško-tehnološki dvoboj ZSSR – ZDA, ki je potrdil potrebo po še bolj učinkoviti protizračni obrambi in njeni sintezi s pomorsko obrambo. Po mojem je šlo za unilaterarno nestično napadalno operacijo. (13)

c) najbolj pregleden prikaz celotnega spektra dejstev v SNI je vsekakor agresija ZDA na Panamo decembra 1989, v obliki zračno-desantne operacije pod šifro "Pravična stvar". Cilji operacije so bili:

- zaščita ameriških državljanov in njihovega (privatnega) imetja;
- zaščita Panamskega prekopa kot komunikacijske vezi (osnovni strateški cilj);
- aretacija in sodni proces proti generalu Noriegi (tihotapljenje mamil, četudi je bil agent Cie);
- vrnitev prej izvoljenega predsednika Paname na oblast.

Angažirane so bile zelo močne sile (v začetku 12.000, pozneje celo 26.000 vojakov) proti 15.000 pripadnikom panamske armade (od tega 4.000 vojakov in 11.000 policajev in vojakov narodne garde). Ameriške sile so bile iz sestave t.i. Južnega poveljstva, in sicer: 196. pehotna brigada, 3.bataljon 7.grupe specialnih enot, skvadron specialnih enot vojnega letalstva, zračno-desantna divizija "Jug", helikopterska brigada, okrepljena z brigado iz 7. divizije, dva bataljona 7. rangerskega polka, že znana 82. zračno-desantna divizija in 7. lahka divizija, s podporo dveh letalonosilk iz atlantske in pacifiške flote.

Rezultati te uspešne operacije so znani. No, pomembno je vedeti, da je bila izvedena s predhodnim obvestilom tedanji ZSSR, češ da gre za zaščito vitalnih ameriških interesov. Kaže pa nam tudi relacije dogovarjanja in detanta tedanjih dveh supersil v fazi popuščanja napetosti v svetu, razoroževanja in drugih propagandnih parol! Poznejši dogodki potrjujejo, da se Panama lahko zgodi tudi zunaj ameriške celine! Torej tudi na Balkanu kot ravno pravšnjem poligonu za preverjanje sodobne vojaške doktrine – SNI!

Kot nadomestek takšnih in podobnih "operacij", posebno še uvajanje vojaško-diktatorskih režimov (Čile in še nekatere države Južne Amerike), so Američani zelo verjetno tudi kritično preverili resne posledice etabliranja t.i. "političnega militarizma" v neposrednem sosedstvu ali pa v drugih delih sveta, (14) kakor tudi vprašanje, ali doktrino SNI uporabljati samo proti državam tretjega sveta ali pa kot del globalne nacionalne strategije. To pomeni, da posredno ali neposredno tudi proti tedanji ZSSR. (15) Odgovor je znan! Zgodovinarji pa bodo morali preučiti, zakaj je prišlo do padca berlinskega zidu, predvsem pa, kateri so bili osnovni vzroki razpada druge supersile – ZSSR! Ali je res šlo samo za gospodarsko neučinkovitost socializma? In kateri faktorji razpada so bili prevladujoči: notranji ali zunanji?

Zelo verjetno je, da so Američani pri snovanju doktrine SNI izkoristili izkušnje svojih zaveznikov pa tudi nasprotnikov, posebno še Angležev (Kenija – Mau Mau, Severna Irska – IRA, Argentina – Falklandska vojna), Francozov (Alžirija – FNL, Zaire – Kolvezi, Čad), Izraelcev (Libanon, dolina Beka – napad na palestinsko-sovjetske raketne položaje in utrdbe), Tunis (napad na vodstvo PLO), Irak, celo hrvaški operaciji Blisk in Nevihta so ameriški inštruktorji izvajali po doktrini SNI!

Vsemu temu je potrebno dodati še znane prevratniško-zarotniške “specialne operacije” ameriških obveščevalno-varnostnih agencij, (16) posebno Cie in Die, katerima ruski avtorji (17) pripisujejo značilnosti mednarodnega ali državnega terorizma (državni ali vojaški udari v Iranu – 1953, Gvatemali – 1954, Dominikanski republiki – 1961, Čile – 1973, kakor tudi številni uboji šefov držav, partij in gibanj). Seveda našo pozornost zasluži ponovna uveljavitev specialnih operacij, katerim John O. Marsh, nekdanji ameriški državni sekretar za obrambo, odreja “novi konceptijski fokus” kot efektivni konvencionalni deterent, (18) seveda z opredelitvijo nove definicije, s tem pa tudi novih nalog in vlog v sklopu doktrine SNI.

Po navedenih kratkih opombah in predstavitvi uradno sprejete definicije SNI kopenske vojske ZDA (oba tipa), je mogoče zaključiti, da gre za politično-vojaško konfrontacijo, v kateri se kombinirajo in uporabljajo vse razpoložljive sile in sredstva. V ožjem smislu lahko SNI razumemo kot omejeno ali kontrolirano (dirigirano) politično-vojaško angažiranje, največkrat dolgotrajnega značaja, v katerem prevladujejo nebojno in nestično delovanje, predvsem razne oblike pomoči, zaščite, obrambe (posebno notranje obrambe, po domače državljanske vojne, secesijske vojne, tudi slovenske inačice – osamosvojitvene vojne), aktivne prevencije, pritiskov (sankcij) in demonstracij sile! Z eno besedo – iniciranje in vodenje – dirigiranje kriznih situacij (brez uporabe jedrskega orožja), pa tudi odločna in kratkotrajna bojna delovanje (posegi) na kopnem, morju in v zračnem prostoru. Dodal bi: tudi v vesolju!

Ne oziraje se na to, kako posamezni ameriški vojaški strokovnjaki prikazujejo bistvo doktrine SNI, (19) posebno še, ker imajo nekatere publicirane diskusije tudi dezinformativni značaj, je gotovo, da so pri njenem snovanju upoštevali naslednje splošne principe:

(1) obramba in zaščita globalnih ameriških interesov, ki niso nujno vedno identični z interesi blokovskih (NATO) partnerjev;

(2) izogibanje direktnim vojaškim konfrontacijam (intervencijam, posegom). Tako je težišče na t.i. “nebojni uporabi oboroženih sil” predvsem na nudenju in financiranju vojaško-tehnične pomoči prek raznih agencij in programov (urjenje ljudstva, tehnično opremljanje, obveščevalno-varnostno sodelovanje, logistična oskrba in podobno), pri čemer je Partnerstvo za mir zelo naivna “pogruntaščina” za t.i. tranzicijske države!

(3) vzporedno s tem se nudi maksimalna politično-diplomatska podpora, psihološkopropagandna, ekonomsko-finančna (monetarna), socialno-

humanitarna in upravnoadministrativna pomoč zaradi preprečevanja destabilizacije režima, pa seveda tudi nasprotno – destabilizacija, destrukcija in dirigiranje krize;

(4) izvaja se intenzivno urjenje “nacionalnih” ali skupnih (koalicijskih) – paravojaških sil zaradi njihove bojne uporabe pri zaščiti lastnih in ameriških vitalnih interesov, pri čemer je potrebno vedeti tudi to, da se to usposabljanje lahko vrši tudi v drugih državah – bazah, posebno z emigranti in prebežniki zaradi izvajanja diverzantsko-terorističnih akcij in gverilskega dejstvovanja (Nikaragva-kontraši, Afganistan- mudžahedini, akcija Raduša – ustaši in podobno);

(5) pripravljajo in usposablajo se specialne enote in redne vojaške enote za izvajanje hitrih in odločnih vojaških intervencij (posegov) iz obstoječih baz v tujini ali ameriškega ozemlja.

Doktrina SNI je glede na navedene principe tipološko razdeljena na dva dela, znotraj obeh pa na posamezne operacije (opozarjam, da ameriška vojaška terminologija ne ustreza evropski!), in sicer:

1) **SNI tipa B** zajema skupek operacij zaradi: (a) nudenja pomoči in (b) bojne podpore ter logistične oskrbe nacionalnih ali koalicijskih sil, kar pa se realizira preko štirih “nebojnih” (civilnih, polvojaških) operacij:

- nudenja vojaške in druge pomoči (po programih uradnih agencij);
- zaščite notranje družbene ureditve in stanja (stabilnosti) z lastnimi vojaškimi in polvojaškimi silami (policijsko-varnostne) in gibljivimi skupinami (timi) za vojaško-tehnično pomoč (inštruktorji, svetovalci in obveščevalci);
- pospešenega izboljševanja notranje (družbene) ureditve in razvoja političnih, gospodarskih, družbenih in vojaških institucij (s pomočjo inštruktorjev in timov za t.i. “civilne zadeve”);
- nudenja učinkovite pomoči oboroženim silam ogrožene države z bojno podporo in logistično oskrbo pri bojnem dejstvovanju v I. fazi, pri čemer so možne tudi “demonstrativne” akcije vojaške pomoči.

2) **SNI tipa A** zajema več operacij in angažiranj sil kopenske vojske ZDA z “bojnimi operacijami” in to:

- vojaške intervencije (posegi) zaradi stabilizacije notranjega stanja – nevtraliziranje revolucije (vstaje, upora) in dokončanja gverilske ali maneverske vojne;
- unilaterarne operacije zaradi zaščite vitalnih ameriških interesov kot vojaške intervencije (posegi) ali specialne operacije s ciljem stabilizacije ali destabilizacije določenega režima;
- zaščitne ali evakuacijske operacije (s pozivom ali brez));
- mirovne operacije (v okviru OZN ali Nato pakta).

Iz opredeljenih definicij obeh tipov (A in B) doktrine SNI, kakor tudi iz posameznih operacij, pogojno označenih kot “bojne”, “nebojne” ali pol-

vojaške, je mogoče zaključiti, da so projektirani cilji oziroma razlogi za njihovo uporabo definirane kategorije, kot so: subverzija, sabotaža, diverzija, terorizem, brezzakonje, ustaja, upornišvo, revolucija, gverilska in manevrska vojna, in tudi vse ostale oblike prevzemanja (osvajanja) oblasti (terorizem, specialne operacije in podobno). Torej so zajete praktično vse lastnosti destabilizacije določene države – regiona (seveda brez poudarka na protikomunizmu!) oziroma ogrožanja ameriških, včasih pa tudi vitalnih blokovskih interesov. Pomembno je poudariti, da na podlagi splošne in posebne ocene položaja tip SNl in vrsto operacij določa politični, ne pa vojaški faktor! Torej, politično-vojaški generalštab!

TIP	"B"	"A"
CILJ	a) nudenje pomoči b) bojna podpora in logistična oskrba	a) nevtralizacija - zadušitev vstaje, upora in revolucije; b) zaščita nacionalnih interesov
OPERACIJE	NEBOJNE OPERACIJE (Notranja obramba in pomoč) a) nudenje vojaške in druge pomoči; b) zagotovitev stabilnosti režima s policijsko-varnostnimi organi in timi za pomoč (inštruktorji, svetovalci in obveščevalci); c) nudenje pomoči nevojaškim institucijam (inštruktorji in timi za "civilne zadeve"); d) nudenje vojaške pomoči z bojno podporo, logistično in drugo oskrbo.	BOJNE OPERACIJE (Vojaški posegi v tujini) a) vojaški posegi b) unilateralne in specialne operacije c) zaščitne ali evakuacijske operacije d) mirovne operacije (mirovno delovanje)
KAMPANJE	Konsolidacijske kampanje	Udarne kampanje
FAZE UPOROV	I. faza Začetno upornišvo	II. faza: Gverilska vojna III. faza: Manevrska vojna
SILE	SPECIALNE ENOTE (Zračno-desantne skupine specialnih enot KoV - tim A, B in C	Enote bojne in ognjene podpore in logistične oskrbe Prekomorske enote za hitre posege

Ameriški vojaški in civilni strokovnjaki, seznanjeni z vietnamskimi izkušnjami in obremenjeni z vietnamskim sindromom, (20) so podrobno proučili tajne revolucionarne in protirevolucionarne organizacije in gibanja, osvobodilne, narodno-osvobodilne in druge vojne, revolucije, upornišvo, gverilska in partizanska delovanja (predvsem med neuvršenimi in državami tretjega sveta). Pri tem so opredelili njihove kvalitativne klasifikacije, tipologijo in podrobno metodologijo realizacije (n.pr. za protigverilske operacije). Pa ne samo realizacije glede preprečevanja in zadušitve upornišva, temveč tudi narobe, z načrtovanjem in realizacijo uporov, prevratov in raznih specialnih operacij zaradi zaščite vitalnih ameriških interesov, ali – kakor se v nekaterih ameriških kongresnih dokumentih odprto govori, o aktivni podpori protikomunistično-uporniškim silam!

V ameriški vojaški teoriji (ki se dokaj razlikuje od Klauzewitza) so razdelali tri možne vzorce ali modela strategije upornišva in sicer:

1. **Desna (“legalna”) strategija** je pretežno ideološko-politične narave, začne pa se z infiltriranjem v politične in druge oblastne organe, s tem da se kasneje uporabljajo razne subverzivne metode in oblike delovanja (štrajki, sabotaže, diverzantsko-teroristične akcije in podobno), vse s ciljem destabilizacije dotičnega režima in prevzema oblasti s strani revolucionarne partije (gibanja) ali uporniške skupine;
2. **Leva (“revolucionarna”) strategija** pomeni ustvarjanje revolucionarnega položaja kot verjetnega nadaljevanja “legalne” ali celo “izvozne” komunistične revolucije (po sovjetskem ali kubanskem vzorcu) ali samo iniciranje “narodnoosvobodilne vojne”, predvsem z nasilnimi akcijami in v krajšem času;
3. **Množična (“oborožena”) strategija** pomeni organizirano in sistematično vodenje dolgotrajnega oboroženega konflikta z obstoječim režimom, s težiščem na mobilizaciji in organiziranju ljudskih množic pod vodstvom revolucionarne (komunistične) partije, kakor tudi organiziranje svoje vojaške organizacije in strukture začasne oblasti.

Prikazani model strategije upornišтва sem izpostavil zato, ker se prav ameriška doktrina SNI pretežno in implicitno ukvarja z borbo proti revolucijam (avtohtonim in “uvoženim”) in vsem ostalim oblikam neoboroženega in oboroženega upornišтва, torej, vzorcev “leve” in “masovne” strategije. Ogrožena država bo za njihovo nevtralizacijo in preprečevanje uporabila najprej svoje oborožene sile (ob možni bojni podpori in logistični oskrbi določenih delov kopnene vojske ZDA). Seveda, (politična) odločitev o neposrednem angažiranju ameriških vojaških enot pa bo odvisna predvsem od stanja in uspešnosti razreševanja konflikta “domačih” (notranjih) nasprotnikov. Revolucija in upornišтво sta iz pragmatičnih razlogov, zaradi lažje ocene takšnega konflikta, predvsem pa trenutka (časa in kraja) nujenja vojaške in druge pomoči ali pa direktne vojaške intervencije, po svoji intenzivnosti razdeljena v tri faze:

- **I. faza – latentno ali začetno upornišтво**, pomeni začetek delovanja javne ali tajne revolucionarne organizacije ali partije, ki izvaja psihološkopropagadne akcije, infiltrira svoje člane v obstoječe organe oblasti in sredstva javnega obveščanja, izvaja priprave in vzpostavlja vzporedne organe oblasti (tudi vlado), izvaja diverzantsko-teroristične akcije in išče tujo pomoč in podporo;
- **II. faza – gverilska vojna** predstavlja logično nadaljevanje I. faze, torej ko začne revolucionarno gibanje z lokalno in tujo pomočjo organizirati zametke oboroženih sil in izvajati gverilsko vojno, pa tudi vzpostavljati organe revolucionarne oblasti (vlade);
- **III. faza – manevrska vojna** predstavlja nadaljevanje in širjenje gverilske vojne, pravzaprav že vojno med organiziranimi revolucionarno-vojaškimi silami in oboroženimi silami obstoječega režima in ko uporniške enote že zavzamejo vitalne objekte (cone) ali pa porazijo vladne enote.

Za preprečevanje in izločanje latentnega ali začetnega upornišva (I. faza) se uporabljajo predvsem nebojno (neoboroženo) delovanje, največkrat z načrtovanjem operacij in izvajanjem t.i. "kampanje za konsolidacijo". Za realizacijo II. in III. faze – zmage nad uporniškiimi silami v gverilski in maneverski vojni pa se morajo zelo odločno uporabiti oborožene sile ogrožene države, pa tudi ameriške, v obliki t. i. "udarnih kampanj". Seveda je vrstni red lahko tudi drugačen (kot to kažeta primera iz Grenade in Libije).

Osnovno operativno načelo je, da se upornišvo lahko najbolj učinkovito in ekonomično prepreči tako, da se pravočasno locira (zato se tudi najprej nudi obveščevalna pomoč!) in prepreči njegovo širjenje in organiziranje (z infiltriranjem in urinjanjem agenture v njegovo vodstvo in z drugimi protiobveščevalnimi akcijami). Če vseeno pride do I. faze, potem je potrebno uporabiti že prej sestavljene podrobne načrte t.i. "zaščite notranje obrambe in razvoja", ki zajemajo različno dozirane politične, ekonomske, socialne, psihološke in vojaške mere in aktivnosti. Seveda je pri tem bistveno, da so vse operacije popolnoma usklajene in sinhronizirane. Namreč, osnovni cilj je, da se čimprej doseže takšna raven notranje varnostne situacije in splošne stabilnosti, ki bo z ene strani pozitivno vplivala na prebivalce (podpora večine), z druge pa je nujna tudi fizična in psihološka izolacija upornikov zaradi njihove hitrejšše neutralizacije in seveda poraza!

Pri izvajanju že prej omenjenih "nebojnih" operacij je potrebno dosledno spoštovati naslednje principe:

- zagotovitev enotnosti naporov z dobro načrtovanimi in koordiniranimi akcijami, predvsem pa s centraliziranim vodenjem in decentraliziranim izvajanjem;
- izvajanje maksimalne obveščevalne in protiobveščevalne dejavnosti, predvsem pa skrbeti za tajnost načrtov in operativno maskiranje, ter na ta način (z odkrivanjem in infiltriranjem agenture) in z realnimi ocenami položaja nevtralizirati vodstvo in posamezne dele revolucionarne organizacije ali gibanja;
- uporabo sile in nasilja omejiti na minimum, še posebej pa spoštovati zakonske predpise in osebne svobode in pravice državljanov;
- izboljšati organizacijo in delo upravnoadministrativnih organov oziroma celotno delovanje civilne oblasti (pravne države) in tako zaščititi lojalnost prebivalcev, še posebej pa zagotoviti disciplino in moralo policijsko-varnostnih organov in pripadnikov oboroženih sil.

Konec leta 1986 je bila ustanovljena Združena agencija za specialne operacije – Jsoa (Joint Special Operation Agency) pri Združenem generalštabu vojske ZDA, naslednje leto pa tudi skupno poveljstvo specialnih enot Ussocom (United States Special Operations Command), kateremu so podrejena poveljstva posameznih vej oboroženih sil: Socom (Kopenska vojska), Afsoc (Vojaško letalstvo) in Nswc (Vojaška mornarica).

Splošni vzorec organizacije za načrtovanje in izvajanje "notranje obrambe in razvoja" predstavlja t.i. "Posvetovalna skupina za vojaško pomoč (Maag – Military Assistance Advisory Group), ki se pravočasno locira v ogroženi državi, seveda pod drugim imenom, in je načelno sestavljena takole:

- glavni operativni vodja;
- direktor nacionalnega centra za načrtovanje in koordinacijo;
- oficir za operativno načrtovanje in administrativne naloge;
- osebje (uradi) za razne vrste pomoči: obveščevalno, vojaško-tehnično, ekonomsko, politično, psihološko, družbeno, informativno, upravno in kontrole prebivalcev in zalog (virov).

Za vodenje in poveljevanje intervencijskim enotam v ogroženi državi se pravočasno ustanovi Združeno poveljstvo za vojaško pomoč, navadno iz sestave najbližje lociranega poveljstva ZDA v tujini. Za neposredno vodenje bojnega delovanja se ustanovijo "Taktični operativni centri", na nižji ravni pa še Rajonski koordinacijski centri. Načrtovanje bojnega delovanja je zelo podrobno, pri čemer je posebna pozornost namenjena tajnosti načrtov in izvajanju operativnega maskiranja.

Pri izločitvi druge in tretje faze upornišтва je težišče na bojnem delovanju oziroma "taktičnih operacijah bojnih sil" ogrožene države ali enot kopenske vojske ZDA v obliki t.i. "operacij notranje obrambe v tujini", z drugimi besedami – uporabo mobilnih enot za hitro posredovanje (vojaške intervencije-posege)!

Po ameriških pogledih se v SNI načrtuje uporaba naslednjih sil (enot):

1. Specialne sile predstavljajo mobilne enote za nudenje pomoči na področju varnosti, kar pomeni, da so posebej izurjene in pripravljene za delovanje v različnih regionih. Zaradi tega pripadniki teh enot obvladajo (delno ali popolnoma) jezik in tudi narečja ogrožene države, dobro poznajo teren, ljudi, običaje in podobno. Gre torej za specializirane enote različne sestave in moči, razmeščenih na strateških točkah v tujini zaradi njihove takojšnje aktivizacije (pošiljanje ali pa infiltracije), največkrat pod krinko "gibljivih strokovnih timov za usposabljanje" – v strokovni javnosti znanih kot mobilne ekipe specialcev (specialistov) ali timi A, B in C.

Osnovno jedro je Skupine specialnih enot za nudenje varnostne pomoči – SAF (Security Assistance Force), torej posebej izurjena enota za nudenje vojaške in civilne pomoči zaradi zaščite notranje stabilnosti določene države. Skupina SAF je načelno sestavljena kakor je vidno iz sheme:

Zračno-desantna skupina specialnih sil (brigada - bataljon)	Odnosi s prebivalstvom (tim - vod)	Psihološke operacije (tim - četa)	Sanitetna zaščita (tim-četa)	Inženirska zaščita (tim - četa)	Vojaška policija (tim-vod)
--	------------------------------------	-----------------------------------	------------------------------	---------------------------------	----------------------------

Skupina SAF je neposredno podrejena določenemu operativnemu poveljstvu korpusnega ali armadnega položaja v tujini. Jedro skupine predstavljajo specialne enote, konkretno zračno-desantne sile sestava bataljon – brigada.

Osnova naloga skupine SAF je, da učinkovito pomaga Svetovalni skupini za vojaško pomoč v določeni državi tako, da formira gibljive time (za urjenje, obveščevalno zaščito in podobno) ali pa v kasnejši fazi (gverilska vojna) izvaja samostojne operacije v določeni regiji. Takrat formira razne funkcionalne ekipe, time ali detašmaje (tipa A,B in C) in bojne enote (diverzantske, protigverilske in druge). Poleg tega, pomemben element predstavlja tudi nudenje "civilne" pomoči, in sicer kot:

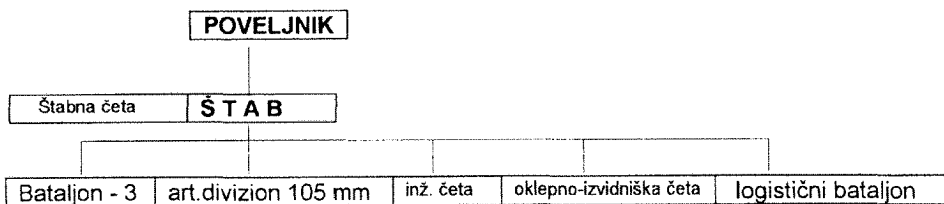
- dejavnost upravnih organov (civilna zaščita, delovna sila, pravna vprašanja, javna uprava, šolstvo in izobraževanje, finance, zdravstvo, socialno stanje in javna varnost);
- ekonomska dejavnost (preskrba, proizvodnja, trgovina, poljedelstvo, kontrola imovinskega stanja);
- infrastruktura (zveze in transport);
- posebne funkcije (umetnost, spomeniki, arhivi, informiranje javnosti, kultura, preseljene in evakuirane osebe ter begunci).

Čeprav okrog leta 1980 ni bilo zanesljivih podatkov o celotni sestavi in številu ameriških specialnih sil, je bil potrjen obstoj štirih aktivnih oziroma mobilnih zračno-desantnih skupin specialnih sil (Saf – Special Army Forces) kopenske vojske ali popularno imenovanih "zelenih beretkah" (1, 5, 7 in 10. zračno-desantne skupine), skupne moči okrog 3.000 – 6.000 pripadnikov, nadalje 75. rangerskega polka ("rdeče beretke") sestavljenega iz okrog 1.600 pripadnikov, specialnih sil vojaške mornarice (dve skupini Seal timov), moči okrog 1.700 pripadnikov, specialne sile vojaškega letalstva (za pošiljanje diverzantsko-terorističnih skupin in reševanja pilotov), moči okrog 4.000 pripadnikov in specializiranega odreda Delta (za protiteroristične in reševalno-evakuacijske operacije), moči okrog 250 pripadnikov, skupaj torej okrog 12.000-14.000 mož. Seveda je danes stanje povsem drugačno. (6)

2. Enote za splošne namene – "brigadne sile za podporo" imajo v svoji sestavi bojne enote, enote za ognjeno podporo in logistično oskrbo, razporejajo pa se v vojaške baze v tujini, ki so navadno v bližini njihove predvidene strateške cone za delovanje.

Brigadne sile za podporo (po organski sestavi so lahko pehotne, mehanizirane, oklepne ali zračno-desantne), se uporabljajo v kombinaciji s Skupino Saf (formiranje gibljivih timov za urjenje – Mtt, obveščevalno zaščito, psihološko delovanje in kontrolo prebivalstva in virov) ali pa samostojno (kot bojna enota). Jakost in formacijski sestav je zelo fleksibilen in prilagojen za določeno regijo delovanja. Načelno morajo tudi pripadniki teh enot vsaj delno obvladati jezik dotične države.

Osnovna naloga teh enot je torej sodelovanje v gverilski ali maneverski vojni, pa je tako načelna sestave po shemi:

3. Sile za splošne namene – brigadne ali divizijske sestave, so izurjene in pripravljene za bojno delovanje v naprej določenih strateških regijah. Locirane so v ZDA. Gre pravzaprav za enote za hitre vojaške intervencije (posege) z oznako – Rdjtf (Rapid Deployment Joint Task Forces), katere po reorganizaciji konec 1980 predstavljajo samostojno in združeno strateško skupino, ki ji poveljuje eno od šestih samostojnih strateških poveljstev – Uscentcom (United States Central Command).

Predstavljajo resnično zelo močne in učinkovite sile (okrog 440.000 pripadnikov) in so namenjene za ofenzivno bojno delovanje (zaščito najvitalnejših interesnih con in pomorskih komunikacij). Njihov udarni del so predvsem zračno-desantne enote (82. zračno-desantna divizija in 101. zračno-jurišna divizija), strateška in lousko-bombna aviacija, kakor tudi letalonosilke z močno flotno zaščito. Zato je realno predvidevati, da so te sile namenjene za vse tri vrste spopadov (nizki, srednji in visoki intenzivnosti).. Od sil za splošne namene oziroma enot za hitre vojaške intervencije (posege), ki so stacionirane v ZDA, predstavljam formacijski sestav elitne enote t.i. lahke divizije (21) pehotne sestave (okrog 10.000 vojakov), ki zgleda takole:

- poveljstvo divizije s štabom in prištavnimi enotami (četa vojaške policije, obveščevalni bataljon, bataljon za zveze, inženirski bataljon in artilerijski divizion protizračne obrambe);
- tri poveljstva (v celoti) bojnih skupin brigadne ravni (po 3 bataljoni) in 9 pehotnih bataljonov;
- artilerijska brigada s štabno četo, 3 havbični divizion 105 mm in havbični divizion 155 mm (slednji formira divizijsko artilerijsko skupino, dočim se havbični divizion 105 mm po pravilu dodeljujejo bojnim skupinam);
- seveda je največja novost divizijska aviacija, ki jo sestavljajo: štab s štabno četo, 2 eskadrilji bojne aviacije, polk (3 eskadrilje) ofenzivne aviacije in polk izvidniške aviacije;
- tudi divizijska logistika je sestavljena tako, da omogoča ustanovitev divizijske oskrbne baze in še treh skupinskih (brigadnih) baz, kar ji omogoča naslednji sestav: štab s štabno četo, intendantski, tehnični in

transportni bataljon in aviotransportna četa (navadno transportnih helikopterjev za desantiranje enote od čete do bataljona). Torej gre za izredno gibljivo, po ognjeni moči zelo močno enoto, usposobljeno za samostojno bojno delovanje v dveh-treh taktičnih smereh ali conah!

Vojaško letalstvo

Ameriško vojaško letalstvo je šele 1984 na podlagi doktrinarnega dokumenta "LIC and Modern Tehnology" sprejelo definicijo, (22) po kateri "spopad nizke intenzivnosti predstavlja situacijo, stopnjevano od terorizma, krize in male vojne do revolucije in protirevolucije, ki zahtevajo porazdeljeno odgovornost za krajšo mobilizacijo vojske in nudenja pomoči prijateljskim režimom in tretjim državam. Ta odgovornost je največkrat vojaška ali polvojaška, za krajši čas, toda vedno gre za povezane politične, ekonomske, vojaške ali druge akcije ofenzivnega ali defenzivnega značaja."

Takšna definicija je, po izjavi avtorja, letalskega podpolkovnika Deana J. Davida, rezultat užaljenega ponosa nekdanjega velikana ameriških oboroženih sil iz II. svetovne vojne, kateremu so po vietnamskem polomu namenili zelo skromno vlogo urjenja pilotov prijateljskih (vojaških) režimov ali pa prevažanje specialnih ali drugih enot in vojaške pomoči (orožje). Torej je takšna definicija resnično posledica vietnamskega sindroma, posebej še operacije Jungle Jim in dejavnosti centra za urjenje pilotov (Sawc), ki je bil že 1968 preoblikovan v center za urjenje specialnih enot ameriškega vojaškega letalstva (Usa Special Operation Forces).

Podobno mnenje so izrazili tudi najvišji predstavniki ameriškega vojaškega letalstva, usmerjajoč težišče delovanja na tehnično modernizacijo in modifikacijo letal in helikopterjev, posebej še elektronske opreme. (23) Hkrati so poudarjali potrebe po hitrejšem usklajevanju skupnih načel bojnega dejstvovanja vseh vej oboroženih sil, predvsem glede protiterorističnega dejstvovanja. Rezultat tega je bila verjetno tudi znana pomorsko-zračna operacija proti Libiji (1986). Ta "napad z distance" (sinonim, omenjen tudi v slovenski vojaški doktrini) so nekateri vojaški strokovnjaki razglasili celo za nekakšno novo vrsto bojnega delovanja v okviru SNI, pa čeprav je v resnici šlo za ofenzivno zračno-pomorsko operacijo, delno z določene razdalje oziroma zunaj radarskega dosega. Lahko bi tudi rekli, da je šlo za povračilni ukrep državnega terorizma, zato sem operacijo po svoji vsebini in obliki poimenoval kot eksekucijsko-protiteroristično operacijo ali unilaterarni vojaški poseg oziroma še bolj natančno – nestični bojni udar.

Namesto sintagme "dejstvovanja z distance" (ali "distančnega delovanja") sem že 1989 v svoji teoretični generalski nalogi predlagal novo poimenovanje – nekontaktno oziroma nestično bojno delovanje – nestični bojni udarci. To pa predvsem zaradi ustreznega poimenovanja in empirične vrednosti izraza, saj je mogoče predvideti, da bo zaradi razvojnih trendov oborožitve in vojaške opreme ter uvajanja avtomatskega in računalniško vodenega bojišča v prihodnosti prevladalo nekontaktno oziroma nestično

bojno delovanje (lasersko-satelitska vojna ali pa medijsko znana vojna zvezd).

Zaradi pomanjkanja potrebne strokovne literature (priročnikov bojnega delovanja) je seveda zelo tvegano sklepati o operativno-taktičnih načelih delovanja ameriškega vojaškega letalstva v SNI. Lahko pa predvidevamo, da bo njegova glavna vloga v prevozu specialnih enot in sil za hitre vojaške posege (intervencije), kakor tudi v neposredni bojni podpori že prej navedenih oblik bojnega delovanja – operacij.

Zaradi izkušenj iz prejšnjih operacij SNI (Nikaragva, Grenada in Libija) lahko realno domnevamo, da bo ameriško vojaško letalstvo v neposrednem sodelovanju z ostalimi deli oboroženih sil izvajalo tudi samostojne (unilaterarne) napadne operacije, predvsem pa operacije eksekucijskega ali protiterorističnega značaja in vsebine.

Vojaška mornarica

Zaradi pomanjkanja doktrinarnih in drugih dokumentov tudi ne morem natančno definirati vloge vojaške mornarice ZDA in drugih pomorskih partnerjev Nata v SNI. Toda na podlagi analitičnih študij znanega slovenskega vojaško-pomorskega strokovnjaka dr. Antona Žabkarja, kapitana slovenske vojske, (24) kakor tudi iz primerjalnih analiz sodelovanja ameriške vojaške mornarice in predvsem pomorskih specialnih sil v Vietnamu in v dosedanjih SNI (Nikaragva, Grenada, Falklandi, Libija in Irak), je mogoče sklepati, da bo vloga vojaške mornarice v SNI proti otočnim in priobalnim državam zelo pomembna, pa tudi na delu kopnega z razpredenimi rečnimi tokovi (delte) in infrastrukturnimi objekti (kanali in hidroenergetski sistemi).

Bolj ali manj je jasno, da bodo v prihodnjih SNI, predvsem zaradi značilnosti pomorskih bojišč in že znanih zmogljivosti flotnih sestavov, imela zelo pomembno vlogo bojna in druga delovanja specialnih enot vojaške mornarice. To še posebno velja za pomorsko-desantne in amfibijske enote, pomorske in podvodne diverzante in potapljače, kakor tudi za enote pomorskega letalstva.

V ameriških vojaško-pomorskih krogih (25) zasledimo določeno ignoriranje doktrine SNI. Zaradi omejevanja njene vloge v II. svetovni vojni, pa tudi zaradi že tradicionalnega pretiravanja glede pomena posameznih oblik delovanja (površinski ali podmorniški sestavi), pa lahko realno ocenimo naslednje:

- pomorski (mornariški) sestavi so po končani II. svetovni vojni zelo pogosto sodelovali v omejenih vojaških spopadih in delovanjih specialnih pomorskih enot (operacija v tonkinškem zalivu, miniranje morske obale Nikaragve, pojav neidentificirane podmornice v švedskih teritorialnih vodah in podobno). Torej bo verjetno že držalo, da imajo vojaške mornarice ZDA in njihovi zavezniki dograjeno doktrino in načela bojnega delovanja tudi v SNI;

- čeprav so vojaške mornarice zahodnih in drugih večjih pomorskih sil v glavnem namenjene za bojevanje v spopadih srednje in visoke intenzivnosti, je realno predvidevati, da bi v SNI dejstvovala predvsem proti otočnim in pomorskim državam. To posebej zaradi značilnosti vojaških mornaric in avtonomije bojevanja na morju (rekah), kot tudi zaradi nekaterih komparativnih prednosti glede na kopenske vojske in vojaškega letalstva (pomorske blokade, miniranja obal in dostopov, podmorniško-diverzantsko delovanje in podobno), kar seveda zadaja pomorski obrambi posebne probleme.

Zaradi tega upravičeno domnevam, da bojno delovanje britanske vojaške mornarice (15.000 mornarjev in vojakov) v Falklandski vojni 1982 (26) in ameriške vojaške mornarice (7.000 mornarjev in vojakov) v pomorsko-zračnem desantu na Grenado istega leta, pravzaprav predstavljata preizkus modela bojnega delovanja pomorskih sil v okvirih doktrine SNI. (27)

3.1.2. Ruska (sovjetska) inačica spopada nizke intenzivnosti – specialne vojne

Če se malo povrnem v bližnjo preteklost, ko je bila Sovetska zveza še supersila, potem bomo ugotovili, da je bilo eno od osnovnih načel sovjetske vojaške strategije “zadostnosti” ali “odvisnosti” razvoja in uporabe oboroženih sil glede na politične, ekonomske in vojaške možnosti, vojaško-politično situacijo v svetu, možnih karakteristik bodočega vojaškega spopada, predvsem pa pogojev in nalog sovjetskih oboroženih sil v obrambi ZSSR, enako veljavno tudi pri obrambi “socialistične skupnosti” (varšavskega pakta) in obveze glede “socialističnega internacionalizma” izven te skupnosti. Drugače povedano: izvoz socialističnih revolucij (Vzhodna Evropa, Kuba in druge države) ali pa vojaške intervencije (Madžarska, ČSSR, Kitajska, itd) sta že znani Leninovi načeli o nudenju internacionalne pomoči za nacionalno in socialno osvoboditev.

Glede na takšno doktrinarno in politično-ideološko opredelitev in upoštevajoč tudi dejstvo, da so imele sovjetske oborožene sile v svoji sestavi specialne enote, strukturirane kot posebno zvrst oboroženih sil s strateškimi nalogami (zaščita bojnega delovanja ostalih zvrsti oboroženih sil), posebej še številni primeri sovjetskega posrednega in neposrednega intervencionizma – vojaških posegov v svoji interesni sferi, (28) navaja posamezne zahodne vojaške teoretike k domnevi o obstoju posebne sovjetske vojaške doktrine o specialni vojni (kakor jo je imela JLA) ali na inačico podobno spopadu nizke intenzivnosti, vseobsegajočo, prilagodljivo in dobro prikrito. Takšnega doktrinarnega dokumenta sicer (še) ne poznamo, pa četudi ga je praksa potrdila!

Čeprav prevladuje mnenje, da je prav španska državljanska vojna (1936–1939) eden prvih vzorcev SNI, seveda kot rezultat političnoideološkega in internacionalnega vojaškega intervencionizma, povezanega z

nizom uspešno izvedenih specialnih operacij, (29) bom predvsem primerjalno analiziral sovjetske vojaške in druge intervencije po II. svetovni vojni znotraj njihove interesne sfere (Vzhodna Evropa) pa tudi širše. To je vsekakor dediščina že prej omenjene politike Kominterne oziroma Lenina in Stalina o nujnosti "izvoza" komunistične ideologije in revolucije.

Ne bom se spuščal v podrobno genezo sovjetskih vojaških intervencij in spopadov ideološko-politične narave, posebno s SFRJ (1948 – 1953), Poljsko in Madžarsko (1956), ČSSR (1968), Kitajsko (1969), Iranom (1979), Afganistanom (1979 – 1988), Poljsko (1980) in nazadnje še z rusko intervencijo v Čečeniji (1994 – 1997), kakor tudi v drugih primerih (Kuba, Etiopija, Angola in druge). Prikazal bom le nekatere situacije in primere, ki so po mojem že dovolj velik vzorec nebojnega in bojnega delovanja, ki so v inovirani sovjetski (ruski) vojaški doktrini po svojem značaju in vsebini zelo podobni doktrini SNI!

Najverjetneje je ravno spopad ZSSR – SFRJ (1948-1953) očiten primer, ki obsega celotno paleto nebojnega (neoboroženega) in bojnega delovanja, ki je danes v zahodni vojaški teoriji predstavljen kot pomemben vsebinski dejavnik doktrine SNI. Poleg predhodne obveščevalne (agenturne) infiltracije in prisotnosti, nudenja vojaške in druge pomoči, obmejnih incidentov, diverzantsko-terorističnih akcij, demonstracij in groženj z vojaško silo, so posebne značilne razsežnosti ideološko-politične konfrontacije (jugoslovanski revizionizem), ekonomske blokade in intenzivnost psihološko-propagandne vojne. Torej vse tisto, kar so Američani pozneje zapisali v svojo doktrino SNI!

Vojaška intervencija sovjetske armade (dve tankovski diviziji) na Madžarskem (1956) je značilen primer grobe uporabe sile zaradi zadušitve "kontrarevolucije" (Američani bi rekli "notranje obrambe"). Ta intervencija je deklarirana kot nudenje bratske pomoči na poziv "zdravih sil", kar je kasneje znatno škodovalo ugledu ZSSR, in tako grobega "kontrarevolucionarnega" delovanja niso več ponovili.

Znana pa so načela tedaj veljavne sovjetske doktrine "omejene suverenosti" znotraj članic varšavskega pakta s povsem novimi modeli angažiranja specialnih in ostalih intervencijskih sil, (30) ki je tudi bila usmerjena na bolj zmerno preprečevanje zametkov in pojavov kontrarevolucionarnega značaja (Dubčkova varianta humanega socializma, "žametne" revolucije ali "praške" pomladi).

Obmejni incidenti in političnoideološki spopad med ZSSR in LR Kitajsko (1969) so resno opozorili na možnost vojaških spopadov med socialističnimi državami, (31) z vsemi negativnimi posledicami pri prehodu z bipolarnega na tripolarni odnos svetovnih velesil (ZSSR-ZDA-Kitajska).

Zadnja sovjetska vojaška intervencija v Afganistanu (1979-1988) zaradi preprečevanja "uvožene kontrarevolucije", na Zahodu imenovana tudi "vojaški laboratorij" sovjetske inačice SNI (32) (posebno so proučevali protigverilske operacije!), je bila izvedena najprej po vzorcu "praške"

inačice (delovanje specialnih enot) in z močnejšimi operativnimi silami (okrog 100.000 vojakov), z uporabo novih taktičnih postopkov in bojnih sredstev (bojni helikopterji, samohodna artiljerija, uporaba bojnih strupov, radarjev in sredstev zvez), je na koncu doživela popoln polom iz že znanih razlogov, predvsem pa zaradi učinkovite ameriške vojaške pomoči afganistanskim upornikom – mudžahedinom (katere smo srečali tudi na balkanskem vojaškem poligonu).

Čečenski primer (1994-1996) samo potrjuje, da nova ruska vojaška garnitura ni bila sposobna kritično preveriti izkušenj sovjetsko-afganistanskega spopada! Čeprav mnogi avtorji sovjetske vojaške intervencije v Afganistanu (33) ne označujejo kot SNI, pa po mojem prepričanju vsebuje vse osnovne modalitete SNI. Če analiziramo vpletenost sovjetskih vojaških enot, lahko določimo tri značilne stopnje, od začetnega naskočno-prevratniškega delovanja specialnih sil in zelo močnega intervencijskega kontingenta, zatem pa prehod na sistematično ofenzivno bojevanje bataljonskih skupin z množično uporabo bojnih helikopterjev, do zadnje faze izvajanja specialnih operacij (formiranje nove vlade, oblasti). Čeprav ne moremo zanemariti geopolitičnih posledic na razpad ZSSR, moram omeniti, da so bile sovjetske izgube katastrofalne (10.000 mrtvih in 30.000 ranjenih)! Splošno prepričanje je, da se je z odporom (po zgledu na našo NOB) in z določeno inovacijo ter modernizacijo (prenosne protiletalske rakete) možno zoperstaviti številčno močnejšemu nasprotniku!

Po druge strani vietnamski, pa tudi afganistanski in čečenski primeri dokazujejo, da obstaja uspešen vzorec zoperstavljanja doktrini SNI, ki je precej podoben našemu skoraj zavrženemu sistemu splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite! Kakorkoli že, izkušenj naše NOB ne smemo zanemariti.

3.1.3 Ostale inačice spopada nizke intenzivnosti

Čeprav medsebojni spopadi med državami tretjega sveta, posebno še med neuvrščeni, (34) objektivno niso mogli uveljaviti nekih novih vojaško-doktrinarnih stališč, nam primerjalna analiza večjih vojaških spopadov (Indija-Pakistan 1947, 1955 in 1971, Etiopija-Somalija 1977, Vietnam- Kambodža 1979 in Irak-Iran 1980-1988) nudi vrsto zanimivih izkušenj. Za naše razpravljanje so zanimive v tipološkem smislu (vzroki in kraji spopadov), ker nam približujejo doktrinarne opredelitve mejnih (obmejnih) vojn in spopadov, ki so v ameriški doktrini SNI deklarirani kot posebne "obmejne operacije". Verjetna je podobnost z "mejno-carinskim" spopadom junija 1991 med JLA in slovensko TO.

V preteklih spopadih so zajeti tudi nekateri elementi t.i. specialne vojne oziroma neoboroženega delovanja, v iraško-iranski in nedavni tretji "balkanski vojni" (1991-1995) pa so prišli do posebenga izraza tudi psihološki elementi verske indoktrinacije in fanatizma ("verske vojne"). Zato menim, da je nujno potrebno, da se verski (konfesionalni) element

ponovno reafirmira in vgradi kot posebna kategorija nebojnega delovanja (to sem prelagal že 1989). Pri tem naj omenim, da je znani srbski pisatelj, tudi predsednik ZRJ, Dobrica Ćosić, spopade v Jugoslaviji poimenoval ne državljansko, temveč "versko vojno"! Kot odličen epski pisatelj in poznavalec pravoslavja, islamizma in katolištva je že imel tehtne razloge za takšno opredelitev.

Tudi načelnik generalštaba vojske ZRJ generalpolkovnik Momčilo Perišić v intervjuju reviji Profil, št. 14 (1997) ocenjuje, da bi nadaljnja destabilizacija ZRJ potekala po načelih "spopadov nizke intenzivnosti, ki ne grozijo, da bi se sprevrgli v vojno", kajti vojna v ZRJ bi se zlahka izmuznila kontroli, to pa naj ne bi bilo v interesu Nata.

V hrvaški in muslimanski vojski so v teh letih delovali kot svetovalci in inštruktorji številni strokovnjaki za specialni operacije in SNI in tako na kraju samem preizkušali in preverjali razne teoretične vzorce operacij iz spektra SNI! Tako znani publicist Marko Lopušina (35) navaja, poleg ostalih, dva upokojena ameriška generala in sicer Richarda Griffita, nazadnje je bil pomočnik poveljnika ameriških enot v Evropi za obveščevalno dejavnost, kakor tudi generala Jamesa Lyndsia, bivšega poveljnika ameriških specialnih enot in enega od največjih ekspertov za doktrino SNI!

3.1.4. Zaključki in predlog nove tipologije nekonvencionalne vojne

Na podlagi tako zgoščenega prikaza osnovnih opredelitev sodobnih in sicer doktrine SNI, posebno še uradne ameriške doktrine v kopenski vojski, želim na koncu prikazati še svoj predlog tipologije oziroma klasifikacije po vsebini in uporabi bojnega (oboroženega) in nebojnega (neoboroženega) delovanja. Če smo dojeli značaj in koherentnost doktrine SNI, potem je mogoče ugotoviti naslednje:

- amerikanizirani izraz "spopad nizke intenzivnosti" bi kazalo nadomestiti z vsebinsko bolj ustreznim izrazom *nekonvencionalna vojna ali spopad*;
- razdelitev na dva osnovna tipa (A in B ali podobno) je vsebinsko vsekakor nujna, ker je potrebno ločiti bojno (oboroženo) od nebojnega (neoboroženega) delovanja;
- znotraj posameznih tipov je potrebno iz dosedanjih izkušenj navesti uveljavljene vrste različnih delovanj (ne operacij). Potem bi celotna klasifikacijska struktura izgledala tako kakor je vidno iz sheme na str. 217:

Če namenoma zanemarim podroben prikaz nastanka, razvoja in namena posameznih nacionalnih ali koalicijskih sil za delovanje v SNI, lahko sklenem:

- da sile za nebojno delovanje, predvsem razne agencije, obveščevalne in druge subverzivne organizacije in inštitucije, ki permanentno zbirajo podatke, ocenjujejo in načrtujejo delovanje v SNI, predstavljajo ne samo predhodnico, temveč stalno prisotno substitucijo navedene doktrine na določenem teritoriju – regiji;

Spopad nizke intenzivnosti - Nekonvencionalna vojna

Nebojno delovanje	Bojno delovanje
Diplomatsko delovanje	Vojaški spopadi - posegi
Psihološkopropagandno (informativno)	Nestični bojni udarci
Politično-ideološko	Diverzantsko-teroristično (ostrostrelesko)
Ekonomsko-finančno in monetarno	Naskočno-prevratniško
Znanstveno-tehnološko in ekološko	Partizansko (gverilsko)
Socialno-humanitarno (karitativno)	Protigverilsko (kontrarevolucionarno)
Učno-vzgojno in kulturološko	Protidiverzantsko-protiteroristično
Versko (konfesijsko)	Demonstrativno (izzivalno)
Demografsko-etnocidno	Reševalno-evakuacijsko
Obveščevalno-protiobveščevalno	Obveščevalno-izvidovalno
Policijsko-varnostno	Vojaškopolijsko-varnostno
Upravnoadministrativno (civilna uprava)	Vojaškookupacijsko (uprava)
Mirovno (civilna policija, neoborožena): - opazovanje (kontrola) - vzpostavljanje in zavarovanje miru - nadzorovanje miru	Mirovno (vojaška policija, oborožena): - vzpostavljanje miru - vzdrževanje in zavarovanje miru - nadzorovanje miru

- da so specialne ali posebne enote fleksibilno organizirane, ker je način in čas njihove uporabe odvisen predvsem od politične odločitve;
- da so bojne (oborožene) sile po svoji sestavi in velikosti prilagojene specifičnim bojnim zahtevam, prožno organizirane, s statusom pripravljenih (dežurnih) enot visoke bojne pripravljenosti (1-2 uri), opremljene z lahkim in učinkovitim orožjem in bojno tehniko, pripravljene za zračni in pomorski prevoz, logistično samostojne in usposobljene za odločno bojno delovanje v določeni regiji ter v vseh vremenskih in drugih pogojih;
- da enote za splošne namene oziroma enote za hitre vojaške posege – intervencije ne bodo uporabljene samo v SNI (gverilska in manevrska vojna), temveč tudi v spopadu srednje intenzivnosti, kjer pač veljajo drugačna doktrinarna (Nato) načela: Fofa – udari po globini ali zračno-kopenske bitke.

Na podlagi analize pojma in vsebine ameriške doktrine SNI, kakor tudi podobne sovjetske (ruske) inačice (Brežnjeve doktrine “omejene suverenosti”), se zdi, da posamezni tuji in domači avtorji zelo lahkotno in brez globlje analize navajajo, da SNI na splošno predstavlja samo pove-zavo specialne in omejene (lokalne) vojne (in podobne kombinacije), oziroma da SNI ne predstavlja nič novega v doktrinarnih opredelitvah. Zdi se tudi, da gre za “terminološko akrobacijo” ali pa “logično-teoretično potegavščino”! Ne bi mogel sprejeti teze, da je specialna vojna nekakšna “višja” oblika SNI, ker obstajajo tudi drugačne kombinacije (36). V ame-riški vojaški publicistiki se pojavljajo tudi popravljene strukture SNI in

specialnega dejstvovanja v okviru nekonvencionalne vojne. Seveda pa je treba ločiti, kaj je doktrina (SNI) in kaj strategija (npr. posrednega nastopanja)!

Najnovejše doktrinarne opredelitve, ameriške (37) in druge, bi bilo nujno teoretično podrobno preučiti in vgraditi v domače doktrinarne dokumente vojaške obrambe. Seveda tega ne morejo opraviti nešolani in nekvalificirani posamezniki, temveč je to skupinsko delo.

V teoretičnih razpravah sicer lahko iščemo in kujemo razne izraze za vojne in vojaške spopade, toda zdi se mi prav, da hote zanemarimo izraz "specialna vojna" (izraz so skovali ameriški novinarji tekom vojne v Vietnamu!) in sprejmemo ter utemeljimo najbolj ustrezen in že uveljavljen izraz vojaška doktrina spopada nizke intenzivnosti ali še bolje – **nekonvencionalna vojna**.

Poglobljena znanstveno-teoretična analiza in preučitev vseh relevantnih vidikov doktrine SNI bi nedvomno pokazala, da gre za kvalitativno novo in sodobno vojaško doktrino v sedanji stopni razvoja vojaške misli in prakse, v obdobju jedrskega ravnotežja, tehnološke revolucije in splošnega položaja mednarodnih odnosov. Torej gre za že dokaj preverjeno vojaško doktrino. Po mojem mnenju je z njo mogoče doseči tudi strateške cilje: z novo in racionalno kombinacijo in sintezo poznanih dejavnikov in doživetega bojnega (oboroženega) delovanja, predvsem pa suptilnih oblik nebojnega (neoboroženega) delovanja, v različnih časovnih obdobjih in različnih intenzivnostih. Spopad nizke intenzivnosti oziroma doktrino nekonvencionalne vojne že lahko predstavimo kot zelo verjeten model oziroma obliko bodočega vojaškega spopada (vojne).

Seveda ne smemo pozabiti tudi na t.i. "Shultzovo doktrino", ki je nekakšen politično-ideološki oziroma psihološkopropagandni del doktrine SNI, katerega osnovni poudarek je borba za človekove pravice in nacionalno enakopravnost. V bližnji preteklosti smo iz neposredne bližine lahko opazovali učinke te doktrine (študentski nemiri, odpadništvo, podiranje berlinskega zidu, razpad ZSSR in varšavskega pakta), da ne omenjam raznih vrst pritiskov svetovnega kapitala (ekonomskega, finančno-monetarnega in tehnološkega), dejavnost raznih specializiranih agencij in podobno. (38) Tudi Balkan je (bil) zaradi svojega geopolitičnega, predvsem pa geostrateškega položaja, prav primeren poligon za preverjanje in preizkušanje sodobnih vojaških doktrin...

Omenimo tudi subkonvencionalne konflikte, ki so javnosti manj znani. Namreč, zaluska vojna oziroma povračilni napad na Irak 1991, znan kot Puščavski vihar, vsekakor predstavlja prelomnico na teoretično-doktrinarni ravni, pa tudi na področju vojaško-tehnološke znanosti. Gre ne samo za novo dimenzijo informacijskega in nestičnega bojevanja na globalnem planu, kar pomeni, da je informacija (obveščevalni podatek – klasičen ali elektronski) osnova za uspešno nestično delovanje (inte-

ligentna orožja in sistemi). Že dosedanji trendi nakazujejo razvoj v smeri novega avtomatizirano-računalniškega bojišča v taktično-operativnem in tudi v strateško-globalnem smislu!

ŠE EN POGLED NA AMERIŠKO VOJAŠKO DOKTRINO “ZRAČNO-KOPENSKE BITKE”

(Delo – Znanost, 14. februar 1996)

Ker se v našem časopisju le redkokdaj oglasi kakšen tuji strokovnjak, posebno vojaški, pa čeprav naše gore list, sem z zanimanjem prebiral vsa tri nadaljevanja Air Land Battle – sodobna ameriška doktrina tehnološkega vojskovanja (priloga Znanost – 10, 17 in 24. januarja letos) avtorja Georga Hillerja, dr.med. in (verjetno upokojenega) sanitetnega podpolkovnika ameriške vojske. No, prvi je bil precej zadržan, saj nam avtor ni postregel s slovenskim prevodom že zdavnaj znane ameriške vojaške doktrine zračno-kopenske bitke, pa tudi nadaljnji prevodi verjetno že precej starih šolskih beležk našega rojaka so precej okorni. Sporni se mi zdijo predvsem avtorjevi sklepi, zato se tudi oglašam, še posebej, ker sem pred leti tudi sam neposredno proučeval omenjeno in druge vojaške doktrine. Zato bi želel prispevek gospoda Hillerja vsaj nekoliko dopolniti.

Nato je leta 1984. sprejel koalicijsko doktrino, imenovano Fofa (Follow-on Forces Attack, kar smo pomensko prevajali kot “globoki udarci”). Gre v bistvu za novo in ofenzivno ameriško vojaško doktrino, prilagojeno za evropske armade in evropsko-rusko vojskovašišče, doktrino zaporednih udarcev konvencionalnih sil do globine 400 km v nasprotnikovo zaledje, s sočasno odločno obrambo svojih položajev. To omogočajo najnovejša tehnološka sredstva za identifikacijo in spremljanje ciljev in pa kombinirana ognjena podpora (rakete, letalstvo in mornarica). Zdela se je primerna tudi za lokalne vojne, manj pa za svetovni spopad, ker bi v tem primeru prišlo do uporabe taktičnega jedrskega orožja, kar bi bila le stopnička do globalnega jedrskega spopada dveh supersil, za kar pa so obstajale posebne doktrine, nekatere znane tudi širši javnosti (Sdi – vojna zvezd).

Strategi tedanjega varšavskega pakta so proti doktrini Fofa brž postavili tako imenovano doktrino globoke in gibljive obrambe in sočasne strateške protiofenzive, predvsem z vertikalnim manevrom zračno-desantnih enot do 500 km v zaledje napadalca.

Torej, šlo je več ali manj za dve enakovredni doktrini, namenjeni predvsem operativno- strateškim smerem evropskega in ruskega vojskovašišča in nasprotujočih koalicijskih armad dveh blokovskih supersil – Nata in varšavske zveze.

“Ognjena kača”

Air-Land Battle oziroma “zračno-kopenska bitka” (besedna zveza ustreza samo ameriškem pojmovanju vojne veščine) je bila predstavljena kot operativna inačica že prej omenjene doktrine Fofa. Podobno je bila

predstavljena v Pravilu FM-100-5 v izdaji generalštaba kopenske vojske ZDA, začela je veljati leta 1981. Bistvena novost te doktrine je bila v tem, da je treba na celotni operativno-taktični smeri doseči zračno in ognjeno premoč (ne pa samo na točki preboja), pa se je zato te doktrine prijel tudi ime "ognjena kača". Gledano v celoti je imela doktrina "zračno-kopenske bitke" strateške implikacije za manjše države oziroma za lokalne vojne, še posebej zato, ker je predvidevala sočasno uporabo konvencionalnih sil ter jedrsko in kemičnega orožja. Vsebovala je tudi nekatere nove elemente, predvsem pri poveljevanju in tehnologiji, pa jih zato navajam:

- Vodenje in poveljevanje: analitični sistem (Asas), taktični satelitski sistem zvez (Tagsat); sistem odkrivanja in spremljanja ciljev (Sotas); taktični sistem usmerjanja ognjene podpore (Tagfire); teledirigirani modeli (Rpv).
- Tehnologija oborožitve: sistem ognjene podpore (Csws), manevrirne rakete zemlja-zemlja in zemlja-zrak (GlcM); večcevni raketni sistemi (Mlrs); prostorske mine (Fascam).

Mrzlično iskanje odgovorov

V vseh generalštabih držav zunaj Nata in varšavske zveze so začeli mrzlično iskati odgovore, kako se postaviti proti omenjeni doktrini. Seveda je to veljalo tudi za JLA oziroma nekdanjo SFRJ, saj smo bili v tako imenovanem "posttitovskem" obdobju, ko je bila takratna skupna država izpostavljena velikim pritiskom, posebej na zahodni meji. O tem zgovorno priča podatek, da so sile Nato in VZ samo leta 1984 izvedle v Evropi okrog 150 vaj in manevrov, z udeležbo 1,5 milijona vojakov; od tega je bilo 95 vaj okrog naših meja. Torej ni šlo samo za štabne vaje, temveč za očitno demonstracijo sile, z drugimi besedami, za vojaški pritisk (da o drugih ne govorimo). In na večini teh vaj so preizkušali prav doktrino "zračno-kopenske bitke" Nata na smereh Gorica-Ljubljana-Zagreb in Gradec-Maribor-Zagreb-Vinkovci, sile varšavske zveze pa so najpogostejše preigravale drugače operativno-strateškega desanta na Kosovo in prodora v Albanijo (Jadran!).

Prav zato smo po letu 1985. začeli zelo resno proučevati doktrinarne probleme branilca, torej SFRJ in tudi Slovenije (9. armade), in ugotovili, da je sistem splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite še najbolj optimalen koncept odvrčanja in nasprotovanja tej doktrini (pri kar največjem angažiranju dveh milijonov vojakov), s tem da bi morali rešiti še naslednje doktrinarne probleme:

- tehnično modernizacijo JLA;
- koncipiranje in sprejem nove obrambne strategije (formiranje vojaških območij z globino najmanj 400 do 500 km!);
- modernizacija in racionalizacija vodenja in poveljevanja (podrejanje teritorialnih obramb republik novoformiranim operativno-strateškim območjem!);

- prilagajanje organizacijsko-formacijske strukture (formiranje mobilnih ali "gotovih" sil);
- drugačen odnos do prostora in časa.

Za bralce Dela kot zanimivost navajam ugotovitve o novem odnosu do prostora in časa, ker so bili nekateri elementi pozneje zajeti tudi v tako imenovanem "Višnjičevem" dokumentu, in sicer:

- bojevališče oziroma operacijska cona nima več pravokotne oblike, temveč je to ognjeni klin ali "kača" dolžine 400 do 500 km oziroma kar celotna površina manjše države (Slovenija in Hrvaška skupaj);
- s formiranjem "pripravljenih sil" in tehničnimi možnostmi napada z distance je časovni dejavnik dobil še večji pomen, obenem pa se je tudi povečala možnost operativnega in strateškega presenečenja;
- - zato je potrebna stalna bojna pripravljenost, pravilna razporeditev sil, predvsem "pripravljenih", urejenost ozemlja in celotne infrastrukture, posebej še pripravljenost obveščevalnih in izvidniških organov in enot.

"Inoviranje" hrvaških generalov

Naj sklenem. Gospod Hiller pravi, da je bila kampanja Puščavski vihar (napad na Irak) "sijajna uveljavitev doktrine Air-Land Battle". Nedavno tega so hrvaški generali v javni televizijski analizi operacij Blisk in Vihar poudarjali, da so se skoraj v celoti zgledovali po ameriškem Puščavskem viharju... Zato pravim, da gospod Hiller verjetno nima prav, ko trdi, da omenjena doktrina za "Slovenijo ni neposredno uporabna", ker pač ne premore kritične mase po ameriškem vzorcu, niti ofenzivne komponente!

Moti se! Sedanji hrvaški generali (to so seveda nekdanji generali JLA!) so očitno navedeno ameriško doktrino inovirali na raven operativno-taktičnih enot in prilagodili prostoru in potrebam! Morda so jim pri tem pomagali celo ameriški vojaški inštruktorji... Kdo ve?

Zato je treba proučevati hrvaške, srbske in bošnjaške izkušnje, saj se večina vojaških analitikov strinja, da je bila prav Bosna poligon za preverjanje sodobnih vojaških doktrin, predvsem pa doktrine "spopada nizke intenzivnosti" (Low Intensity Conflict, FM-100-20, sprejete 1981). To pa je že nova tema.

3.2. Vzroki in rezultati globalnega ideološkega in ekonomskega spopada med kapitalizmom in socializmom

3.2.1. Osnovne premise

Tema je omejena samo na osnovne premise globalnega ideološkega in ekonomskega spopada med kapitalizmom in socializmom (komunizmom). Dejansko želim samo na kratko prikazati vzroke in posledice, pa tudi konkretno, zakaj in kako je prišlo do razpada ZSSR, podiranja berlinskega zidu, razpustitve varšavske vojaške zveze, pa tudi do "razpada" oziroma razbijanja SFRJ.

Le nakazujem, da sta (bila) glavna nosilca te globalne protikomunistične vojne Vatikan s svojo ideološko diverzijo proti pravoslavju in islamu ter ZDA kot ekonomska in vojaška supersila. Detaljev ne bom navajal, vseeno pa si velja zapomniti, da je ta spopad diktiral prav Vatikan. Namreč, javno je znano, da je bil leta 1948 v Vatikanu tajni sestanek predstavnikov Svetega sedeža s papežem Pijem XII na čelu in specialnim predstavnikom ameriškega predsednika Trumana, na katerem so sprejeli t.i. Načrt X o zaustavljanju prodora komunizma na Zahod (Predvojnih prizadevanj Vatikana in zahodnih zaveznikov, tudi Hitlerja, ne bom omenjal).

Avtor načrta je bil sicer John F. Dules, predstavnik Cie. Po tem načrtu, podrobno razdelanem, so delovale od 1948 vse ameriške obveščevalne organizacije, zato so (bili) ameriški globalni cilji in nacionalni interesi vedno razvrščeni po naslednjih prioritetah:

1. Dokončno poraziti komunizem in socializem;
2. Ohraniti jedrsko in vojaško premoč kot osnovo za svetovno prevlado – kapitala.
3. Zagotoviti možnost vojaških in drugih intervencij po svetu zaradi obrambe ameriških interesov.
4. Prevzeti prevlado tudi v borbi proti mednarodnemu terorizmu.
5. Usposobiti svoje in koalicijske sile za pravočasno posredovanje v regionalnih spopadih.

Skoraj vsi se strinjajo, da je do razpada ZSSR oziroma propada socializma prišlo predvsem zaradi ekonomskih razlogov. Potrebno je poudariti, da je bila ekonomska neučinkovitost socializma dobro znana tudi političnim voditeljem socialističnih držav, zato so jo skušali odpraviti z različnimi družbenimi in gospodarskimi reformami. A ni šlo! Zaenkrat še uspevata inačici socializma na Kitajskem in Kubi, kot nekakšni kombinaciji diriganega državnega socializma in privatne iniciative oziroma odpiranja tujemu kapitalu. Kako dolgo bosta vzdržali, bo pokazala prihodnost.

Jugoslovanska inačica samoupravnega socializma je bila vsekakor zanimiva. Izvirna je bila ideja, da se socializem kot sistem poskuša prilagoditi razvitim kapitalističnim zahodnim državam. Industrijsko razviti deli, kot sta bili Češka in Slovenija, so vsekakor potrjevali znane teorije, da je socializem lažje razvijati v razvitejših državah. Res pa je tudi, da so bile ideje socializma "opij za ljudstvo", kar je kapitaliste in multinacionalne družbe združevalo v enotno fronto v boju proti vsem poskusom prodora socializma. Zlasti je bil nevaren socializem s človeškim ali bolj humanim obrazom, to pa sta bili jugoslovanska in češkoslovaška inačica socializma. Natančne ekonomske, sociološke in filozofske analize bi to potrdile.

Pravzaprav je šlo za spopad med dvema sistemoma: kapitalizmom in komunizmom! V nadaljevanju se bom zadržal samo na nekaterih varnostno-vojaških in propagandnih vidikih tega spopada. Predvsem gre za vloge, ki sta jih imela Lenin in Stalin, pa tudi drugi akteriji.

Iz Leninovega življenjepisa vem, da ga je preganjala tajna ruska caristična policija, bral sem tudi zgodbe, da je bil celo Stalin sodelavec te mogočne policije. Zato je nedavno tega senzacionalno odjeknila vest, da je bil Lenin tajni sodelavec nemške vojaško-obveščevalne službe. Znani časopis Moskovski komsomolec oziroma njegov novinar Ilja Šeršnjev (Nedeló, 18. oktobra 1998) je razkril, da je Lenin tik pred oktobrsko revolucijo prejel od nemške vojaško-obveščevalne službe okrog 50 milijonov zlatih mark, da bi destabiliziral Rusijo! Novinar še dodaja, da so Lenin in njegovi sodelavci za potne stroške iz Züricha do Sankt Peterburga prejeli še vsak po 70.000 rubljev! Podobno naj bi ravnal tudi ameriški bogataš John Rockefeller, ki je z dolarji podkupil Lenina, da je iz Bakuja izgnal tuje naftarje in koncesije dodelil Američanom, nato pa vse skupaj nacionaliziral. Po vesteh iz istega vira (očitno prokomunističnega) je Lenin osebno razpolagal z bogastvom okrog 190 milijard ameriških dolarjev, pri čemer je seveda všteto tudi "podedovano" premoženje zadnjega ruskega carja Nikolaja II. V francoski dokumentarni oddaji pod naslovom Hitler – Stalin, ki jo je naša TV predvajala dne 3. novembra 1998, je sovjetski zgodovinar Artjunov potrdil navedne podatke, pokazal arhivske dokumente in dodal še bolj neprijetne podrobnosti.

Vemo tudi, da se je s Hitlerjevim prihodom na oblast nadaljevala ofenziva novih nemških obveščevalnih služb proti ZSSR. Znana je predvsem afera z maršalom Tuhačevskim, ko je Stalin nasedel nemški zanki in po letu 1936 likvidiral "gestapovskega agenta" Tuhačevskega in še okrog 36.000 visokih sovjetskih častnikov! To je bil verjetno glavni vzrok, da je Rdeča armada ob nemškem napadu 1941 doživljala tako hitre in velike poraze.

Znana je tudi Churchillova krilatica, da je za zahodne demokracije nevarnejši nemški nacizem kot pa sovjetski komunizem. Tako so se tri zahodne velesile – ZDA, Velika Britanija in Francija združile z ZSSR v t.i. antihitlerjevsko koalicijo in tudi premagale nemški Tretji rajh! Manj pa je znana Churchillova zamisel, te dni obelodanjena kot arhivska novica, da bi takoj po nemškem porazu zahodne velesile nadaljevale vojno proti ZSSR! Verjetno so bile psihološke zavore močnejše, pa čeprav so zahodne velesile lahko računale tudi z ameriškim atomskim potencialom.

Ostaja pa dejstvo, da se je nadaljeval stari, z drugo svetovno vojno prekinjeni ideološki spopad. Postavljena je bila "železna zavesa" in pozneje še "berlinski zid". Proti intenzivni propagandi radia Svobodna Evropa so v vzhodnoevropskih državah postavili moteče elektronske postaje. Začela se je tudi ekonomska tekma. Potemkinove vasi niso mogle pretentati tujcev, simpatizerjev in tudi domačih ljudi. Jedrska, vesoljska in vse druge tekme so ZSSR in vzhodnoevropske države ekonomsko povsem izčrpale. Tuje obveščevalne službe so samo še prižgale vžigalno vrvico tempirne bombe nakopičenih nacionalnih in drugih sporov in razpad se je lahko začel...

Ruski zgodovinarji (39) že analizirajo razbijanje ZSSR, vlogo Gorbačovove perestrojke in novodobne ruske elite. Pojavlja se namreč zanimiva teza, da vsemogočna ameriška Cia ni imela glavnih vlog v razbijanju ZSSR. V ospredju naj bi bila "tajna svetovna vlada" oziroma židovski lobi, ki je razbil ZSSR s pomočjo treh tajnih organizacij, in sicer: Sveta za mednarodne odnose, Bilderburškega kluba in Trilaterarne komisije. To naj bi potrdil celo znani tvorec in razlagalec ameriške globalne politike – Zbigniew Brzezinski, ki naj bi izjavil, da je Rusija izgubila tekmo z ZDA. Še bolj otipljiva pa je ocena bivšega ameriškega zunanjega ministra Jamesa Bakerja, znanega "borca za enotnost Jugoslavije", ko je dejal, da so ZDA v preteklih štiridesetih letih porabile okrog trilijon ameriških dolarjev za zmago v hladni vojni! Zanimivo je pobliže pogledati trditve znanega ruskega zgodovinarja Platonova.

Najbolj vpliven in najstarejši je Svet za mednarodne odnose, ki so ga že 1921 ustanovili ameriški Židje in pripadniki masonske lože, da bi pospešili in utrjevali globalni ameriški vpliv v svetu. Če navedem, da so temu Svetu predsedovali Alen Dules, prvi šef Cie, ameriški magnat David Rockefeller in podobni, potem ni daleč resnica, da njihov vpliv dejansko presega moč uradnega predsednika ZDA! Če zanemarim podatek, da Židje predstavljajo 80 odstotkov vseh članov Sveta, pa ne smemo prezreti podatka, da so člani Sveta pripadniki ameriške politične, ekonomske in intelektualne elite! Tudi vojaško-varnostne! Sedež Sveta (direktor, sekretar in 30 izvršnih direktorjev) je v palači vodilnega ameriškega masona (in Rotary Cluba) Geralda Prata v New Yorku.

Bilderburški klub je leta 1954 osnoval predstavnik ameriške Cie D. Retinger, znan tudi po nadimku Sivi kardinal. Pravzaprav gre za evropski oddelek prej omenjenega Sveta za mednarodne odnose, ki šteje okrog 383 članov evropske in ameriške vladajoče gospodarske elite. Klub je dobil ime po gostilni Bilderberg v nizozemskem Osnabrücku, kjer je bil ustanovni sestanek prvih 80 članov. Sedež kluba je v palači Carnegi Foundation v New Yorku. Delovanje tega kluba je tajno, saj ga dejansko vodi Cia.

Trilaterarna komisija je bila ustanovljena 1973, ko so se zahodne finančne elite ustrašile japonskega gospodarskega nastopa v svetu. Rockefeller naj bi poljskemu Židu in bivšemu Carterjevemu svetovalcu za nacionalno varnost Zbigniewu Brzezinskemu zaupal nalogo, naj ustanovi novo organizacijo, ki bo vodila novo svetovno strukturo. Večino članov komisije predstavljajo Američani (117), od katerih je 32 predstavnikov vladajoče elite. Trejina članov naj bi bili Židje, pa zato ni čudno, da ima majhna Belgija kar 26 predstavnikov.

Ruski zgodovinar Platonov je izračunal, da omenjene tri organizacije predstavljajo okrog 6.000 najbogatejših ljudi na svetu, od katerih je 500 članov ene od omenjenih treh organizacij. Najožje vodstvo šteje 23 članov,

med katerimi so David Rockefeller, Henry Kissinger, Bill Clinton, Zbigniew Brzezinski, lord Winston, Robert Mc Namara, Victor Mondel, madžarski bogataš Georg Soros, šef CNN-a Wait Jonson in drugi. To naj bila nekakšna tajna "židovsko-masonska" vlada, ki naj bi globalno vodila svetovno politiko, pravzaprav politiko "globalnega planiranja in prerazporeditve svetovnih energetskega virov"! Poudarjam del o "prerazporeditvi svetovnih energetskega virov", saj je iz vseh geopolitičnih in geostrateških študij znano, da je boj za energetske vire osnovni vzrok vseh vojaško-ekonomskih spopadov! Vsi vojaški spopadi zadnjih let v Perzijskem zalivu so predvsem boji za iraške naftne vrelce oziroma za ogromne podzemne rezerve (ugotovljene na podlagi satelitskih meritev).

Zgodovinar Platonov nam tudi odkriva, da sta za razbijanje ZSSR člana prej omenjenega Sveta za mednarodne odnose Garisson in Wossbring v San Franciscu 1991. ustanovila poseben Svetovni forum ali t.i. Fond Gorbačov. Pod krinko pomoči za razvoj demokracije je v bivših sovjetskih republikah skrbel, da je v razne ruske inštitucije vrnil čimveč agentov Cie. Gorbačov je sprejel ameriški Projekt globalne varnosti o svetu brez jedrske vojne in vojaških spopadov (ne pa tudi spopadov nizke intenzivnosti!), seveda pod kontrolo ZDA in Nato pakta. Če je res, da so na ustanovni skupščini razpravljali predvsem o energetskega virih Rusije in držav tretjega sveta, o prenaseljenosti in sterilizaciji ter tudi o popolni razorožitvi in vodstvu ZDA mimo OZN (napad na Republiko srbsko brez odobritve varnostnega sveta OZN), potem je vloga tega organa bolj ali manj jasna.

Fondu Gorbačov predseduje seveda sam Gorbačov! Dejanski vodja pa je Jimmy Garisson, predstavnik Cie, in okrog 100 uglednikov. Gorbačov je samo figura, zato ga v Rusiji že javno označujejo kot ameriškega plačanca. Napisal je tudi knjigo, v kateri podpira ameriško globalno strategijo in "ero nove civilizacije" pod vodstvom "stotih modrecev". Gorbačovova perestrojka je bila samo krinka, pod katero je, po trditvah zgodovinarja Platonova, prišla na oblast "kriminalno-kozmodolitska vlada" Borisa Jelcina, ki deluje z ameriško-zahodnoevropskimi krediti. Tako se bo zadolžila do te mere, da bo energetske bogata Sibirija prišla pod kontrolo ZDA, Kalingradsko območje pa pod Nemčijo.

Zdi se mi, da bi tudi Slovenci potrebovali svojega zgodovinarja Platonova. Da bi vendarle vedeli, pri čem smo in kdo bodo dejanski gospodarji naših vnukov!

Ideološki spor na relaciji Vatikan – ZSSR oziroma katolicizem – komunizem bi verjetno prekoračil okvir tega pisanja. No, vseeno je potrebno priznati, da je šlo za zagrizen ideološki boj, ki je včasih prešel tudi na diplomatsko-politično področje. Tudi na nižjih ravneh oziroma na relacijah manjših držav, kakor je bila Jugoslavija, se je ta boj nadaljeval in tudi stopnjeval. Zaradi konfesionalne različnosti bivše Jugoslavije (večji del

prebivalstva je bil pravoslavne vere, muslimanov je bilo nekaj manj kot katoličanov), je včasih spor (spopad) dobival tudi verski (konfesionalni) značaj.

Verjetno pa bo držalo, tako je zaključil tudi moj dober znanec in kmečki delavec, da sta za zlom komunizma največ naredila dva Poljaka: krakovski kardinal Karol Woityla, sedaj že dvajset let papež Janez Pavel II. in Lech Walensa, vodja sindikata Solidarnost. Mnogi analitiki so ocenjevali, da je bila za njima roka Cie. Po nekaterih zapisih (40) se je zelo uspešno končalo skupno delovanje Cie in Vatikana pri razbijanju sovjetskega imperija in komunizma nasploh. To skupno delovanje je podrobno in obširno predstavljeno v knjigi Njegova svetost ameriških avtorjev Carla Bernsteina in Marca Politia. Cia naj bi vohunila in odkrivala sovjetske slabosti, težave in načrte, dočim je papež do strateških informacij prihajal prek "najboljše vohunske mreže, ki si jo lahko predstavljamo – duhovniških "ušes v narodu"". Vatikanski bankirji naj bi z milijoni dolarjev financirali katoliški cerkvi naklonjeno sindikalno gibanje Solidarnost na Poljskem, medtem ko je Cia v Latinski Ameriki uspela nevtralizirati Vatikanu nevšečne levičarske teologe.

Javna skrivnost je, da je bila nekdanja sovjetska obveščevalna služba prepričana, da je ravno Carterjev svetovalec za nacionalno varnost Zbigniew Brzezinski "organiziral" izbor poljskega kardinala za papeža, pa tudi, da Lech Walensa, voditelj Solidarnosti, nikdar ne bi uspel brez papeževe podpore (Poljaka) in seveda Cie!

Po objavljenih dokumentih Cie (41) so Američani tudi spor Stalin-Tito izkoristili za začetno razbijanje enotnosti ZSSR in drugih vzhodnoevropskih držav. Po teh dokumentih so ZDA porabile okrog sto milijard ameriški dolarjev za obrambo Tita oziroma neodvisnosti Jugoslavije in propagirale titoizem kot nekakšno "strategijo zabijanja klina" v svetovni komunizem. Ameriška obveščevalna služba in politika sta bili presenečeni nad izidom resolucije informbiroja, saj je v bistvu šlo za prvi spor v sicer ideološko enotnem vzhodnoevropskem komunističnem bloku z ZSSR na čelu. Takratni ameriški ambasador George Kanan je pravilno ocenil, da je šlo za povsem nov faktor v svetovnem komunističnem gibanju, pa je tako Cia največkrat ocenjevala škodo, ki jo je Titov spopad s Stalinom vnesel v komunistični blok. V nekem dokumentu Cie z dne 10. februarja 1949 naj bi pisalo, da "Tito briljantno služi" ameriškim interesom, saj je verjetno njihov "najbolj dragoceni adut" v boju za slabitev sovjetskega vpliva in ekspanzionizma. Dokumenti Cie naj bi tudi potrjevali, da Stalin ni napadel Jugoslavije samo zaradi strahu pred konfrontacijo z zahodnimi silami, ki so v tistem času že nudile Jugoslaviji vojaško in ekonomsko pomoč. Takratni načelnik generalštaba JA, generalpolkovnik Koča Popović, pozneje tudi jugoslovanski zunanji minister, se je zelo zavzemal za razvoj in krepitev ameriško-jugoslovanskega sodelovanja.

No, ameriško sodelovanje je bilo pragmatično. Takratni ameriški zunanji minister John Foster Dules je ocenil, da je Tito igral dvojno vlogo, saj je dobro izkoristil tako zahodne kakor tudi vzhodne zaveznike, saj je dolgo časa oviral uveljavljanje ameriški interesov na Balkanu, tudi tistih iz (tajnih) jaltskih dokumentov!

Kaj vse je še v tajnih arhivih (42) in kako so nekatera odkritja naravnost šokantna, je nedavno tega povedal v Beogradu ruski zgodovinar Boris Starkov na predavanju v Srbski akademiji znanosti in umetnosti. Seveda, dokler dokumenti niso znanstveno obdelani in preverjeni, je potrebna previdnost. Naj navedem samo tri senzacionalna odkritja:

- načrt o sovjetizaciji Balkana in ustanovitvi socialistične federacije balkanskih držav, avtor sovjetski obveščevalec Genadij Bokij, 1925; (podobno balkanski federaciji Tito – Dimitrov);
- *Tito je bil angleški agent*, pa je Stalina varal že v toku NOB; (zelo špekulativno);
- četniški vodja in divizijski general *Draža Mihajlović je bil Stalinov strateški agent* na Balkanu, ne pa Tito! Namreč, po uboju kralja Aleksandra, je Stalin ocenil, da bo na Balkanu prišlo do svetovnega spopada. Sovjetski vojaški ataše v Sofiji general Vasilij Timofejevič Suhorukov je organiziral veliko obveščevalno organizacijo balkanskih držav, ki bi se lahko uprla nemškemu prodoru na Balkanu. Za sodelavca je bil leta 1935 pridobljen podpolkovnik Draža Mihajlović, ki je aktivno delal za sovjetsko vojaško obveščevalno službo do 1937, ko so bili po Stalinovem ukazu likvidirani vsi tisti, ki so vedeli za njegove načrte s Hitlerjem. Ponovno je Draža Mihajlović aktiviran 1940, ko so proangleški častniki načrtovali vojaški prevrat in zahtevali pol milijona dolarjev za izvedbo akcije. Sovjeti seveda niso dali denarja brez čvrstih obetov. Draža Mihajlović ni bil nemški agent. Do 1942 so ga Sovjeti podpirali. O tem govori tudi dejstvo, da so najprej poslali vojaško misijo v njegov štab, pa tudi to, da je bil eden od ideoloških vodij četniškega gibanja Dragiša Vasić, agent Kominterne, pa tudi obveščevalne službe sovjetske armade (center v Pragi, pozneje zveze z Golubovićem, šefom centra v Beogradu!). Uganka Mihajlović tako ostaja: baje se ni umaknil v tujino po nalogu sovjetske obveščevalne službe, ker je Stalin računal na povratek mladega kralja Aleksandra Karadjordjevića (Zelo verjetno!). Churchill pa naj bi stavil na angleškega agenta: Tita! Čeprav je drugi del zgodbe iz zgodovinarjevih ust, je vseeno preveč dnevno-politično pobarvan na temo rusko-srbskega prijateljstva!

Britanski publicist John Pilger je v svoji najnovejši knjigi *Hidden Agendas* dokumentirano razkril, da so Američani v Vietnamu ubili okrog 3 milijone ljudi, pretežno civilistov. Navaja izjave odgovornih poveljnikov, tudi obrambnega ministra Mc Namare. Ta je priznal določene napake,

vendar se je izgovarjal, da je šlo za "napačne ocene in odločitve". Iz tega obdobja je bila tudi znana t.i. prva medijska vojna, ko nobeden od 600 ameriških novinarjev iz Vietnama ni hotel poročati o pokolu Charlijeve čete, ko je pobila 300 nedolžnih prebivalcev zdaj znane vasice May Lai. Velika večina Američanov sploh ne ve, da je prav ameriška vojska prva napadla Vietnam v sveti vojni proti komunizmu. Še zdaj verjamejo, da je v Vietnamu šlo za ameriško tragedijo, ker so ameriški vojaki umirali za svobodni Vietnam!

Nosilci ideoloških spopadov med kapitalizmom in komunizmom so izračunali bilančno vsota 80 milijonov žrtev komunizma (43) v sedemdesetih letih njegove vladavine, pri tem pa so pozabili dodati število žrtev kapitalizma, lakote, revščine, nacizma («samo» 35 milijonov v sedmih letih!), inkvizicije, verskih vojn, iztrebljanja Indijancev in še bi lahko naštevali. tudi del naših razumnikov prireja rastave o temni strani meseca, nič pa nočejo povedati o svetli strani! Paradoksalno pa je predvsem to, da je večina genijev sedanje dobe podpirala komunizem! Tako nam zatrjuje tudi Stephen Koch v knjigi Dvojna življenja, o znanih pisateljih in vohunih v sovjetski vojni idej proti Zahodu. Torej, ni vse v denarju, Kapitalu!

3.2.2. Vzorčni primeri iz Latinske Amerike in Kitajske

Ker sem skoraj trideset let znotraj spremljal poskuse razbijanja Jugoslavije s strani tujih obveščevalno-subverzivnih inštitucij, sem se spraševal, kako dokazati to dejavnost, ko pa vendar nimam v rokah nobenega dokumenta, arhivi varnostnih služb v Beogradu in drugih državah pa bodo še dolgo zaprti. Tudi osebne zgodbe oziroma pričevanja niso prišla v poštev. Potem sem si rekel, da bodo še najbolj prepričljivi t. i. »vzorčni primeri« iz drugih delov sveta.

Seveda sem se najprej spomnil dnevnika ameriškega agenta Cie (44) Philipa Ageea, ki je bil zame nekoč glavni in najboljši priročnik o ameriških obveščevalnih službah in inštitucijah. Šlo je za zelo zanimivo in iskreno izpoved operativca Cie, ki je postopoma spoznaval, da Cia kot obveščevalni gigant pravzaprav ne brani vitalnih ameriških interesov po svetu, temveč se največkrat zelo grobo vmešava v notranje zadeve drugih držav.

Kmalu se je zavedel, da je postal samo slepo orodje svetovnega žandarja, ki opravlja tudi najbolj umazane stvari: atentate, državne udare, vohunske afere, politične in ekonomske krize, vojne, predvsem pa množične civilne žrtve. To je bila doba, ko se je začela t.i. hladna vojna, ko so ZDA s pozicij jedrske supersile začele svoj ekspanzionistični pohod s pomočjo obveščevalnih in specialnih sil in inštitucij. Šlo je predvsem za prodor Cie in akterjev vojaške doktrine nekonvencionalne vojne oziroma spopadov nizke intenzivnosti. V ozadju pa so vedno bili stari politično-strateški interesi in novi apetiti multinacionalnih družb in finančnega kapitala.

Med mnogimi knjigami, ki obravnavajo sorodno problematiko, je dnevnik Philipa Ageea zanimiv zaradi tega, ker gre za pričevanje od znotraj, pa tako o Cia prvič govori neposredni operativec. V dnevnških zapiskih predstavi ne samo celotno administrativno in organizacijsko shemo, temveč tudi podrobno opisuje razne operacije, katere Cia izvaja po širnem svetu, njihove cilje in rezultate. Seveda je Philip Agee zmožel zvrhan koš hrabrosti, da je svetovni javnosti razkril pravo podobo Cie. Napredna ameriška in svetovna javnost sta bili šokirani. Začela se je prava mala vojna med Cio in "odpadnikom". Spomnim se, da so ob koncu te afere tudi govorili, da gre pravzaprav za dezinformacijski produkt Cie, ki naj nazorno pokaže, da je Cia vsemogočna in da njeni agenti lahko zvedo tudi najbolj čuvane vojaške in druge skrivnosti! Osebnostno menim, da je tudi to možno, ker smo že brali tudi takšne konstrukte. Vendar, kdor je prebral knjigo Philipa Ageea, ki je bil od 1954 do 1974 operativec Cie pod pseudonimom Jeremy S. Hodapp in je štiri leta zbiral razne podatke o svojem delu, mu bo vseeno verjel.

Osnovna sporočila so, da so pripadniki Cie najčesče kamuflirani kot diplomatsko-konzularni predstavniki, da glavne operacije izvajajo na podlagi inštrukcij oziroma predsedniškega ukaza, da imajo v tujini potrebno število lokalnih agentov in kolaborantov, pa tudi, da so si operacije bolj ali manj podobne tudi danes. V začetku je tudi veljalo pravilo, da se Cia zoperstavlja sovjetski komunistični nevarnosti. Operativci pa so kaj kmalu spoznali, da so včasih pomembnejši še kakšni drugi interesi (politično-strankarski, gospodarsko-kartelski, vojaško-trgovski in podobni). V vse obveščevalno-varnostne priročnike je tudi prišlo sporočilo, da Cia dobiva 80 odstotkov informacij iz javnih virov, le 20 odstotkov podatkov pa pridobijo iz prikritih virov, predvsem s pomočjo elektronskih sredstev in od tajnih sodelavcev. Seveda pa to razmerje ne pomeni tudi kvalitete informacij! Ostalo je staro pravilo, da najkvalitetnejše informacije vendarle lahko pridobimo s pomočjo tajnega sodelavca, ki podatek zve neposredno od določene osebe ali pa pridobi njegove pisane dokumente. Obenem nam tudi odkriva, da Cia uporablja predvsem plačano agenturo na najvišji ravni (politiki, znanstveniki, ekonomisti, generali, umetniki in podobni), pa tudi tiste, ki jih prepričajo, da so ameriški in interesi njihove države pravzaprav identični.

Sporoča nam tudi, da je v petdesetih letih Cia delovala v tujini iz t.i. baz in postaj, ki so bile nameščene v politični sekciji ambasade ali pa v konzulatih (pozneje tudi v informativnih centrih, kakor ga imamo tudi v Ljubljani). Vodja baze ali postaje in ključni operativci imajo seveda diplomatski status. V tistem času so pretežno zbirali podatke o sovjetski komunistični infiltraciji v zahodne države neposredno ali prek lokalnih komunističnih in sorodnih partij. Organi Cie so izvajali naslednje operative operacije:

- **akcijske** operacije zaradi kontrole, usmeritve in zaščite posameznika in organizacij, angažiranih proti komunistični nevarnosti (sindikalne, mladinske, študentske in podobne organizacije, sredstva javnega obveščanja, poklicna združenja, poslovne organizacije, politične stranke, vojaške in policijske strukture, vlade in druge). Možna je tudi uporaba neregularnih vojaških efektivov (gverilci, diverzanti);
- **zaščitne ali protiobveščevalne operacije** zaradi zaščite pred sovražnim obveščevalnim vrinjanjem, pa tudi neposredne fizične zaščite ambasade, baze ali postaje Cia;
- **pomožne** operacije so pozamezne akcije tajnega sledenja, fotografiranja, prisluškovanja, kontrole pošte, kakor tudi javne kontrole (potnikov), pregledov (policijskih dosjejev), statističnih podatkov in drugo;
- **vezne** operacije se vodijo s tujimi obveščevalnimi službami zaradi izmenjave informacij, izvajanja skupnih operacij ali pa za načrtovanje vrinjanja v taisto obveščevalno inštitucijo;
- operacije **vrinjanja** agenture v komunistične partije ali ekstremne levičarske in revolucionarne organizacije so standardne operacije Cia za vse baze in postaje, ki jih je v glavnem načrtoval in odobral oddelek za mednarodni komunizem v štabu za protiobveščevalno delovanje – Ci/ICd, po programu Redsox (tajno vrivanje sodelavcev v ZSSR in njene zaveznice). Te operacije so bile najbolj uspešne ravno v Latinski Ameriki, kjer je oddelek Cia za zahodno hemisfero prvi dobil tajni referat Hruščova na 20. kongresu komunistične partije ZSSR;
- **psihološke-nevojaške** operacije (Kucage) izvajajo vse baze in postaje Cie;
- **medijske** operacije so psihološkopropagandne operacije, ki se izvajajo proti vsem strukturam (politične stranke, profesionalne in kulturne skupine, sindikalne, mladinske in študentske organizacije), predvsem pa za pridobivanje naklonjenosti določenih medijev. Obstajale so tri vrste operacij: bele medijske operacije je izvajala vlada ali njeni informativni centri – Usic, dočim je Cia organizirala sive (dezinformacije proti obveščevalnim službam) ali pa črne (protipropaganda proti drugim organizacijam) medijske operacije;
- **nevojaške ali paravojaške (nekonvencionalne)** operacije so izvajali zaradi vdorov in gospodarskih ter drugih sabotaj na prepovedanem območju, zračne in pomorske podpore, oboroževanja in urjenja prijateljskih armad in podobno. Camp Peary je bil glavni vadbeni poligon. Znane so operacije v Gvatemali (1954), Indoneziji (1957-58), Tibetu (1958-59), Laosu, Vietnamu in Kubi;
- **mladinske, študentske in sindikalne** (delavske) operacije so se izvajale zaradi kontrole omenjenih organizacij in pridobivanja funkcionarjev za dolgoročno sodelovanje. V to strukturo spada tudi pridobivanje novinarjev in pravnikov (odvetnikov);

- **politične** operacije so bile direktno usmerjene proti tujim vladam, politikom in vojaškim voditeljem, predvsem za njihovo pridobivanje in lobiranje, pa tudi nevtraliziranje. Vsaka baza ali postaja Cia je imela poseben program za "vzgojo lokalnih vodij", v katerih so bili vojaški vodje glavna tarča operativcev Cia. Na takšen način so bili izvedeni vojaški udari v Iranu (1953) in Sudanu (1958).

Prvo službeno mesto operativca Jeremy S. Hodappa je bilo v Quito, glavnem mestu Ekvadorja. Navaja, da je njihova postaja (s podrejeno bazo v Guayaquilu) vodila naslednje operacije:

- operacije **Ecsigil** in **Ecfone** proti komunistični partiji Ekvadorja (PCE)
- operacijo proti Socialistični partiji Ekvadorja (PSE)
- operacijo proti Ekvadorski delavski konfederaciji (CTE)
- operacijo proti Konfederaciji ekvadorskih študentov (FEUE)
- operacijo **Ecolive** proti Revolucionarni mladinski uniji Ekvadorja (URJE)
- operacija **Ecactor** je bila najvažnejša, saj so v njej uspeli pridobiti za agente vodje konzervativne stranke in krščansko-socialističnega gibanja ter jih usmerili proti PCE
- operacijo proti sovražnim elementom v ekvadorski vladi ("velaskizem" kot zelo heterogeno gibanje je zajemalo politične skupine od skrajne desnice do leve)
- operacijo proti diplomatski misiji ČSSR
- operacijo proti diplomatski misiji Kube

Autor navaja uradno stališče (str.111), ki se glasi: "Operacije Cie so izredno važne za programe ekonomskega razvoja in politične stabilnosti. Izkušnje kažejo, da kadakoli komunizem grozi, potem kapital beži in tudi privatne investicije se zmanjšujejo. Kubanska revolucija je vzpodbudila in opogumila vse tiste sile, ki želijo doseči nestabilnost na celotni polobli. Operacije Cie zato prispevajo k vzpostavljanju stabilnosti, pomagajo lokalnim vladam, da ustanovijo svoje varnostne sile – predvsem policijske pa tudi vojaške, in tako zatrejo skrajno levico. V osnovi je naša naloga: ustanoviti lokalne varnostne sile, ki bodo zatem slabile, zatrle in uničile ekstremne sile leve – komuniste!"

Težišče vseh operacije Cie je usmerjeno proti Kubi iz dveh razlogov: prvič, ker vlada prepričanje, da iz Kube preti nevarnost prodora mednarodnega komunizma v zahodno hemisfero, in drugič, ker Kubanci vadijo na tisoče Južnoameričanov za gverilsko bojevanje, teroristične akcije in sabotaže, seveda vse v stilu Che Guevare! Prav zato je ekipa za strateške analize (Satt) prikrito obiskala vse latinskoameriške države in okrog 1960 ugotovila, da vojaški udari grozijo naslednjim državam: Ekvadorju, Boliviji in Guatemali.

Avtor zatem navaja nekaj zanimivih obveščevalnih paberkov, in sicer:

- za volitve v Braziliji leta 1962 je Cia organizirala eno od največjih političnih operacij, ki je stala nekaj milijonov dolarjev, s ciljem, da ljudje izvolijo protikomunistične kandidate;
- ameriška policijska akademija v Ford Davu, Panamski kanal, je obenem tudi glavni vadbeni center za protigverilske akcije;
- Cia je načrtovala veliko afero: pri Rouri, članu komunistične parije Ekvadorja, so našli 25.000 ameriških dolarjev in hkrati tudi "tajni Che Guevarin načrt" gverilskih in terorističnih akcij v Ekvadorju;
- Cia je plačala celo časopisno stran za antikomunistično propagando;
- prvi zakon nove vojaške hunte (agenture Cia) v Gvatemali je postavil komuniste izven zakona;
- glavni agenti Cie v Gvatemali so bili: polkovnik Aurelio Naranjo, *obrambni minister* in vodja ljudskega gibanja, polkovnik Luis Mora Bowen, *predsednik vlade*, in polkovnik Marcos Gandara, *vodja vojaške hunte*;
- letni proračun postaje Quito je leta 1960 znašal 500.000 ameriških dolarjev, leta 1963 pa že 800.000.

Hodapp je bil leta 1964 premeščen v Montevideo, glavno mesto Urugvaja. Osnovna naloga: operacije proti Kubi. Važnejši agenti postaje Cia so bili: policijski minister, načelnik obveščevalnega oddelka policije, šef Guardia Metropolitano, brazilski ambasador v New Mexico in drugi. Šele po štirih letih intenzivnih operativnih naporov je Oas 1964 sprejela sklep, da vse članice prekinejo diplomatske in druge odnose s Kubo. To je bil velik uspeh ameriške zunanje politike, predvsem pa rezultat tajnih akcij Cie!

Tudi volilni poraz Allendeja v Čilu je rezultat akcije Cie. Po petih letih so tudi v Georgtownu, v Britanski Gvajani, prišli na oblast politični agenti Cie. Po avtorjevem mnenju je bilo za ameriško invazijo v Dominikansko republiko (1965) opaziti interese ameriške industrije sladkorja. Centrala Cia je tako poslala petdeset operativcev – častnikov na sladkorne plan-taže, kjer so organizirali podporo ameriškem "prihodu" – invaziji! Uradno stališče je bilo, da je vojaška invazija logičen poslednji korak, ker so pač izčrpana vsa ostala sredstva boja proti komunizmu!

Po tem dogodku je tudi ameriški predstavniški dom 20. junija 1965 sprejel resolucijo s katero se odobravajo unilaterarne vojaške intervencije v drugih državah na ameriški celini, če je potrebno preprečiti prevlado komunizma (str. 349)!

Zadnja postaja našega znanca je bil Mexico City. Gre za močno postajo Cie: od 50 zaposlenih je 27 operativcev z diplomatsko imuniteto - 15 častnikov v politični sekciji ambasade, 12 operativcev pa ima drugačno zaščito (trgovski predstavniki, vojaška misija in podobno). Tudi letni proračun je temu primeren: 5,5 milijona ameriških dolarjev!

In potem se je avtor odločil, da bo zapustil Cio! Postal je državni sovražnik števila ena! Pravi, da je njegov sklep dozoreval počasi. Najprej je spoznal majhne prevare, pozneje pa vse večje. Tajne operacije Cie so na oblast pripeljale "prodane duše" in nelegalne režime. Če so bile tajne operacije neuspešne, je sledile grobe vojaške intervencije. Tako se je ščitil ameriški kapital, seveda pod izgovorom borbe proti komunizmu. Spoznal je tudi, da interesi privilegiranih manjšin v siromašnih državah vlečejo kolo zgodovine nazaj. Pravzaprav se enačijo z interesi bogatih in močnih, ki prevladujejo v ZDA. V strahu pred fizično ali drugačno likvidacijo avtor zapiše dve preroški misli:

- Ameriška nacionalna varnost je pravzaprav samo zaščita kapitalističnih slojev v ZDA;
- CIA ne more zavreti revolucionarno-družbenih in globalno-strukturalnih sprememb, ko bo konec izkoriščanja in nastala bo bolj pravična socialistična družba!

Na koncu knjige nam avtor postreže z mnogimi organizacijskimi shemami Cie in spiski. Odločil sem se za skrajšan abc-spisek agentov Cie (str.477-497), da bi si bralec ustvaril sliko o njihovi strukturi:

- Agosta Velasco, finančni minister in ekvadorski predsednik vlade
- Aguerrondo Mario, polkovnik urugvajске armade in šef policije v Montevideu
- Alarcon Alberto, poslovnež, glavni agent v študentskih operacijah
- Albornoz Alfredo, ekvadorski predsednik vlade
- Almeida Wilson, agent za propagadne operacije
- Amador Marquez Enrique, gospodarski minister in agent za delavsko-sindikalne operacije
- Amaya Quintana Enrique, vodja peruanskega mirovnega gibanja
- Arce Jose Antonio, ambasador Bolivije v Montevideu, bivši policijski minister
- Ayala Cabeda Zulfik, minister-svetovalec urugvajске ambasade v Havi, Kuba
- Baquero Della Calle Jose, ekvadorski minister za delo, vodja desnih velaskistov
- Barbe Mario, podpolkovnik urugvajске armade in šef republikanske garde
- Camacho Edgar, polkovnik ekvadorske policije
- Camara Sena, polkovnik brazilske armade in vojaški ataše v Montevideu, Urugvaj
- Carvajal, polkovnik urugvajске armade in načelnik varnostno-obveščevalne službe
- Castro Juana, sestra Fidela Castra, kubanskega predsednika, propagadni agent Cie

- Clerici De Nardone Olga, soproga urugvajskega predsednika Benita Naradonea
- Cordoba Galarza Manuel, vodja ekvadorske radikalno-liberalne stranke, podsekretar vlade
- Davila Cajas Aurelio, vodja ekvadorske konzervativne stranke in predsednik parlamenta
- Del Hierro Jaime, direktor ekvadorske radikalno-liberalne stranke in predsednik vlade
- *Dmhammer-1*, funkcionar jugoslovanske vlade in dezertar v Meksiku
- Egas Jose Maria, vodja ekvadorskega krščansko-socialističnega gibanja
- Estrada Icaza Emilio, direktor največje ekvadorske banke
- Fernadez Chavez A., novinar in propagandni agent v Montevideju
- Figures Jose, predsednik Kostarike
- Gil Felipe, urugvajski minister za notranje zadeve
- Kladenski Otto, trgovec "Oldsmobilia" u Quitu, agent Cie proti diplomatski misiji ČSSR
- Lopez Michelson Alfonso, predsednik Kolumbije
- Medina Enrique, vodja ekvadorske revolucionarne mladinske zveze
- Mora Bowen, polkovnik ekvadorske armade in policijski minister
- Naranjo Aurelio, polkovnik ekvadorske armade in obrambni minister
- Naranjo Manuel, sekretar ekvadorske socialistične stranke, finančni minister in ambasador v OZN
- Pio Correra Manuel, brazilski ambasador v Mehiki in Urugvaju
- Ponce Modesto, ekvadorski minister za pošte
- Romualdi Serafino, predstavnik Afl, agent Cie za delavsko-sindikalne operacije v Latinski Ameriki
- Salagdo Gustavo, novinar-uvodničar, glavni propagandni agent postaje Cie v Ouitu
- Sevilla Juan, ekvadorski minister za delo in finance, ambasador v Nemčiji
- Storace Nicolas, urugvajski minister za notranje zadeve
- Tejera Adolfo, urugvajski minister za notranje zadeve
- Vourvoulas Leander, grški konzul in doajen diplomatskega zbora v Mexico City
- itd.

Osrednji slovenski dnevnik Delo je 18. septembra 1998 objavil članek svoje dopisnice Zorane Baković iz Pekinga z naslovom **CIA JE HOTELA RAZCEPITI KITAJSKO**, v katerem se navaja pisanje ameriškega časopisa Los Angeles Times, da je nedavno tega ameriško zunanje ministrstvo objavilo tajne dokumente o tem, kako je Cia v šestdesetih letih poskušala razbiti Kitajsko. Cia naj bi v okviru že znanega programa za strmoglavljenje komunističnih vlad po svetu (predvsem v ZSSSR in Kitajski), izdatno finančno podpirala tibetansko gibanje za neodvisnost. To gibanje naj bi

letno prejelo po 1,7 milijona ameriških dolarjev, Dalajlama pa 180.000. Cia naj bi v svojih bazah tudi izurila okrog 2100 tibetanskih gverilcev. Osnovna naloga Cie je bila, da ohranja idejo o neodvisnosti Tibeta tako med Tibetanci kot tudi v svoji politični strategiji skrivne podpore odcepitvi Tibeta od LR Kitajske. Cia je opustila svoj program šele v sedemdesetih letih, ko je tedanji ameriški predsednik Richard Nixon obiskal Peking.

Mnogi analitiki niso verjeli, da izza Dalajlame in njegovih upravičenih prizadevanj za neodvisnost Tibeta stojita tudi Cia in ameriški kapital! Komentar ni odveč: arhivi skrivajo še marsikaj drugega!

3.3. Osnovni vzroki razpada Jugoslavije

Pristopov glede metodološke razdelitve vzrokov razbijanja oziroma razpada Jugoslavije je lahko več. Izbral sem globalno geopolitično razdelitev na notranje in zunanje, zatem pa delitve na razne strukturne in vzorčne povezave. Prof.dr. Mira Marković – Milošević je v svoji knjigi *Odgovor* izbrala sociološko metodo. Tako naj bi bili po njenem za razpad Jugoslavije krivi trije subjekti:

- centri ekonomske in politične moči izven Jugoslavije, katerim je ustrezal razpad zaradi geostrateških in drugih razlogov, na podoben način so bile izpeljane tudi spremembe v ZSSR in drugih vzhodnoevropskih državah;
- notranje silnice, predvsem pa nacionalistični, verski in drugi ideologi v vseh sferah družbenega življenja;
- veliko vlogo naj bi imela politična emigracija (vseh narodov in narodnosti), povezana s tujim faktorjem in prežeta z nacional-šovinizmom in protikomunizmom.

3.3.1. Notranji vzroki

Zgodovinski, nacionalni in verski

V časopisu *Pravoslavlje* je 5. maja 1988 Svetozar Dušanić zapisal, da je bila Jugoslavija sestavljena iz dveh "nesestavljivih svetov": balkanskega, bizantinskega in ortodoksnega na eni, in zahodnega, rimskega in rimokatoliškega na drugi strani. Na istem mestu Milan Komnenić piše, da so "Srbi sveti biblijski narod", zato so nekateri govorili tudi o "nebeškem narodu". Verjetno je JLA najbolje ocenil Ivan Stambolić, bivši tudi predsednik SR Srbije, ko je dejal, da je evoluirala iz komunizma v unitarizem in končala v pravoslavju in velikosrbskem nacionalizmu. (46)

V sedemdesetletni zgodovini Jugoslavije, od 1. decembra 1918, ko je srbski kralj Aleksandar Karađorđević pristal na predlog Narodnega odbora SHS o združitvi v skupno državo, pa do 26. junija 1991, ko se je Slovenija "osamosvojila" (po dr. Bučarju je izraz Kučanov) oziroma odcepila od SFRJ, je ta državna tvorba prešla od monarhije do nacističnega plena, od

partizanske državnice do sovjetskega satelita, pa do samoupravnih socialistične skupnosti. Vzdržala je vse geopolitične preizkušnje, tudi glavne srbsko-hrvaške težnje po veliki Srbiji ali Hrvaški, da ne omenjam vzporednih, pa nič manj pomembnih secesionističnih poskusov – slovenskih, makedonskih, madžarskih in albanskih. In po novem tudi črnogorskih.

Po Stamboliću moramo ugotoviti dvoje dejstev: prvič, da je Srbija prva izvršila secesijo -prekršila zvezno ustavo z ukinitvijo pokrajin, in drugič, da sta se odcepili od skupne države dejansko le Slovenija in Hrvaška. Zanimivo je, da se glavni analitiki JLA sploh niso ukvarjali s srbsko secesijo, pa čeprav so v določenem trenutku (admiral Mamula) usaj verbalno podpirali Ivana Stambolića, ko je še bil uradno srbski predsednik. Potrebno je torej iskati zgodovinske, nacionalne in verske vzroke za razpad Jugoslavije, posamično in skupaj, ker samo tako lahko odgovorimo na zgodovinsko vprašanje o začetku in krivdi.

Za srbsko secesijo je vzrok lahko samo zgodovinski in ustavnopravni, dočim moramo za secesijo Slovenije in Hrvaške vzroke iskati predvsem v znatnem zunanjem pangermskem vplivu in ameriški pomoči, pa tudi v verskem ločevanju od pravoslavne sredine.

Ker prevladujejo ocene, da je potrebno iskati pravzroke za razbijanje Jugoslavije v velikosrbski politiki Slobodana Miloševića, pa tudi v znanem Memorandumu srbske akademije znanosti in umetnosti, sem skušal relevantne odgovore poiskati v "srbskih" ocenah Mirka Tepavca, bivšega zunanjega ministra SFRJ (45) in Petra Stambolića, bivšega predsednika SR Srbije in glavnega nasprotnika Miloševića, (46) pa tudi v najnovjšem dokumentu – Odgovorih na kritike srbske akademije znanosti in umetnosti. (47)

O "pravilni" rešitvi nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji so ocene navzkrižne. Mirko Tepavac je že 1971 pravilno ugotavljal, da "Srbija ne sme biti klasična nacionalna država", ker pač v njej živijo tudi drugi narodi – narodnosti. Če je Srbija večnacionalna država-republika (imela je dve avtonomni pokrajini), je menil, to ne pomeni nesreče niti bremena. V teh zgodnjih sedemdesetih letih, ko so se oglašali posamezni nacionalizmi, je bilo jasno rečeno, da bi vsaka "absolutizacija nacionalnega faktorja kot konstitutivne osnove privedla do dekompenzacije" sleherne večnacionalne družbe, pa tako tudi Jugoslavije. Zato je bilo nujno preprečiti nebrzdani in grobi nacionalizem v vseh pojavnih oblikah, ker so v tedanji Jugoslaviji lahko vsi nekaj dobili, brez nje pa bi lahko vsi izgubili! Kar se je, na žalost, tudi zgodilo.

Mirko Tepavac priznava, da so bile takratne politične strukture Jugoslavije pred dilemo: ali krepiti nacionalno državo ali pa demokratizacijo družbe v nekakšni "redefinirani federaciji". Takrat so se vsi zavzemali za t.i. "demokratski socializem", čigar evolutivne elemente je bilo zaslediti na Poljskem, Madžarskem in predvsem 1968 v praški pomladi. Tudi

reformski programi italijanskih in španskih komunistov so v ideološki sferi potiskali na obrobje stalinistični prosoujetski dogmatizem. Šele Gorbačovova perestrojka je pokazala, da brez ekonomske uspešnosti ne more priti do transformacije enopartijskega socialističnega družbeno-ekonomskega sistema.

Gledano iz te perspektive, je tedanja zmaga samoupravnega socializma, ki sta ga zagovarjala Tito in Kardelj, v Srbiji pa Petar Stambolić in Dragoslav Marković, pa tudi poraz srbskih liberalov (Nikezić, Perovićeva), privedla do "upora" nacionalistične struje, ki je po znameniti osmi beograjski partijski konferenci vrgla na površje Slobodana Miloševića, srbofile in pristaše Memoranduma. S pomočjo populistične demagogije in nacionalistične evforije so kmalu zatem prišli na oblast in začeli vojno za srbska ozemlja, pravzaprav za Veliko Srbijo.

S Tepavčevo oceno da "komunizem ni nikjer padel pod pritiskom protikomunizma, temveč brez kaplje krvi, pod pritiskom svojih notranjih kontradikcij.." /45, str.95/, se je mogoče samo delno strinjati. Namreč, če vse te "notranje kontradikcije" nekdo od zunaj aktivira in usmerja, potem je logično iskati vzroke v zunanjih posegih, pritiskih in podobno. Pravilno je torej samo vprašanje: kdo je načrtoval razbijanje Jugoslavije in kdo je iniciral ravno srbski populizem, nacionalizem in revanšizem?

Bivši ameriški državni sekretar in Nobelov nagrajenec za mir Henry Kissinger, je nedavno tega v Pragi duhovito dejal, da je sicer češki predsednik Vaclav Havel kot bivši disident sicer "kriv" za pozitiven preobrat v svoji državi, da pa npr. za stoletni etnični in verski spor med Srbi in Albanci (na Kosovu) ne bi mogli kriviti Miloševića! Torej, za takšne in podobne latentne spore ne moremo kriviti določene osebnosti, razen v primeru, če takšne spore razširi in izkoristi za določene politične cilje.

Verjetno je umestno tudi vprašanje: kje je bilo križišče demokratične evolucije jugoslovanskega samoupravnega socializma in poznejše nacionalistične evforije? Zdi se, da so to bili znani "obračuni" s slovenskim liberalizmom Staneta Kavčiča, hrvaškim maspokom Mika Tripala in Savke Dabčević – Kučar in srbskim liberalizmom Marka Nikezića in Latinke Perović. In verjetno bo držalo, da je enopartijski monopol zmagal nad pluralistično demokracijo! Pa tudi, da brez spremembe političnega sistema niso možne nobene družbeno-politične reforme!

Vseeno pa ne morem razumeti, da bivši glavni jugoslovanski diplomat govori o "nerazumnem rušenju" države, ko pa je zelo dobro poznal tudi zunanje faktorje in interese! V sedanjem antagonističnem svetu enostavno ni in ne more priti do "nerazumnih" napak, ker je vse podrejeno določenim interesom in se zato tudi izvaja po strogo določenih načrtih! Vzorčni primeri iz Latinske Amerike, Kitajske in drugod to dokazujejo.

K razbijanju Jugoslavije so verjetno pripomogli tudi nosilci "antibirokratske revolucije", pristaši "velikosrbske države", del prebujene srbske

inteligence z geslom "Najprej Srbija, potem demokracija", kakor tudi novoorganizirane opozicijske sile s provokativno tezo, da bodo pomagale vsakršnemu režimu, dokler bo vodil "vojno za nacionalne cilje"! Velja pa že zdaj omeniti, da so vse te ideje prišle iz tujine, seveda organizirano, iz določenega centra! Gre za strateške centre moči in kapitala! Obveščevalne inštitucije in politična emigracija so samo izvrševalci določenih nalog. Glavne naloge pa opravi kapital!

Znani srbski pisatelj in poznejši predsednik Zvezne republike Jugoslavije Dobrica Ćosić, (48) je za takratne razmere dejal: "Poraz Ivana Stambolića in njegove skupine smo ocenili kot pozitivno stvar, ker smo verjeli, da je s tem prekinjena politika inferiorne, ponižane in dezintegrirane Srbije. Osebnost cenim Miloševićev vztrajni boj za nacionalne pravice srbskega naroda... Njegova nacionalna politika in skrb za celovitost srbskega naroda je pravilno usmerjena. Pa tudi legitimna z univerzalnega stališča!"

Spornost takšnih in podobnih ocen intelektualnih velikanov, tudi Ćosića, je še bolj razumljiva, če povemo, da je njegova maksima "Na Kosovu se rešuje srbsko vprašanje!" Ćosić ne more oziroma noče razumeti, da so osnovni srbski problem na Kosovu Albanci oziroma multi-etičnost pokrajine! Nacionalistično zaslepljeni intelektualci enostavno noče vedeti, da je bilo na Kosovu vedno težje Albancem kot Srbom, kakor tudi, da je težje biti Albanec v Srbiji kot Srb na Kosovu!

Če bi temeljito analizirali vsa Ćosićeva sporočila srbskemu narodu, potem bi mu lahko pripisali tudi največjo odgovornost za tragično usodo Srbov v nedavni preteklosti. Da gre za srbskega nacionalista, emocionalno in intelektualno, ni nobenega dvoma. Naj navedem samo dve njegovi znani izjavi:

- "Moramo ustvariti državno-politično celoto srbskega naroda. Ni potrebno stremeti za etnično čisto Srbijo. Toda rešiti se je treba tistih, ki se s Srbi ne čutijo svobodni in kateri Srbom omejujejo ali zasmrajujejo svobodo na njihovi zemlji." (marec, 1991);
- "Mi Srbi, Muslimani in Hrvati sprejemamo zgodovinske izkušnje in sedanje stanje med nami, zato bi se morali čimbolj pravično razdeliti in razmejiti, da bi s tem odpravili razloge za medsebojno sovraštvo in ubijanje!" (marec, 1992).

In mimogrede naj samo spomnim, da so se tudi nekateri slovenski razumniki sestajali s Ćosićem.

Seveda ga niso samo poslušali. Pri njem so se učili. Po Memorandumu je logično sledil odgovor v podobi Nova revija 57!

Pogosto pozabljamo, da se nepravilni politični, vojaški, gospodarski, kulturni in drugi ukrepi kopičijo v zgodovinski zavesti nekega naroda. Tudi v zgodovinskem spominu albanskega. Pozabili smo na vojaški pokol obkoljenih albanskih balistov in nedolžnih civilistov pred osvoboditvijo, prisilno mobilizacijo za sremsko fronto leta 1944, številne izvensodne

poboje (obsodil jih je tudi Aleksandar Ranković, 1945!), racije in odvzem orožja, prepoved nošenja zara in feredže, nekaj svobode in upanja so doživeli le po 1974, po Titovi smrti pa ukinitev pokrajine, vzpodbujanje romantičnega in neizživetega nacionalizma ter začetek iz tujine (emigracije) organiziranega boja pod parolo "Kosovo republika!"

Scenarij je nacionalistično obarvan in že znan: spopad na "življenje in smrt" (vojna, genocidna), potem pa sledi mir (po daytonskem obrazcu)! Kosovo se namreč ne more vzeti večinskim Albancem! Velika možnost pa je, da bo Kosovo za Srbe izgubljeno! Zanimivo je, da se nacionalisti ničesar ne naučijo iz preteklih napak: Srbi na Hrvaškem so bili izkoriščeni za upor proti hrvaški državi, pa so se kasneje morali podati na pot množičnega eksodusa! Enako se lahko zgodi Srbom na Kosovu. Zato je bolje danes sprejeti tisto, kar bo jutri izsiljeno z vojaško (tujo) silo ali z mirovno operacijo!

Ekonomski in ustavnopravni:

V danih razmerah neenakomernega razvoja in položaja energetskih virov v Jugoslaviji, pa tudi zaradi zgrešene ekonomske politike, je bil ekonomski faktor eden od vzrokov za t.i. notranje spore predvsem o tem, kdo je koga izkoriščal! Razprave o tem so bile pri nas preveč pregrete. Dejstvo je, da ni bilo politike čistih računov, pa je zato tudi moralo prihajati do medrepubliških sporov.

Nedvomno je tudi res, da v SFRJ ustavnopravno ni bilo nobene možnosti za secesijo, odcepitev ali osamosvojitve neke republike ali pokrajine. S stališča pravne znanosti, ustavnega in mednarodnega prava se je tako jugoslovanska kriza zreducirala na problem samoopredelitve, vključujoč tudi pravico do odcepitve.

Secesionizem ni samo jugoslovanska posebnost. Trenutno je na svetu okrog 60 secesionističnih gibanj, od tega kar 22 v sami Evropi, od katerih so najbolj militantni v Baskiji, Severni Irski in na Korziki. Zaradi tega je bilo tudi od 30 lokalnih vojn bojevanih kar 15 secesionističnih notranjih vojn, ki so bile praviloma zelo okrutne.

Po ustavi SFRJ ni bilo mogoče legalno izvesti odcepitve, ker procedura tudi ni bila ustavno-pravno določena. Suverenost SFRJ je bila zagotovljena z mednarodnim pravom in listino OZN; v normalni proceduri pred mednarodnim sodiščem bi se "odcepljena" republika morala vrniti v svojo matično državo! Tudi Slovenija, ker mednarodno pravo ne pozna izraza "osamosvajanje"!

Ker pa je vrh JLA izvedel tisto "trapasto" vojaško-policijsko akcijo proti Sloveniji in s tem hotel kaznovati slovenski narod (namesto ekstremistov vodstva), se je medijsko rodila "agresija" (čeprav je bila akcija izvedena brez municije), zatem oborožen odpor in mednarodna (organizirana) podpora. Po pravici se je Slovenija hvalila, da je zmagala pred-

vsem v medijski vojni! In eden od glavnih junakov je postal minister za informiranje Jelko Kacin, obramboslovec. Poprej je bil novinar revije Naša obramba, zaljubljenec v letalstvo. Tudi vojaško! Nisem pa vedel, da se zanima tudi za pomorstvo, saj sem ga na prošnjo poveljnika kranjske planinske brigade, komaj rešil iz rok kapetana bojne ladje Ljubiše Beara, načelnika varnostne službe poveljstva vojaške mornarice v Splitu, ko so ga zalotili pri tajnem fotografiranju sovjetske jedrske podmornice!

Ustavobraniteljem ne bo treba pojasnevat Stamboličeve secesije Srbije, ko je le-ta spremenila ustavo in odpravila svoji dve pokrajini – Vojvodino in Kosovo. Zaradi mednarodnega pritiska, predvsem ameriškega, je sredi oktobra 1998 jugoslovanski predsednik Slobodan Milošević pristal, da Kosovo dobi višjo stopnjo avtonomije! Zavedeni ljudje ga sicer slavijo kot mirotvorca, toda kaj kmalu ga bodo proglasili za izdajalca srbskih interesov!

Vojaški in varnostni

Nekateri menijo, da je SFRJ razpadla kar sama od sebe, brez resnejših zunanjih vojaških in političnih pritiskov. Svoje stališče utemeljujejo s tem, da zaščitni mehanizmi splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite niso delovali ali pa so bili neučinkoviti, da bi preprečili permanentne dejavnosti na destabilizaciji in razbijanju SFRJ. Strinjal bi se samo s tem, da naš originalni sistem splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite ni predvideval ukrepov za preprečevanje raznih scenarijev razbijanja in rušenja SFRJ. Vse je bilo dobro – tudi ocene varnostne službe oboroženih sil SFRJ in štaba vrhovnega poveljstva, toda ukrepi so bili napačni! Zakaj?

Legalisti v vojaškem vrhu, ki jih je menda vodil admiral Stane Brovet, so sicer pravilno ocenjevali, da je osnovna dolžnost JLA, da prepreči državljansko vojno, toda striktno po zakonu in ustavi! Zato je admiral Brovet zastopal stališče, da mora JLA ostati organizirana politična sila, vendarle pa svojega političnega angažiranja ne bo razvijala izven institucij sistema in izven svoje ustavne vloge in odgovornosti. Potrebno je bilo torej dosledno spoštovati odločitve Predsedstva SFRJ. Zato je tudi razumljivo, da ideja o vojaškem udaru ni bila sprejeta, pa čeprav ga je prav admiral Brovet osebno načrtoval in razlagal Predsedstva SFRJ.

Razplet jugoslovanske krize je pokazal, da tokrat legalisti niso imeli prav! Prevladali so jastrebi, ki so načrtovali vojaške operacije, s katerimi se premikajo zunanje in notranje meje! Sledila je najbolj krvava in kruta vojna na naših tleh, pa čeprav nekateri menijo, da bi republiški vojaški udari terjali še več žrtev, ker bi "republiške" armade še bolj hrabro branile napadena vodstva.

Iz izkušenj vojaških udarov (ne afriških, temveč evropskih, recimo generala Jaruzelskega v Poljski) je mogoče sklepati, da bi načrtovana inačica vojaškega udara v celi Jugoslaviji ali pa samo v dveh odcepljenih

republikah verjetno terjala dosti manj žrtev in zelo verjetno povsem drugačen razvoj dogodkov. Izolacija in "ohladitev" nekaj nacionalistično pregretyh glav in ksenofobičnih plemenskih vodij bi skoraj gotovo preprečila velik krvavi davek nedolžnih ljudi. Predsednik Jović je celo "odstopil", da bi vojaškemu vrhu dal prosto pot za vojaški udar in uvajanje začasne vojaške uprave, pa so pravniki in legalisti ocenili, da to ne bi bilo "legalno"! Tudi bivši bivši zvezni sekretar za ljudsko obrambo, admiral Branko Mamula, se je pozneje strinjal, da bi bil vojaški udar vsekakor boljša inačica od prave (in krvave) vojne!

Zdi se mi, da to ne bo prava in cela resnica! Prej bi rekel, da ni bila podrobno razdelana tehnologija vojaškega udara (v celi državi ali pa samo v eni ali dveh republikah – Hrvaški in Sloveniji), pa tudi priprave so bile kilave. Zaradi sporov in nesodelovanja v vrhovih SDV in varnostne službe JLA, je očitno, da JLA sama brez SDV in milice ni mogla izvesti vojaškega udara! Nič novega ne bom povedal, če potrdim, da je šlo za skrajno inačico v prej pripravljenih načrtih za izredne razmere. To pa je seveda moralo odpasti, če je v zadnjem trenutku "odpovedal" eden od glavnih akterjev načrtovanega vojaškega udara v Ljubljani (major Rajko Meh, poveljnik vojaškopoličijskega bataljona).

Znani ameriški publicist David Beidner je posebej za beograjski Nin 17. novembra 1995 obširno pisal o odgovornosti za razpad in vojne v Jugoslavije ter opomnil zgodovinarje, da bo "potrebno dober del odgovornosti pripisati Slobodanu Miloševiću, Milanu Kučanu, Franju Tuđmanu in Aliji Izetbegoviću, nekaj manj pa tudi Janši, Ganiću, Špeglju, Joviću, Karadžiću, Genscherju in njim podobnim..." Pozabil pa je omeniti da so glavni krivci Američani! Tudi v nadaljevanju prav Američani diktirajo reševanje kosovskega in drugih problemov.

Intelektualni

Velikokrat se je pojavljala teza, da so za jugoslovansko tragedijo krivi predvsem intelektualci (razumniki), šele potem pa politiki in vojaki. Iz zgodovinske izkušnje je sicer znano, da so bili prav vrhunski intelektualci nekega naroda tudi znanilci in predvodniki usodnih narodovih dejanj. Iz Čosićevega primera pa smo razbrali, da tudi vrhunski intelektualci lahko storijo usodne in tragične napake, če zaidejo v nacionalno-šovinistične vode.

Na javni sceni smo poleg Dobrice Čosića največkrat zasledili še Jovana Raškovića, Milorada Ekmečića, Vasilija Krestića, Matijo Bečkovića, Vuka Draškovića, Radovana Karadžića, Antonija Isakovića in druge. Državno-politično vlogo so kasneje prevzeli Čosić (predsednik Zvezne republike Jugoslavije), Karadžić (predsednik Republike srbske) in Drašković (vodja srbske opozicije). In kot vemo, haško sodišče za vojne zločince išče samo Radovana Karadžića...

V tem sklopu bo potrebno tudi ponovno preveriti "krivdo" srbskih akademikov (47), saj je baje dokazano, da je SDV zasegla in objavila neverificiran Memorandum. Verodostojni tekst je zato tisti, ki je objavljen v Beogradu 1995, hkrati z Odgovori na kritiko. Pošteno bi bilo, da se to upošteva zaradi zgodovinske resnice, seveda če ni bilo večjih "zgodovinskih" popravkov!

Če je slovenski nacionalni program (Nova revija 57) predstavljal odgovor na zmaličeno in neverificirano vsebino Memoranduma srbske akademije znanosti in umetnosti, potem bodo morali tudi slovenski pisci ponovno preveriti svoj program! Da se slovenski razumniki sprenevedajo, so očitno pokazali aprila 1993, ko so srbske intelektualce pozvali, da se javno distancirajo od prvega Memoranduma, torej od verzije iz 1986! Slovenski pisci – Rudi Šeligo, Dane Zajc, Veno Taufer, Niko Grafenauer in Drago Jančar so to verzijo označili kot "listino Velike Srbije, ki so jo oblikovali intelektualci, ne pa politiki ali vojaki". Predpostavljala naj bi uničevanje, etnično čiščenje, metodična posilstva in vse do ubijanja in norosti, ki jih nihče ne more zaustaviti!

Srbski odgovor očita slovenskim razumnikom, da "pozabljajo", kdo je začel secesijsko vojno, kaj je menil Stane Kavčič o Memorandumu, da sta prav Baker in Zimmerman označila Slovenijo kot krivca za začetek vojne v Jugoslaviji, pa tudi to, da se s tem niso strinjali sami trije Slovenci – novinar Boštjan Horvat iz Dnevnika in občana dr. Jurij Zalokar ter pokojni major JLA Stanko Botič!

3.3.2. Zunanji vzroki

Geostrateški in geopolitični

Mnogi znani politiki in analitiki menijo, da brez podpore velikih sil, predvsem ZDA, ne bi moglo priti do razpada oziroma razbijanja Jugoslavije, večine vzhodnoevropskih držav in tudi ZSSR. Šlo je predvsem za geostrateške in politične interese vojaško najmočnejše velesile (ZDA) in ekonomsko močnih regionalnih sil (Nemčije, Japonske).

Zunanje vzroke razpada (razbijanja) Jugoslavije v geostrateškem smislu bom poskušal na kratko osvetliti na podlagi petih globalnih in realnih dejavnikov, in sicer:

Pangermanski dejavnik sicer ni navadna kopija nacistične doktrine "Drang nach Osten!", pa čeprav je po združitvi obeh Nemčij 1990 to tako izgledalo. Tudi JLA je v tem obdobju pavšalno ocenjevala, da gre za nevarnost novega (četrtga) Reicha! Če odmislimo stare vojaško-strateške klišeje, vseeno ostanejo realni geostrateški in predvsem ekonomski interesi. Lahko bi jih strnili v nekaj kapitalnih interesov:

- pristop do glavnih severnih jadranskih luk (Trst, Koper, Reka) in pomorskih komunikacij v Sredozemlje in prehod skozi Sueški prekop;

- tradicionalna privlačnost projekta "srednje Evrope" (z Avstrijo) kot dela regionalne Evrope ali tudi drugačnih povezav (Alpe-Jadran);
- zgodovinska zveza Berlin-Bagdad oziroma prometni izhod v Perzijski zaliv in neposreden trgovinski pristop na bližnjeazijsko tržišče.

Takšnim novodobnim strateškim interesom so bili napoti tudi starejši in tradicionalni nasprotniki, predvsem pa je bila to SFRJ. Izjema je verjetno veljala samo za obdobje Brandt-Tito. Zato je evidentno, da je bil nemško-avstrijski prispevek v razbijanju SFRJ kar znaten, o čemer priča Genscherjev interes za reševanje konflikta Slovenije z JLA. Bil je zaobjet v treh smereh, in sicer:

- diplomatsko-politične in propagadne akcije (hitro priznanje Slovenije in Hrvaške, podpora Sloveniji za sprejem v evropsko skupnost in Nato;
- ekonomsko-finančna podpora, predvsem pri uveljavitvi konvertibilnosti domače valute, kakor tudi neposredne ekonomske pomoči;
- indirektno vojaške pomoči, predvsem na obveščevalno-informacijskem področju (elektronska centrala za prisluškovanje telefonskim razgovorom (s tujino), pa tudi zaplenjeni "kombi" pri Zavrčju), dočim t.i. transportiranje vzhodnonemškega orožja še vedno ostaja hvaležna priložnost za raziskovalne novinarje.

Mediterranski činitelj predstavlja predvsem tradicionalne interese Italije in Vatikana, pa tudi interesi Francije, Španije, Grčije in Turčije niso bili nič manjši. Izraženi so bili takole:

- restavracija nekakšne novodobne podonavske katoliške monarhije s Slovenijo in Hrvaško, kateri bi Italija nudila državno, Vatikan pa ideološko (versko) pokroviteljstvo in pomoč;
- regionalna integracija Italije, Slovenije, Hrvaške, Avstrije, Madžarske, Češke, Slovaške in Poljske v okviru t.i. Heksagonale, pri čemer se predpostavlja italijanski politični, ekonomsko-tehnološki in tudi vojaški primat oziroma italijanska inačica vzhodne politke, ki se ne konča v Moskvi (prometni koridor št. 10: Milano-Trst-Ljubljana-Budimpešta-Varšava-Moskva);
- ostale regijske povezave (Alpe-Jadran, Srednja Evropa) in podobne;
- poseben italijanski interes za Kosovo, predvsem za Albanijo kot del nekdanje italijanske kraljevine;
- turški interes kot tudi neposredni interes muslimanskega sveta (Libije, Sirije, Egipta, Irana) za formiranje samostojne muslimanske države (Bosne) v srcu Evrope ali pa vsaj ustvarjanje t.i. "muslimanskega koridorja" (Cazinska krajina-Bosna-Sandžak-Kosovo-zahodna Make-donija);
- interesi ostalih mediteranskih držav (Francije, Španije in Grčije) so izraženi predvsem v zahtevah po svobodnih pomorskih povezavah in

proti ustanavljanju tujih vojaško-pomorskih baz v neposredni bližini otrantskih in gibraltarskih vrat.

Zahodnoevropski činitelj predstavlja osnovne interese Velike Britanije in Francije, kot tudi ostalih držav evropske skupnosti. Čeprav se zdi, da gre za nekakšno zmes "integracijskih" interesov, seveda niso pozabljeni "stari" državni interesi. Indikativno pa je, da zaradi svojih notranjih problemov (Bretonci in Korzikanci v Franciji ter Irci, Škoti in Valižani v Veliki Britaniji) niso bili javno naklonjeni secesionizmu.

Angleži so se dobro zavedali, da jaltski sporazum Stalin-Churchill o delitvi interesnih sfer (50:50 odstotkov) v Jugoslaviji sploh ni bil realiziran. To seveda ne pomeni, da so stali križem rok. Verjeti je, da so se držali svoje tradicionalne dolgoročne politike, predvsem pri gospodarskem sodelovanju in obveščevalni prisotnosti v svoji balkanski polovici interesne sfere! Slednje so zelo uspešno prikrivali. Predtem so dodobra izkoristili tigrovce, pa tudi partizane, privržene Stalinu (v vodstvu IS-a so bili znani sovjetski obveščevalci Filby in drugi).

Francoski interesi, ki izhajajo iz solunske vojaške solidarnosti in prijateljstva, so verjetno manj izraziti, so pa bili vsekakor dominantno prisotni v Srbiji in Makedoniji.

Ameriški dejavnik je, po mojem mnenju, podcenjevan zaradi zmotnega prepričanja, da ZDA niso bile zainteresirane za Balkan, oziroma da so reševanje balkanskih zadev prepuščali evropskim državam. To pa ne bo držalo.

Javni del jaltskega sporazuma velesil glede Jugoslavije je znan, zgovinarjem pa še niso znani tajni protokoli in dodatki, posebno tisti, ki jih je podpisal ameriški predsednik Roosevelt. Še vedno prevladuje zmotno mnenje, da ZDA tedaj še niso bile "v igri", kar je povsem napačno. Potrebno je samo pazljivo proučiti intenzivno obveščevalno dejavnost Alena Dulsaa, ki je deloval iz Švice, pa tudi slovenskega rojaka Andreja Kobala, ki je neposredno deloval v Bolgariji, pozneje pa iz Italije!

Ameriški interesi so bili pretežno usmerjeni v naslednje smeri:

- propagirati definitivni poraz komunizma;
- prikazovati prednosti nove svetovne družbe, človekovih pravic in svobode, pri čemer so financirali zelo premišljene propagadne akcije o prednostih svobodnega sveta in ameriškega načina življenja, ki so se "prijele" v vsakdanje življenje mladih (kavbojke, punk, kokakola in podobno);
- izvajanje strategije svetovnega policaja s korenčkom in palico, predvsem vojaške doktrine spopada nizke intenzivnosti;
- penetracija v vse države s kapitalsko-finančnimi vložki, krediti in raznimi vrstami pomoči, z znanstvenim sodelovanjem, pa tudi z lobi-ranjem emigracije;

- stalno informacijsko spremljanje vseh svetovnih dogajanj s pomočjo satelitstkih sistemov in dnevno ažuriranje pripravljenih scenarijev intervencij, pomoči in sodelovanja.

Čeprav se je vedelo, da je Balkan za ZDA predstavljal cono “visokega rizika”, je manj znano, da so imeli Američani za vsako situacijo pripravljenih po več računalniških scenarijev, pri čemer je bilo vsako neposredno vpletanje predstavljeno kot “prijateljska pomoč” ali “samo nasvet”. Bili so tudi “pravočasno” prisotni v določenih rizičnih regijah (Makedonija, Albanija) Mnogi so pričakovali, da se bo po scenariju najprej zgodilo Kosovo-republika, a so se prevarali, kajti prej je bilo potrebno razvozljati bosanski voz. S kombiniranimi vojaško-diplomatskimi pritiski so tako dosegli mir v Daytonu, kosovski problem pa so zaenkrat “rešili” po mirni poti. Obenem so se brez posebnih žrtev penetrirali na vse važnejše balkanske regije. Imeli naj bi tudi dve pomorski bazi: večjo v Albaniji in manjšo v Zadru ter osrednjo kopensko (vadbena) bazo v Makedoniji (Krivolak)!

Ruski činitelj je ohranil vse stare sovjetske poudarke, ki so izhajali iz Jalte. Čeprav se je zdelo, da ruski vpliv slabi, je Rusija zaradi jedrskega potenciala vseeno zadržala svojo moč. Bolje rečeno, Zahod jo je kupoval in vzdrževal zaradi strahu pred jedrsko katastrofo!

Realnost je nedvoumno potrdila, da je Rusija ohranila geopolitični vpliv na pravoslavni območjih, torej tudi v Srbiji, Črni gori in delu Bosne, dočim je izgubila vpliv v Makedoniji. Oslabljen Rusija se je morala verjetno tudi odpovedati svojim geostrateškim interesom, da Boko Kotorsko spremeni v pomorsko bazo, saj tam zdaj skoraj ni prostora niti za skrčeno mornarico Zvezne republike Jugoslavije. Zdi se tudi, da zaradi svojih notranjih problemov ni sodelovala pri (tretjem) razbijanju SFRJ, bo pa držalo, da se ne bo tako zlahka odpovedala zlomu tretje Jugoslavije – ZRJ.

Drobnih teritorialnih interesov sosednjih držav (Madžarske, Romunije, Bolgarije, Grčije in Albanije) nisem obravnaval, ker pač zaradi njihovega tranzicijskega položaja niso bili mogoči. Seveda, to še ne pomeni, da jih je potrebno zanemariti ali pozabiti (npr. Madžari v Vojvodini, Albanci na Kosovu).

Gledano v celoti (čeprav so nakazani interesi medsebojno navzkrižni), je bila večina zaradi ideoloških razlogov (poraz socializma) za razbijanje SFRJ. Po določenem scenariju so poten inicirali in usmerjali notranje spopade in vojne med sprtimi nacionalističnimi voditelji, da bi potem v varljivi vlogi “mirovnih sil” ter brez boja (in žrtev) zasedli del centralne Bosne, nekoč vojaško trdnjavo in zibelko jugoslovanstva! Ob koncu razpada Jugoslavije je bil tudi kosovski (humanitarni) problem rešen z močnim diplomatskim in vojaškim pritiskom!

Odlični nemški novinar in analitik Viktor Meier v svoji knjigi Zakaj je razpadla Jugoslavija, 1996, navaja tri glavne dejavnike: srbski in hrvaški nacionalizem ter kot "pomemben dejavnik" tudi delovanje mednarodnih sil. Po njegovem mnenju Zahod enostavno ni hotel in ni mogel razumeti Jugoslavije zaradi lastnih notranjepolitičnih interesov (Španci zaradi Kataloncev in Baskov, Italijani zaradi nemških Južnotirolcev, Francozi in Britanci so bili naklonjeni kot bivši zavezniki, Američani pa so občudovali vlogo Jugoslavije v obdobju hladne vojne, Nemce naj bi bolj zanimalo združevanje, Rusi pa so so se bali združevanja na krvavi balkanski način).

Še enkrat se je pokazalo, da so dezinformirani ali neobveščeni analitiki JLA napačno (49) ocenili, da "mirni razpad Jugoslavije ni mogoč", ampak da je "razpad Jugoslavije mogoč edino v vrtincu državljanske ali secesionistične vojne, z neposrednim vmešavanjem tujega faktorja"! Ni samo moje mnenje: **Jugoslovanska krizo je bilo mogoče rešiti tudi na miren način!** .

Vojaški in obveščevalno-varnostni

V začetku devetdesetih let je bilo že dokaj jasno, da se bo "zgodil" balkanski vojaški poligon, na katerem se bo razreševala nastala kriza in vzpostavljala del novega svetovnega sistema. Zakaj ravno na Balkanu oziroma v Jugoslaviji? Odgovor bi zahteval obširnejšo analizo, vendar je ob tej priložnosti dovolj, če samo omenim prisotnost in prepletenost vseh relevantnih činiteljev za "poligonsko" preverjanje.

Očitno je bilo, da je konec bipolarizma in da so ZDA zmagale v ekonomsko-vojaški tekmi dveh supervelesil. ZSSR je sicer po Gorbačovu razpadla, toda jedrski potencial je vseeno ostal. Še več! Vse več je znakov (G-7, zdaj že G-8), da stvarna slika sodobnega sveta ne bo enodimenzionalna, temveč se bo objektivno krepil policentrični in multidimenzionalni razvoj sveta.

Če smo imeli v dobi jedrskih vojaških doktrin ravnotežje moči in strahu, je pričakovati, da bo v novem tisočletju prevladalo ravnotežje moči in interesov. Ravno zato vidim balkanski vojaški poligon kot nekakšen preizkusni kamen za bližajoče se spremembe – z "novo Jalto" oziroma s prerazporeditvijo strateških interesov in z novimi vojaškimi doktrinami, brez jedrskih potencialov uveljaviti nov globalni svetovni sistem! Torej, namesto vojaških (jedrskih) bodo uveljavljeni inštrumenti ekonomske, tehnološke in informacijske moči! Morda tudi humane in pravičnejše socialistične družbe?

Regionalni varnostno-vojaški sistemi (Nato in podobni) bodo nujni samo zaradi zaščite finančno-monetarnih transakcij in ekonomskih virov (nafta, plin), pa tudi discipliniranja neposlušnih (Sadam Husein) in nacionalistično-etničnih liderjev (Slobodan Milošević) ter secionističnih teženj (Kosovo). Seveda bodo zato OZN in nosilci ostalih varnostno-vojaških

sistemov še bolj uveljavili pravice neposredne vojaške ali drugačne intervencije, pa četudi pod izgovorom "genocidnosti", "humanitarne katastrofe" in podobno. Ravno ta "pravica intervencije" je sporna, zato je pričakovati, da se bo to "pokazalo" tudi na poligonu! Na poligonih se vedno znova učijo...

Psihološko-propagandni

Vlogo informiranja in indoktrinacije pri rušenju vladavine komunizma v Jugoslaviji je najbolje obdelal Zbigniew Brzezinski, znani ameriški ekspert za strateško-varnostna vprašanja. Pred zlomom SFRJ je napovedoval, da se pričakuje skorajšnji prehod iz tretje v četrto fazo, ko bo komunizem dokončno doživel poraz, predvsem pod pritiskom širokega spektra medijskega delovanja. Drugače povedano, po njegovem mnenju bo ravno informiranje zlomilo Jugoslavijo! Pri tem našteva, da ne gre samo za časopise, radio in TV, temveč tudi za vsa ostala sodobna medijska sredstva in vire – film, gledališče, pop glasbo, subkulturo, alternativno umetnost, šport, intervjuje, memoare, da o internetu ne govorimo! V procesu demokratizacije in poudarjanja osnovnih človekovih pravic so bila na stežaj odprta vsa vrata za povsem legalne pretoke in "prihode" (organizirane) vseh mogočih idej in manifestacij, predvsem pa protikomunizma, protisocializma in protijugoslovanstva. Začela se je informativna, medijska vojna. Potrebno je bilo dehumanizirati dotedanje vrednote, predvsem komunistične, in se tako pripraviti na vzpostavitev novega svetovnega reda, kjer bo absolutni vladar kapital finančne oligarhije! Ali je to ameriški klub najbogatejših, mednarodna skupina držav G-8 ali pa ZDA kot edini svetovni policaj?

Ko smo na TV ekranih spremljali dogajanja v Romuniji, sem vedel, da se približuje konec tudi Jugoslaviji. To predvsem zaradi tega, ker sem dobro poznal, na kakšnih osnovah je zgrajena romunska država in da je njena varnostna služba Siguritate bolje organizirana in učinkovitejša od naše zvezne in šestih med seboj sprtih republiških SDV! Lahko smo nazorno videli hiter razpad sistema izrednih razmer in vzpostavljene vojaške uprave, ker je bila protestno naravnana socialno-politična akcija dobro vodena in dirigirana! Večkrat se mi je zdelo, da so tisti trodnevni TV prenosi iz Romunije namenjeni pravzaprav nam v Jugoslaviji?!

Ostalih balkanskih "razpadov" sicer nismo spremljali po TV, vendar je bilo indikativno, da se uresničuje teorija domin (Poljska, ČSSR, Madžarska, Romunija, Bolgarija, Albanija, ZSSR in končno – SFRJ). Neki naš novodobni politik se je celo hvalil, da je Slovenija pri tem prednjačila.

Ekonomsko-finančni:

Ko je Robert Mc Namara, bivši ameriški obrambni minister, postal predsednik svetovne banke, so se mnogi čudili takšni transformaciji. Pa

ni bilo nobenega čudeža! Novi predsednik svetovne banke je samo bolj dosledno izvajal finančno-monetarne akcije v sklopu ameriške strategije globalizma, ko je bilo nujno finančno podpreti bližajoče se projekte v ZSSR, predvsem perestrojko Gorbačova, pa tudi povratak kapitalizma oziroma tržne ekonomije v tranzicijske države. Potrebno je bilo tudi vzpostaviti novo globalno ideologijo – svetovni menedžment, z njo pa tudi prevlado visoke tehnologije in informatike dobička žejnih multinacionalk. Seveda, predvsem svojih – ameriških! Zato je bila potrebna vojaška odločnost, ne pa finančna pamet!

3.4. Scenarij vodene ali dirigirane destabilizacije SFRJ

Celoten elaborat Cie ali pa koordinatorja za specialne operacije državčlanic Nata s podrobnim scenarijem vodene ali dirigirane destabilizacije Jugoslavije bodo zgodovinarji zelo verjetno našli okrog leta 2040, ko bodo javnosti odprti najbolj tajni ameriški arhivi. O njihovem obstoju ni potrebno dvomiti. Potrebno je samo prelistati spomine ameriškega ambasadorja v Beogradu Warrena Zimmermanna (52), kjer zapiše, da je takoj po prihodu na svojo dolžnost zahteval od visoko usposobljenih političnih in gospodarskih strokovnjakov v ambasadi (beri: častnikov Cie), da izdelajo "...več scenarijev v primeru skrajne sile v Jugoslaviji", ker so ocenili, da bo Jugoslavija razpadla v kaosu državljanske vojne.

Celotno koordinacijo obveščevalnega dela znotraj SFRJ je seveda vodila Cia oziroma šef Cie, ki je bil navadno vgrajen v političnem delu ameriške ambasade v Beogradu. Politično koordinacijo t.i. "Kluba Nato" pa je osebno vodil prav ameriški ambasador. To pač vemo.

Glavna naloga je bila namenjena zunanjemu regionalnemu centru Cie za Balkan, ki je bil nameščen na Dunaju. Po potrebi so bili formirani tudi posebni centri za posamezne države. Kaže, da je za dokončno razbijanje SFRJ takšen center obstajal v Budimpešti. Razumljivo je, da je v okviru Nato obstajala politično-varnostna koordinacija na najvišji diplomatski ravni.

Omejil se bom samo na obdobje od 1980, ko so bili tudi aktivirani že prej pripravljeni načrti, pogojno imenovani Dan D, kakor smo jih takrat označevali v varnostni službi JLA.

Ne smemo zanemariti dejstva, da je načrt globalne destabilizacije komunizma določal predvsem razpad ZSSR. Zaradi njenega jedrskega potenciala in možnosti planetarne katastrofe je imel scenarij določene varovalke. To so bili predvsem veliki krediti in druge finančne injekcije, s katerimi je Mihail Gorbačov predvidel megalomansko perestrojko, s katero se je dejansko začel načrtovani mirni razpad ZSSR (razen Afganistana in Čecenije). Pokazalo se je, da je mogoče z doktrino spopadov nizke intenzivnosti spraviti na kolena tudi svetovno velesilo! Pri tem projektu so ZDA združno pomagale vse članice kluba G-7, predvsem finančno.

Najprej padejo z drevesa zrele hruške, pravi pregovor! To je bila Poljska s sindikatom Solidarnost in ljudskim tribunom Lechom Walensom. Potem sta sledili Madžarska in Češkoslovaška z disidentom Vaclavom Havlom. Primer ČSSR je bil zanimiv tudi za nas, saj smo bili priča mirni razdružitvi na dve novi državi – Češko in Slovaško.

ZR Nemčija je po ameriškem zgledu kmalu zaključila proces destabilizacije Vzhodne Nemčije in si novembra 1989 privoščila simbolično rušenje berlinskega zidu. S tem pa je tudi pokazala, da so poleg razdružitve mogoče tudi združitve! To je bilo v tistem obdobju precej provokativno, saj so poleg teorije o nastanku novega nemškega – Četrtega Reicha, pomenile še dodatno vzpodbudo razdeljenim narodom, tudi kosovskim Albancem, da se lahko združijo z matično domovino – Albanijo. O diriganem kaosu v Romuniji smo gledali decembra 1989 TV nadaljevanko...

V začetku 1990 je tudi bolgarska opozicija po nasvetih tujih "svetovalcev" postavila enake politične zahteve kakor prej v drugih vzhodno-evropskih državah. Recept je bil naslednji:

- odpravljanje partijskega monopola komunistične partije;
- uvajanje večstrankarskega sistema, razdelitev oblasti na pozicijo in opozicijo in vzpostavljanje parlamentarne demokracije;
- depolitizacija oboroženih sil in varnostnih struktur;
- ukinjanje monopola nad sredstvi informiranja; in
- spoštovanje državljanskih pravic ter svobode posameznika.

Januarja 1990 se je začel "previden razpad" ZSSR, pri čemer je Gorbačov odigral pomembno vlogo, da ni prišlo do jedrske katastrofe.

Junija 1991 se ni posrečil ameriški scenarij dokaj mirnega razpada SFRJ s pomočjo Anteja Markovića in prehoda v nekakšno obliko ekonomske skupnosti (pozneje Seci) oziroma zveze držav! Zaradi različnih interesov, predvsem nemških, je na kraju prevladala inačica nasilnega razbijanja.

Zaradi "zapoznelega" padca Albanije je bilo tudi reševanje kosovskega problema "preloženo" na poznejši čas. To preložitev je omogočil prav Ibrahim Rugova s svojo gandijevsko politiko mirnega sožitja. Ko je 1998 kosovski problem končno prišel na vrsto, je bil rešen po že znanem receptu: nekaj gverilsko-terorističnih spopadov, predvsem pa politika pritiskov, demonstracija vojaške sile, učinkih poprejšnjih ekonomskih sankcij in groženj z novimi ukrepi.

Tako so bile na balkanskem vojaškem poligonu preizkušene skoraj vse možne inačice delovanja po načelih doktrine spopadov nizke intenzivnosti. Scenarij receptov in razpletov je bil skoraj podoben tistemu v ostalih vzodnoevropskih državah. Zato jih velja predstaviti usaj v grobih obrisih. No, verjamem, da bodo tudi podrobnejša raziskovanja potrdila mojo domnevo, da je šlo za računalniško programirano vodeno in dirigirano destabilizacijo SFRJ!

3.4.1. Obveščevalno proučevanje, vrinjanje in pozicije

Tuje obveščevalne službe so začele aktivno delovati proti SFRJ že pred njenim rojstvom. Namreč, v obveščevalni praksi je poznana t.i. generacijska agentura (oče-sin), ki navadno nastane iz konzervirane ali neodkrite agenture. Obveščevalno vrinjanje na visoke položaje – funkcije je navadno dolgotrajen proces, le redko pa rezultat srečnih naključij. Od števila in kvalitete obveščevalnih pozicij so neposredno odvisne t.i. obveščevalne analitične ocene, na katerih tudi temeljijo strateške politične in vojaške odločitve.

Tuje obveščevalne službe so proti SFRJ delovale po ustaljenih šablonah, le da sistem legalnega zbiranja podatkov ni dajal predvidene (90 odstotkov) količine podatkov, temveč samo okrog 50 odstotkov. Razlog je bil v uspešnem preventivnem delovanju in zaprtosti sistema družbene samozaščite! Zato so intenzivirali elektronsko prisluškovanje (30 odstotkov) in agenturno delovanje (20 odstotkov).

Začelo se je sicer že zelo zgodaj, toda obveščevalno delovanje se je močno okrepila po Dnevu D. Nič novega ne bom povedal z mislijo, da je uspešno protiobveščevalno delovanje možno samo takrat in tam, če veš, kje je treba nasprotnika čakati in spremljati! V varnostni službi JLA je veljalo pravilo, da je bolje spremljati nekega agenta in ga občasno tudi dezinformirati, kakor pa aretirati in postaviti pred sodišče! Odkrivanje vrinjene agenture je sicer timsko delo, vendar je še vedno iskanje igle v kupu sena. Zato so tudi t.i. dvojne igre bolj produktivne, kakor pa "prekinitev" nekega agenturnega delovanja! Včasih smo celo nadaljevali "delo" pri sinu nekega agenta!

Pripadniki varnostne službe JLA smo zelo resno spremljali "vojaške" napore tujih obveščevalnih služb pri njihovem proučevanju osnovnih vzrokov za t.i. destabilizacijo režima, kakor tudi regionalne možnosti za delovanje specialnih sil. Vse od 1965 je interni bilten vojaško-varnostne službe Bezbednost objavljal zanimive zapise o takšni dejavnosti. Avtor je bil najčešče dr. Milivoj Levkov, polkovnik, predavatelj v varnostno-obveščevalnem centru v Pančevu, prvi doktor znanosti med pripadniki varnostne službe JLA, kasneje tudi načelnik analitike v varnostni upravi JLA in nazadnje vojaški ataše v Iraku. Poznala sva se tudi osebno, ker sem okrog 1973. proučeval podobne nakane specialcev iz prikrite baze v Bad Tölzu (Avstrija) v Sloveniji ali pa tujega ribiča, ki je obšel vse naše reke in potoke, ob njih pa tudi tajne vojaške objekte (armadno poveljniško mesto, ki smo ga morali potem premestiti na Kurešček). Takšnih "znanstvenikov" je bilo največ prav v Bosni in Hercegovini! Poslednja je bila verjetno dr. Tona Bringe, Norvežanka, sicer pa soproga bivšega ameriškega ambasadorja v Zagrebu, Petra Galbraita, ki je pred vojno večkrat obiskala Bosno in Hrecegovino, saj je doktorirala iz etničnih problemov z disertacijo Biti Musliman na bosanski način.

Javnosti je znana zanimiva knjiga Michela Clera Vojna brez konca, ki navaja, da ameriška vojska in obveščevalne institucije v največji možni meri financirajo in izkoriščaja znanstveni potencial v državi. Navaja tudi, da znanstvene institucije predstavljajo celo "četrto zvrst ameriških oboroženih sil". Dodal bom – tudi obveščevalnih organov.

Razne fundacije kot: Rockefeller, Wilson, Florida, Eisenhower, Fullbrait, Leader in Visitor Program, so bile v službi ameriških obveščevalnih institucij. Samo skozi Fullbraitovo fundacijo je šlo okrog 2.000 Jugoslovanov – znanstvenikov in kulturnikov, skozi Leader Program pa nekaj desetih izbranih republiških voditeljev. In kakšni so bili rezultati? Praviloma so potem ravno ti republiški izbranci nekaj ušpičili – organizirali kakšen maspok, študentske proteste, božična praznovanja, nagajali vojski in podobno. Tudi v Sloveniji!

Zakaj so tuje obveščevalne institucije organizirale in financirale raznolike znanstvene raziskave in projekte pretežno prav v Bosni in Hercegovini – zibelki Titove ideje o bratstvu in enotnosti in o sožitju različnih narodov in narodnosti? Pripadniki varnostne službe JLA smo odgovore poznali, svoje ocene pa smo vgrajevali tudi v vojaško-varnostne načrte. Opozarjali smo republiške voditelje na odkrite obveščevalne namere takšnih in podobnih "znanstvenikov"! Spomnim se, da so nam mnogi nasprotovali, češ da zaviramo tuje znanstvene projekte in sodelovanje. Predvsem pa so poudarjali, da z obveščevalnim delom npr. folklorni običaji, navade ljudi, regionalne in celo plemenske skupnosti, verska pripadnost, demografska sestava, medsebojni odnosi in podobno nimajo nobene povezave. Dolgo časa so enako mislili tudi v SDV! Enostavno jih nismo mogli prepričati. Šele bosansko bojišče jih je lahko prepričalo! Prav gotovo je, da so rezultati teh študij po mnogih letih še kako prišli prav. Zato se ni čuditi, če so prišli v Bosno in Hercegovino kot mirovni posredniki tudi največji obveščevalni specialisti in poznavalci doktrine spopadov nizke intenzivnosti! Eden od njih je bil upokojeni ameriški generalmajor James Lindsay, poveljnik znane 82.zračno-desatne divizije in 18.zračno-desantnega korpusa, vietnamski veteran, poveljnik operacije Just Cause v Panami, nazadnje poveljnik ameriških specialnih sil in strokovnjak za spopade nizke intenzivnosti.

Po Dnevu D se je celotno delovanje tujih obveščevalnih služb intenziviralo do neslutnih razmer. Okrog Jugoslavije in tudi znotraj njenih meja so bili ustanovljeni številni obveščevalni centri, predvsem Cie. Kdo je idejni oče načrta za razbijanje SFRJ – Nemci ali Američani, ni bistveno. Bistveno je, da je takšen načrt obstajal in da so pri njegovi realizaciji sodelovale tudi druge zahodnoevropske obveščevalne službe. Vsakodnevno je bilo potrebno ažurirati dostopne legalne podatke in sestavljati ocene in načrte delovanja. Predvsem pa so bili potrebni tajni sodelavci na ključnih mestih odločanja tako v federaciji kot tudi po republikah.

Nekateri pisci radi navajajo, da so imele tuje obveščevalne službe svoje "krte" tudi v Predsedstvu SFRJ, pri čemer najpogosteje navajajo Stipeta Mesića in dr. Janeza Drnovška, v zveznem izvršnem svetu pa predsednika Anteja Markovića. Vendar to ne bo držalo. Namreč, če se je Mesić nekje hvalil, da je vse dokumente o JLA neposredno dajal Američanom, to še ne pomeni, da je šlo za kakšne strateške dokumente in da je bil agent... Dr. Jović je priča, da general Kadrijević dejansko Mesiću in dr. Drnovšku ni dajal na vpogled nobenih pomembnejših vojaških dokumentov. Tudi dr. Drnovšek ne skriva, da je z ameriškim ambasadorjem Zimmermannom odigral kakšno partijo tenisa, toda vedeti je treba, da strateški tajni agenti ne igrajo tenisa s svojimi šefi. Če nič ne veš, ne moreš ničesar izdati! Drugo so seveda prijateljski stiki ali vpljudnostni obiski, kjer se diskutira, analizira in predvideva. Toda za strateško obveščevalno službo, ki sestavlja analize dnevno ali za določeno obdobje, je to vsekakor premalo. Štejejo namreč samo kopije izvirnih dokumentov najvišje stopnje zaupnosti! Iz Jovićevega pričevanja pa izhaja, da je dejansko samo on užival zaupanje generala Kadrijevića, le-ta pa tudi njemu ni puščal dokumentov. Veljal je namreč princip: vsi dokumenti, označeni kot državna tajnost, se morajo po branju vrniti. To je veljalo tudi za dr. Jovića, saj je vsebine nekaterih dokumentov opisoval po spominu. Zato bodo morali zgodovinarji v arhivih preveriti tudi Jovićev spomin!

Obveščevalne službe so zato iskale strateške sodelavce nekje na produkcijski črti končne izdelave supertajnih dokumentov, to pa so navadno sestavljali, strojepisci in razmnoževalci teh dokumentov. No, včasih je bila takšen strateški sodelavec pomožna delavka, čistilka prostorov, ki je v določenem prostoru pustila miniaturni predajnik, ta pa je omogočal elektronsko snemanje dela – tipkanja, kajti v takšnih prostorih je prepovedano narekovanje, razgovori in podobno. Navadno pa se prej še preveri s pomočjo elektronskih naprav, če so prostori "čisti"!

Vse to izvesti brezhibno je bilo sicer možno, pa tudi zelo tvegano. Navadno je bil odkrit začetek takšne operacije vrinjanja. Včasih pa je šlo lažje tam kjer smo najmanj pričakovali. Sodeloval sem v strogo omejeni protiobveščevalni akciji največje zaupnosti, ko smo odkrili člana generalštaba JLA, ki je bil sodelavec ene od tajnih obveščevalnih služb in njegovega pomočnika v Sloveniji. Nobeden od njiju ni bil aretiran, temveč je bila preko njiju vodena t.i. dezinformacijska igra. Tako se je večkrat zgodilo, da so bili za vse člane generalštaba pripravljene posebne informacije ali načrti, pa so njihove kopije takoj romale k tuji obveščevalni službi. Seveda, ob določenih obveznostih (izdelavi pravih načrtov), so takšnega člana generalštaba poslati na kakšno "pomembnejšo" nalogo, in je tako njegov namestnik opravil zaupno delo.

Sredi osemdesetih let nam je ena od tujih obveščevalnih služb odkrila strogo varovano vojaško šifro. Verjetno niti ni šlo za izdajo kakšnega

šifrerja (vsi so bili obvezno sodelavci, pa še dodatno kontrolirani), pač pa za majhno nepazljivost pri predaji strogo zaupnih telegramov. Namreč, sodobni računalniki velike zmogljivosti so programirani tako, da šifrirano besedilo z majhno napako razvozljajo brez posebnih težav. In seveda potem nekaj časa "berejo" najbolj zaupne dokumente in poročila. Namreč, šifre so se spreminjale po določenem obdobju, vedno pa takrat, ko se je odkrilo, da je šifra "razbita". To se je navadno dogajalo, ko so posebej izurjene ekipe v kakšni elektronsko varovani železni omari našle "svoje" strogo zaupne dokumente. Največkrat pa so vojaški atašeji ali ambasadorji takšne dokumente nosili domov "v branje", tam pa je bilo tudi lažje priti do njih. Najbolj zanimive so bile seveda povratne analitične ocene iz poveljstva Nata ali kakšne obveščevalne centrale! Takšne dokumente pa smo večkrat prebirali...

V republiških središčih so bili navadno konzulati, informacijski centri, tuje firme in zastopstva ter množica drugih načinov, preko katerih se je odvijalo skrivno in zelo intenzivno obveščevalno delovanje. Iz tujine pa so še bolj napadalno in množično nastopali razni trgovci, kulturniki in množice turistov, ki jih enostavno ni bilo mogoče kontrolirati niti operativno "pokriti" (s sodelavci). Ta množica obveščevalnih virov je potem sestavljala mozaik določene strateške ocene. Varnostni oddelek oziroma Kog 9.armade je dolgo časa vodil operativno akcijo Turist, s katero smo spremljali številna "turistična" potovanja pripadnikov neke sosednje armade, od poveljnika armade-korpusa do bataljonskih komandantov, ki so dejansko predstavljala t.i. poveljniška ogledovanja na predvidenih smereh bojnega delovanja. Tako smo lahko rekonstruirali njihove vojaške načrte, politično pa tudi stare in novodobne ozemeljske in druge aspiracije.

Nedavno nam je nemški raziskovalec "ponudil" svoje mnenje, da je zahodnonemška obveščevalna služba (Bundes Nachrichten Dienst) v Sloveniji in na Hrvaškem imela do 1991 "tesne stike" z visokimi predstavniki oblasti. Javna skrivnost je, da so za takšne stike "obtoženi" mnogi vodilni predstavniki republike Slovenije, vendar še enkrat poudarjam, da stiki dveh državnikov, ki nosita srajce iste barve, ne pomenijo tudi agenturnega odnosa. Vem, da je SDV Slovenije "spremljala" okrog 10-20 "političnih agentov" oziroma oseb, osumljenih sodelovanja s tujimi obveščevalnimi službami. Nekatere od njih še danes gledamo na TV. Vendarle, to je druga, politična zgodba. Pravi agenturni odnosi so vedno tajni in skoraj vedno dobro plačani!

To dokazuje tudi zgodba iz operativne akcije Grizli-84, ko je varnostna služba JLA v letalskem poveljstvu v Zemunu odkrila ameriškega agenta, ki je bil obsojen na 15 let strogega zapora. Šlo je za kapetana mag. Milorada Stojakovića, meteorologa v poveljstvu vojaškega letalstva in protizračne obrambe v Zemunu. Bil je izredno prizadeven starešina, bil je celo poslan za leto dni na študij v ZDA, kjer je magistriral iz svoje stroke.

Bil je sodelavec varnostne službe JLA, vendar razen običajnih stvari ni poročal o obveščevalnih ponudbah, pritiskih in podobno. Prikril je tudi nekaj zanimivih podrobnosti o bivanju v ZDA, kjer so ga operativci in sodelavci Die (vojaške obveščevalne agencije) podrobno "obdelali" in našli njegovo "kritično" točko – športne avtomobile! Po povratku iz ZDA je nekaj časa živel dokaj skromno, se poročil, dobil stanovanje in najel nujne kredite za pohoštvo in druge potrebščine. Včasih je šel tudi na ribolov. Nenadoma pa je spremenil življenjski ritem. Kupil si je športni avto, začel pa je zahajati tudi v dražje restavracije. Naredil je klasično agenturno napako – začel je trošiti prisluženi denar! Dolgo časa se je spretno izmikal vsem kontrolam. Tudi tajno prisluškovanje telefona ni bilo uspešno! Nekega dne je preslepil svoje zasledovalce – našli so ga sicer na ribolovu in jezni na hitro pregledali parkirani avto. In glej, v prtljažniku so odkrili miniaturni fotoaparatus z močnim objektivom za tajno in hitro snemanje dokumentov! Ostalo je bila samo rutinska stvar. Njegovo delovno mesto v operativnem centru korpusa vojaškega letalstva in protizračne obrambe je bilo "pokrito" s tajno video kamero. Tako so dokumentirali, kako je kapetan Stojaković skrivoma fotografiral razne zaupne vojaške dokumente, predvsem pa letalske karte poletov vojaških in civilnih letal, pa tudi predsednika SFRJ. V naslednji fazi je bilo potrebno še ugotoviti, komu predaja zaupne posnetke in to tudi dokumentirati. Ker je bil izredno prebrisan, sledilci niso prišli v poštev. Na poteh njegovih voženj z avtomobilom, posebej na ribolov, so bile zato postavljene številne foto-zasede. In po dolgem času je bilo ugotovljeno, da se na samotni in obrobni cesti vedno zaustavi pred tistim telefonskim stebrom, ki ima tri črne črte, izpisane s flomastrom ali pa je v košari za odpadke prazen tetrapak od jogurta. Ker se je vedelo, kdaj predaja tajne agenturne materiale (filme), so dobro zamaskirane ekipe foto-zased odšle na svoja mesta nekaj ur prej in z videokamero posnele, kako je ameriški vojaški ataše ustavil avto, popil jogurt in disciplinirano odvrnil prazni tetrapak v košarico, obešeno na telefonskem stebri. Nastopil je odločilni trenutek: počakali so kapetana Stojakovića, posneli njegov postanek pred košarico, ko je nekaj vstavil v prazen jogurtov tetrapak! Nato so vzeli za vsak slučaj celotno košarico in v tetrapaku našli vohunsko gradivo (filmski zvitek)! Kapetan Stojaković je romal v zapor, vojaški ataše pa je takoj "zbolel" in odšel iz države.

Na koncu lahko ugotovimo, da so analize CIE in drugih obveščevalnih služb, tudi naših, že 1990. nedvoumno ugotovile, da se Jugoslavija nahaja na pragu krvave državljanske in verske vojne. Po pripravljenem scenariju – načrtu so zdaj nastopili drugi specialisti...

3.4.2. Prihod svetovalcev in skupin za vojaško in drugo pomoč

Potrebno je vedeti, da se svetovalci in inštruktorji delijo na javne in tajne, pa tudi vrstni red njihovega vključevanja v določen program nudenja pomoči

in svetovanja je temu prilagojen. Logično je, da najprej pridejo svetovalci za obveščevalno delovanje, potem za psihološkopropagandno in nato še ostali. Seveda se lahko zgodi, da se takšni in podobni svetovalci nahajajo že v državi, razumljivo pod različnimi drugimi legendami. Pri tem ne štejem konzulatov, informativnih centrov, trgovskih predstavništev in podobno. Niti stikov nekvalificiranih direktorjev novih varnostno služb s svojimi kolegi v tujini, ki se gredo navadno nekakšno trgovino z zaupnimi informacijami.

Po nekaterih nepreverjenih podatkih je bilo v Ljubljani samo v času osamosvojitvene vojne okrog 70 ameriških častnikov Die in Cie, večinoma z diplomatskim statusom ali pa z novinarskimi izkaznicami. Podrobnejša raziskava bi seveda odkrila še druge skupine in zanimive posameznike iz sosednjih in drugih držav. Predvsem pa specialiste za posamezna področja.

Svetovalci za vojaška vprašanja so bili najprej (julija 1990) nekateri hrvaški (generalpolkovnik Martin Špegelj) in slovenski generali (generalpolkovnik Rudolf Hribernik – Svarun) ter častniki, potem pa so sledili tisti, ki so obljubili orožje in vojaško opremo. Glede Slovenije so podatki vsekakor v Mors-u, zato ne želim ugibati, koliko tujih vojaških svetovalcev je prišlo v Slovenijo. Vem samo to, da je bila legalna ameriška pomoč možna samo po programu Vojska vojski.

V vseh ostalih republikah (Zvezna republika Jugoslavija, Makedonija) so v največji meri najprej izkoristili pomoč svojih generalov in admiralov, ali pa so jih izbirali po ideološkem in verskem principu (Hrvaška, Bosna in Hercegovina). To slednje pa se je vedno maščevalo, saj so potem morali iskati pomoč v tujini.

V svetu je najbolj znana vojaška svetovalna firma Military Professional Resources Incorporated (Mpri) s sedežem v Aleksandriji, Virginija. Firma zaposluje okrog 2.000 vrhunskih vojaških strokovnjakov in specialistov z vseh področij. Firma deluje na dveh glavnih področjih, obrambnem in mednarodnem. V skladu s tem tudi nudi svoje usluge, in sicer razne programe vojaške vadbe, vzgoje in izobraževanja, profesionalnega izpopolnjevanja, sestavljanja raznih koncepcij in doktrin, operacionalnih analiz in elektronskih simulacij, pa tudi kompletne bojne igre – računalniške obdelave vojaških akcij.

Za svetovalce iz muslimanskih držav (Bosna in Hercegovina) in Rusije (Republika srbska) je premalo podatkov za določene sklepe. No, na splošno pa velja, da so svetovalske usluge vedno povezane z nakupi orožja in opreme, uveljavitvijo tujega jezika, predvsem pa s stalno odvisnostjo od tujih trgovcev, serviserjev, inštruktorjev, obveščevalcev, svetovalcev, potem pa tudi zapovedovalcev!

3.4.3. Psihološkopropagandna dejavnost, obvladovanje medijev in javnega mnenja

V okvirih doktrine spopadov nizke intenzivnosti ima psihološkopropagandno delovanje posebno mesto. Ta dejavnost temelji na strogih znan-

stvenih temeljih in proučevanju konkretnih okolij. Kot primer lahko navedem knjigo dr. Bogdana Denića *Etnični nacionalizem* (iz katere sem si tudi sposodil krilatico o "trapasti akciji" JLA v Sloveniji), s podrobno analizo razmer v Jugoslaviji, predvsem pa njegovo knjigo *Tvorci javnega mnenja v Jugoslaviji*. Knjiga je nastala na osnovi razgovorov z okrog petsto vodilnimi državnimi uslužbenci, gospodarstveniki in kulturnimi delavci. V tej knjigi je mogoče najti odgovore na osnovna pravila vodenja psihološkopropagadne dejavnosti v Jugoslaviji. Avtor je najprej ugotovil, katerim virom informacij Jugoslovani najbolj verjamejo oziroma na katerega reagirajo pozitivno (radio, TV, časopisi ali uradna sporočila). Šele potem se izbira in določa oblika psihološkopropagadnega delovanja. Zdi se, da se je pri njem učil tudi Jelko Kacin, v času osamosvajanja Slovenije minister za informiranje. Velja namreč javno prepričanje, da je Jelko Kacin nadvse uspešno vodil propagandno dejavnost in bil tudi najbolj zaslužen za uspeh celotne osamosvojitve Slovenije. Tudi to je možno. Kacin je predvsem blestel ob pojasnjevanju letalskih napadov, saj mnogi tuji novinarji niso vedeli, da je strokovnjak za letalstvo, tudi vojaško.

Razne čitalnice in informacijski centri, predvsem ameriški informativni centri (tudi v Ljubljani), so dejansko predstavljali izpostave Cie, po drugi strani pa tudi centre za psihološkopropagadno dejavnost. Iz vzorčnih primerov sem prikazal, kako se je to delalo v šestdesetih letih. Seveda so bile kasneje medijske operacije solidno organizirane in namenjene vsem okoljem. Osnovni cilj je bil inicirati razbijanje Jugoslavije, tudi z vojno in nasiljem. Večkrat je tudi šlo za ustvarjanje psihoze popolnega sovraštva, kar je bila podlaga za genocidno obnašanje, predvsem paravojaških enot.

Šlo je za načrtno izvajanje psihološkopropagadne dejavnosti v okviru spopada nizke intenzivnosti, kjer nobena stvar ni bila prepuščena naključju. Osnovna je bila borba za določene medije (najpopularnejše), pa tudi za urednike in novinarje. Glede tega je bilo najbolj poučno dogajanje okrog beograjske Politike in zagrebškega Vjesnika. Glede taktike izvajanja te dejavnosti naj samo spomnim na osnovno načelo stopnjevanja in dramatiziranja, pri čemer se morajo upoštevati zlasti regionalne specifičnosti. Seveda so bili obrazci za notranja dogajanja (mitingi, protesti opozicije, oboroženi spopadi in podobno) dokaj drugačni od tistih zunaj meja Jugoslavije. Mislim predvsem na celodnevne prenose (CNN) dogajanj iz Romunije ali pa vojaškega napada na Irak. Kdor je pozorno spremljal tudi govorni del, predvsem pa komentarje, je moral dojeti, da so bili namenjeni tudi nam, češ, tudi vam se lahko to zgodi! Vsaj osebno sem tako dojemal te odlično režirane prenose v živo!

Poudaril sem že, da uspešnih medijskih operacij ni brez elektronskih sredstev. To je veljalo tudi pri spopadih v Sloveniji, kjer so bili letalski napadi usmerjeni na uničenje TV-oddajnikov zaradi onemogočanja Kacinovih naporov, da se mednarodni in domači javnosti prikažejo grobi

prizori prebijanja tankov skozi blokade in barikade, pa tudi nekaj močnejših napadov generala Avramovića.

Na Hrvaškem smo bili priča tipični nacionalistično-verski vsebini skoraj vseh medijskih operacij, s povečevanjem vodje in zastave (šahovnice), kar je včasih že mejilo na absurdnost. Moram pa priznati, da so znani hrvaški skladatelji uspeli napisati nekaj nadvse lepih domoljubnih napevov, kar se nam Slovencem ni zgodilo.

Tudi v Zvezni republiki Jugoslaviji so bila za medijsko podporo uporabljena domala vsa sredstva, posebej TV in radijske postaje. To je bilo nujno ne samo zaradi ekonomske, temveč tudi medijske blokade. Seveda se potem ni potrebno čuditi, da so vojaške enote Republike srbske, prej pa tudi Srbske krajine, imele strateško nalogo, da zavzamejo in držijo določene TV-oddajnike (Čelavec, Plješevica, Kozara, Vlašić, Majeveca in druge), ne glede na žrtve in na etnično ozemlje, na katerem se nahajajo.

Lahko sklenem, da so medijske operacije v razbijanju Jugoslavije odigrale zelo pomembno, vendar pa umazano vlogo: sejale so prezir in sovraštvo! Vendar noben novinar in urednik ne bo obtožen v Haagu! Saj oni vendarle niso pobijali, posiljevali, rušili!

3.4.4. "Miren" sestop z oblasti, uvajanje večstrankarskega sistema, ustavno pravno konstituiranje in mednarodno priznanje

Že iz analize globalnega ideološkega in ekonomskega spopada med kapitalizmom in komunizmom (socializmom) je bilo mogoče zelo realno ugotoviti, da ekonomska uspešnost socialističnih dežel znatno zaostajala. To je skoraj v celoti veljalo tudi za naš sistem socialističnega samoupravljanja.

Spremembe so bile nujne. Zanimivo je, da so bile največkrat narekovane in vzpodbujane prav iz tujine. V posameznih jugoslovanskih republikah so se te zahteve izražale na razne načine in v različnih obdobjih. Nekateri pravijo, da se je vse začelo v Sloveniji. Iz predstavljene "geneze" sem sicer skušal shematsko prikazati samo redosled slovenskih "napadov na JLA" kot delček nezadovoljstva in zahtev po drugačnosti. Torej se ni vse začelo samo po spremembah Ustave iz 1974. leta.

Podrobnejša analiza bi skoraj gotovo pokazala, da je šlo za t.i. dvotirne pritiske – zunanje in notranje, ki so se stopnjevali po Dnevu D. S takšno analizo pa bi tudi ugotovili, da je šlo za izvajanje že omenjenega globalnega Načrta X. Začelo se je verjetno že 1948 s spopadom ZSSR - Jugoslavija, pa pozneje v ČSSR in Poljski. Znotraj Jugoslavije so se spremembe pravzaprav začele 1966 z brionskim plenumom, nadaljevale pa 1971 s hrvaškim maspokom in zatem s poskusi srbske in slovenske liberalizacije. Dokončen razpad sistema je bil sicer možen le po Titovi smrti, predvsem pa ga je vzpodbudil Memorandum srbske akademije znanosti in umetnosti, 1986, in načel slovenski plebiscit leta 1990.

Integrativne sile, predvsem JLA, so skušale družbeno-ekonomsko in politično krizo reševati po ustavni poti. Razlog je bil predvsem v tem, da

se je prav Slovenija s spremembo republiške ustave že koncem 1989 dejansko razdružila s SFRJ! Da bi nekako zaustavili nakazano slovensko prehitjevanje po desni, sta zvezni izvršni svet in Predsedstvo SFRJ že januarja 1990 poslala v Skupščino SFRJ svoja predloga ustavnih sprememb. Ker sta bila oba predloga identična, naj navedem skupne osnove:

- Družbena ureditev je demokratični socializem, oblika države pa federativna republika, s pravico narodov do samoopredelitve in *odcepitve po ustavni poti*;
- Človek, svoboda in osebna sreča so največje vrednote družbe;
- Pluralizem lastninskih interesov – družbena, privatna, kolektivna, združna in mešana lastnina;
- Tržno gospodarstvo in princip dohodka;
- Politični pluralizem – uvajanje večstrankarskega sistema, parlamentarne demokracije, pravna država in razdelitev oblasti – sodna, zakonodajna in izvršna, obenem se ukinja partijski monizem, delegatski sistem in samoupravljanje, in seveda tudi socializem;
- Enoten sistem splošnega ljudskega odpora in oboroženih sil ter Predsedstvo SFRJ kot vrhovni poveljnik;
- Enotna zunanja politika in neuvrščenost.

Vendar predlog ni bil deležen pozornosti. Začelo se je obdobje preporazov politične in ekonomske moči po republikah, oblikovale pa sta se tudi dve skupini silnic: za reforme in za spremembe, ki sta imeli “enotnega” sovražnika – JLA. Zako “napadi na JLA” niso bili proizvod uredniške politike, temveč določenih silnic iz ozadja, zunanjih pa tudi notranjih. Velja tudi za Mladino.

Republiške politične strukture so tudi JLA pritegnile v politične spopade. Šlo je za to, kdo si bo na svojo stran priboril močno oboroženo silo. Zato se je tudi JLA začela obnašati kot politični oziroma partijski faktor. V vojaškem vrhu sta se konec 1988 izoblikovali dve struji: jugoslovanska (“golobi”) in prosrbsko-črnogorska (“jastrebi”). Proces razdelitve so pospeševali republiški spori in napadi. Prevladala je prosrbsko-črnogorska vodilna in večinska vojaška struktura, ki je zatem tudi pripravila “revizijo” Titovega koncepta splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Izpostavljeni so bili naslednji problemi:

- nove ocene o smereh in tendencah razvoja sodobnega sveta (globalna družba, nekonfliktnost);
- korenite spremembe glede faktorjev ogrožanja države (ni več zunanjih sovražnikov);
- novi subjekti koncepcije SLO, njihove pravice in dolžnosti;
- novi vrednostni elementi ustavne, systemske in obrambne zaščite;
- novi politični faktorji v obrambni sferi (večstrankarski sistem);
- nov moralno-psihološki faktor v obrambni sferi (domoljublje);

- nov položaj državljana v vojaški organizaciji in v vojni (prej ideološki, sedaj ustavnopravni).

Veliki sistemi se zelo težko spreminjajo, še težje pa sprejemajo novosti! Tako je bilo tudi z JLA. Namesto da bi s predlogom Predsedstva SFRJ o ustavnih spremembah zvezni sekretariat za ljudsko obrambo predložil tudi nekaj ináčic modeliranja novih in sodobnih oboroženih sil, se je posvetovanje vodilnih JLA maja 1990 o dograditvi splošnega ljudskega odpora spremenilo v zagovarjanje teze "Enotnost oboroženih sil – pogoj obstoja Jugoslavije". Vsilila jo je skupina okrog načelnika generalštaba, generalpolkovnik Blagoje Adžić, in arogantno dokazovala, da je potrebno vse ostale opcije zavreči ali celo kaznovati! Sklep je bil zastrašujoč in sicer: (3) "da v spopadu nizke intenzivnosti, vključujoč preprečevanje in eliminiranje izrednih razmer in protiudarce na udarce z distance, energično premaga sovražnika in zavaruje ustavni položaj SFRJ!"

Zanimivo je, da na tem posvetovanju dejansko ni bilo nobenega razpravljalca, ki bi predlagal kakšen "konfederalni model" ustroja oboroženih sil ali pa dokaj uspešen "Nato model" z enotnim poveljstvom in raznorodnimi nacionalnimi enotami profesionalcev! Takšna "konfederalna vojska" bi uporabljala enoten poveljevalni jezik – računalniško programirane znake in simbole, brez vsiljevanja jezika najštevilčnejšega naroda in podobno. Samo je admiral Stane Brovet vztrajal, da je prvenstvena naloga JLA "zagotoviti miren proces nujnih reform." Toda po zmagi desnih sil, Demosa v Sloveniji in HDZ na Hrvaškem, je bilo že prepozno: politična odločitev je bila po Memorandumu srbske akademije znanosti in umetnosti – Velika Srbija! Tudi general Kadijević je, če je verjeti pričevanju njegovega zadnjega pribočnika, zapustil Tita in se priklonil Miloševiću!

V začetku junija 1990 sem v Vojnem delu že prebiral referate in razprave z omenjenega posvetovanja, potem pa je v Borbi izšla zanimiva anketa Vojska in policija v pluralizmu. To me je navedlo, da sem se namenil napisati za Vojno delo nekakšno kritiko navedenega posvetovanja z naslovom Projekt vojaške reforme. Zastavil sem si cilj, da vzporedno z družbenopolitično in ekonomsko preobrazbo izpeljemo tudi potrebne vojaške reforme, ki bi odgovarjale bodoči ustavni ureditvi države – federaciji, konfederaciji ali Zvezi držav Jugoslavije. Temeljne osnove zamišljene vojaške reforme naj bi bile:

- realnost obstoja suverenih držav (republik), verjetno kot zveze držav – Združene države Jugoslavije;
- primarna je suverenosti državljanov (50 odstotkov) in republik (30 odstotkov) nad zvezno suverenostjo (20 odstotkov);
- departizacija, depolitizacija in deideologizacija vojske (in policije);
- ohraniti dvokomponentnost oboroženih sil – republiška (partizanska) in zvezna (operativna) vojska, vendar z razdeljeno ustavno odgo-

vornostjo (v izrednih razmerah lahko ukrepa samo republiška vojska in policija te republike);

- enotna vojaška doktrina, profesionalna zvezna vojska in skupno vrhovno poveljstvo – decentralizirana organizacija republiške vojske z nabornim sistemom in služenjem vojaškega roka v svoji republiki;
- trojezični poveljevalni jezik (računalniški program znakov!) in šolski sistem;
- iz zvezne ustave črtati odredbo o “zaščiti ustavne ureditve”, ker je v nasprotju s predlagano odredbo o pravici do združitve ali odcepitve ene ali več republik.

Proces prenove in sestopa z oblasti pod parolo “Evropa zdaj!” se je v Sloveniji začel takoj po Titovi smrti. Skoraj sem trdno prepričan, da je vse zadeve iz ozadja vodil Ivan Maček – Matija. Odločil se je za Milana Kučana, ki je nato uresničil “njegovo” idejo o samostojni Sloveniji! Iz časopisnega članka (Delo, 21. decembra 1997) je sicer razvidno, da naj bi Kučan pomislil na združitev Slovenije od Jugoslavije že 1987, ko je spoznal, da kolektivno vodstvo SFRJ ni bilo pripravljeno odpraviti politične in gospodarske krize, torej da nobenih sprememb ne bo mogoče izvesti v okviru skupne države. Spodbujal je nastajajočo politično opozicijo in dosledno izpeljal miren sestop z oblasti in plebiscit za samostojno Slovenijo! Podporo je dobil samo v Srbiji, obenem pa je priznal, da bi imel tudi srbski narod pravico do združitve in življenja v eni državi. O tem, da Srbija ne bo zadrževala Slovenije v bodoči Jugoslaviji, so predhodno razpravljali srbski in slovenski disidenti v Ljubljani, dokončni dogovor Kučan-Milošević pa se je zgodil 24. januarja 1991. Demosova vlada je potem sicer izzvala desetdnevno vojno z nervozno JLA, in šele Milošević in Jović sta dosegla, da je JLA odnehala ter se nato v smislu omenjenega dogovora tudi dokončno umaknila iz Slovenije! Torej, pri odhodu JLA iz Slovenije je bila ključna Miloševićeva odločitev! Enako pri “odhodu” Slovenije iz SFRJ!

Tudi v vseh ostalih republikah se je sestop z oblasti zgodil na miren način. Obrazec je bil povsod isti: prej vodilna ZK se je prelevila v nekakšno prenoviteljsko, socialistično ali socialdemokratsko stranko, zraven pa je vzniknilo celo 300 raznorodnih strank. Zgodila se je pač demokracija, “nacionalistična”, na oblasti pa so ostali poprejšnji oblastniki. Na Hrvaškem je zmagala skrajno desničarska HDZ, ki je naredila usodno napako, da je ustavno negirala drugi narod – Srbe, pa tudi ogroženi Srbi so naredili napako, ko so ustanovili svojo militantno stranko Srbsko demokratsko stranko (po nalogu iz Beograda), namesto da so ostali v Račanovi Socialnodemokratski partiji. Napaka je bila tudi ustanovitev srbske avtonomske pokrajine – Srbske krajine, kakor tudi napoved njene odcepitve iz Hrvaške in združitve s Srbijo! Tudi v Bosni in Hercegovini so prevladale tri nacionalistične stranke. Stanje v Makedoniji se je zdelo

umirjeno, pa čeprav je albanska manjšina izvajala različne pritiske. Albanci so na Kosovu razglasili svojo republiko, v pričakovanju konflikta in odcepitve. Toda morali so počakati, da se razdeli Bosna in Hercegovina in zgodi Dayton! Tudi v tem primeru so prevladali zunanji vzroki oziroma interesi!

3.4.5. Ustanavljanje in delovanje paravojaških enot

Kot paravojaške enote bom obravnaval vse vojaške enote in skupine, ki so bile ustanovljene zunaj formacijske strukture oboroženih sil SFRJ oziroma zvezne zakonodaje. Torej tudi razne enote prostovoljcev, ki so se sicer podredile poveljstvu JLA. Seveda pa v to kategorijo ne bom prišteval tistega dela nacionalistične inteligence in pripadnikov različnih verskih konfesij, ki so sicer res imeli "vlogo paramilitantnih formacij" (51, str. 194), vendar niso bili oboroženi. Podatke sem črpal predvsem iz časopisnih člankov, saj zaenkrat še ni nobene resne študije o paravojaških enotah, ki so bile po nekaterih analizah tudi nosilke genocidnega oziroma etnocidnega delovanja.

V Sloveniji sta obstajali Slovenska garda in Narodna zaščita. Slovensko gardo je ustanovil Ivan Borštner, uslužbenec varnostno-obveščevalne službe TO Slovenije. Ni znano, ali je tedanji RŠTO Slovenije izdal kakšen ustanovitveni akt oziroma ukaz. Iz časopisnih člankov je samo znano, da je Slovenska garda še pred osamosvojitveno vojno v okolici Maribora zbirala podatke o JLA, pripravljala blokado vojašnic in aktivno sodelovala pri pekrskih dogodkih. Člani so bili tudi Milan Klement, Matjaž Jerič in Andrej Šiško, ki je tudi pisal nekakšen dnevnik, katerega je pozneje Borštner predal novinarju Mladine. Navedena trojka je sodelovala v junjski vojni na strani TO in dobila celo priznanja. Pozneje se je zadeva znašla pri kriminalistih, ki so proti pripadnikom trojke vložili kazensko prijavo zaradi ponarejanja denarja in prekupčevanja z orožjem. Kaj se je pozneje zgodilo s Slovensko gardo, ni znano. Verjetno je šlo bolj za zasebno zadevo, saj pripadnike Slovenske garde ne štejejo za veterane vojne za Slovenijo. Drugače je z Narodno zaščito oziroma uradno Manevrsko strukturo narodne zaščite, ki je spadala pod TO. Lahko bi rekli, da je po zakonu šlo za del legalne vojaške organizacije, ki pa je delovala tajno. Njeno delovanje sta odobrila policijski in obrambni minister, vendar je po zveznih predpisih vsekakor šlo za nezakonito organizacijo in delovanje. To je javnosti znano tudi iz primera kapetana Šefketa Suljevića iz Ribnice, ki je kot organ varnostne službe JLA raziskoval to dejavnost prek Toneta Krkovića, vodje projekta narodne zaščite, hkrati tudi prijateljske zveze kapetana Suljevića. Tako smo vsaj brali v Mladini in drugih časopisih, pa tudi to, da je Krković dejansko dezinformiral v JLA. Tudi to možno, vendar bo potrebno počakati na arhivske dokaze. Ko je oktobra 1990 republiška skupščina sprejela noveliran zakon o obrambi, je tudi narodna

zaščita prešla pod poveljstvo RŠTO. Tako ob začetku osamosvojitvene vojne v Sloveniji ni bilo nobenih slovenskih paravojaških enot. Narodna zaščita naj bi štela okrog 25.000 pripadnikov.

Bodočim raziskovalcem projekta manevrske strukture bi priporočal, da v ohranjenem arhivskem gradivu skušajo ugotoviti verodostojnost podatka o ideološki sestavi njenih prvih enot in štabov. V obdobju do 1990 je bilo v TO Slovenije okrog 60 odstotkov poveljnikov čet, vodov in desetin tudi članov zveze komunistov! Po nekaterih indicijah je bila ideološka struktura manevrske strukture popolnoma drugačna, saj njeni pripadniki niso mogli postati člani zveze komunistev in Neslovenci. Zato bi bilo res zanimivo videti, kako je izgledala ta začetna struktura. Tako bi ovrgli govorice, da je šlo za protikomunistično vojaško strukturo, demosovsko, krščansko-klerikalno ali pa celo domobransko!

V obdobju 1945-1990 je v tujini delovala množica hrvaških emigrantskih organizacij, ki so imele tudi t.i. vojaške dele. Največja organizacija – Hop (Hrvatski osvobodilski pokret) je bila prava naslednica Paveličeve ustaške države NDH, ki je imela svoje ilegalne vojaške enote, vadbene centre, vojaške priročnike in podobno. Cilji vseh hrvaških emigrantskih organizacij so bili enotni: vrnitev v domovino in borba za Veliko Hrvaško v “zgodovinskih mejah”, kar je pomenilo z drugimi besedami, da je potrebno etnično “očistiti” določena območja. Vpad diverzantsko-teroristične skupine Hrb (Hrvatsko revolucionarno bratstvo) 1972 v Bosno in Dalmacijo je bil samo poziv za odločnejše priprave in vojaške posege.

Zato se ni potrebno čuditi, da je bila ob osamosvojitvi 1990 Hrvaška dobesedno preplavljena z maščevanja željnimi emigranti. Znani disident in vodja pravaške stranke, Dragoslav Paraga, baje tudi slovenski državljan, je ustanovil Hos (Hrvatske odbrambene snage), ki so ob koncu 1990 štejele okrog 15.000 dobro oboroženih in nacionalistično usmerjenih pripadnikov, pa tudi nekaj sto ekstremnih ustaških emigrantov. Po nekaterih podatkih naj bi za Parago stala ameriška Cia in Dia, omenja pa se tudi nekdanji ustaški polkovnik Vladimir Sečan. Hos je bil pretežno organiziran v Herceg-Bosni, ki je bila tudi osnovna baza za nabor njenih pripadnikov. O proustaški usmeritvi dovolj zgovorno pričajo imena štirih ustanovljenih legij, in sicer: Evgen Kvaternik, Straža na Drini, Maks Luburić in Osvetnici Bleiburga. Kasneje je v Herceg-Bosni ustanovljena t.i. regularna vojska pod imenom Hrvatsko vijeće odbrane – HVO, ki so je v večini sestavljali pripadniki Hos-a. Tudi v ostalih krajih Hrvaške so bile ustanovljene razne paravojaške skupine, kakor je bil odred Hrvatska uzdanica v okolici Osijeka, pod poveljstvom Damira Horvata. Nekakšno specialno enoto hrvaške parapolicije je vodil Tomislav Merčep.

Predhodnico hrvaške vojske je tvoril Zbor narodne garde (Zng), ki so jo pretežno sestavljali pripadniki rezervnega sestava policije in TO, pod poveljstvom generalpolkovnika (JLA) Martina Špeglja.

Dobro izurjene in organizirane enote TO Bosne in Hercegovine, kakor tudi milice z rezervnim sestavom – okrog 75.000 pripadnikov, so po začetku spopadov razpadle in se razdelile po etnični pripadnosti. V Hercegovini je bilo iz militantnih pripadnikov HOS-a ustanovljeno Hrvatsko veče odbrane (HVO), ki je dejansko predstavljalo del redne hrvaške vojske. Enote HVO so bile organizirane v 3 brigade s 6.000 dobro izurjenimi borci in večje število manjših enot. Enotam HVO so poveljevali novopečeni "generali" Gotovina, Paradžik, Praljak in drugi.

Muslimanske politične stranke, predvsem vodeča SDA (Stranka demokratske akcije), so že v začetku 1990 ustanovile tajno politično-vojaško organizacijo z imenom Patriotska liga, ki je štela okrog 120.000 članov (58). Organizacijsko je pokrivala celotno Bosno in Hercegovino z glavnim štabom, 9 regijskih in 103 občinske štabe in večje število enot od voda do brigade. Iz Patriotske lige in drugih paravojaških muslimanskih enot (15-20 odredov z imeni Liljan, Prerokovi sinovi, Ebu Bekr in drugi) je sredi 1992 nastala regularna vojska Bosne in Hercegovine z okrog 250.000 pripadniki, razporejenih v 5 korpusov. Prvi načelnik štaba vrhovne komande armije Bosne in Hercegovine je bil brigadni general Sefer Halilović, bivši major JLA (zamenjan zaradi suma sodelovanja s Kosom), zatem pa je postal poveljnik vojske federacije Bosne in Hercegovine armadni general Rasim Delić, bivši major JLA.

Istovremeno je bilo v tem obdobju v Bosni in Hercegovini okrog 100.000 pripadnikov JLA, razporejenih v 7 korpusov, ki so imeli okrog 900 tankov, 1.100 oklepnih vozil in tankov, 1.200 topovskih cevi, 50 letal in 30 helikopterjev. Če k temu dodamo še okrog 80.000 prostovoljcev, četniško nastrojenih članov SDS (Srbske demokratske stranke) Radovana Karadžića, potem je vojska Republike srbske štela okrog 180.000 dobro oboroženih in vodenih borcev, katerim je poveljeval generapolkovnik Ratko Mladić, bivši polkovnik JLA, načelnik artiljerije 2. vojaškega območja v Skopju in načelnik štaba kninskega korpusa.

Glavne nacionalistične stranke v Bosni in Hercegovini – SDS, SDA in HDZ so že julija 1991 začele ustanavljati strankarske paravojaške formacije, delno tudi v sodelovanju z JLA in organi za notranje zadeve. Tako je v Republiki srbski JLA razdelila okrog 30.000 kosov avtomatskega orožja. Večje število prostovoljcev je prišlo tudi iz Srbije in Črne gore, pa tudi iz muslimanskih držav (zelene baretke, mudžahedini). Del teh paravojaških enot je odšel na hrvaško bojišče, del pa je ostal v Bosni in Hercegovini. Vse te paravojaške enote so v Bosni in Hercegovini imele cilj, da podžigajo, širijo oborožene spopade in opravljajo "umazane" naloge (pokoli prebivalstva, posilstva, etnično čiščenje in podobno). Podatki o njihovi številčnosti niso znani, ker so se paravojaške enote vedno vračale v svoje baze (Srbija, Črna gora, Hrvaška, muslimanske države).

V Srbiji so paravojaške enote ustanovljale predvsem opozicijske politične stranke. Tako je Spo (Srpski pokret obnove) Vuka Draškovića že marca 1991 ustanovil Srbsko gardo, v katero se je prijavilo okrog 40.000 prostovoljcev (od tega je bilo 60 odstotkov strankarsko opredeljenih). Prvi poveljnik Srbske garde je bil Đorđe Božović – Giška, po starem četniškem običaju pa je bila organizirana v odrede, ki so nosili strankarska in četniška imena (odred Vuka Draškovića, Karađorđa, Tanaska Rajića, Draže Mihajlovića in podobno). Tudi ostale stranke niso hotele zaostajati, pa so tako kar vznikale paravojaške strankarske enote: Beli orlovi, Dušan Silni in Tigri pod poveljstvom Željka Ražnjatovića – Arkana (Srpska narodna obnova), Avalski korpus (Srpska radikalna stranka), Kninđe, samozvanega kapetana Dragana (emigranta Daniela Sendena), Linđe, Žute ose in razni črnogorski četniški odredi. Za navedene in vse druge srbske paravojaške enote je značilno, da so bile ustanovljene že pred junijem 1991, vendar jih štab vrhovnega poveljstva SFRJ ni obravnaval kot paravojaške, temveč kot prostovoljne enote in domoljubne borce. Razlog je bil predvsem ta, da razglašena mobilizacija dela enot JLA ni bila uspešna, pa tudi število dezertarjev je skokovito naraščalo. Zato je pač generalštab JLA moral poiskati izhod v teh prostovoljnih enotah, ki so jih dodatno izurili in dobro oborožili. Bolj ali manj je znano, da so bili ravno četniški odredi pobudniki večine lokalnih spopadov (Knin, Obrovac, Benkovac, Plitvice, Borovo selo, Zvornik, Bijeljina in drugi), pa tudi vršilci genocidnih pobojev, terorja, posilstev, ropov, požigov, rušenja sakralnih objektov in podobno. Število srbskih prostovoljcev ni znano. V začetku je šlo na hrvaška bojišča okrog 30.000 prostovoljcev, kasneje pa je njihovo število verjetno naraslo. Precej je bilo tudi t.i. "vikend četnikov". Na nedavni skupščini Združenja borcev vojne 1990-1995 je bilo rečeno, da delegati zastopajo okrog 160.000 borcev, 2.500 padlih, 3.000 otrok brez staršev in okrog 8.500 invalidov. Številke sicer niso točne, vendar se približno ocenjuje, da je iz Srbije in Črne gore sodelovalo v vojaških spopadih okrog 175.000 prostovoljcev in okrog 200.000 pripadnikov JLA!

Po nekaterih podatkih in ocenah je na hrvaških in bosanskih bojiščih sodelovalo tudi večje število tujih plačancev in legionarjev. Tako naj bi se na hrvaški strani znašlo nekaj sto plačancev iz Romunije (pripadnikov Sekuritete) in okrog 1.800 francoskih legionarjev in ustaških emigrantov, med njimi tudi znani atentator (na ambasadorja Rolovića) Barišić in Pavlović, edini preživeli član diverzantsko-teroristične skupine "Raduša" (oba sta padla v bojih) in drugi. V enotah armade Bosne in Hercegovine je bilo nekaj sto pripadnikov zelenih baretk oziroma mudžahedinov iz Irana in Libije, dočim naj bi vojski Republike srbske prišlo na pomoč okrog 2.000 ruskih prostovoljcev. Vsi so seveda bili plačanci!

Na Kosovu je bila že pred leti skrivoma organizirana t.i. OVK (Osobodilna vojska Kosova). V letu 1998 je okrog 30.000 pripadnikov OVK

začelo zaključno ofenzivo, ki so jo vodili častniki bivše JLA. Med njimi naj bi bil tudi kapetan N. M. iz Ljubljane, ki so mu sodili zaradi ilegalnega združevanja. Med pripadniki OVK je bilo verjetno tudi precejšnje število pripadnikov albanske armade. Zdi se, da je bilo vodstvo OVK razdeljeno na dva dela: glavni štab naj bi bil v Albaniji (na TV smo videli v atentatu ubitega polkovnika JLA Ahmeta Krasničija, bivšega pripadnika varnostne službe JLA) in na del, ki je bil na Kosovu (v vasi Maleševo). Srbsko vodstvo je uspelo OVK predstaviti kot teroristično organizacijo, zato so jim zahodne sile dopustile dvomesečni vojaško-policijski obračun, ki se je končal s številnimi civilnimi žrtvami, "požgano zemljo" (porušene vasi in naselja) in veliko humanitarno katastrofo (okrog 250.000 beguncev). Pod hudim mednarodnim oziroma ameriškim vojaškim pritiskom in po pogovorih Holbrook – Milošević, so si Albanci na Kosovu pod patronatom Ovse (Evropske organizacije opazovalcev) že izborili visoko stopnjo avtonomije. Kmalu bodo tam tudi mirovne ali drugačne sile Nata!

V obdobju 1992-1995 je bila Bosna in Hercegovina največja vojašnica na svetu, pa tudi najbolj krvavo bojišče na balkanskem vojaškem poligonu. Slušatelji vojaških akademij in šol bodo še dolga leta proučevali tudi nebojno in bojno delovanje paravojaških enot (gverilcev in specialcev) v okvirih doktrine spopadov nizke intenzivnosti.

3.4.6. Skrivne nabave orožja in vojaške opreme

Skrivne nabave orožja in vojaške opreme so vedno posledica scenarijev za odcepitev ali osamosvojitve, pa tudi načrtov za ustanavljanje paravojaških ali drugačnih uporniških enot. Zato ne preseneča, da so se nekatere bivše jugoslovanske republike "pravočasno" lotile priprav za skrivno dobavo orožja in vojaške opreme. Te priprave pa je zlasti pospešil ukaz generalštaba oboroženih sil SFRJ junija 1990 o premestitvi orožja TO v najbližja skladišča JLA zaradi večje varnosti. Seveda je bil to dober izgovor. Ukaz je veljal za vse RŠTO in je bil v celoti izpolnjen v Srbiji, Črni gori, Makedoniji in BiH, v večjem delu tudi na Hrvaškem, dočim je bil v Sloveniji izpolnjen samo delno. Hkrati z ukazom smo v poveljstvih korpusov (tedaj sem bil načelnik štaba 41.korpusa v Bitolju) dobili opis več primerov odtujevanja in kraje orožja iz slabo varovanih skladišč TO. Tisti bolj poučeni smo tudi vedeli, da je varnostna služba JLA odkrila in intenzivno spremljala ustanavljanje paravojaških enot in načrte za prilaistitev orožja TO!

Po delno propadli akciji odvzema orožja so zlasti v Sloveniji, Hrvaški in BiH stekle številne priprave za skrivno nabavo orožja in vojaške opreme v tujini. Že od julija 1990 je bilo zaslediti začetek skoraj vseh orožarskih afer. Najbližje je bilo tržišče na Madžarskem, kjer je sovjetska armada po umiku pustila polna skladišča še dokaj sodobnega orožja, predvsem avtomatske puške AK-47 Kalašnikov in protioklepne rakete

RPG-7. Zaradi bližine so se na madžarsko tržišče usmerili predvsem Hrvatje, vendar so bili pri tem početju kaj kmalu odkriti. Tudi uvoz z letali je bil odkrit (primer Kikaš, izkoriščen za zamenjavo zaprtega general-majorja Milana Aksentijevića, prej tudi delegata v slovenski skupščini). Tudi zato se je Slovenija usmerila na druga, bolj oddaljena tržišča (singapursko), kjer je nabavila in z ladjami pripeljala zares sodobno protiolepno in protiletalsko orožje. Ni moj namen, da bi podrobneje opisal te zadeve. Verjetno bodo raziskovalci morali slediti značilni izjavi vodje parlamentarne komisije (Zoran Madon) o skrivnem uvozu orožja, ko je na TV prostodušno dejal, da je izza vsega "stala Cia".

Značilno je, da so bile skoraj vse odkrite afere z orožjem spretno speljane na stranske tire. To je tudi razumljivo, saj je zelo verjetno pri tem šlo tudi za osebno okoriščenje (provizije) in prikrivanje tajnih meddržavnih akcij (general Špegelj je na tajnem posnetku povedal, da so ZDA obljubile, da bodo oborožile okrog 100.000 hrvaških vojakov).

Oboroževanje vojskujočih se strani v Bosni in Hercegovini je potekalo drugače. Vojska Republike srbske je dobila kompletno orožje iz skladišč JLA, pa tudi sicer so bili vzpostavljeni prikriti oskrbovalni kanali iz Zvezne republike Jugoslavije. Enote HVO so dobivale orožje iz tujine (emigracije) in od hrvaške vojske (ta pa iz Slovenije, iz skladišč JLA). Muslimanska vojska je zaradi embarga OZN dobivala orožje skoraj izključno iz islamskih držav, prek Turčije in Sandžaka, pa tudi skupaj s humanitarno pomočjo (mariborsko letališče). Po nekaterih podatkih je prevoz iranskega orožja v vrednosti 250 milijonov dolarjev organizirala Cia prek Hrvaške in Slovenije. No, najbolj zanimivi pa so podatki, da so v Bosni in Hercegovini medsebojno trgovale z orožjem in nafto vse tri bojujoče se strani. Na vseh straneh so bili vojaški dobičkarji. Bolje rečeno, trgovci s smrtjo!

3.4.7. Pomoč pri ustanavljanju nacionalnih armad in vodenju večjih vojaških operacij

Zanimivo je, da so pomoč pri ustanavljanju nacionalnih armad "potrebovale" prav vse odcepljene republike, pa čeprav so se nekatere (razen Slovenije) naslonile na svoje lastne profesionalne (JLA) kadre. Razloge in vzroke za takšne sporazume bodo raziskovalci sicer zelo težko odkrili, ker je skoraj gotovo, da bodo s tem prišli na dan tudi neprijetni tajni dogovori na raznih zasebnih (diplomatskih) ravneh.

Kar zadeva Slovenijo, je znano, da je bila pri obrambnem ministrstvu že od osamosvojitve naprej skupina ameriških častnikov, ki naj bi skrbela za usposabljanje slovenske vojske. Verjetno gre za izvajanje ameriškega nacionalnega programa Military-to-Military Contacts oziroma Vojska-vojski, čigar vsebine so sicer načelno znane. Predvsem gre za medsebojno spoznavanje, komuniciranje in sodelovanje na raznih področjih (organizacijska in sistemska vprašanja, šolski sistem in dodatno usposabljanje v tujini, kompatibilnost oborožitve in opreme, varnostni problemi in po-

dobno). Podrobnosti tega sodelovanja javnosti niso podrobneje znane. Pohvalno pa je, da sta bila pred časom (1997) na obisku dva ameriška častnika slovenskega rodu – polkovnik William Spitznagel in podpolkovnik Jack Sajevic. Nekaj slovenskih častnikov se tudi šola v tujini. Manj znano je, kakšne so dejanske obveznosti slovenske vojske kot članice Partnerstva za mir. Škoda je tudi, da slovenska vojska ne bo imela svoje vojaške akademije!

Tudi projekt ustanavljanja in organiziranja hrvaške vojske so izvedli domači generali (JLA), generalpolkovnik Martin Špegelj in drugi. Maja 1991 je bil v Zagrebu prvi javni prikaz strankarske vojske HDZ z imenom Zbor narodne garde (Zng), že septembra pa je bil imenovan tudi glavni stožer (generalštab). Začeli so se spopadi z JLA, pa je bilo potrebno strankarsko vojsko preurediti v pravo vojsko, ki je štela okrog 30.000 pripadnikov, razporejenih v štiri brigade (dve iz Zagreba in po ena iz Osijeka in Splita). Generala Špeglja je potem zamenjal generalpolkovnik Antun Tus, prej poveljnik vojaškega letalstva in protizračne obrambe JLA, ki je organiziral tudi novo teritorialno organizacijo – šest operativnih con (Zagreb, Rijeka, Bjelovar, Osijek, Karlovac in Split) in dva pomorska sektorja (Zadar in Dubrovnik). S to organizacijo je hrvaška vojska narasla na 24 brigad, ki so potem tudi dejansko ustavile napade JLA, razen pri Vukovarju. To pa je že posebna zgodba

V začetku 1994 je glavni stožer hrvaške vojske podpisal pogodbo z ameriško privatno družbo Military Professional Resources Incorporated (Mpri) za reorganizacijo hrvaške vojske po programu Demokratizacija vojske vzhodnoevropskih držav, kakor tudi za celotno pripravo na operaciji Vihar in Blisk. Tako je podpredsednik družbe, general Carl Wonn, pripeljal s seboj 13 visokih ameriških častnikov, od katerih navajam samo tiste s posebnimi izkušnjami, in sicer:

- general Richard Griefits, končal najvišje ameriške vojaške šole, veteran iz Vietnama, nazadnje je bil pomočnik poveljnika za *obveščevalno službo Nata*;
- general James Lindsay, poveljnik 82.zračno-desantne divizije in 18. zračno-desantnega korpusa, vietnamski veteran, poveljnik operacije Just Cause v Panami, nazadnje *poveljnik ameriških specialnih sil in strokovnjak za spopade nizke intenzivnosti*;
- general Harry Edward Soister, odgovoren za stike z javnosti, ranger in padalec, nazadnje *direktor Die*.

Nekateri viri navajajo, da je v operaciji Vihar neposredno sodelovalo še okrog 3.000 ameriških svetovalcev in inštruktorjev, pa tudi to, da so Američani posredovali celotno elektronsko in letalsko podporo hrvaškim enotam. Verjetno tudi zračno izvidovanje, saj se na otoku Braču nahaja ameriška baza in letališče za brezpilotska izvidniška letala (tudi v Albaniji).

Na rezervnem poveljniškem mestu v Ljubljani (nepreverjeno) naj bi posebna skupina ameriških strokovnjakov spremljala celoten potek operacije Vihar!

Tudi generalštab federalne vojske Bosne in Hercegovine je 1996. sklenil s privatno družbo Mpri pogodbo o izvajanju programa Opremi in usposobi. Celotno reorganizacijo muslimanske vojske je tako v imenu navedene družbe vodil upokojeni ameriški general John Seval, prej namestnik direktorja Inštituta za strateške študije in poveljnik intervencijskih enot v Panami in Iranu.

Zdi se, da so se tudi Makedonci odločili za usluge podobne ali celo iste družbe, saj poleg strokovne pomoči dobijo tudi (zastarelo) orožje po nižji ceni. Za vsak primer, pravijo!

3.4.8. Direktne vojaške intervencije

Ker je vse kazalo, da se vojaški spopadi na ozemlju Bosne in Hercegovine ne bodo poglobili, je Nato trikrat direktno posegel v neposredna vojaška dogajanja, in sicer:

- Leta 1993 je v Kiseljak prišla predhodnica ameriških vojaških obveščevalcev, okrog 400 pripadnikov G-2 in G-5 iz korpusnega poveljstva iz Maina na Reini. Njim so sledili še predstavniki drugih obveščevalnih služb. Govori se, da je zdaj v Bosni in Hercegovini prava "obveščevalna preproga"! K "svojim" se vračajo tudi izkušeni častniki varnostne službe JLA.
- Leta 1994 je bil prepovedan letalski promet in letalsko bojno delovanje, pa je zaradi kontrole letalstvo Nata izvršilo 3.400 poletov in 750 letalskih napadov. Sestreljenih je bilo 5 letal vojske Zvezne republike Jugoslavije oziroma vojske Republike srbske. Američani so izvedli tudi dve reševalni akciji svojih pilotov.
- Leta 1995 je zaradi zaustavitve srbske ofenzive v Bosni in Hercegovini ameriški admiral Leithon Smiths, poveljnik južnega krila Nata v Nepalju, ukazal napasti okrog 60 izbranih vojaških ciljev srbske vojske, predvsem letališče v Udmini, tudi z raketami Tomahawk, nakar je sledilo premirje.

3.4.9. Sodelovanje v mirovnih in humanitarnih operacijah

Na ozemlju nekdanje Jugoslavije so vojaški specialisti Nata preverili vse inačice mirovnih operacij, bolje rečeno nebojnega (neoboroženega) in bojnega (oboroženega) mirovnega delovanja. Izkušnje so verjetno zelo dragocene: od prvih neoboroženih opazovalcev oziroma kontrolorjev premirja v Sloveniji do celotnega oboroženega "mirovnega" korpusa v Bosni in Hercegovini! Ne bom se zadrževal pri različnih oblikah mirovnih posegov na posameznih področjih v Jugoslaviji, ki so resnično imeli za cilj ustavitev sovražnosti. Želel bi samo predstaviti prikrito podobo mirovnega delovanja v okviru doktrine spopadov nizke intenzivnosti. Gre predvsem

za premišljeno in dokaj zvito taktiko t.i. prikrite in mirne okupacije določenega ozemlja ali celo države. Konkretno, gre za ameriško "prikrito okupacijo" Bosne in Hercegovine!

Prvotne mirovne sile Nata, ki so prišle v Bosno in Hercegovino brez orožja, so bile nebogljene. V naslednji fazi so prišle dobro opremljene in predvsem solidno oborožene mirovne sile, ki so z elektronsko in zračno podporo ne samo vzdrževale, temveč ponekod tudi preprosto vsilile premirje. Zato ni čudno, da so Američani za poveljnike teh sil imenovalе svoje najboljše poveljnike. Tako je bil za upravnika vojaške uprave v vzhodni Slavoniji postavljen energični ameriški general Jack Klein, tudi zgodovinar, diplomat in obveščevalec. Svoj mandat zdaj nadaljuje v Sarajevu. Tudi ostali ameriški poveljniki, generali kot sta Montgomery Meighs in Reginal Clemmens, so predvsem vrhunski strokovnjaki za specialne operacije, obveščevalno in drugo delovanje iz doktrine spopadov nizke intenzivnosti.

Po sklenitvi miru v Daytonu decembra 1995 je 3. januarja 1996 v Tuzlo prišla predhodnica Ifor (potem Sfor), novih mirovnih sil Nata, ki so štele okrog 60.000 pripadnikov, poveljeval pa jim je admiral Leithon Smiths, prej poveljnik južnega krila Nata v Neaplju. Cilj je bil nedvoumen: uresničiti daytonska določila, četudi z orožjem! V tem smislu je zanimiva razdelitev po sektorjih, in sicer:

- Sektor **Sever** – sedež v Tuzli, sestava: 20.000 Američanov, 2.000 Rusov, 2.700 Skandinavcev in manjše sile iz pribaltskih držav in Poljske;
- Sektor **Jugozahod** – sedež v Gornjem Vakufu, sestava: 13.000 Britancev, 3.000 Pakistancev, 1.200 Nizozemcev, 1.000 Kanadčanov, 1.600 Malezijcev, 1.200 Maročanov in 850 Čehov;
- Sektor **Jugovzhod** – sedež v Sarajevu, sestava: 8.000 Francozov, 2.300 Italijanov, 1.200 Špancev, 900 Portugalcev, Belgijcev in Luksemburžanov;
- Manjše enote so tudi iz Avstrije, Bangladeša, Bolgarije, Egipta, Grčije, Madžarske, Romunije, Nemčije in nedavno tudi iz Slovenije (helipterska in vojaškopolijska enota);
- V Sredozemskem morju so pomorske enote, v NATO bazah sosednjih držav pa letalske eskadrilje, enote ognjene in logistične podpore.

Najbolj zanimivo je dejstvo, da je bil v Tuzli, poleg poveljstva mirovnih sil, ustanovljen tudi predimenzioniran obveščevalni center, ki sicer skrbi za zavarovanje celotne mirovne operacije. Vendar se zdi, da ima tudi naloge obveščevalnega delovanja na celotnem jugoslovanskem ozemlju, da ne rečem na celotnem Balkanu. Po nekaterih podatkih je navedeni obveščevalni center Nata razdeljen na več sektorjev – oddelkov, ki imajo naslednje naloge:

- povezava s področnimi centri v Ljubljani, Zagrebu, Budimpešti, Sofiji, Skopju, Draču, Visu, Braču in Splitu;
- obveščevalni sektor povezuje obveščevalne točke in posamezne obveščevalce;
- zemeljsko prislušno postajo, povezano z izvidovalnimi sateliti, kakor tudi s seizmološkimi, infrardečimi in magnetnimi senzorji ter računalniki za odkrivanje šifriranih elektronskih zvez;
- protiobveščevalna skupina;
- sektor za psihološkopropagadno delovanje, ki skrbi tudi za stike z okrog tisoč novinarji;
- posebna skupina za zbiranje in analiziranje podatkov o vojaških ujetnikih in zločincih (javne in tajne tiralice za mednarodno vojaško sodišče v Haagu).

Kakšne bodo izkušnje prvih mirovnih in neoboroženih opazovalcev na Kosovu – okrog 3.000 pripadnikov Ovse (tudi 8 Slovencev!) pod poveljstvom Williama Walkerja, da ga tudi ameriškega generala je še pre-zgodaj sklepati. Zanimivo je, da imajo dejansko samo satelitsko (opa-zovalno) in letalsko (bojno) zaščito po pozivu, pa največ nastanitvenih problemov. V Makedoniji pa bodo razporejene enote Nata za hitre inter-vencije proti Kosovu oziroma za evakuacijo opazovalcev Ovse! Tudi Kosovo je postalo del balkanskega vojaškega poligona!

3.4.10. Vključevanje v nove politično-vojaške strukture

Po razpadu ZSSR in varšavske zveze, s tem pa tudi bipolarne vojaške strukture sveta, je Nato samo navidez postal nepotreben vojaško-strateški partner brez nasprotnika. Za nekatere je bil Nato kot ostanek dolgotrajne hladne vojne med dvema supersilama. Zahteve po njegovi ukinitvi so, po mojem mnenju, Američani zavrnili zaradi treh razlogov: prvič, negotovost pri globalnem preoblikovanju sveta in podrejanju Azije (Japonske in Kitajske); drugič, zadržati še naprej vodilno vlogo v Evropi; tretjič, v prehodnem obdobju zagotoviti določeno varnost pri širitvi evropske skupnosti na vzhod in se pri tem prilagajati novim razmeram (Partnerstvo za mir in podobno). Seveda, v ozadju so še vedno primarni strateški eko-nomski interesi!

Prehodno oziroma tranzicijsko obdobje je pokazalo, da toga struktura Nata ne more zagotoviti popolne varnosti v Evropi, kar se je najbolj očitno pokazalo na primeru Jugoslavije in ostalih držav na Balkanu.

Ravno zato je balkanski vojaški poligon postal preizkusni kamen za reševanje določenih konfliktov in spopadov nizke intenzivnosti, predvsem pa za organizacijo in izvajanje mirovnih operacij in direktnih vojaških posegov ter drugih pritiskov in sankcij. Sklep zahodnoatlanskega sveta junija 1992 v Oslu, da lahko Nato v vlogi zaščitnika miru posreduje tudi izven meja evropske skupnosti, je popolnoma v skladu z ameriško dok-

trino SNI oziroma vojaških intervencij. Takoj so organizirali sedem multi-laterarnih evropskih korpusov za izvajanje mirovnih operacij pod okriljem OZN. V novejšem času pa si Američani, kljub kritikam in protestom prisvajajo pravico direktne in neposredne intervencije. Svetovnega policaja je pač potrebno ubogati!

Od bivših jugoslovanskih republik je Slovenija najbližja evropskim povezavam. Je članica Partnerstva za mir, kandidatka za članico evropske skupnosti in resen kandidat za drugi krog širitve Nata. Na njenem ozemlju se že izvajajo tudi vaje Nata (mirovne operacije). Ker se je Slovenija javno izrekla proti širitvi jedrskega orožja, je na zahtevo ZDA takoj ubogljivo preklicala svojo naravnost! Naši politiki pač še niso slišali za taktično jedrsko orožje, jedrske mine in podobno.

Podobno kot Slovenija je tudi Makedonija postala članica Partnerstva za mir in je zelo blizu strukturam Nata (sosednja Grčija in Turčija), posebej še, če bo nekdanji poligon JLA v Krivolaku postal eden od večjih poligonov Nata v tem delu Evrope. Hrvaška se je sicer otresla "mirovnega" protektorata v vzhodni Slavoniji, svojo vojsko je popolnoma prilagodila standardom Nata, vendar je zaradi neizpolnjevanja ostalih zahtev (demokratizacija medijev) še daleč od članstva v Partnerstvu za mir, evropski skupnosti in Natu. Bosna in Hercegovina je pod popolnim "mirovnim" protektoratom Nata, federalna vojska se organizira po ameriških standardih, na sprejem v evropske integracije pa bo morala počakati vse do odhoda zadnjega oboroženega "mirovnika"!

V najtežjem položaju je vsekakor Zvezna republika Jugoslavija. Pod pritiskom ekonomsko-finančnih in monetarnih ukrepov iz sklopa doktrine spopadov nizke intenzivnosti, popularno imenovanih ekonomske sankcije, kakor tudi neposredne vojaške intervencije, je morala popustiti pri reševanju kosovskega problema kot glavnega jugoslovanskega problema. Naslednji problem je verjetno, kako se rešiti Miloševića!

3.5. Notranje vojne in spopadi v Jugoslaviji in drugih balkanskih državah

O notranjih vojnah in spopadih v bivši SFRJ in drugih balkanskih državah v obdobju od 1991 do 1998 ne moremo objektivno razpravljati niti soditi, ker nimamo na razpolago ustreznih vojaških dokumentov. Gre predvsem za verificirane vojaške načrte, operative dnevnike in vso ostalo dokumentacijo, na podlagi katere je mogoče sklepati o poteku in karakterju vojne, krivdi, posledicah in žrtvah.

V analizah posameznih notranjih vojn in spopadov se zato lahko opremo samo na memoarsko literaturo, tako napadalcev kot tudi branilcev, kar seveda ustvarja subjektivno in nerealno sliko v celoti, pa tudi v posameznih podrobnostih.

Držal se bom v mednarodnem pravu znane definicije o "notranjih oboroženih spopadih" ter tudi v vojaški teoriji znane sintagme o "notranji vojni", kakor tudi o napadalcu in branilcu. Politično-propagandnih floskul o "agresorju" se bom izogibal, saj je v t.i. bratomorni in tudi v državljanski vojni krivda skoraj vedno porazdeljena na obe sprti ali bojujoči se strani!

Na jugoslovanskem političnem prizorišču so se po Dnevu D (1980), posebej pa po 1987 izoblikovali trije prevladujoči koncepti bodočega razvoja:

- jugoslovanski, z navidezno večinsko podporo;
- slovenski, po meri najrazvitejše republike, ki je bil primerljiv z Evropo;
- srbski, po meri največje republike in najštevilčnejšega naroda, ki se je čutil zapostavljenega (Memorandum srbske akademije znanosti in umetnosti) in ogroženega (Kosovo, Hrvaška), zato je glasno izražal svoje zahteve (vsi Srbi v eni državi, večinski princip odločanja: en državljani – en glas).

V nastali krizi (politični, gospodarski) sta vseeno prevladala oziroma bila vsiljena pretežno od zunaj separatistični nacionalizem in protikomunistični revanšizem. Sledila je serija notranjih vojn, ki so se nazadnje sprevrgele v najbolj krvavo državljansko in versko vojno, kar jih pomni novejša evropska zgodovina.

Poskusil bom posebej skrbno in realno razgrniti in pretehtati osnovne vzroke za vse oborožene spopade na posameznih področjih nekdanje Jugoslavije. Pretežno se bom oprl na knjige Moje viđenje raspada Jugoslavije armadnega generala Veljka Kadijevića (50) in Besmislena YU ratovanja generalpolkovnika Ilije Radakovića (51), kakor tudi posameznih vojaških in političnih predstavnikov iz bivših jugoslovanskih republik. Seveda ne bom zanemaril pogledov zadnjega ameriškega ambasadorja Warrena Zimmermanna (52), pa tudi najbolj dokumentiranega pričevanja takratnega predsednika Predsedstva SFRJ dr. Borisava Jovića (7). Name-noma pa se bom izognil pogledom novodobnih generalov, rezervistov, obramboslovcev in podobnih.

3.5.1. Slovenija (1991)

Predhodna kronologija:

Dr. Borisav Jović, podpredsednik in predsednik Predsedstva SFRJ, v svoji knjigi Zadnji dnevi SFRJ (7) dokumentirano predstavlja, kako je potekalo razbijanje Jugoslavije. Zato je potrebno zabeležiti kronologijo in nekaj dejstev, ki so odločilno vplivali na tok dogajanj:

- 16. maja 1989: Drnovšek je izbran za predsednika Predsedstva, pred-laga amnestijo za "četverico", pa Jović ugotovi: zdaj bo olajšano delo vohunov, separatistov in razbijačev Jugoslavije;
- 23. maja 1989: člani Predsedstva komentirajo Drnovškov intervju v nemškem Spieglu – zvito predstavljena slovenska separatistična stališča;

- 1. junij 1989: Kadijević sporoči Joviću, naj prebere Bavčarjeve zapiske – opozicija dirigira Kučanu in Stanovniku; Drnovšek in vsi ostali so šokirani;
- 14. junij 1989: Drnovšek na prvem obisku pri Miloševiću, potrebno je urediti slovensko-srbske odnose;
- 21. julij 1989: zvezni sekretar za notranje zadeve Petar Gračanin poroča Joviću, da se Drnovšek stalno druži z ameriškim ambasadorjem Zimmermannom, slovenski republiški sekretar za notranje zadeve je poročal: v Sloveniji vlada kaos, RSNZ in SDV sta na udaru, Popit je obtožil Kučana za zaroto proti JLA; Kadijević se sprašuje, kako je lahko Drnovšek njegov vrhovni poveljnik;
- 1.-12. avgusta 1989 v vojaškem hotelu v Kuparih je na počitnicah "četverka": general Veljko Kadijević, Bogdan Trifunović, dr. Borisav Jović in Slobodan Milošević. V kontaktih ugotovijo, da imata JLA in Srbija skoraj identična stališča.

Priprave Slovenije in JLA:

- 14. september 1989: razgovor predstavnikov republike Slovenije in Predsedstva SFRJ o slovenskih ustavnih amandmajih je neuspešen; Jović: začetek slovenskega separatizma; general Kadijević: takoj zaustaviti Slovence, sicer sledi razpad Jugoslavije;
- 21. september 1989: tržaški list Il Piccolo – JLA pripravlja vojaško intervencijo v Sloveniji, sestanek slovenskega vodstva pri Joviću, brez dogovora;
- 22. september 1989: Jović daje nalogo generalu Kadijeviću – varnostna služba JLA naj začne spremljati slovenske aktivnosti pri razbijanju Jugoslavije;
- 28. september 1989: slovenski ustavni amandmaji sprejeti – JLA ni intervenirala; Jović: ogromna napaka JLA, ker ni izvedla načrtovane akcije;
- 2. oktober 1989: v pripravah za 14. kongres ZKJ Jović svetuje Pančevskemu, naj vodi kongres tako kot da na njem ni Slovencev, sklepe naj sprejmejo ali gredo, v novi ustavi bodo to itak dokončno uredili;
- 16. november 1989: general Kadijević poroča Joviću – Cia po zgledu na Poljsko in Madžarsko ruši socializem v Sloveniji; cilji: ustava, ekonomske reforme, inflacija, kongres ZKJ; predlaga skupno protiobveščevalno akcijo proti Sloveniji; Gračanin je ustanovil posebno operativno skupino (6-7 članov);
- 17. november 1989: Jović in Milošević sta govorila o nasledniku Anteja Markovića, Milošević je predlagal generala Kadijevića, ker je čvrsto opredeljen za socializem in Jugoslavijo;
- 25. november 1989: berlinski zid je padel, obe Nemčiji se združujeta; ameriške ocene o Sloveniji (antagonizmi in sovraštvo do drugih) in

- Poljski (isti scenarij za razbijanje SFRJ: večpartijski sistem, protikomunizem, ekonomska pomoč in politične koncesije);
- 30. november 1989: prepoved mitinga v Ljubljani – odgovor Srbije: prekinitev ekonomskih odnosov;
 - 25. december 1989: kongres ZK Slovenijr se je odločila za odcepitev od ZK Jugoslavije;
 - 19. januar 1990: general Kadijević poroča Joviću: stanje v Sloveniji alarmantno (ustavne spremembe, izstop iz ZK Jugoslavije) – grozijo z obešanjem častnikov JLA na drogove;
 - 24. januar 1990: odhod slovenske delegacije s 14. kongresa ZKJ – splošna zmedenost;
 - 26. januar 1990: Jović svetuje generalu Kadijeviću: Sloveniji lahko sledijo drugi, zato je treba pojačati vojaško prisotnost v Sloveniji, osnovne naloge: preprečiti razpad države, odcepitev in državljansko vojno;
 - 30. januar 1990: demonstracije na Kosovu in razpad Predsedstva SFRJ;
 - 31. januar 1990: Milošević od Drnovška zahteval uporabo JLA na Kosovu, Drnovšek zavrne – Slovenija bo zahtevala odcepitev; Jović: "Sporoči Slovencem, da v tem primeru JLA ne bo zapustila Slovenije!" Brez borbe, seveda;
 - 5. februar 1990: ameriško stališče se spreminja: glavne so reforme (z njimi zaustaviti etnične spopade in ekonomski propad), ne pa enotnost Jugoslavije;
 - 16. februar 1990: Zimmermann prvič pri Joviću: spor Slovenija – Srbija je glavni problem; sprejme Jovićevo tezo, da je glavni problem Kosovo; šefi varnostnih služb poročajo Joviću – negativno o novih strankah (protijugoslovanstvo, protikomunizem, izzivanje spopadov, nosilci so premagane sile v NOB – četniki, ustaši in belogardisti, sodelujejo s politično emigracijo);
 - 20. februar 1990: na seji Predsedstva SFRJ je general Kadijević podal oceno, da se Jugoslavija nahaja na pragu državljanske vojne, ki jo je mogoče preprečiti samo z uporabo JLA (proti je samo Drnovšek);
 - 26. februar 1990: general Adžić, načelnik generalštaba, pravi Joviću, da je srbsko vodstvo neinteligentno, da povzroča probleme Srbiji, Jugoslaviji in JLA, da je škoda, ker Srbija nima zdaj Pašića (temveč Miloševića).

Jugoslavija brez Slovenije:

- 21. marec 1990: Milošević obvestil Jovića – razgovor z Dobrico Ćosićem (SFRJ je preživela, ne more obstati – potrebna je tretja Jugoslavija brez Slovenije in Hrvaške), podobnega mnenja je večina akademikov, pisateljev, umetnikov in drugih uglednih Srbov doma in v tujini;

- 6. april 1990: Jović in general Kadijević skleneta – edina rešitev za Jugoslavijo je, če se v Sloveniji proglasi izredno stanje;
- 26. april 1990: general Kadijević je povedal Joviću – Demos organizira slovensko vojsko, v generalštabu JLA so že pripravljeni potrebni načrti z različnimi inačicami v primeru izrednih razmer v Sloveniji, na Hrvaškem, Kosovu in drugod;
- 8. junij 1990: general Kadijević sporočil Joviću obveščevalno novico: ZDA so končale svoje delo v Sloveniji in na Hrvaškem, zdaj prenašajo težišče v BiH, Srbijo in na JLA;
- 28. junij 1990: Jović in Milošević razpravljala o “izgonu Slovenije in Hrvaške” iz Jugoslavije s pomočjo JLA, s tem da bi ustanovljeno srbsko avtonomno območje Krajine (na Hrvaškem) ostalo v Jugoslaviji.

Načrti JLA za vojaški poseg v Sloveniji:

- 4. julij 1990: general Kadijević je poročal Joviću – generalštab JLA ima pripravljen (tajni) načrt zavarovanja integritete Jugoslavije tudi brez soglasja Predsedstva oziroma soglasja dela Predsedstva SFRJ;
- 13. julij 1990: general Kadijević je poročal Joviću – generalštab JLA je naredil definitivne načrte o uporabi JLA v primeru izrednih razmer po ukazu Predsedstva SFRJ;
- 6. avgusta 1990: general Kadijević je poročal Joviću – SDV Slovenije ima dokaz (kaseto) o pogovoru dr. Franceta Bučarja z znanim nemškim obveščevalcem, obstajajo tudi operativni podatki, da sta Janša in Bavčar po zahtevi BND (nemške obveščevalne službe) sodelovala pri elaboratu Kako izzvati državljansko vojno v Jugoslaviji?
- 10. avgusta 1990: na ladji pri otoku Mljetu je “četverka” (general Kadijević, Trifunović, Milošević in Jović) ocenila, da je Ante Marković direktni eksponent ZDA za rušenje socializma v SFRJ, zato ga je potrebno zrušiti, dokler je Jović predsednik Predsedstva;
- 24. avgusta 1990: avstrijski ambasador v Beogradu Paul Leiffer je ocenil stanje v SFRJ kot katastrofalno, preti definitivni razpad, JLA nima nobene vloge;
- 4. september 1990: general Kadijević je poročal Joviću – generalštab JLA je ponovno ažuriral svoje načrte, tako da JLA lahko intervenira na Kosovu takoj, ob koncu septembra v Sloveniji, oktobra pa tudi na Hrvaškem;
- 11. september 1990: Dobrica Ćosić obiskal Jovića – ni več mogoče preprečiti razpada SFRJ, zato je potrebno narediti “etnične zemljevide” Srbov na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini, jih združiti v enotno srbsko državo, Kosova ne bodo mogli zadržati (razen nekaj rudnikov in samostanov);
- 3. oktober 1990: general Kadijević je poročal Joviću – pripravljeni so načrti o uvedbi izrednih razmer v Sloveniji, po katerih bi “odstranili samo sto ljudi, pa bo vse v redu”;

- 22. oktober 1990: Jović je v generalštabu oboroženih sil SFRJ pogledal pripravljene vojaške načrte (inačice) za posege v Sloveniji in na Hrvaškem.

Smela osebna odločitev:

Julija 1990 sem letni dopust preživel z družino v Barbarigi pri Puli, v počitniški vili JLA. Nekaj dni je bil gost tudi Vidoje Žarković, upokojeni admiral in nekdanji član Predsedstva SFRJ. Ko sem se mu predstavil kot general in nekdanji načelnik varnostne službe 9. armade, sva hitro vzpostavila stik, pa mi je zaupal mnoge zanimive podrobnosti o posttitovskem obdobju. Posebej mi je zabičal, da mora JLA vztrajati na Titovih temeljih "bratstva in enotnosti", rekoč, da se bo Milošević verjetno opredil za velikosrbske ideje iz Memoranduma srbske akademije znanosti in umetnosti, kar bi obenem pomenilo tudi nekakšno "tretjo Jugoslavijo do Kolpe", torej, brez Slovenije! Bil sem zaprepaščen, pa čeprav sem vedel za vse mogoče inačice in zemljevide oziroma "mape" ekstremne emigracije in tujih obveščevalnih služb o nadaljnji usodi Jugoslavije. Toda Žarković mi je večkrat zatrdil, da ne govori na pamet in da se o vsem tem v določenih političnih krogih že govori in preračunava!

Ko sem se proti koncu julija 1990 vrnil na delovno mesto v Bitolo, sem kmalu zatem zvedel, da je generalpodpolkovnik Marko Negovanović, tedaj načelnik varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, v Skopju na sestanku poveljnikov korpusov (namestniki oziroma načelniki štabov nismo bili vabljeni) in članov kolegija poveljstva 2. vojaškega območja, razgrnil aktualno analizo družbeno-politične situacije v državi in sklenil z misljo, da je JLA že naredila načrte za oboroženo intervencijo v Sloveniji, ker lahko le tako zaščiti severozahodne državne meje! Seveda še ne morem povedati, kdo mi je zaupal to novico.

Bil sem šokiran! Spomnil sem se opomina Vidoja Žarkovića in sklenil, da pri takšnem "projektu" – direktni vojaški intervenciji proti svojemu narodu ne bom sodeloval, ker za to nisem bil vzgajan niti prepričan, da je v interesu Jugoslavije in Titovih idej! Kmalu zatem, 31. julija 1990, sem napisal prošnjo za upokojitev (imel sem dve leti več delovne dobe, kot to določa zakon), obenem pa sem generalu Negovanoviću, sicer znancu še iz Ljubljane, poslal polslužbeno pismo, v katerem sem ga obvestil, da odhajam v pokoj pretežno zaradi družinskih razlogov, pa tudi zaradi tega, ker ne želim služiti nobeni nacionalistični politiki (četniški, ustaški, belogardistični in muslimansko-fundamentalistični). Najprej sem bil na pogovoru pri poveljniku 2. vojaškega območja v Skopju, generalpolkovniku Živojinu Avramoviću, sicer sošolcu iz višje vojaške akademije, pa me ni mogel prepričati!

Potem sem bil klican tudi na razgovor v Beograd k generalpolkovniku dr. Mići Ćusiću, pomočniku zveznega sekretarja za politične in kadrovske zadeve (ob tajno ozvočeni mizi), na katerem je bil prisoten tudi general-

podpolkownik Marko Negovanović, načelnik varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Ponovil sem vse razloge iz poslanega pisma, pa sem po nekakšnem barantanju o kraju, kjer bi želel "služiti", na koncu vseeno zvedel, da je zvezni sekretar za ljudsko obrambo, armadni general Veljko Kadrijević, sklenil, da ne bo zadrževal v JLA nobenega generala, ki ima pogoje za upokojitev! Seveda sem si oddahnil! Naredil pa sem napako, ker sem obiskal slovenske znance v vodstvu SDV (Eržena in Zoreta), pa čeprav mi je general Negovanović povedal, da z njimi že nekaj časa nimajo nobenih stikov!

In septembra sem že predal dolžnost nasledniku. Po povratku v Ljubljano sem instiktivno začutil "interes" in tudi opazil nerodne poteze mojih nekdanjih učencev (varnostne službe JLA) in znancev (SDV Slovenije)! Potem pa še njihovih naslednikov. Tolažil sem se, da je to pač usoda vseh bivših šefov obveščevalnih in protiobveščevalnih služb. Vse to sem dojel kot igro, ki pa ni bila nedolžna! Novi šefi so pač hoteli vedeti, kam se bom obrnil. Jaz pa sem se posvetil družini, knjigam, genealogiji in priročni delavnici! Bili so seveda razočarani...

Mnogi so bili presenečeni glede mojega odhoda iz JLA! Prave vzroke so vedeli le nekateri generali in posamezniki iz varnostne službe JLA. Prijatelji so mi celo zavidali... Znanci so mi pozneje govorili, da sem pravočasno zapustil JLA!

Ocene in načrti ZDA in Nata:

- 28. november 1990: ambasador ZDA Zimmermann je vprašal Jovića ali bo JLA intervenirala v primeru, če se Slovenija odcepi (isto zanima tudi avstrijskega ambasadorja); Jović je odgovoril, da ne bo;
- 10. december 1990: obveščevalni podatek iz Madžarske – prispela skupina operativcev Cie za delovanje proti Jugoslaviji;
- 3. januar 1991: obveščevalna informacija o direktivi ameriškega ambasadorja Seimonsa v Varšavi Lechu Walensi, poljskemu predsedniku o izboru posameznih ministrov, o podpori Gorbačovu in o izzivanju nacionalizma v Rusiji, Belorusiji in Ukrajini;
- 9. januar 1991: direktor Cie je povedal jugoslovanskemu diplomatu, da ni res, da Cia v analizi napoveduje državljansko vojno v Jugoslaviji v roku 18 mesecev, točno je samo to, da predvidevajo razpad Jugoslavije;
- 21. januar 1991: Mesić je povedal Joviću, da se bosta Slovenija in Hrvaška odcepili, kar je Milošević sprejel z navdušenjem, dočim je general Kadrijević ostal pri zamisli, da "zruši oblast v Sloveniji in na Hrvaškem";
- 24. januar 1991: po izjavi Kučana (v knjigi Smrt Jugoslavije) mu je Milošević v odmoru seje, ko so gledali film o Špeglju, rekel, da *ne bodo zadrževali Slovenije v Jugoslaviji, če Slovenci priznajo, da imajo tudi Srbi pravico, da živijo v eni državi; Kučan je pristal;*

- 11. februar 1991: zvezni sekretariat za ljudsko obrambo je izdelal novo oceno o reševanju jugoslovanske krize z uporabo sile (JLA);
- 25. februar 1991: general Kadrijević je prepričeval Jovića, da zahod ne bo vojaško posredoval v Jugoslaviji, če bomo ohranili SFRJ; koncept akcije, ki bi ga Predsedstvo SFRJ sprejelo 1. marca, pa je naslednji: opreti se na vse jugoslovanske sile, hkrati pa s kombiniranimi političnimi in vojaškimi ukrepi spodnesti oblast najprej na Hrvaškem in šele potem v Sloveniji (z uvedbo vojaške uprave in postavitvijo institucij oblasti iz nekompromitiranih ljudi projugoslovanske usmeritve), dočim v omahljivih republikah (Makedoniji in Bosna in Hercegovina) vodstvu zrušiti ali pridobiti;
- 16. februar 1991: Srbija je razglasila "spontani" bojkot slovenskih izdelkov (Slovenijo gospodarsko zlomiti in disciplinirati);
- 21. februar 1991: ameriški podsekretar za zunanje zadeve in ekspert za Jugoslavijo, Lawrence Eagleburger, je povedal kongresnici Helen Delić-Bentli, da verjetno ne bo prišlo do vojaškega udara, je že bolje, da Jugoslavija razpade brez državljanske vojne, potem pa se ponovno konstituira;
- 28. februar 1991: Jović se je posvetoval z Miloševićem glede načrtov JLA; Milošević je menil, da je načrt dober, le da je treba "Slovenijo pustiti pri miru" in obravnavati samo Hrvaško, hkrati pa se je strinjal, da je potrebno odstraniti vsakogar, ki se ne bo strinjal z načrtom akcije;
- 12. marec 1991: štab vrhovnega poveljstva je sklical večdnevni sestanek na poveljniškem mestu s ciljem, da Predsedstvo SFRJ sprejme sklep o uvedbi izrednih razmer; odločitev ni bila sprejeta.

Načrti JLA za vojaški udar

- 13. marec 1991: general Kadrijević in Adžića sta poročala Joviću in Miloševiću, da se je vojaški vrh odločil za vojaški udar, boji se le, da jih ne bi Predsedstvo SFRJ odstavilo; zvečer pa je general Kadrijević zahteval soglasje Jovića, da takoj tajno odpotuje v Moskvo na sestanek z maršalom Jazovom, na katerem bi zahteval podporo ZSSR pri izvedbi vojaškega udara; dobil je podporo;
- 14. marec 1991: Predsedstvo SFRJ je zavrnilo predlog štaba vrhovnega poveljstva o uvedbi izrednih razmer; dovolilo je samo dvig bojne pripravljenosti;
- 15. marec 1991: odstopil je predsednik Predsedstva dr. Borislav Jović, da bi na ta način dal štabu vrhovnega poveljstva oziroma JLA proste roke za izvedbo vojaškega udara;
- 17. marec 1991: general Kadrijević je poklical Jovića in Miloševića na nujni posvet v štab vrhovnega poveljstva, kjer je admiral Brovet podal oceno situacije, in sicer: v slučaju vojaškega udara bi bila oblast paralizirana, zvezni izvršni svet bi lahko razrešil generala Kadrijevića, zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, na Hrvaškem in v Sloveniji je

mogoče pričakovati oborožen odpor, Makedonija in BiH se bosta na koncu solidarizirali z Slovenijo in Hrvaško, uporne republike bodo začele široko protiarmažno propagando, izvršile bodo mobilizacijo milice in TO zaradi organiziranja samoobrambe, proglasile bodo dokončno odcepitev, pozvale bodo prebivalstvo na množični oborožen odpor in partizanski (gverilski) boj proti okupatorski JLA, a obenem zahtevale tujo vojaško pomoč ali posredovanje; in kar je najvažnejše: v zahodni Makedoniji bi se k uporabi dvignili Albanci, na Kosovu bi se pričel množičen upor, proglasitev Republike Kosovo in priključitev k Albaniji; glede na takšno oceno stanja je mogoče pričakovati tudi večje mednacionalne spopade, pa zato načrtovani vojaški udar odpade; nove načrta JLA sta predstavila – admiral Brovet (I. inačico) in general Adžić (II. inačico), in sicer:

I. inačica: Cilj: *spremembe izvršiti na ustaven način* (če bo sistem funkcioniral); dve etapi:

1. etapa: postopno se realizirajo naslednje naloge:

- povečanje bojne pripravljenosti;
- izvedba mobilizacije;
- ultimativne akcije zveznih in republiških organov z roki izvršitve (vračanje orožja, razorožitev paravojaških enot, pošiljanje regrutov v JLA, financiranje JLA, podreditev TO generalštabu oboroženih sil SFRJ in ostalo).

Podinačica: izvršitev navedenih akcij brez ultimativnih rokov.

2. etapa:

- blokada oblasti (Predsedstva, Skupščine SFRJ, ZIS in vseh republiških organov);
- uvajanje vojaške uprave;
- uporaba vojaške sile.

Podana je bila tudi podrobna analiza (dobre in slabe strani), iz katere je izhajalo, da bi izvajanje 2. etape povzročilo gospodarski kolaps, državljansko vojno in druge posledice. Jović je izjavil, da zamisel te variante ni dobra: potrebno je braniti samo tiste narode, ki želijo ostati v Jugoslaviji! Milošević pa je samo vprašal, če bo JLA zaščitila sedanjo oblast v Srbiji. Seveda bo! Jović je celo podvomil v takšna zagotovila!

II. inačico “deklarativnega” vojaškega udara, brez soglasja Predsedstva SFRJ, naj bi podal general Adžić, vendar je Jović ni opisal! Zdi se mi, da je general Adžić predlagal operativno angažiranje JLA, ker je bil za to tudi neposredno zadolžen. Jović je nato odstopil, dal JLA proste roke za vojaški udar, vendar štab vrhovnega poveljstva SFRJ ni izvedel načrtovanega vojaškega udara!

- 22. marec 1991: Jović se je zato vrnil v Predsedstvo SFRJ; z Miloševićem sta ugotovila, da brez JLA ne bo mogoče ubraniti neoboro-

ženega srbskega naroda na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini! Jović je podvomil v štab vrhovnega poveljstva SFRJ: čudni so, neiskreni, v analizah neresni, v načrtih nedosledni, zato je sklepal takole: *"Izgubljena je vsaka možnost obrambe Jugoslavije!"*

- 5. april 1991: sestanek četverke (generala Kadžević in Adžić, Jović ter Milošević) in dogovor: če bodo Hrvati napadli srbska ozemlja, bo JLA vojaško posredovala;
- 9. 5. 1991: štab vrhovnega poveljstva SFRJ je predlagal Joviću in Miloševiću novo inačico posredovanja JLA, in sicer:

Cilj: JLA je za *miren* razplet krize. Dve opciji:

- obstoj SFRJ v okviru sedanjih meja;
- Jugoslavija, za kakršno se narodi opredelijo na referendumu.

Načini realizacije:

Z oporo na JLA proglasiti izredne razmere in zavarovati:

1. delovanje pravnega sistema po ustavi SFRJ v izrednih razmerah z določenimi izjemami;
2. zagotoviti razmere, da se pripravijo vsi postopki za novo organizacijo države:
 - dokončati politične dogovore;
 - izvesti referendum po potrebi;
 - sprejeti novo ustavo SFRJ;
 - začetek delovanja pravnega sistema po novi zvezni ustavi.

Institucije oblasti za realizacijo opcij:

I. Princip:

- kdor od legalnih organov oblast sprejme takšen način reševanja, nadaljuje svojo funkcijo;
- kdor ne sprejema, se zamenja in imenuje drugi.

II. Princip:

Vojaška oblast bi trajala 10-15 dni, potem pa bi se postopno uvajal

I. princip. Primer: namesto Predsedstva SFRJ predvideti dve inačici:

1. kombinirano telo (Komite za obrambo Jugoslavije), sestavljeno iz civilnih in vojaških oseb;
2. Štab vrhovnega poveljstva:
 - Štab vrhovnega poveljstva SFRJ bi bil v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo in bi predstavljal hrbtenico vseh aktivnosti in oporo oblasti;
 - Skupščine SFRJ ne bi razpustili, praktično pa ne bi delovala;
 - Zvezni izvršni svet bi bil tehnični organ za realizacijo odločitev, ostal bi sedanji ali pa bi določili novega;
 - Na republiških nivojih je postopek isti: kdor se strinja, deluje po starem, če pa se ne strinja, se uvede vojaška uprava, ki tehnično zagotavlja delovanje sistema oblasti.

Začetek:

Akcije se predvideva v naslednjih primerih:

- blokada dela Predsedstva SFRJ;
- večji mednacionalni spopadi ali pa konflikti drugačne vrste (npr. proti-ustavni postopek – odcepitev Slovenije od SFRJ in podobno).

Trajanje:

Minimalno 6-12 mesecev, v vsakem primeru pa tako dolgo, dokler se ne realizira uvajanje novega ustavnega sistema.

Vrstni red:

1. Proglasitev izrednega stanja s strani štaba vrhovnega poveljstva SFRJ;
2. Proglasitev Vrhovnega poveljnika;
3. Ostale aktivnosti.

Razprava: Milošević je predlagal, da se Sloveniji dovoli legalna razdružitev od Jugoslavije. *Jović pa je predlagal, da se naredi novi načrt z drugačnimi pogoji, če nekdo nasprotuje z oboroženim odporom, kar je verjetno. Važno je sledeče:* potrebno je braniti samo tiste teritorije narodov, ki žele ostati v Jugoslaviji. *Za takšno opcijo pa niso potrebni vojaški udari. General Kadjević in Milošević se strinjata.*

Dne 7. junija 1991 sta Milošević in Jović obiskala generala Kadjevića in spraševala ali bo JLA zaščitila srbsko oblast ob napovedanem mitingu opozicijskih strank. General Kadjević je obljubil. Milošević mu je ponovil: "Če pademo mi, razpade tudi JLA!" Takrat se je general Kadjević moral dokončno opredeliti za Miloševića in Srbijo!

Zaradi realne predstavitve vzrokov in motivov kratkotrajne notranje vojne v Sloveniji, posebej še, ker je šlo za prvo oziroma začetno notranjo vojno v SFRJ, moram tudi predstaviti vsebino dveh uradnih vojaških dokumentov. Prvi, slovensko-hrvaški obrambni sporazum, predstavlja enega od formalnih in osnovnih vzrokov za začetek notranje vojne, drugi, telegram poveljnika 5. vojaškega območja pa obvestilo o začetku vojaške-policijske akcije v Sloveniji in nekakšno opozorilo oziroma grožnjo.

Slovensko-hrvaški obrambni sporazum:

Dne 22. junija 1991 sta ministra republike Slovenije Janez Janša in Igor Baučar v Zagrebu z ministroma republike Hrvaške Špegljem in Boljkovcem podpisala vojaško-varnostni hrvaško-slovenski sporazum, ki je glasil takole:

"Predsedstvi sta se dogovorili, da bosta Republika Slovenija in Republika Hrvaška v primeru oborožene intervencije proti zakonitim organom oblasti in državljanom obeh republik podvzeli naslednje ukrepe:

- proglasili popolno samostojnost obeh republik ter odpoklicali svoje predstavnike iz federalnih organov;
- prekinili vsakršno financiranje federacije;
- obvestili Varnostni svet OZN in zahtevali posredovanje mirovnih sil;

- pozvali državljane obeh republik (častnike, civiliste v službi JLA in vojake), da zapustijo JLA;
- zaplenili celotno premoženje federacije na svojem ozemlju;
- prekinili popolno oskrbo poveljstev, enot in ustanov JLA;
- uporabili vsa zakonita sredstva, vključno štabe, poveljstva, enote in ustanove teritorialne obrambe in organe za notranje zadeve ter pozvali državljane obeh republik k zaščiti in obrambi demokratične ureditve in suverenosti;
- uporaba teh sil (TO in organov za notranje zadeve) in sredstev je dogovorjena in usklajena ter se razume kot medsebojna pomoč;
- pristojni republiški pravosodni organi bodo sprožili kazenski postopek zaradi vojnih zločinov proti vsem pripadnikom Armade, ki bodo sodelovali v nasilnih akcijah proti organom oblasti in državljanom republike Slovenije in Hrvaške.”

Istega dne je ameriški državni sekretar za zunanje zadeve James Baker prispel na obisk v Beograd in zagotovil podporo predsedniku zveznega izvršnega sveta Anteju Markoviću in celovitosti SFRJ. Tudi članice evropske skupnosti so soglasno sklenile, da ne bodo priznale enostranske odcepitve in deklaracije o neodvisnosti Slovenije in Hrvaške.

Proglasitev Republike Slovenije in odmevi:

Dne 25. junija 1991 je slovenska skupščina razglasila samostojno republiko Slovenije. Enako je storila republika Hrvaška..

Tega dne so slovenski policisti in cariniki na nekaterih mednarodnih mejnih prehodih na novo označevali mejo – obešali slovenske zastave in postavljali table z oznako Republika Slovenija.

Zvezni zbor Skupščine SFRJ je takoj zatem sprejel sklep o nelegitimnosti odločitev o razglasitvi Republike Slovenije (53). Za našo razpravo sta zlasti zanimivi dve točki, in sicer:

“1. Zvezni zbor Skupščine SFRJ konstatira, da za Skupščino SFRJ izjava, ki jo je sprejela Skupščina Republika Slovenije 8. maja 1991, vsebuje opredelitev enostranske odcepitve Republike Slovenije od Jugoslavije, s katero je ogrožena teritorialna celovitost Jugoslavije, njene državne meje in njena suverenost v mednarodnih odnosih.

Zvezni zbor zato ne priznava niti notranje niti zunanje legitimnosti odločitev Republike Slovenije o enostranski odcepitvi od Jugoslavije. Za vse posledice takšne enostranske odcepitve prevzema odgovornost Skupščina Republike Slovenije.

4. Zvezni izvršni svet in vse institucije Jugoslavije, vključno z organi varnosti in organi JLA, so dolžni kontinuirano izvajati ukrepe in postopke, izsiljene z enostranskim aktom, s katerimi se bodo preprečile razmejitve Jugoslavije, spremembe njenih meja, rušenje mejnega režima SFRJ, pretvarjanje carinskih organov Jugoslavije v republiške organe, prisva-

janje carine in premoženja Jugoslavije, in da podvzamejo vse legalne poti s katerimi se bodo zoperstavili enostranskim odločitvam in opredelitvam ter obnašanju, s katerim se vsiljuje volja drugim.”

Govor armadnega generala Velja Kadijevića:

Pozno zvečer je sledila izredna seja zveznega izvršnega sveta. Armadni general Veljko Kadijević je, po stenogramu (54), povedal naslednje:

“Mislim, da so minili časi, ko so se lahko vodile dolge razprave in da je tudi mimo čas, ko se je lahko z nekakšnimi terminološkimi ekshibicijami ali manevriranjem prikrilo bistvo stvari. Bistvo je vidno in žalostno, zelo žalostno za vse ljudi v tej državi in za to vlado, v katere mandatu se to dogaja, brez obzira na to, kar je delala in poskušala narediti. A bistvo je v tem trenutku to, da se ena republika odceplja in istočasno si jemlje tudi pravico, ne samo da se odcepi, ampak tudi da reče, da Jugoslavija več ne obstoji, dočim se druga republika na to pripravlja. Mislim, da je za vedno minil čas, ko smo si pred temi žalostnimi resnicami lahko zatiskali oči. Kar se mene tiče, jaz niti morem niti hočem niti ne smem tega delati... Zdaj se že nahajamo v dejanskem stanju razpada Jugoslavije. Mi nismo uspeli s svojimi ukrepi, da bi to preprečili... Veste za neskončne dogovore in pogovore in taktiziranja glede mnogih uprašanj – vzemite samo regrute: ali bodo pošiljali 15 ali 20 odstotkov Slovencev izven Slovenije v JLA – vse to je bilo smešenje. In pogledajte, do kam nas je vse to pripeljalo! Morda se lahko tudi reče, da je bilo vse to smiselno poskusiti. Ali zdaj smo prišli do točke, ko se to ne bo več moglo nadaljevati, ker gre za uprašanje meja. Četudi bi lahko prezrli zunanje meje, notranjih meja na ta način ne moremo prezreti in tudi ne bodo prezrte. Tega se morajo vsi zavedati. Če bi sedaj tudi ostali začeli postavljati republiške meje tako, kakor so to storili Slovenci, potem že jutri lahko pričakujemo podobne poteze drugih, ki se bodo branili pred tem... to pa je vojna v Jugoslaviji. Pri tem mi nismo pred dilemo, ali bomo zaustavili neki manjši ali večji spopad, temveč ali bomo zaustavili delitev države s politiko končnega dejanja, ki v jugoslovanskih pogojih nedvomno vodi v vojno. In mi to moramo narediti. In to bomo naredili na zakonit in legalen način. Če bodo to s silo preprečili, potem bodo odgovarjali za posledice. Če tega ne storimo, vam jaz zagotavljam, da bo potem v Jugoslaviji krvi do kolen. Želel bi vam povedati, da ima JLA v sferi zaščite integritete države, to pa so predusem meje, tudi svojo direktno ustavno vlogo. In ona jo mora izvršiti. Če je ne bi izvršila, potem je odveč vsak smisel njenega obstoja – tudi njo bi ta država zastonj vzdrževala toliko časa. To je ena od bistvenih predpostavk za miren razplet, kolikor toliko miren. Nažalost, povsem miren ne bo. Toda, storili bomo vse, kar lahko, da bo čim manj krvi. Ker kri že teče in vsakodnevno teče.. Predlagam tri stvari: prvič, da nočoj zvezni izvršni svet obvezno poda svojo izjavo, drugič, da nočoj obvezno sprejme odločitev o meji, ampak obvezno, in tretjič, da se konkretno preuči vsaka druga odločitev in skladno s tem tudi reagira...”

Reagiranje zveznega izvršnega sveta:

V nadaljevanju izredne seje je zvezni izvršni svet 26. junija 1991 okrog dveh zjutraj sprejel naslednje sklepe:

1. Odločitev Republike Slovenije (in RH) je nelegalna in nelegitimna.
2. Sprejet je odlok za zavarovanje meje (in zagotovitev normalnega delovanja države).
3. Morajo se nadaljevati pogovori o razpletu ustavne krize in prihodnji ureditvi SFRJ.
4. Vsi državljani so pozvani k miru, spoštovanju zakonov in ustave SFRJ.

*Za našo razpravo je seveda najbolj zanimiv odlok zveznega izvršnega sveta (53) pod 2. točko, ki glasi takole: **Odlok zveznega izvršnega sveta o neposredni zaščiti opravljanja zveznih predpisov o prehodih državne meje na teritoriji Republike Slovenije.** ZIS je o osnutku odloka podrobneje razpravljal že 19. junija 1991, ko je Ante Marković decidirano dejal "Najprej gre carina, potem policija in na koncu vojska, (54, stran 110), kar je pomenilo, da se na morebitni slovenski vojaški odpor ne bo avtomatično odgovorilo z vojaško silo! To naj bi potrdil tudi admiral Brovet. Seveda pa Ante Marković ni vedel za priprave JLA (in obiske v Moskvi, Londonu in Parizu) ter zakulisno igro Jovića in Miloševića! Čeprav je imela JLA tiho podporo obeh velesil (Jazov in Baker), je popolnoma pozabila na novo velesilo – Nemčijo! Kajti Slovenija (in Hrvaška) sta imeli glavno podporo ravno v Nemčiji in Vatikanu! To pa je bilo kasneje odločilno.*

Omenjeni odlok je ob koncu jutranje seje zveznega izvršnega sveta dne 26. junija 1991 pojasnil zvezni sekretar za notranje zadeve in generalpolkovnik Peter Gračanin, in dejal:

- Da bi zagotovili izvrševanje zveznih predpisov o prehajanju državne meje in gibanj v mejnem pasu na ozemlju Republike Slovenije, kot tudi zaradi zagotovitve izvrševanja mednarodnih obveznosti SFRJ in neoviranega mednarodnega prometa ter svobodnega gibanja ljudi ob državni meji, bo *Zvezni sekretariat za notranje zadeve* (v daljem tekstu *Zvezni sekretariat*) neposredno prevzel oziroma zagotovil opravljanje zadev *kontrole prehoda državne meje*.
- V neposredni zagotovitvi izvrševanja zveznih predpisov o prehajanju državne meje bo *Zvezni sekretariat* poskrbel za neposredno *sodelovanje z Zveznim sekretariatom za ljudsko obrambo*, da bi angažirali tudi *obmejne enote JLA* za zaščito državne meje in na mejnih prehodih ter v naseljenih mestih v obmejnem pasu. Načine izvedbe sodelovanja iz 1. alineje te točke bosta sporazumno uredila zvezni sekretar za notranje zadeve in zvezni sekretar za ljudsko obrambo.
- Ko *zvezni upravni organ oziroma zvezna organizacija* (očitno je mišljena carinska služba – pripomba avtorja) pri opravljanju zadev kontrole

prometa robe in potnikov iz svoje pristojnosti na mejnem prehodu naleti na fizičen ali drugačen odpor, ali lahko pričakuje takšen odpor, so delavci Zveznega sekretariata, na njihovo zahtevo, dolžni priskočiti na pomoč zveznemu upravnemu organi oziroma zvezni organizaciji.

- Natančnejše *pogoje in način izvrševanje* tega Odloka bo predpisal Zvezni sekretariat za notranje zadeve.
- Zvezni sekretariat za zunanje zadeve bo obvestil pristojne organe sosednih držav o *začasni* ureditvi prehoda državne meje na teritoriji Republike Slovenije v skladu s tem odlokom.

Zvezni izvršni svet je hkrati tudi sprejel izredno pomembno **Odredbo o prepovedi vzpostavljanja mejnih prehodov znotraj teritorije SFRJ**, ki glasi takole:

1. Prepoveduje se vzpostavljanje t. i. mejnih prehodov znotraj teritorije SFRJ. Z dnem veljavnosti te Odredbe se morajo t.i. mejni prehodi, ki so že vzpostavljeni, odpraviti.
2. Zvezni sekretariat za notranje zadeve in Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo bosta izvršila to odredbo.

Oba dokumenta je podpisal predsednik zveznega izvršnega sveta Ante Marković. Objavljena sta bila v Uradnem listu SFRJ št. 47 z dne 25. junija 1991. Torej gre za dva dokument zveznega izvršnega sveta, ki sta v bistvu samo navadna *upravna akta*. Zvezni izvršni svet je bil sicer zveznemu sekretariatu za ljudsko obrambo (in vse ostale sekretariate) upravno nadrejen organ, *vendar nikoli ni bil v shemi poveljevanja in odločanja glede bojne uporabe oboroženih sil SFRJ. To je bilo vedno Vrhovno poveljstvo oziroma Predsedstvo SFRJ.*

Kdo je odobril načrt in podpisal ukaz za vojaški poseg v republiki Sloveniji?

Preden nadaljujem, je potrebno pojasniti dve bistveni stvari, in sicer kdo je dejansko odobril oziroma podpisal ukaz o vojaško-policijskem posegu v Sloveniji in kdo je sestavil operativni načrt za posredovanje!

Predsednik zveznega izvršnega sveta Ante Marković odločno zanika (54), da bi podpisal ukaz o neposrednem vojaško-policijskem posredovanju v republiki Sloveniji. To mu tudi lahko verjamemo, saj za to ni bil pooblaščen. Po uradnih izjavah in tudi sklicevanju zveznega sekretariata za ljudsko obrambo in generalštaba oboroženih sil SFRJ, da je JLA vojaško posredovala ravno na podlagi sklepov zveznega zbora Skupščine SFRJ in odloka zveznega izvršnega sveta, lahko nedvoumno sklenemo, da je šlo za očitno manipulacijo!

Vemo namreč, da Predsedstvo SFRJ predhodno ni odobrilo načrta štaba vrhovnega poveljstva o uvedbi izrednih razmer. Zato sta zvezna sekretarja za ljudsko obrambo in notranje zadeve oba citirana odloka

izkoristila kot edini "legalni" akt, pa čeprav samo upravni, na podlagi katerega sta potem izdelala podrobnejše načrte za vojaško-policijski poseg.

Javnosti je znano, da se je zvezni sekretariat za ljudsko obrambo opiral tudi na prej navedene sklepe zveznega zbora Skupščine SFRJ. Skoraj gotovo je šlo za očitno manipulacijo (priči sta tudi dva Slovenca – člana zveznega izvršnega sveta), ker je bila baje citirana točka 4 naknadno vstavljena (54, stran 120)! Da bi bila cela stvar vendarle legitimna, je oslabiljeno Predsedstvo SFRJ že 27. junija 1991 "požegnalo" tako skupščinske sklepe kakor tudi odlok zveznega izvršnega sveta. Seveda, nelegitimno!

Izvirnega in zakonitega ukaza vrhovnega poveljstva (poveljnika) – Predsedstva SFRJ, vseeno ni!

Verjetno je bil sestavljen enoten načrt delovanja in sodelovanja vojaških (1990 pripadnikov JLA) in policijskih sil (400 miličnikov in 270 carinikov), ki sta ga podpisala zvezna sekretarja (general Gračanin in Kadrijević) ali pa njuna namestnika (admiral Brovet in Eržen). Načrt je verjetno imel šifro "Najprej cariniki in policisti, potem vojska", ker je bila takšna vsebina predhodnih razprav v zvezni skupščini in v zveznem izvršnem svetu. Manj verjetno je, da bi takšen načrt podpisal samo načelnik generalštaba oboroženih sil SFRJ generalpolkovnik Blagoje Adžić.

Nedvomno so za razplet jugoslovanske krize obstojali številni načrti in scenariji. Tako je zvezni sekretariat za ljudsko obrambo oziroma generalštab oboroženih sil SFRJ imel pripravljene usaj tri scenarije in tri vrste načrtov. Če se omejim samo na Slovenijo, potem (to potrjuje tudi Jović) sta dva scenarija (načrta) z nekaj inačicami bila pripravljena že sredi 1990, in sicer:

1/ Načrt izvedbe izrednih razmer (vojaških udarov) v republiki Sloveniji v treh inačicah:

- **v sodelovanju z RŠTO in RSNZ Slovenije** (osnovna inačica, pri pripravah so sodelovali tudi predstavniki TO in organi za notranje zadeve in imeli kopije načrta pri sebi!); načrte so pripravljali organi varnostne službe JLA v korpusih;
- **brez sodelovanja z RSNZ Slovenije** (srednja inačica, zato je bilo potrebno ojačati bataljone vojaške policije); cilj: aretacija – osamitev ekstremnega oziroma ožjega dela republiškega vodstva in eventuelno uvajanja popolne ali delne vojaške uprave; načrte so izdelali varnostni organi JLA 5. vojaškega območja in načelniki korpusnih odsekov varnostne službe JLA;
- **brez sodelovanja z RŠTO in RSNZ Slovenije** (najtežja inačica, sicer delno preizkušena že na Kosovu, v kateri je bilo predvideno tudi močnejše in dozirano vojaško angažiranje v več etapah), ko se dolo-

čena republika tudi s plebiscitom odloči za secesijo in ogrozi integriteto SFRJ in predvsem spremeni notranje meje; načrte so verjetno izdelali in hranili v varnostni upravi zveznega sekretariata za ljudsko obrambo (potrdil Jović, ker so mu te načrte pokazali že 22. oktobra 1990).

2/ Načrt vojaškega posredovanja v republiki Sloveniji v treh inačicah:

- **delno vojaško posredovanje pri izvedbi vojaškega udara** (v 2.etapi I.inačice, ki je bil 17. marca 1991 predstavljen Joviću in Miloševiću);
- **direktno vojaško posredovanje zaradi tuje pomoči** je bilo zelo verjetno zamišljeno za primer, da neka tuja vojaška sila aktivno pomaga secesionističnim paravojaškim ali silam republiške teritorialne obrambe. Logično predvidevam, da je podlago predstavljal načrt poveljniško-štabne vojaške vaje Bedem (Okop), ki ga je sestavil moj kolega, polkovnik Peter Stipetić, kot praktični del generalske naloge. Na tej vaji je sodelovalo celotno Predsedstvo SFRJ! Seveda noben od gostov še ni vedel, kaj se bo iz tega razvilo! V korpusih in nižjih poveljstvih so nato izvajali t.i. štabno-vojaške igre, kjer so vse do maja 1991 na terenu neposredno "preigravali" svoje konkretne naloge. Kopije načrtov so bile potem zaplenjene in so jih neuki obramboslovci razkazovali kot nekakšen materialni dokaz o agresiji JLA! Generalmajor Pero Stipetić je bil v zagrebškem armadnem območju načelnik operativno-učnega oddelka, pozneje je prestopil v hrvaško vojsko in je kot odličen profesionallec dejansko vodil vse Tuđmanove vojaške operacije (Blisk, Nevihta in druge), da bi ga na koncu v zahvalo odstavili in upokojili. Zdi se mi povsem normalno, da sta bila oba vzorčna načrta – Bedem (Okop) dostopna tudi vsem slušateljem Šole ljudske obrambe, tako tudi sodelavcu Jožetu, ki ga je potem "tajno" razkazoval slovenskemu vodstvu! Zelo je verjetno, da je bil polkovnik Jože tedaj pod popolno kontrolo varnostne službe JLA, pa ni mogel pomoliti niti nosu v "bunker" generalštaba JLA, kjer so se čuvali vsi vojaški načrti), kaj šele da bi po telefaksu pošiljal v Zagreb zaupna poročila! Če pa je že imel kakšne "priložnosti", potem je to bila samo spretna "igra" generalmajorja Aleksandra Vasiljevića, da bi slovensko vodstvo "direktno" prestrašil oziroma dezinformiral! Na to temo je tudi opravil teoretični generalski izpit, zato je bil na tem področju pravi specialist! Vsekakor večji od medijsko znanega sodelavca – polkovnika Jožeta. Gre za polkovnika Karla Gorinška, odličnega operativca, sicer mojega pomočnika za učne zadeve v operativno-učnem oddelku 9. armade, kateremu sem kasneje omogočil premestitev v Zagreb (k družini). Prestopil je v hrvaško vojsko in dosegel čin generalbojnika, potem pa je bil odstavljen in upokojen. Prejel je tudi visoko slovensko odlikovanje. Uveljavil se je tudi v hrvaškem političnem življenju.
- **neposredno vojaško posredovanje JLA proti republiki Sloveniji** po II. inačici, ki jo je 17. marca 1991 general Adžić predstavil Joviću, ta pa

je iz razumljivih razlogov ni hotel opisati, ker je zelo verjetno vsebovala cilj, ki sem ga že predstavil (str.181): *JLA energično premaga sovražnika in zavaruje ustavni položaj SFRJ!* (Podoben načrt so Joviću predstavili že 13. julija 1990, za katerega sem zvedel deset dni kasneje!). Gre za inačico, za katero se je opredelil štab vrhovnega poveljstva SFRJ in jo omenja tudi general Kadrijević /50, str. 120, 123/, po kateri bi “*predhodno vojaško premagali Slovenijo, zatem pa bi JLA zapustila Slovenijo!*” Za realizacijo te inačice oziroma izvajanje armadne operacije bi bilo potrebno, poleg 14. in 31. korpusa, angažirati še dve pehotni diviziji in padalsko brigado ter znatno močnejše sile vojaškega letalstva. Za priprave bi bili potrebni dva-trije dnevi, izvajanje operacije pa bi trajalo šest do osem dni! Kakšne bi bile posledice, ne bi želel opisovati! Zaradi neizvajanja začetka te inačice je bil odstavljen generalpolkovnik mag. Konrad Kolšek, poveljnik 5.vojaškega območja, pa tudi generalmajor Marjan Rožič, poveljnik 5. korpusa vojaškega letalstva in protizračne obrambe. Oba si zaslužita zahvalo slovenske države!

- **Rezervni načrt**, ki je predstavljal modificiran načrt demonstracije vojaške sile in po katerem so bili vojaško-policijske enote dejansko angažirane, je po nekaterih indicih nastal v zadnjem trenutku, ko so verjetno zahodni vojaški predstavniki opozorili zvezni sekretariat za ljudsko obrambo, da po znani resoluciji Kevs-a (in centra na Dunaju) ni potrebno prijaviti premikov vojaških enot do 2.000 pripadnikov.

Vojaško-policijski poseg JLA v Sloveniji:

Dne 26. junija 1991 je general Kadrijević na 18. seji zveznega sveta za zaščito ustavne ureditve predstavil celoten načrt dejstvovanja JLA v Sloveniji in posebej poudaril, da se začetek akcije ne sme odlagati, ker bo čez dva do tri tedne končan proces organiziranja nacionalnih armad – TO Slovenije in Zbora narodne garde na Hrvaškem; Jović se je popolnoma strinjal s predloženim načrtom zveznega sekretariata za ljudsko obrambo;

Jović in Milošević sta, brez generala Kadrijevića, razpravljala o naj-novejši oceni Nata, in sicer:

- Jugoslavija predstavlja glavno krizno žarišče, posebno za izgradnjo novega evropskega sistema varnosti;
- zato je krizo v Jugoslaviji potrebno reševati, ker Nato ne more dovoliti, da bi se kriza razširila ali pa da bi se izgubila kontrola nad razvojem dogodkov;
- Nato je opozoril generalštab sovjetske vojske, da ne obljublja Jugoslaviji nikakršne pomoči, niti ideološke;
- Nato je odločno proti angažiranju JLA na strani enega od narodov, ker bi v takem primeru odločno reagiral;
- Politična ocena Nata je bila, da bi se kriza v Jugoslaviji lahko ublažila samo s politično-ekonomskimi ukrepi. Posebej je bilo poudarjeno stališče Nata, da “*problem Jugoslavije*” ni balkanski, temveč “*evropski*”

primer”! Dejansko naj bi šlo za *prvi testni primer*, s katerim se bo preverjala in potrdila *nova strategija* te organizacije, kakor tudi njena odgovornost za postavljanje nove evropske arhitekture in stabilnosti. Zaključek iz Natove ocene je nedvoumen: kriza se bo *reševala s politično-ekonomskimi ukrepi* (prek zveznega izvršnega sveta in Anteja Markovića), *JLA ne more sodelovati pri razreševanju krize!*

Tega dne je nastal odločilen preobrat, ker sta se Slovenija in Hrvaška tudi formalno odcepili od SFRJ.

Načrt vojaško-policijskega posega v republiki Sloveniji so najverjetneje sestavili: generalpodpolkovnik Mile Ružinovski, načelnik I. uprave generalštaba oboroženih sil SFRJ, generalpodpolkovnik Dobrašín Prašćević, načelnik štaba 5. vojaškega območja v Zagrebu in generalmajor Aleksander Vasiljević, načelnik varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Z načrtom sta bila v celoti seznanjena general Kadíjević in general Adžić, delno pa tudi zvezni sekretar za notranje zadeve general Gračanin in višji inšpektor Branko Jokić, poveljnik zvezne miličniške brigade. Zanimivo je, da poveljnik 5. vojaškega območja načrta sploh ni videl (55, stran 94)!

Zaradi tajnosti izvedbe so korpusni poveljniki dne 25. junija 1991 okrog desetih zvečer od načelnika štaba 5. vojaškega območja v Zagrebu (55, stran 95) dobili zaprte ovojnice z začetnimi načrti za vsakega od 37 poveljnikov kolon.

Na podlagi poteka vojaško-policijskega posega v Sloveniji je verjetna naslednja *rekonstrukcija*:

- V **prvi fazi** z močnejšimi vojaškimi efektivi (mehanizirani bataljončeta) iz oklepnih brigad stacioniranih v Jastrebarskem, Zagrebu in Varaždinu preprečiti nastajanje in utrditev notranje meje med republiko Slovenijo in republiko Hrvaško. Zato se je 27. junija 1991 ob 01.15 pri Metliki kot prva na ozemlju republike Slovenije pojavila oklepna kolona iz Karlovca!
- V **drugi fazi** prav tako z močnejšimi vojaško-pomorskimi efektivi blokirati pomorsko luko (divizion torpednih ali patroljnih čolnov) Koper in letališče (oklepni bataljon) Brnik ter tako doseči pomorsko in zračno izolacijo in blokado republike Slovenije.

Zaradi slabe organizacije in poveljevanja je poveljnik 13. reškega korpusa generalpodpolkovnik Marijan Čad začel “agresijo” na republiko Slovenijo (nedavno je bil sodno oproščen take obtožbe) tako, da je že dan poprej, tj. 26. junija 1991, “zasedel” vse južnoprimorske stražnice, s tem, da je poprej o tem obvestil pristojne republiške (Mirana Bogataja, namestnika obrambnega ministra republike Slovenije) in vse občinske organe (Ilirska Bistrica in Koper). Seveda je bil deležen ostrih kritik iz Zagreba in Beograda, saj je na ta način kompromitiral celotno akcijo. Vendar o Čadovem posegu v Ljubljani niso kaj dosti vedeli, razen da so

26. junija 1991 okrog 19.30 na mejne prehode Fernetiči, Kozina in Lipica prispele manjše vojaške enote! S tem je bila luka Koper blokirana s kopnega. Odpovedala pa je pomorska blokada, za katero pa je bil zadolžen moj prijatelj in poveljnik puljskega vojaško-pomorskega sektorja. kontraadmiral Marjan Pogačnik. Naloge ni hotel izvršiti, pa je bil takoj odstavljen.

Uspela je blokada letališča Brnik, saj je 1. bataljon 1. oklepne brigade iz Vrhnike dne 27. junija 1991 že okrog 02.40 krenil iz vojašnice in se preko cestnih blokad prebil na svoje položaje okrog Brnika.

- V **tretji fazi**, ki se je začela dne 27. 6. 1991 okrog 08.00, so enote 14. korpusa (Ljubljana) in 31. korpusa (Maribor), skupne moči okrog 1.990 vojakov s potrebno tehniko, pristopile k realizaciji *mirnodobne naloge strogo omejenega karakterja* (4, stran 25).

V skladu s sklepi zveznega zbora Skupščine SFRJ in nalogami iz odloka zveznega izvršnega sveta se je zvezni sekretariat za ljudsko obrambo dogovoril z zveznim sekretariatom za notranje zadeve, da enote JLA opravijo samo zaščito prevoza delavcev zveznega sekretariata za notranje zadeve (400 pripadnikov zvezne brigade milice) do mednarodnih in ostalih carinarnic, da bi tako zvezna milica s svojo prisotnostjo omogočila, da bi zvezni organi carine (270 carinikov) mirno prevzeli kontrolo 35 mejnih prehodov, luke Koper in letališča Brnik, preko katerih se opravlja javni promet in carinjenje.

Iz tako formuliranih ciljev je bilo mogoče razbrati, da gre resnično za nalogo strogo omejenega karakterja, ki ni predvidevala prav nobenih bojnih dejstev. To je zgodovinsko dejstvo, saj enote niso imele pri sebi t.i. bojnih kompletov, torej imele so samo osebno oborožitev brez streliva! Tudi miličniki zvezne brigade so imeli samo osebno oborožitev (pištole).

Takšna naloga JLA je dejansko izhajala iz 1.odstavka 240.člena zvezne ustave, da oborožene sile SFRJ ščitijo neodvisnost, suverenost, teritorialno celovitost in ustavni sistem SFRJ. Dan poprej je republika Slovenija proglasila suverenost in razdružitev od SFRJ, poseg JLA pa je kasneje proglasila kot "okupacijo", JLA pa za "okupatorsko vojsko"!

Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo je izdal obvestilo o nelegalnih in protiustavnih odločitvah Slovenije in Hrvaške, iz katerega navajam karakteristični prvi in predzadnji odstavek. Glasita takole:

"Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo ocenjuje, da se z nelegalnimi in protiustavnimi odločitvami Skupščine republike Slovenije in Sabora republike Hrvaške o enostranski proglasitvi samostojnostih teh republik, neposredno ogroža teritorialna celovitost Jugoslavije in nasilno suspendira njen pravni sistem. Zato jih oborožene sile smatrajo za nične.

Glede na ustavno odrejeno odgovornost oboroženih sil za obrambo teritorialne integritete države, sklepov zveznega zbora Skupščine SFRJ in odloka zveznega izvršnega sveta je zvezni sekretariat za ljudsko obrambo

že podvzel potrebne korake, s katerimi bo zavaroval nedotakljivost meja SFRJ in preprečil njihovo nasilno spremembo ali ogroženost s katerekoli strani. Enote JLA bodo izvršile te naloge odločno in do konca, brez obzira na obseg in karakter možnega odpora. Pri tem se bodo v vsem držali zveznih zakonov in predpisov ter insistirali na njihovem spoštovanju. Izogibali se bodo uporabe sile, toda na vsak akt nasilja bodo odgovorili po pravilih bojnega dejstvovanja. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo tudi ob tej priložnosti izraža svojo pripravljenost za miren, demokratičen in legalen razplet jugoslovanske krize in odločnost JLA, da onemogoči nasilno ogrožanje ozemelske celovitosti države in eskalacijo mednarodnih oboroženih spopadov.”

Dne 27. junija 1991 se je na predlog zveznega sveta za zaščito ustavne ureditve (predsednik Bogić Bogičević) sestalo tudi Predsedstvo SFRJ v nepopolni sestavi pod vodstvom člana Jugoslava Kostića. Ocenilo je, da odločitve republike Slovenije in Hrvaške pomenijo najbolj direktno ogrožanje ozemelske celovitosti Jugoslavije, njenih državnih meja in mednarodne suverenosti. Meni tudi, da se lahko sproži verižna reakcija tudi v drugih delih države, da lahko pride do spopadov, ki ne bodo samo lokalni. Zato je Predsedstvo sklenilo podpreti sklepe zveznega zbora Skupščine SFRJ in odlok zveznega izvršnega sveta, kakor tudi svoje sklepe z dne 9. maja 1991. Obenem je napovedalo izvolitev predsednika Predsedstva SFRJ (Stipeta Mesića) in makedonski predlog o sestanku vseh predsednikov republik in Predsedstva SFRJ. Seveda naknadni “sklep” nepopolnega Predsedstva SFRJ ni mogel nadomestiti potrebnega vojaškega akta poveljevanja – ukaza!

Istega dne sta Jović in Milošević seznanila generala Kadjevića z zapozneno oceno Nata o krizi v Jugoslaviji. General Kadjević je bil očitno zelo presenečen in je začel spraševati, kdaj je ta ocena prišla. Potem pa je izjavil, da opozorila Nata ne bodo upoštevali! Milošević je generala Kadjevića ponovno opozoril, da JLA nima česa “reševati” v Sloveniji in na Hrvaškem! Popravil je svojo včerajšnjo napako in nekajkrat ponovil generalu Kadjeviću: JLA mora braniti meje bodoče države!

Preden so enote JLA začele z izvrševanjem naloge, je bilo vodstvo republike Slovenije obveščeno o karakterju premikov in nalogah enot JLA. To obvestilo je bilo 27. junija 1991 ob 07.00 uradno poslano predsedniku republiškega izvršnega sveta Lojzetu Peterletu. Po nalogu načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ ga je podpisal in poslal generalpolkovnik mag. Konrad Kolšek, poveljnik 5. vojaškega območja v Zagrebu. Glasi pa takole:

“Gospod predsednik, obveščamo Vas, da je naloga 5. vojaškega območja, da prevzame vse mejne prehode in zavaruje državno mejo SFRJ. Računamo na sodelovanje vseh organov in prebivalcev republike Slovenije. Nalogo bomo brezpogojno izvršili, kar pomeni, da bomo postopali

tudi po pravilih bojne uporabe enot. Vsak odpor bo zlomljen, za posledice pa bodo odgovarjali naredbodajalci in izvršitelji.”

Letala JLA pa so trosila letake naslednje vsebine:

“PREBIVALCI SLOVENIJE, z odločitvijo zveznega izvršnega sveta in v skladu z ustavnimi pooblastili, zvezni sekretariat za notranje zadeve in enote Jugoslovanske ljudske armade prevzemajo nadzor nad državno mejo. Ta korak je izsiljen. Neposredno so ogroženi teritorialni integritet Jugoslavije, mir in varnost prebivalcev in izvrševanje mednarodnih obvez, ki jih je prevzela SFRJ. Prebivalci Slovenije, ostanite doma in na svojih delovnih mestih. Ne dovolite, da vas zlorablajo zoper vaše življenjske interese. Vabimo vas na mir in sodelovanje! Enote zveznega sekretariata za notranje zadeve in JLA bodo svoje naloge izvrševale dosledno in energično. Vsak odpor bo zlomljen.”

V sklopu te faze pa je bil seveda v največji tajnosti pripravljen tudi načrt o realizaciji vojaške uprave, v kolikor bi se slovensko vodstvo uprlo vojaško-policijskemu pohodu na meje. V ta namen so bile pripravljene močne specialne enote: policijski bataljon 14. korpusa v Ljubljani je bil okrepljen z dvema četama, v Cerklje je z letali prepeljan del padalske brigade iz Niša, diverzantski odred 2. vojaškega območja iz Skopja, protiteroristične čete vojaške policije iz gardne brigade in gardne divizije iz Beograda in policijskega bataljona nižkega korpusa. Te enote bi po pripravljenem načrtu morale aretirati in osamiti glavne akterje “oboroženega odpora” v republiki Sloveniji (okrog 10 vodilnih ljudi) in zavzeti okrog 14 pomembnejših objektov v Ljubljani in republiki (pošta, TV, RŠTO in podobno). Načrt seveda ni bil realiziran, ker je bil kompromitiran in razkrit, ko je 1. julija 1991 ob dveh zjutraj poveljnik 14. policijskega bataljona major Rajko Meh tudi osebno prešel na stran slovenske milice (s katero je tajno sodeloval skoraj leto dni)!

Kljub predhodnim obvestilom in najavam o posegu in bojnem dejstvom JLA so se organi Republike Slovenije odločili za kombinacijo neoboroženega in oboroženega odpora. Mobilizirali so okrog 35.000 pripadnikov TO, policije in manevrske strukture narodne zaščite in zaprli skoraj vse komunikacije. Po nekaterih drugih podatkih je bilo dejansko aktiviranih (mobiliziranih) 15.000 pripadnikov TO in 8.000 policistov, dočim je bilo v rezervi še 20.000 pripadnikov TO, 2.000 policistov in 5.000 lovcev.

Varnostna služba JLA je ažurno spremljala priprave slovenske TO, še posebej tajno ustanavljanje poveljstev in enot manevrske strukture narodne zaščite, kot zametkov slovenskih paravojaških enot. Takšno spremljanje seveda ni bila nobena umetnost, ker slovenska stran nekaterih podatkov in dejanj enostavno ni mogla skrivati. Zato so brez vsake osnove trditve, da varnostna služba JLA ni poznala situacije oziroma da je napačno ocenila stanje in pripravljenost slovenske TO. Po nekaterih

indicih je bil vojaško-policijski poseg izveden dva tedna prej ravno zaradi tega, da bi "prehiteli" mobilizacijsko pripravljenost slovenske TO! Celo stvar bi bilo potrebno preveriti. Skoraj gotovo pa je, da varnostna služba JLA ni vedela za vse "krte" v svojih vrstah, pa so zato morali odpasti že načrtovani posegi!

V zgodnjih jutranjih urah 27. junija 1991 so pripadniki TO Dolenjske pred barikadami v Metliki sprožili prvi strel proti JLA! Ranjen je bil podporočnik Jasmin Kadić, pripadnik baterije 380. motorizirane brigade iz Karlovca.

Premik enot JLA, kot nekakšne borbene (dejansko pa neoborožene) zaščite delov zvezne milice in skupin carinikov, se je dejansko začel 27. junija 1991 okrog 09.00, v pohodnih kolonah in po najkrajših prometnih poteh od vojašnic do mejnih prehodov. Zaščitne enote JLA niso imele streliva niti ostalih zalog iz bojnega kompleta (vode in hrane). Naivno so pričakovali, da bodo nalogo opravili brez ovir in v najkrajšem možnem času.

Toda že na izhodih iz vojašnic so bile ceste polne raznih zaprek in pravih barikad (tovorna vozila, težka mehanizacija, betonski ježi in podobno). Presenečeni poveljniki oziroma vodje kolon so nadaljevali premike, kakor se je kdo znašel, največkrat s silo (tanki) ali pa po obhodnih poteh. Največje presenečenje so bile žrtve, ker jih nihče ni pričakoval: 6 mrtvih in 18 ranjenih, da o ujetih ne govorimo!

Na vztrajanje republiških sekretarjev za ljudsko obrambo in notranje zadeve – Janeza Janše in Igorja Bavčarja, je predsednik Predsedstva Slovenije Milan Kučan dovolil uporabo pehotnega orožja (osebno, artilerijsko, protitankovsko, protiletalsko in raketno ter tudi minsko-eksplozivno). Ukaz za podrejene enote je podpisal v.d. načelnika RŠTO Slovenije polkovnik Janez Slapar.

Kako je izgledal prvi in neenak "vojaški" spopad pri Trzinu, smo lahko videli tudi na TV, ko so pripadniki TO in policisti-specialci s solzami v očeh začeli streljati na svoje še včerajšnje znance in prijatelje, ki so bili neoboroženi in popolnoma presenečeni! Pričevanje poveljnika specialcev Vinka Beznika je dovolj zgovorno! V tem spopadu je bil kot prva žrtev zmasakriran neoboroženi kapetan Rade Popović, varnostni oficir in bivši vojaški policist, ki ni mogel verjeti, da bodo Beznikovi specialci – njegovi znanci streljali (baje samo po Bavčarjevi odobritvi?!) na obkoljene in neoborožene vojake diverzantskega odreda in tudi na njega!

Dovoljenje za uporabo orožja je pomenilo isto, kot če bi spustil hudiča z vrvice, kajti na lokalni ravni je to pomenilo borbo za prestiž, maščevanje in podobno. Čeprav so se enote JLA včasih znašle pod navzkrižnim ognjem, so odgovarjale samo v primerih samoobrambe in v skrajni sili. Raziskovalci bodo to lahko tudi podrobneje ugotovili, nekateri primeri vojnega hudodelstva (ki ne zastarajo) se lahko nekoč

znajdejo tudi na mednarodnem sodišču v Haagu. Podobne primere pripadnikov JLA so slovenska sodišča podrobneje raziskala (razstrelitev skladišča na Črnem Vrhu, smrt dveh avstrijskih novinarjev na Brniku in podobne) in oprostila obtožene pripadnike JLA. Tudi poveljnika 5. vojaškega območja iz Zagreba in 13. korpusa iz Reke nista bila obsojena kot medijska "agresorja"!

Dne 28. junija 1991 do 15.00 so enote JLA vzpostavile popolno kontrolo nad 19 mejnimi prehodi, blokirale pa preostalih 16 mejnih prehodov, letališče Brnik in luko Koper. Tako je bila naloga JLA opravljena. Celo 93 odstotno! S tem so organom zveznega sekretariata za notranje zadeve omogočili, da so prevzeli neposreden nadzor nad mejnimi prehodi in da so zvezni cariniki lahko "nadaljevali" z delom (dejansko pa je bil celoten promet blokiran).

O tem je bilo obveščeno vodstvo republike Slovenije, pa tudi javnost, vendar je bila prekinitev ognja dosežena šele ob 21.00 tega dne. Enote TO so baje v tem času zavzele 7 stražnic in mejni prehod v Rožni dolini, kjer so nekateri "junaki" pred TV kamerami poniževali ujete pripadnike JLA, nekateri krajanji pa so svoje "junake" celo zmerjali!

Četrta faza bojnega dejstvovanja in deblokiranja enot JLA, ki je trajala od 28. junija do 4. julija 1991, je bila predvsem posledica nespoštovanja premirja in nekontroliranega merjenja moči. Enote slovenske TO so dejansko blokirale vse garnizije in enote JLA, slovenski minister za informiranje Jelko Kacin pa je praktično že dobil "propagadno vojno" proti JLA. Podrobna raziskava bi pokazala, kdo je bil glavni nosilec medijske propagande proti "agresorski" JLA in skupni jugoslovanski državi! Posamezniki na obeh straneh so pokazali tudi precejšnjo mero brutalnosti in že skoraj pozabljene metode obračunavanja!

Premirje in incidenti:

Zaradi pritiskov mednarodnih faktorjev, ki verjetno niso pričakovali takšnega razvoja "dogovorjenega ali zrežiranega spopada" (6, stran 102), je 28. junija 1991 ob 21.00 začelo veljati premirje. Toda, po stari navadi sta se obe strani očitno pripravljali na nove spopade zagretilih vojskovodij.

Dne 29. junija 1991 je bilo v enotah JLA posebno težko stanje – število mrtvih je naraslo s 16 na 29, ranjenih od 22 na 89, okrog 400 dezerterjev, največ med Slovenci! Reakcije v generalštabu oboroženih sil SFRJ so bile silovite! Načelnik generalštaba, generalpolkovnik Blagoje Adžić, je osebno prispel v Zagreb in na kolegiju poveljnika 5. vojaškega območja napovedal, da bo jutri "Slovenija gorela", ker naj bi celotno vojaško letalstvo izvršilo tri močne letalske napade, deblokirana 1. oklepna brigada (na Brniku) pa naj bi krenila v maščevalni tankovski pohod proti Ljubljani! Žrtve naj ne bi bile pomembne, glavno je samo, da bi se Slovenijo vrglo na kolena!

Naslednji dan je poveljnik 14.korpusa iz Ljubljane, generalmajor Jovan Pavlov, sošolec in znanec, prosil za zamenjavo. General Kadrijević je zahteval, da se poveljnik 31.korpusa v Mariboru, generalmajor Mićo Delić, odstavi zaradi javnih groženj. Potem je za zvezni sekretariat za ljudsko obrambo prišlo politično presenečenje iz poveljstva 5. vojaškega območja, ko so strnili vse informacije iz podrejenih enot in ugotovili, da naj tudi štab vrhovnega poveljstva SFRJ prevzame svoj del odgovornost za stanje enot JLA v Sloveniji. Poveljniki in častniki JLA niso hoteli več prenašati javnega in osebnega poniževanja, zmerjanja z okupatorjem, kakor tudi groženj s sodiščem za vojne zločince.

Zanimive so zlasti posamezne ocene (55, stran 108) iz korpusov, pa jih navajam: 14. korpus iz Ljubljane – izdani, ponižani, ne verjamejo v odlok zveznega izvršnega sveta; 13. korpus iz Reke – sramotna izdaja; 31. korpus iz Maribora – razočaranje in nezadovoljstvo; 32. korpus iz Varaždina – popolno razočaranje nad vojaškim in političnim vrhom; 10. korpus iz Zagreba – izdaja vojaškega vrha, Krajišniki gredo v gozdove okrog Petrove gore!

Dne 30. junija 1991 je general Kadrijević na seji zveznega sveta za zaščito ustavne ureditve predlagal, naj Predsedstvo SFRJ ukaže uvajanje izrednih razmer v Sloveniji po že pripravljenem načrtu (aretacija dela slovenskega vrha in uvajanje vojaške uprave). Jović je povedal, da bi uvajanje izrednih razmer pomenilo prehod v veliko državljansko vojno oziroma v t.i. libanonizacijo jugoslovanskega prostora, potem pa je prvič predlagal, da je potrebno takoj sprejeti odločitev o izključitvi Slovenije iz SFRJ, kar je vse prisotne presenetilo! Rekel je tudi, da ni nobene potrebe niti interesa, da se JLA bori za slovenske meje, temveč je bolj potrebno, da gre na "nove meje". Tako je bila tudi zavržena ideja o obrambi celotne Jugoslavije!

Zvečer sem na začetku TV dnevnika zagledal na ekranu resen obraz svojega znanca iz Ljubljane in Beograda, generalpodpolkovnika Marka Negovanovića, člana štaba vrhovnega poveljstva SFRJ, ki je turobno povedal naslednje:

“Državljeni Jugoslavije, govorim vam kot član štaba vrhovnega poveljstva oboroženih sil SFRJ, ki te dni stalno zaseda. Situacija v državi je dramatična. Grozi razpad Jugoslavije. Vodijo se ogorčeni mednacionalni spopadi, pričakujejo se pa še novi. Smo na začetku državljanske vojne.

JLA je že nekaj let opozarjala na usodnost takšnega razvoja dogodkov, če se ne bo končala politika končnih dejanj in enostranskega razkrajanja jugoslovanske države, nezakonitosti in anarhije. Delovali smo in storili bomo vse, kar je v naših močeh, da se zagotovijo pogoji za miren, demokratičen in legalen razplet jugoslovanske krize. Na žalost, se je namesto tega pristopilo k uporabi sile, da bi se realizirale enostranske odločitve, s katerimi se razbija teritorialna celovitost in suverenost Jugoslavije.

Proti enotam JLA, ki so na ozemlju Republike Slovenije izvrševale svoje ustavne obveze pri zavarovanju meje in teritorialne celovitosti države, se vodi vojna. To se izvaja na umazan, surov in zahrbtnen način. Dogovorjena prekinitev ognja se ne spoštuje. Medtem ko enote JLA ne uporabljajo razpoložljivih sil, ogenj odpirajo samo v samoobrambi in skrajni sili, se nadaljujejo raznovrstne prevare tudi s strani najvišjih voditeljev Republike Slovenije, brezobzirni napadi na enote, vojaške objekte, pripadnike Armade in člane njihovih družin.

Hkrati se na ozemlju republike Hrvaške končuje splošna mobilizacija vseh oboroženih sil. Zvečer je štab vrhovnega poveljstva poslal zadnjo zahtevo predsedniku in vladi Republike Slovenije. Če bi bila izpolnjena obstaja možnost za prekinitev vseh oboroženih spopadov. Če pa vodstvo RS ne bo izpolnilo zahteve, katere bistvo je brezpogojna prekinitev ognja in ureditev pogojev za normalno delo in življenje Armade, bo štab vrhovnega poveljstva ukazal izvrševanje nalog glede na stanje v državi, vključno z maksimalnim dvigom bojne pripravljenosti, potrebnimi mobilizacijskimi postopki in odločnimi vojaškimi posegi. Štab vrhovnega poveljstva poziva vse državljane in domoljubne sile, da zaustavijo drvenje države in naših narodov v splošno katastrofo.”

Vredno se je bilo zamisliti. Vedel sem, da Negovanovičeve besede pomenijo zadnje opozorilo slovenskemu vodstvu... Ne narodu! Toliko sem ga pa že poznal, sem pomislil. Le škoda, da 1986. nekaj podobnega ni povedal srbskemu političnemu vodstvu! Vseeno pa grozi z uporabo sile! Komu? Vodstvu? Vodstvo se bo skrilo ali zbežalo v tujino... Ljudje bodo nastradali! Vsi mi...Takoj sem mu napisal kratko in jedrnato pismo: “Generalpodpolkovniku Marku Negovanoviču!

Dragi Marko, ravnokar sem na TV poslušal Tvoj poziv vsem državljanom Jugoslavije, naj zaustavimo pohod v splošno katastrofo. To seveda pozdravljam. Toda pred tem si meni in vsem državljanom Slovenije naravnost zagrozil z odločno uporabo vojaške sile! Celo glas si povzdignil in tudi srepo si pogledal proti vsem nam. Proti Sloveniji in Slovencem.

Marko, enostavno nisem mogel verjeti, da so to Tvoje besede! Ali si pozabil na čas svojega službovanja v Ljubljani, na svoje slovenske tovariše in prijatelje? Na našo skupno prisego Titu, da bomo negovali in čuvali bratstvo in enotnost vseh naših narodov in narodnosti? Da ne bomo dvignili roke na brata... Komu si grozil? Njim? Meni in moji družini? Prebivalcem Ljubljane, Slovenije? Vodstvu se vendar ne grozi prek TV-ekranov! Saj si vendar politični voditelj te Armade, pa veš, kako se streže tej stvari! Domači me sprašujejo, kdo je ta general, da nam grozi! Bilo me je sram povedati, da sva bila prijatelja in znanca...

V meni si vzbudil srdit odpor! Čutil sem, da si se spremenil! Naroda in ljudi vendar ne moreš kaznovati zaradi vodstva! Še najmanj z vojaško silo! Odgovori mi javno samo na eno vprašanje: zakaj podobne grožnje

nisi izrekel pred nekaj leti svojemu narodu ali pa Miloševiću? Marko, nikar ne pozabi, da si se Slovencem hudo zameril! Javno si prelomil našo skupno prisego. Nekoč Te bosta kaznovala srbski narod in zgodovina!”

Predsednik in razbijalec Jugoslavije

Lahko bi mirno rekli, da je bil 1. julij 1991 odločilen dan za Slovenijo. Zvezni sekretar za ljudsko obrambo in njegov zastopnik v poveljstvu 5. vojaškem območju, generalpodpolkovnik Mile Ružinovski, sta odločno zahtevala dejstvovanje enot z močno ognjeno podporo, da bo “dežela” gorela! Naj si zapomnijo... Poveljnik 5. vojaškega območja, generalpolkovnik Konrad Kolšek pa je mirno odvrnil, da takšne odgovornosti ne bo prevzel in tudi takšnega povelja ne bo izdal! Čez nekaj ur je bil že poklican v Beograd.

Tako sta bila zaradi “neaktivnosti” in občutnih izgub odstavljena poveljnik 5. vojaškega območja generalpolkovnik, mag. Konrad Kolšek, in poveljnik 5. korpusa vojaškega letalstva in protizračne obrambe v Zagrebu, generalmajor Marjan Rožič. Generalmajor Ciril Zabret, pomočnik načelnika štaba 5. vojaškega območja za TO Slovenije, je že prejšnji dan zahteval razrešitev. Sledil mu je generalmajor Marjan Vidmar, načelnik štaba 14. korpusa v Ljubljani, da ostalih ne omenjam. Vsi so si iz Beograda prislužili naziv izdajalcev ali dezertarjev!

Pozno popoldan je bil zaradi močnih pritiskov ZDA in evropske skupnosti Stipe Mesić izbran za predsednika Predsedstva SFRJ. Kasneje je napisal knjigo Kako smo razbijali Jugoslavijo. Hkrati je Predsedstvo SFRJ sprejelo sklep o prekinitvi ognja in obojestranskem umiku enot na začetne pozicije. Seveda je bil sprejet tudi sklep o prepovedi “maščevalne” akcije vojaškega letalstva.

Tega dne naj bi tudi predsednik republike Slovenije Milan Kučan klical ameriškega ambasadorja Warrena Zimmermanna in zahteval, naj zaustavi napade JLA. Zakaj ravno njega?

Najbolj značilen protest proti zamenjavi poveljnika 5. vojaškega območja je samoiniciativno poslal iz ujetništva v Dobu polkovnik Danilo Djurović, načelnik mejnega oddelka 5. vojaškega območja. Menil je, da bi bilo potrebno postopati samo po navodilih generala Kolška, pa ne bi prišlo do spopadov. Še posebej je značilna njegova izjava v zagrebškem Vjesniku 10. julija 1991, ko je izjavil: “Prelivanje krvi v Sloveniji se je zgodilo samo zaradi nekaj dolarjev od carine, ki so jih ob nedeljah na Brionih skupaj zapravljali slovenski politiki s tovariši iz zveznih organov!” Pravo, Djuro! Nekaj časa je bil tudi “moj” referent za meje v poveljstvu 9. armade. Prebivalci obmejnih krajev Slovenije so ga dobro poznali... Zlomljen, a ponosen Črnogorec je ostal v Sloveniji, ob meji, kateri je posvetil vse svoje življenje! Pa mu niti državljanstva niti pokojnine niso priznali. Le kje je naredil “napako”?

Konec JLA

Novi poveljnik 5. vojaškega območja, generalpolkovnik Života Avramović, je prevzel dolžnost 2. julija 1991. Poznal sem ga kot tankista in poveljnika 3. vojaškega območja v Skopju. Vedel sem, kaj se bo zgodilo! To je potrjeval tudi TV-nastop generalpolkovnika Blagoja Adžića, načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ, ki je zelo arogantno zagrozil z odločnim vojaškim posegom in obračunom. Komu? Ljudem! Povedal je tudi, da je bila vojna JLA vsiljena! Seveda je posebej okrcal "izdajalce" in "dezerterje" ter obljubil, da jih bo roka vojaške pravice že našla. Namesto generalmajorja Rožića je poveljevanje nad 5. korpusom vojaškega letalstva in protizračne obrambe prevzel polkovnik Ljubomir Bajić. Kaj lahko pričakuješ od treh jastrebov? Seveda nič dobrega.

Pismo generalu Negovanoviću sem dopoldne po vojaškem kurirju poslal RTV Beograd. Verjetno ga niso objavili, skoraj gotovo pa so ga "moji kolegi" odprli in prekopirali! V oceni se nisem zmotil: generalpodpolkovnik Marko Negovanović je kmalu zatem postal Miloševićev obrambni minister! Istega dne sem se pisno odpovedal članstvu v ZKJ – Gibanju za Jugoslavijo. Nekateri so mi to zamerili, pozneje pa so se opravičevali, češ da niso vedeli, kaj se vse dogaja v Beogradu.

Tega dne sem tudi čustveno pretrgal vse vezi z JLA. Zaradi letalskega alarma sem moral z vnukom in ostalo družino v hišno protiletalsko (in protiatomskobiološkokemično) zaklonišče pod stanovanjem (s TV in telefonom), vendar praga nisem mogel prestopiti: jaz, general JLA, naj vstopim v zaklonišče JLA pred napadom letal JLA?!

Obenem sem se tudi prepričal, da RŠTO lažno alarmira državljane republike Slovenije. Namreč, ko so sredi dneva najavili vzlet bombnikov iz Pule, sem takoj posumil v resničnost sporočila. Služboval sem v Puli in sem dobro vedel, da puljsko letališče ne more sprejeti večjih civilnih letal, še manj pa bombnikov. Takoj sem telefoniral znancu, ki je stanoval blizu letališča, in ga seveda vprašal, ali so res vzleteli bombniki? Začel se je smejati in ponovil tisto, kar sem že vedel. Dodal pa je sarkastično: "Kaj si tudi Ti nasedel Kacinovi propagandi?" Seveda nisem...

Dne 3. julija 1991 je general Avramović zaradi deblokiranja posameznih enot malce močnejše "udaril" z letalstvom in oklepnimi enotami in slovensko vodstvo je takoj zahtevalo premirje. Poveljstvo 5. vojaško območje je premirje pogojevalo z naslednjimi zahtevami:

- vzpostavljanje predpisanega režima na meji SFRJ;
- deblokiranje enot JLA, vojašnic, stražnic in ostalih vojaških objektov;
- osvoboditev vseh pripadnikov JLA in njihovih družin, pripadnikov zvezne brigade miličnikov in carinikov;
- vrnitev vseh vojaških objektov, opreme in oborožitve, in
- zagotovitev pogojev za normalno življenje in delo enot JLA.

Predsedstvo republike Slovenije je sprejelo vse pogoje, za kar je jamčil tudi član Predsedstva SFRJ dr. Vasil Tupurkovski. Toda stanje je bilo z vsakim dnevom bolj napeto. Podrobna raziskava bi pokazala, kdo je kršil dogovor o premirju in kdo je bil za vse to odgovoren.

Dne 5. julija 1991 je prišlo do odločilnega sestanka Miloševića in Jovića z generalom Kadijevićem, na katerem sta mu povedala naslednje: stanje v državi je tragično, JLA je v Sloveniji poražena in potolčena, morala vojske je popolnoma padla, srbski narod je zgubil zaupanje v JLA, opozicija zahteva formiranje srbske vojske in poziva vojake, naj dezertirajo iz JLA, matere zahtevajo, naj se njihovi sinovi vrnejo iz JLA, ljudje se pridružujejo opoziciji in zahtevajo odstavek sedanjega srbskega vodstva. Zato od JLA odločno zahtevata troje:

1. Slovincem odgovoriti ostro in z vsemi sredstvi, tudi z letalstvom. Ne jim dovoliti, da šikanirajo JLA. Potem pa se umakniti iz Slovenije. Tako se bo dvignila morala v vojski, zastrašili bodo Hrvaško in srbski narod se bo umiril.
2. Glavne sile razporediti na liniji: Karlovac-Plitvice na zahodu in Baranja-Osijek-Vinkovci -Sava na vzhodu in Neretva na jugu. Na ta način bodo "pokrita" vsa ozemlja, kjer žive Srbi in bodo tako zaščiteni do razpleta krize oziroma končne opredelitve na ljudskem referendumu.
3. Slovence in Hrvate popolnoma eliminirati iz JLA.

Odločno sta ponovila, da je potrebno takoj pričeti z maščevalno akcijo nad Slovenijo, sicer bodo oni zgubili v Srbiji, potem pa bo razpadla tudi JLA. General Kadijević je vse zahteve sprejel, zahteval je le 6-10 dni za operativne priprave. Milošević mu je dal samo 2-3 dni, ker bi pozneje Avstrija in Nemčija priznali Slovenijo, pa bi bil tako možen tudi njun vojaški poseg. General Kadijević je sprejel tudi to zahtevo novega gospodarja! Milošević! Predstavljam si, kako se je počutil, saj je bila to kazen!

Sklepni govor armadnega generala Velja Kadijevića

Dne 6. julija 1991 se je končno javno na TV oglasil tudi armadni general Veljko Kadijević. Velja si zapomniti njegove besede, pa naj zato sklenejo to poglavje, seveda z opozorilom na nekaj lepotnih napak. Takole je dejal:

“V toku je poslednja faza razbijanja sedanje Jugoslavije. Ideja jugoslovanstva, s katero smo dosegli vse svoje zmage in zagotovili več desetletij trajajoč mir, trpi težke udarce. Pretehtali so nacionalistični koncepti in interesi, začeti že davnega leta 1962. Zato sedaj divjajo šovinizem in mednacionalne delitve.

Z ustavo iz leta 1974 smo ostali brez zvezne države. Po tej ustavi je Jugoslavijo lahko rušil, kdor je hotel, na ustaven način, in z ustavnimi sredstvi tudi ni mogel biti zaustavljen. To je bila svojevrstna tempirna

bomba za razbijanje države. Za mnoge zablode in velikanske napake plačujemo previsoko ceno. Niti v ekonomiji niti v politiki nismo sledili spremembam, ki jih je zahteval sodoben družbeni razvoj.

Usoden razpad hibridnega družbenega sistema je bil iniciran in izsiljen z delovanjem nekaterih tujih držav. Protijugoslovanske sile v državi ne bi bile tako pogumne in napadalne brez močne podpore iz tujine. V vojni so samo pod okupatorsko kuto predstavljale nekakšno silo. Tisto, kar niso uspele doseči v vojni razdeljene države, sedaj skušajo doseči s pomočjo svojih marionet, ko jim vzbujaajo lažna upanja in jih podkupujejo na razne načine. Sigurno bo oživljanje starih imperijev samo prvi korak pri njihovi nadaljnji ekspanziji. Evropa in svet bi lahko plačali isto (ali večjo) ceno, kot je žrtvovanje Jugoslavije, tako kakor so nekoč plačali z žrtvovanjem Sudetov in Čehoslovaške. Verjamem, da bodo to kar kmalu spoznala tudi vodstva tistih držav, ki še ne vidijo te nevarnosti.

Armado vodstvo je od samega začetka družbene krize aktivno sodelovalo pri iskanju poti za njeno razrešitev. Neprestano smo zahtevali, da se zaustavi porivanje države v prepad, kaos, mednacionalno in versko vojno. Zavzemali smo se za demokratično rešitev jugoslovanske krize in celovito reformo države, gospodarstva in družbe. Vedno smo poudarjali, da je neodtujljiva pravica vsakega naroda, da samostojno odloča o svoji poti, toda to mora storiti v interesu vseh skupaj in vsakega naroda posebej, z dogovorom in na miren način. Opozarjali smo, da spremembe sistema po metodi – kakor kdor hoče, s politiko zaključnega dejanja in enostranskim sklepom – vodi državo v vrtinec državljanske vojne.

Nekajkrat, ko se je situacija dramatično zaostila, smo povečevali bojno pripravljenost enot JLA. S tem smo začasno uspevali umiriti napetosti. Več kot to pa nismo mogli storiti. V nekaterih delih države so naše enote že več mesecev izven vojašnic v nehvaležni vlogi mejaša dveh sprtih strani. Čeprav bi bilo brez njihove prisotnosti že krvi do kolen, se takšno angažiranje enot JLA stalno obsoja. Nekateri zahtevajo, da se Armada zapre v vojašnice in da od tam mirno spremlja razpad države in krvavo svatbo. Drugi pa vztrajno zahtevajo, da Armada prevzame vlogo odločujočega družbenega razsodnika, da zruši vodstvo in prevzame oblast v državi.

Mi smo že od začetka vedeli, da obe omenjeni alternativni usodno vodita k istemu koncu. Če bi se Armada zaprla v vojašnice, bi plamen mednacionalnih oboroženih spopadov zajel že znaten del države. Jugoslavija bi razpadla na najbolj dramatičen način. Tudi prevzem oblasti ni prišel v poštev. Notranja kriza v vsaki državi, tudi v Jugoslaviji, se ne more trajno rešiti z uporabo vojske, temveč samo s političnimi sredstvi. Zato smo se opredelili za ohranjanje miru in ustvarjanje pogojev za demokratično preobrazbo družbe, obzirno smo angažirali enote na kriznih žariščih in dosledno spoštovali ustavnost in zakonitost. Na žalost, razen verbalne, druge podpore pri tem nismo imeli.

Pokazalo se je, da skoraj noben zvezni organ ni dojel teže in resnosti stanja, v katerem se Jugoslavija nahaja. To se vidi predvsem v njihovi nesposobnosti, da bi realizirali obrambno politiko države in obveznosti glede oboroženih sil. Sprejemanje zakasnelih in nedorečenih odločitev je povzročilo samo kopičenje problemov, ki bi se ob nastanku relativno lahko reševali. Tako pa so bile odločitve o razorožitvi paravojaških formacij, regrutih in teritorialni obrambi že v naprej obsojene na neuspeh. Namesto vztrajanja za dosledno reševanje edino realnih nalog in učinkovito realizacijo odločitev se je trmasto vztrajalo na dolgotrajnih in jalovih dogovorih, pogajanjih in pogojevanjih. To je Armadi pri uresničevanju zadanih nalog zvezalo roke in jo tudi kompromitiralo, razbijačem Jugoslavije pa je omogočilo, da so brez ovir uresničili svoje zamisli.

Nikdar in prav ničesar Armada do sedaj ni naredila na svojo roko, izven ustavnih pooblastil in odločitev pristojnih zveznih institucij. Enote JLA so bile v Sloveniji angažirane v skladu s svojimi ustavnimi obveznostmi zaščite integritete Jugoslavije in na osnovi sklepov zveznega zbora Skupščine SFRJ in odloka zveznega izvršnega sveta.

Vodstvo Slovenije, ki je pred leti pričelo prvo razbijati Jugoslavijo, je začelo pravo vojno proti JLA. Vojni cilj slovenskega vodstva je bil ne samo definitivna odcepitev, temveč tudi popolno brisanje Jugoslavije s političnega zemljevida sveta. S stalnim laganjem in varanjem so zahrbtno pristopili k brutalni likvidaciji in maltretiranju pripadnikov Armade in njihovih družin. Sprašujemo se, na čigav račun se to dela? Če so se vodstvo Slovenije in oboroženi deli Republike Slovenije obnašali do JLA kot do okupatorske vojske, se mi nismo mogli tako obnašati proti slovenskemu narodu. Zaradi tega glavne sile JLA, letalstvo, raketne, artiljerijske, oklepnomehanizirane in druge enote niso bile uporabljene na ustrezen način. Oni pa so to zlorabili na najbolj zvit način. Bil je potreben samo en dan našega bolj odločnega angažiranja, pa so prosili za premirje, ki pa so ga ponovno zlorabili. Priznam, da so nas takšni brezobzirni in zločinski napadi presenetili. Bili smo presenečeni zaradi izdajo na celi fronti. To je naša napaka.

Štab vrhovnega poveljstva bi zelo lahko pripravil in izvedel operacijo, s katero bi Slovenijo vrgli na kolena. Toda, zakaj bi to sploh počeli? Zakaj naj bi v Sloveniji umirali vojaki in častniki drugih narodnosti, če so oni za Slovence tujci in okupatorji? Tudi nam ni bilo do umiranja Slovencev, če ne želijo živeti v Jugoslaviji. Ali je to naša napaka ali ne – naj oceni javnost.

Vojna, ki nam je bila vsiljena, je zahtevala tudi življenja ljudi. Jaz se tudi ob tej priložnosti klanjam spominu padlih tovarišev in izražam najgloblje sožalje njihovim materam, očetom, bratom in sestram, rodbini in prijateljem.

Predsedstvo SFRJ je včeraj sprejelo določene zaključke v zvezi s situacijo v Sloveniji. JLA je vse zahteve izpolnila. Ker pa vodstvo Slovenije ignorira zaključke Predsedstva, in se tudi nadaljujejo napadi na pripadnike

JLA, bo štab vrhovnega poveljstva predložil Predsedstvu SFRJ določene ukrepe.

V tem trenutku je najvažnejše, da se čimprej doseže politični dogovor in da se preobrazba Jugoslavije izvrši brez nove krvi. Ustanovljene so močne nacionalne vojske in ustanavljajo se nove, ki so pripravljene, da takoj potegnejo nože in orožje. Zato je osnovna naloga JLA, da tega ne dovoli, pri čemer nam bodo koristile tudi izkušnje iz Slovenije. Za takšno nalogo ni dovolj samo mirnodobna sestava, zato je izvršena delna mobilizacija enot.

Pri izvajanju nalog za zaščito miru pripadniki JLA združujejo svoje vrste in dvigujejo bojno pripravljenost. Pri tej nalogi se bomo maksimalno angažirali. Pričakujemo podporo vseh domoljubnih sil in onemogočanje onih, ki špekulirajo zaradi ozkih, nacionalističnih ali strankarskih interesov. Mir, ne vojna – to je skupni interes vseh.”

Komentar sledi kasneje.

Brionska deklaracija

Brionski sestanki so bili v novejši zgodovini za Slovenijo zelo pomembni. Čeprav smo po mnenju dr. Franceta Bučarja (57) prvi začeli podirati domine ne samo na Balkanu, temveč tudi v vzhodni Evropi, je bila Slovenija na Brionih samo delno kaznovana. Na nemško pobudo (kot predsedujočega v evropski skupnosti) je prišlo do umiritve položaja v Sloveniji. Diplomatski pritiski držav Evropske skupnosti so bili tokrat bolj učinkoviti kot pa 1989, ko je Milošević ukinil avtonomijo na Kosovu in tako dejansko povzročil začetek konca Jugoslavije.

Takratni slovenski zunanji minister je menil, da so bili pogovori Genscher – Kučan v Celovcu (57, stran 158) “odločilni za pozitiven izid dogodkov” za Slovenijo, ki so se dogajali 7. julija 1991 na Brionih. Prisotne so bile tri delegacije. Na eni strani dvanajsterica Evropske skupnosti na čelu z odločnim Van Den Broekom, potem Predsedstvo SFRJ (tudi dr. Janez Drnovšek) z Mesićem na čelu, zraven pa še predsednik zveznega izvršnega sveta Ante Marković in predstavnik štaba vrhovnega poveljstva, slovenski admiral Stanislav Brovet, in tudi delegacija “napadene dežele” – Milan Kučan, dr. France Bučar, Lojze Peterle in dr. Dimitrij Rupel.

Prisotni so bili vsi “pogajalski” interesi. O ozadju sicer ne vemo dosti. Popoldan tistega dne je slovenska stran dobila z roko napisane štiri kompromisne oziroma ultimativne pogoje, in sicer:

1. mejne prehode nadzira slovenska policija po zveznih predpisih;
2. carine ostanejo v zvezni pristojnosti, s tem da se sredstva zlivajo na poseben račun;
3. na meji se vzpostavi stanje kot je bilo pred 25. junijem, s tem da JLA po treh mesecih zapusti meje, nadzor pa se izvaja po evropskih mejnih standardih (slovenska policija);

4. enote JLA se vrnejo v vojašnice, TO pa odpravi blokade in se de-aktivira.

Za slovensko stran je bilo najtežje sprejeti tromesečni moratorij, čigar kontrolo bo prevzela opazovalna misija evropske skupnosti. Tako se je z brionsko deklaracijo končala "trapasta" vojna v Sloveniji. Potem se je za Slovenijo začela nova diplomatska vojna – borba za mednarodno priznanje.

Odhod JLA iz Slovenije

Dne 15. julija 1991 je bil v Domu JLA na Topčideru v Beogradu sklican sestanek političnega kadra JLA, na katerem je general Kadrijević izrekel naslednje ocene (55, str. 134-136):

- Mednarodna situacija: zahod je zmagal nad ZSSR, ni več ravnotežja, izgubili smo podporo ZSSR, sta dve zahodnevropske smeri – nemška, ki mora zaradi izhoda na morje in na Balkan razbiti predhodno SFRJ, in francoska; ZDA so javno za SFRJ, dejansko pa za njeno razbijanje;
- Notranja situacija: vzpon (1918 in NOB) in padec jugoslovanske ideje (bivša Jugoslavija in današnji nacionalizem), SFRJ zaradi ustave iz 1974 ni bila zvezna država; JLA je edina vojska na svetu brez "svoje" države; zvezno predsedstvo je razcepljeno in ni sposobno voditi države niti vojske; "alternativa" temu stanju je, da bi vojska prevzela oblast – zaradi globoke nacionalne razdelitve, ekonomske situacije, zunanjih pritiskov in predvsem ljudskega karaktera JLA – to ne prihaja v poštev!
- Sedanje stanje: slovenska opredelitev za odcepitev je verjetna zaradi pronemškega režima, v republiki Hrvaški je možen spopad Srbov in Hrvatov, v Bosni in Hercegovini so prisotne težnje po razdelitvi med Srbijo in Hrvaško, v Makedoniji je stanje konfuzno, samo Črna gora in Srbija sta za obstoj Jugoslavije; v državi že divja državljanska vojna, saj je, izven Slovenije, mrtvih 300, ranjenih pa 600 državljanov;
- Stanje v JLA: po načrtu Enotnost 1-3 se je mirnodobno stanje JLA zmanjševalo, sedaj ni regrutov iz Slovenije in Hrvaške, zato je bila delna mobilizacija; moralno stanje je slabo – vpliv nacionalnih delitev in neuspeh delovanja v Sloveniji, ki je imelo dve fazi: vzpostaviti porušeni sistem kontrole na meji, kar je 90-odstotno izvršeno že prvi dan in z manjšimi žrtvami ter vsiliti gverilsko vojno JLA kot okupatorski vojski; *za neuspeh v Sloveniji je kriv vojaški vrh zaradi napačne politične ocene in nepravilne uporabe enot brez močne ognjene podpore, ki edina prinaša uspeh na bojišču*; sprejema tudi osebno odgovornost, vendar zaradi žrtev med civilnim prebivalstvom ni moglo delovati po vseh bojnih pravilih.
- Bodoče naloge: realen in sprejemljiv cilj za vse je *razplet jugoslovanske krize brez velike državljanske vojne (smo že v mali) in brez zunanje intervencije*, omogočiti da v Jugoslaviji ostanejo narodi, ki to želijo;

vsakdo naj se opredeli – da ne bo izdajalcev, pogoji so sedanje stanje in opredelitev za bodočo Jugoslavijo; *realen je odhod JLA iz Slovenije, ker leta ne želi ostati v Jugoslaviji, Slovenija se ne sme več ponoviti!*

Tako je zapisal vojaški tovariš Vaso Predojević, doma izpod Grmeča, slovenski zet in državljan, polkovnik, varnostnik, politik in partijski sekretar, doktor vojaških znanosti, kandidat za generala, odstavljen skupaj s svojim poveljnikom, ki se je na koncu tudi odločil za družino. Za to je bil dvakrat kaznovan! Nepravično in krivično, toda vendarle bo zmagala njegova pravica.

Predsedstvo SFRJ je 18. julija 1991 sprejelo sklep o umiku JLA iz Slovenije! Po pričevanju Jovića je šlo pravzaprav za diktat Miloševića, da se JLA razporedi na meje bodoče "tretje" Jugoslavije!

General Kadijević (50, str. 119-120) sicer to interpretira povsem drugače, kot stališče štaba vrhovnega poveljstva, da JLA ne more biti okupatorska vojska in obenem navaja tri možne inačice:

1. Predhodno vojaško poraziti enote TO Slovenije in milice, nato pa Slovenijo zapustiti. Za takšno "kaznovalno" operacijo, ki bi trajala 6-8 dni, bi morali dodatno angažirati dve pehotni diviziji in padalsko brigado ter močne letalske sile. Za priprave bi potrebovali 2-3 dni. Štab vrhovnega poveljstva je bil odločno prav za to inačico!
2. Brez dovažanja novih sil kopenske vojske, vendar s celotnim letalstvom in močno ognjeno podporo ter odločnim delovanjem obstoječih enot v republiki Sloveniji, povzročiti usodno škodo infrakstrukturi Slovenije in jo tako "prisiliti" k sprejemu zahtev štaba vrhovnega poveljstva in spoštovanju zveznih institucij. Štab vrhovnega poveljstva se je sicer zavedal, da bi šlo predvsem za napade na civilne cilje, kakor tudi, da je ta inačica vsebovala "močno dozo maščevanja in terorja nad civilnim prebivalstvom"! Zato je štab vrhovnega poveljstva to inačico "milostno" izključil.
3. Realizirati politične cilje s kombinacijo političnih in dozirano uporabo vojaških sredstev. Predsedstvo SFRJ se je odločilo za to inačico.

Ob novici o odhodu JLA iz Slovenije je bilo reagiranje pripadnikov JLA zelo burno. Po pričevanju je v poveljstvu 5. vojaškega območja zavladalo kaotično stanje, saj sta tega dne odpadla dva osnovna in glavna atributa: jugoslovanska in ljudska! Častniki so jokali brez sramu! Novi poveljnik je odločitev označil kot zgodovinsko za Jugoslavijo, pa je ob koncu kratkega nagovora hladno dejal: "Umik bomo izvršili mirno in organizirano ali pa z bojem, kar naj bi bilo odvisno od Slovencev!" Podobno je bilo tudi v korpusih. V Ljubljani je nastal splošen šok, v Postojni so častniki jokali! Nekateri so baje tudi slavili ob pijači... Na Reki so odločitev označili kot katastrofalno in drugo dejanje izdaje generala Kadijevića. V Mariboru so bili enotni, da gre za izdajo! Najhuje pa je bilo za družine, soproge in otroke! Ljudi je prevzel nemir, žalost, strah, sovraštvo, a tudi nekaj upanja je ostalo.

Vsi so se začeli pripravljati na nekakšne selitve v "svoje" republike, plemena, kraje in ljudi. Nekateri so ostali zaradi družin.

Komentarji

Vsekakor je najbolj dragoceno dokumentirano pričevanje dr. Borisava Jovića, ki se je pozneje oddaljil od Miloševića. Skupaj z Ivanom Stambolićem, Mirkom Tepavcem in Milošem Minićem ni podlegel nacionalistični velikosrbski ideji. Zanimive so tudi Minićeve ugotovitve o sestanku Milošević – Tuđman v Karađorđevu, kjer se je delila Bosna. Toda to je že druga in najbolj tragična tema na jugoslovanskem vojaškem poligonu.

Zanimivo je tudi pričevanja generalmajorja Aleksandra Vasiljevića (Vreme, 10. januarja 1998), ki pravi, da je dr. Borisav Jović v svoji knjigi "pozabil" omeniti nekaj podrobnosti, in sicer:

- 22. oktobra 1990 je bil v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo samo Joviću pokazan tajno posnet TV film o generalu Špegliju, ki je bil nato opozorjen (s strani Jovića?), da se je umaknil v Slovenijo (nato v Nemčijo);
- 12. decembra 1990 na seji Predsedstva SFRJ Jović ni predlagal razprave o načrtu zveznega sekretariata za ljudsko obrambo o razorožitvi vseh paravojaških enot v SFRJ. Vsem članom Predsedstva SFRJ, tudi Mesiću, je razdelil zaupno informacijo varnostne uprave JLA, kar je v Zagrebu izzvalo pravi šok. Jović je razpravo o paravojaških enotah predlagal šele z enomesečno zamudo, kar je imele katastrofalne posledice.
- Ni vedel za protislovensko stališče Jovića, ko je dajal navodila Pančevskemu pred 14. kongres ZKJ.

Neprijetno je nasprotovati nekdanjemu nadrejenemu, generalu Kadjeviću, posebno, ker sem ga osebno cenil. Vendar moram opozoriti na nekaj njegovih nevzdržnih in zgodovinsko netočnih trditev:

- Odgovor na glavno in osnovno vprašanje – kdo je začel prvi razbijati Jugoslavijo, pustimo zgodovinarjem. Če bivši predsednik Srbije Ivan Stambolić ugotavlja, da je to bila prav Srbija, potem to nekaj velja. Če pa še dodamo mnenje dr. Borisava Jovića, da je Jugoslavijo razbila Srbija ob pomoči JLA, potem se ve, kje je treba iskati odgovornost.
- Slovenija se je dejansko prva odcepila, razdružila ali pa osamosvojila. Pri tem je najbolj relevantno mnenje Banditerjeve arbitražne komisije, da je bila SFRJ v "procesu razdružitve", pa tudi, da "zvezna armada ne ustreza več kriterijem za sodelovanje in predstavljanje republik, kar je pogoj za sodelovanje". Mislim predvsem na nesprejemljivo delovanje jastrebov v vojaškem vrhu! Zakaj je JLA bil vsiljen proces proti četrterici? Zakaj je JLA nasedla raznim provokacijam?
- Zakaj je bil štab vrhovnega poveljstva SFRJ obseden z idejo o kaznovanju Slovenije, čeprav je Milošević večkrat poudarjal, da je potrebno

Slovenijo "pustiti pri miru"? Ali VS JLA res ni prav nič vedela o dogovoru Milošević-Kučan?

- Zakaj JLA ni vztrajala pri politični in mirni rešitvi jugoslovanske krize? Zakaj se je vodstvo JLA odreklo Titu in koncepciji splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite?
- Najbolj problematično je, da JLA za vojaško-policijski poseg v Sloveniji ni imela ukaza svojega vrhovnega poveljnika – Predsedstva SFRJ. Vsi vemo, da nekakšni politični sklepi zveznega zbora Skupščine SFRJ ali pa upravni odlok zveznega izvršnega sveta ne morejo nadomestiti pravega vojaškega ukaza s podpisom predsednika in pečatom Predsedstva SFRJ! Zakaj je JLA brez legitimnega ukaza izvedla vojaško-policijski poseg proti Sloveniji? V ustavno-političnem sporu "vojska v nobenem primeru ne more odločati, kdo bo s kom živel" je sklenil tudi bivši pomočnik zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, general-polkovnik mag. Avgust Vrtar (62).
- Zakaj je general Kadijević govoril neresnico o vojaškem udaru, ko pa nam Jović odkriva, da je prav štab vrhovnega poveljstva načrtoval vojaški udar v več inačicah?! Kdo je dovolil izdelavo načrtov vojaških akcij brez odobritve Predsedstva SFRJ?
- Floskule o izdaji in presenečenju so samo dokaz, da nekateri "jastrebi" niso upoštevali varnostnih in drugih ocen o pripravljenosti slovenske TO, pa čeprav je bilo splošno znano, da je šlo za najbolj usposobljeno in organizirano TO? Načrtovati vojaško-policijski poseg in kreniti v akcijo proti tako pripravljeni TO je blago rečeno ne samo "trapasto", temveč povsem neodgovorno! Zato se ni čuditi, če so tudi navadni častniki JLA postavljali upravičena vprašanja, ali so akcije v Sloveniji vodili laiki in nesposobni poveljniki? Kdo je pravzaprav predlagal izvedbo tako "trapaste" akcije?
- Zelo problematična je tudi teza, da je šlo za "vsiljeno vojno". Verjetno bi bila bolj točna kvalifikacija, da je šlo za "izzvano vojno", posebej še, če upoštevamo mnenje ameriškega ambasadorja Zimmermanna, da bi tudi "bolj primitivna vojska" reagirala na slovenska izzivanja, predvsem okrog neplačevanja sredstev za vojaški proračun in nepošiljanja slovenskih regrutov. Zakaj JLA ni brez posega zapustila Slovenije? Zakaj JLA ni spoštovala dogovora Milošević-Kučan?

Za zgodovino je pomembno, kdo je prvi začel! Pa ne samo to: zgodovinarjem in drugim raziskovalcem bo predvsem važno ugotoviti, kdaj so v JLA začeli pripravljati načrte za vojaške aktivnosti in s kakšnim ciljem! Moje vedenje o tem je zelo osebna stvar, toda ostaja dejstvo, da je dr. Borisav Jović, podpredsednik in predsednik Predsedstva SFRJ, v svoji knjigi Zadnji dnevi SFRJ skoraj v celoti postavil na laž generala Kadijevića in predvsem sposobnost in doslednost vojaškega vrha oboroženih sil SFRJ!

Kot sem že poudaril, so za razkrivanje vzrokov in celotne rekonstrukcije razbijanja SFRJ najbolj relevantni originalni dokumenti oboroženih sil SFRJ in vseh ostalih dejavnikov v teh dogodkih. Potrebno bo pač počakati, da se odprejo vojaški in drugi arhivi. Do takrat pa se moramo opreti na memoarska in druga pričevanja.

Zaradi prikaza objektivne resnice o takratnem dogajanju v Sloveniji bi bilo nujno prevesti in objaviti knjigo skupine avtorjev pod naslovom Resnica o oboroženem spopadu v Sloveniji, Beograd, 1991, ki zajema z zločini proti civilnemu prebivalstvu (tujci – vozniki, svojci pripadnikov JLA in drugi), zločini proti ranjencem, bolnikom in ubitim osebam, zdravstvenemu osebju in sanitetskemu prevozu, zločini proti zaprtim in ujetim osebam, in prepovedani načini vojevanja.

Tudi slovenska stran bi morala predložiti javnosti dokumentirano sliko podobnega ravnanja pripadnikov JLA. Do sedaj so bile vse tovrstne kazenske prijave zavržene.

Žrtve oboroženih spopadov v Sloveniji so bile naslednje:

- Slovenija: ubitih 12 pripadnikov TO in policije, 6 civilov in 10 tujcev (voznikov tovornjakov);
- ranjenih je bilo 116 pripadnikov TO in 28 policistov (za civiliste ni podatkov);
- JLA: ubitih je bilo 44 pripadnikov JLA (6 častnikov, 6 podčastnikov, 30 vojakov, 1 civilna oseba v službi v JLA in 1 neidentificirana oseba); ranjenih je bilo 184 pripadnikov JLA; zajetih je bilo 3.230 pripadnikov JLA in zvezne policije.

Sklepi:

1. Z vojaško-policijskim posegom v Sloveniji, ki je bil sicer izzvan, JLA ni dosegla načrtovanih ciljev. Spor je bilo možno rešiti na miren način, z zunanjimi pritiski in dogovori (podobno kot v Makedoniji).
2. Načrt (inačica načrta) vojaškega posega JLA v Sloveniji ni bil realen, politični cilj pa napačen. Poseg je bil nelegitimen, ker ga ni ukazal Vrhovni poveljnik (Predsedstvo SFRJ).
3. V okviru notranje vojne je šlo za vojaško-policijski poseg z omejenim ciljem. Glede na zastavljene cilje je šlo za mejno-carinski spopad. Iz ustavne obveznosti o ohranjanju ozemeljske integritete SFRJ je primarno vprašanje obrambe zunanjih (državnih) in notranjih (republiških oziroma avnojevnih) meja. Problematika meja je dominirala tudi v ostalih spopadih (meje velike Srbije ali Hrvaške), zato bi lahko tudi priznali izraz “vojne za meje”.
4. V strokovnem smislu (po številu angažiranih sil) ni mogoče govoriti o vojni, ker dejansko ni šlo za vojaški spopad med dvema državama niti niso spopadi presegli taktičnega nivoja.

5. Po mednarodnem vojaškem pravu ni mogoče govoriti niti o okupaciji niti o agresiji.
6. V političnem smislu je mogoče uporabljati naslednje izraze: Desetdnevna vojna, Secesijska vojna, Odcepitvena vojna, Razdružitvena vojna in že medijsko uveljavljen (vsiljen) izraz Osamosvojitvena vojna oziroma Desetdnevna osamosvojitvena vojna.
7. Verificirane sklepe bo mogoče podati šele po objavi vseh tajnih politično-vojaških in operativnih dokumentov.

3.5.2. Hrvaška (1990 – 1995)

Osnovni vzroki

Za izredne razmere na Hrvaškem v letu 1990 sta dva osnovna vzroka: znaten porast obeh nacionalizmov (hrvaškega in srbskega) in revanšistični protikomunizem. Po demokratičnih volitvah je na politično sceno stopila Hrvatska demokratska zajednica z dr. Franjom Tuđmanom na čelu, ki je takoj spremenila ustavo in začela uveljavljati pragmatične ideje velikohrvaškega nacionalizma (naziv Republika Hrvaška, zgodovinska hrvaška zastava s šahovnico, uradni jezik je samo ijekavščina, pisava latinica in podobno). V odgovor so ogroženi Srbi ustanovili Srpsko demokratsko stranko na čelu z dr. Jovanom Raškovićem, ki je bila dejansko velikosrbska podružnica Beograda, pa so na koncu tudi zahtevali odcepitev Srbskega avtonomnega območja – Srbske krajine (z večinskim srbskim prebivalstvom) (51).

Že v tem obdobju je bila storjena usodna napaka, ko leve sile, mislim predvsem na ZK Hrvaške in Srbe v njej, niso našle pravega odgovora na velikohrvaške in velikosrbske nacionalistične usmeritve, ki so usodno razcepile oba državotvorna naroda. Namreč, ravno odcepitev srbskih komunistov je docela oslabilo pozicije zveze komunistov Hrvaške, pozneje Račanove Sociademokratske partije, tako je bila odprta pot za premoč hrvaških desničarskih in revanšističnih sil. Oba strankarska pola sta se zato usmerila k obrambi ogroženih narodnih interesov.

Zdi se mi napačno iskati vzroke hrvaško-srbskih napetosti v nekakšnem prastarem plemenskem ali verskem sovraštvu, genocidnosti enega ali drugega naroda, neporavnanih računih in podobno. Vse to so lahko t.i. latentni vzroki, ki mirujejo ali životarijo, ne planejo pa na dan, ker se zavestno zadržujejo! Ne smemo pa pozabiti globalnega načrta za razbijanje Jugoslavije po Dnevu D, pa tudi dejstva, da so morali glavni protagonisti postopati po navodilih – direktivah od zunaj. Mislim predvsem na Miloševića in Tuđmana. Šele v daljnji bodočnosti bo verjetno prišlo na dan, čigave tuje interese sta zastopala in izvajala. Nekatere začetne raziskave in indici kažejo, da je bil Tuđman pronemško usmerjen, dočim je ameriška naklonjenost Miloševiću očitna. Njun dogovor v Karadjordjevu, 15. aprila 1991, je mogoče razumeti samo s teh pozicij, torej z

blagoslovom tujih sil. Pri tem je šlo za tri usodne poteze, ki so dokončno odločale o razbijanju Jugoslavije, in sicer:

- sprememba notranjih republiških – avnojskih meja in verskih meja;
- razdelitev Bosne in onemogočanje obstoja muslimanske države v Evropi;
- ustanavljanje nacionalno homogenih držav – Velike Hrvaške in Velike Srbije (z geslom: “Vsi Srbi v eni državi”, seveda s t.i. humano preselitvijo Ličanov in Krajišnikov v “staro domovino”).

Z današnje perspektive je že mogoče sklepati, da je dogovor iz Karađorđeva v glavnih obrisih že realiziran. Vzpostavljeni so že tudi diplomatski, gospodarski in drugi odnosi med obema – Zvezno republiko Jugoslavijo in Hrvaško.

Kratka kronologija

Pred vojaškimi spopadi so se zvrstili incidenti in spopadi, ki bi jih lahko uvrstili v kategorijo specialne vojne oziroma med spopade nizke intenzivnosti. Lahko bi celo rekel, da so bili karakteristični in zelo podobni ameriški doktrini za destabilizacijo določenih področij. Zato ne bo odveč, da jih vsaj omenim:

- začetno agresivno politično-ideološko dejstvovanje (sprememba ustave, nova zastava, zmaga HDZ, prihod ustaških emigrantov itd.) in militantni psihološkopropagandni pritiski (vračanje tradiciji NDH, Velika Hrvatska in podobno) so vplivali na odločne protiakcije organiziranih (in dejansko ogroženih) srbskih sil;
- maja 1990 se je zgodil prvi večji incident v Benkovcu, ki so mu sledili še drugi;
- 17. avgusta 1990 se je začela t.i. “balvanska revolucija”, ko so delno oboroženi Srbi začeli postavljati meje Srbskega autonomnega območja Krajine oziroma “srbskih krajev”; februarja 1991 je bila celo razglašena razdružitev Srbskega autonomnega območja Krajine od Hrvaške;
- na obeh straneh so oborožene skupine in posamezniki sprožali manjše medsebojne obračune in spopade, pa tudi izvajali teroristične akcije;
- enote JLA so dobile nalogo, da “preprečijo” medsebojne oborožene spopade (marec/april 1991 – Plitvice, Pakrac), kar je bil samo prvi korak, da so se postavile na stran “bolj ogroženega naroda”; tako se je lahko začela državljanska in verska vojna na Hrvaškem;
- spopad v Borovem selu dne 2. maja 1991 so po izjavi Josipa Boljkovca, tedanjega notranjega ministra, izzvali pripadniki hrvaških para-vojaških enot in je terjal večje žrtve na hrvaški strani (17 policistov in 20 civilnih oseb), kar je izzvalo ogorčene proteste (Split, velike demonstracije proti JLA in uboj vojaka Saše Gešovskega);
- 28. maja 1991 je bila ustanovljena Hrvaška vojska (Zbor narodne garde);

- 30. maja 1991 je bila v hrvaškem saboru sprejeta nova ustava, predsednik dr. Franjo Tuđman pa je napovedal skorajšnjo "razdružitev in osamosvojitve" Hrvaške;
- 26. maja 1991 je Hrvaška (skupaj s Slovenijo) razglasila popolno državno samostojnost;
- sledile so večje ali manjše akcije in spopadi, predvsem okrog blokiranih vojašnic, vendar do večjega vojaškega spopada ni prišlo;
- 7. oktobra 1991 je sledilo neuspelo letalsko bombardiranje na Banske dvore (dr. Franjo Tuđman, Stipe Mesić in Aleksandar Marković), vendar brez žrtev;
- 10. oktobra 1991 je evropska skupnost dosegla dogovor o umiku JLA iz Hrvaške, kakor tudi "iskanje solucije za mirno rešitev jugoslovanskih spopadov".

Glede na tajni dogovor v Karađorđevu bi zelo težko iskali krivce za posamezne incidente in spopade, saj je skoraj gotovo, da nižji nivoji niso vedeli za dogovore Milošević – Tuđman. Prav tako se zelo resno postavlja vprašanje, ali je varnostna uprava zvenega sekretariata za ljudsko obrambo vedela za dogovor v Karađorđevu in kdo je pravzaprav stal izza načrtovanih vojaških operacij JLA na in proti Hrvaški? Ali je šlo za prilagojene načrte Bedem (Okopi) iz Stipetićeve poveljnišk-štabne vojaške vaje?! Potrebno bi bilo preveriti. Po besedah generala Kadijevića (50, str.135), naj bi se vojna na Hrvaškem odvijala v dveh fazah: v prvi naj bi JLA "ščitila srbski narod", dočim bi v drugi fazi JLA prešla v splošen strateški napad na Hrvaško. Predstavil bom celoten zapis vojaškega načrta, ki glasi takole:

"Strateško nalogo izvesti v dveh fazah. V prvi, s pretežno taktičnimi protinapadi na več smereh, dokler se Hrvaška močneje ne vključi v spopade (napadi na vojašnice), z boljšo organizacijo in pripravo srbskih upornikov, v drugi fazi pa z enovito strateško napadno operacijo premagati hrvaško vojsko;

Zamisel manevra sil:

- popolnoma blokirati Hrvaško iz zraka in morja;
- smeri napadov glavnih sil bolj direktno usmeriti za osvoboditev srbskih krajev na Hrvaškem in garnizij JLA v globini hrvaškega ozemlja. Na tak način presekati Hrvaško na smereh Gradiška-Virovitica, Bihač-Karlovac-Zagreb, Knin-Zagreb in Mostar-Split.

Z najmočnejšo skupino oklepno-mehaniziranih sil zavzeti vzhodno Slavonijo, potem nadaljevati delovanje proti zahodu, se združiti s silami v zahodni Slavoniji in nadaljevati napad proti Zagrebu. Istočasno z močnejšimi silami iz Herceg-Novega in Trebinja blokirati Dubrovnik, s kopnega vdreti v dolino Neretve in na ta način sodelovati s silami, ki nastopajo iz smeri Mostar-Split.

Po zavzetju določenih objektov zavarovati in držati "mejo Srbske kra-jine" na Hrvaškem, umakniti preostale dele JLA iz Slovenije in potem pomagati silam JLA na Hrvaškem.

Za priprave in dovajanje sil na načrtovane smeri uporabe je potrebnih 10-15 dni."

Načrta ne bi želel komentirati, ker manjkajo določeni elementi, pred-vsem sile in sredstva. Nedvomno je šlo za napadno operacijo JLA večjega obsega, na hrvaški strani pa so vsekakor načrtovali več obrambnih operacij strateškega značaja. Zato tudi lahko upravičeno govorimo o pravi (notranji) hrvaško-srbski vojni na Hrvaškem, ki je imela več ča-sovnih obdobj, in sicer:

- 1990-1991: začetno obdobje spopadov nizke intenzivnosti (in gverilsko vstajo Srbov ter t.i. "balvansko revolucijo");
- 1991-1992: strateška ofenziva JLA in uspešna obramba hrvaške vojske ter njen protinapad ;
- 1992: premirje in mirovna operacija sil OZN – Unprofor, pretežno v Slavoniji;
- 1993-1994: priprave hrvaške vojske za končno ofenzivo (operacije Masleniški most, Medak, Maestral-94 in Ljeto-94);
- 1995: strateška ofenziva za osvoboditev Hrvaške, ki jo predstavljata dve odlično pripravljene (z ameriško pomočjo in po načelih doktrine SNI) in kontinuirano izvedeni operativno-strateški operaciji – Blisk (začetek 1. maja 1995) in Vihar (začetek 4. avgusta 1995).

Vukovar je bil primer nepotrebnega razkazovanja arogance in moči gardnih enot JLA. Enako velja za Dubrovnik, le da so tam črnogorske rezerviste vodili ogorčeni srbski generali iz Like. Med njimi sem žal videl na TV ekranih tudi šolskega kolega in generalmajorja Radomirja Eremijo, načelnika štaba titograjskega korpusa!

Osnovni sklepi:

Srbsko-hrvaški spopad se je končal s presenetljivo zmago hrvaške strani. Vodstvo JLA oziroma varnostna služba JLA očitno res nista poznala (general Vasiljević to priznava) podrobnosti dogovora Milošević – Tuđman v Karađorđevu, ki je bil skoraj v celoti uresničen.

Zamišljeno srbsko autonomno območje Srbska krajina je životarila le kratek čas. Bilo je žrtovano iz političnih razlogov, kajti Miloševiću je bil obljubljen del Bosne in Hercegovine – Republika Srbska.

Zame je najbolj presenetljivo, da je bila vojska Srbske krajine poražena, pa čeprav ni bila deležna potrebne pomoči niti iz Beograda niti s Pal. Osebn sem poznal mnoge liške in krajiške generale, pa tudi častnike in vojake, in enostavno ne morem verjeti, da so se sploh dali "voditi" nekemu policijskemu inšpektorju (Milanu Martiću), ko so pa imeli v

Beogradu celo plejado narodnih herojev in tudi nekaj mlajših ter sposobnih generalov.

Z druge strani pa so na hrvaški strani presenetili mlajši hrvaški generali in admirali (Stipetić, Domazet in drugi), pa tudi dobro izurjen vojaški sestav (seveda po zaslugi ameriških inštruktorjev). Ko je Karlo Gorinšek še kot polkovnik hrvaške vojske uspešno vodil protinapad enot osješke operativne cone, se mi je zdela celotna operacija nekam znana. Spomnil sem se, da je 1988 prav podpolkovnik Gorinšek kot moj pomočnik za štabno-učne zadeve pri načrtovanju poveljniško-štabne vojaške vaje Jensen-88 odločno zagovarjal obhodni manever sil na osješko-varaždinski smeri. Za svoj vojaški prispevek je dobil čin generalbojnika, toda zdi se mi, da hrvaški "bojovniki" niso mogli prenesti njegovega vojaškega talenta. Škoda, da se zaradi družine ni vrnil v Ljubljano. Je pa edini polkovnik JLA, ki je za obveščevalne zasluge dobil eno od najvišjih slovenskih odlikovanj.

Zdaj, ko poznamo Miloševićeve politične spletke in igre s Tuđmanom in Američani, je lažje analizirati srbsko-hrvaško notranjo vojno na Hrvaškem. Nedvomno je, da ni šlo za spopad srbskega in hrvaškega naroda. Šlo je za zrežirano oziroma dogovorjeno vojno, spopad. Potrebno je samo prebrati Jovićeve Zadnje dneve SFRJ... Hrvaška je dobila t.i. "domovinsko" vojno, rešila pa je tudi osnovno vprašanje: "njihovi" Srbi so skoraj prostovoljno in brez odpora zapuščali svojo hrvaško domovino. To so storili tako, kakor sta pred tem razmišljala Čosić in Tuđman na pogovorih v Švici, namreč da so možna tudi "humana preseljevanja naroda", seveda ob bojnem plesu in vojaški godbi!

3.5.3. Bosna in Hercegovina (1991 – 1995)

Osnovni vzroki

Osnova notranja vzroka razpada Bosne in Hercegovine sta bila: trismerni in izključujoči nacionalizem (srbski, hrvaški, muslimansko-bošnjaški), prepleten s trismernim versko-konfesionalnim fanatizmom (pravoslavni, islamsko-fundamentalistični in katoliški).

Navedeni vzroki so bili sicer latentno prisotni v vsakdanji bošnjaški stvarnosti, toda vedno kot povezovalni dejavnik raznolikosti. Od zunaj, iz Beograda ali Zagreba, jih je bilo mogoče brez posebnega truda spremeniti v dezintegracijski faktor! In to se je tudi zgodilo. Temu pa je sledilo popolno presenečenje, dezorganizacija vsakdanjega življenja, ohromljen sistem oblasti, vse pogostejši mednacionalni nesporazumi in medetnični spopadi, kakor tudi hiter razkroj gospodarstva in trgovine.

V takšnem trenutku je bil dovolj samo en strel! Tokrat ne na kakšnega cesarja ali kralja. Dovolj je bil že strel na navadnega svata na pravoslavni poroki.

Pogovori in dogovori o razdelitvi Bosne in Hercegovine so bolj ali manj znani. Glavni je bil seveda 25. marca 1991 v Karađorđevu med Milo-

ševićem in Tuđmanom, potem v Belju, Ženevi, Bruslju in Grazu. Osnovno vprašanje je bilo, kako razdeliti Bosno in Hercegovino po receptu 70:30 v korist Srbije, oziroma kako rešiti muslimansko vprašanje. Niso se mogli dogovoriti, zato je spregovorilo orožje.

Potrebno je posebej poudariti, da je bila usoda Bosne in Hercegovine v precejšnji meri odvisna od celotnega razpleta jugoslovanske krize, pa tudi od operativno-strateškega značaja centralne regije – t.i. glavne trdnjave jugoslovanskega vojskovališča! To je vidno tudi iz knjige generala Kadijevića (stran 134), ko pravi: “Glavne ideje osnovne zamisli, po kateri so bili razdelani načrti o uporabi JLA na celotnem jugoslovanskem prostoru, so bile: dokončno premagati hrvaško vojsko...; realizirati popolno sodelovanje s srbskimi uporniki v Srbski krajini, omogočiti dokončen umik preostalih delov JLA iz Slovenije; posebej pa računati, da bo vloga srbskega naroda v Bosni in Hercegovini odločujoča za bodočnost srbskega naroda v celoti. Temu tudi prilagoditi razmeščanje sil JLA.”

Evidentno je bilo povezovanje JLA in Srbske demokratične stranke. Sredi 1991 je “vidovdanska skupščina” v Grahovem sprejela deklaracijo o združitvi Kninske in Bosanske krajine, seveda vse po diktatu iz Beograda. To je bila tudi potrebna operativna osnova za bojno delovanje proti Hrvaški. V začetku julija 1991 je bila v Srbiji in Črni gori izvedena delna mobilizacija.

Bosansko predsedstvo (Hrvati in Muslimani) je bilo proti vojaškim rešitvam in je verjelo, da bo JLA zavarovala krhek mir v Bosni in Hercegovini. V resničnosti pa so se dogajale druge stvari (58). Po umiku iz Slovenije in delno iz Hrvaške je generalštab JLA do januarja 1992 na tleh Bosne in Hercegovine zbral osem korpusov (14. ljubljanski korpus v Zenici in Doboju). Formirana je nova 2.armada, ki ji je poveljeval general-polkovnik Milutin Kukanjac, sošolec iz višje vojaške akademije, znan kot grob in energičen poveljnik. Prevzel je tudi vse vojaško-industrijske kapacitete, pa tudi strateško poveljniško mesto v Han Pijesku (v tunelu pod planino Žepe).

Vzporedno so tekale tudi politične priprave za vojaški spopad, pri čemer se je vmešala tudi evropska skupnost. Obstajala je dilema: ali bo Bosna in Hercegovina neodvisna in mednarodno priznana država ali pa del okrnjene Jugoslavije oziroma del Velike Srbije. Vodstvo Republike srbske ni bilo za Bosno in Hercegovino, tudi HDZ je imel osnovano Herceg-Bosno, dočim so Muslimani nihali med majhno in obkroženo muslimansko enklavo in enotno državo Bosno in Hercegovino. Na referendumu je sodelovalo 63,4 odstotka prebivalcev BiH in 99,4 odstotkov se jih je izreklo za suvereno in neodvisno Bosno in Hercegovino. Srbi so seveda bili proti. In potem se je začelo...

Kratka kronologija

Dne 1. marca 1992 je bil na Baščaršiji ustreljen svat na neki srbski poroki, pravoslavni duhovnik pa je bil ranjen. Takoj so bile postavljene "srbske" in "muslimanske" barikade in meje v Sarajevu, potem pa po celi Bosni in Hercegovini. Na dan so prišle prej pripravljene in oborožene paravojaške enote. Enote JLA naj bi preprečile takojšen mednacionalni spopad. Tudi predsednik Bosne in Hercegovine Alija Izetbegović je že 9. marca 1992 ocenil, da ne bodo mogli preprečiti "medetnične in verske vojne" (Vreme, 9. marca 1992). Tudi opozicijske stranke in napredna javnost niso mogle preprečiti vojne.

ES je sicer 8. aprila 1992 priznala neodvisno državo BiH, vendar je kmalu zatem prepovedala uvoz orožja za novoformirano bošnjaško-muslimansko vojsko (paravojaške zelene baretke in enote tajne patriotske lige). Zato je bil takoj preoblikovan RŠTO, za novega poveljnika je postavljen polkovnik Hasan Efendić, za načelnika štaba pa polkovnik Slavko Šiber. Novi državni (in vojaški) simbol je postal stari bosanski grb (ščit s tremi lilijami). Takoj je razglašena neposredna vojaška nevarnost in splošna mobilizacija. Strateški cilj je bil zavarovati novopriznano državo BiH.

Dne 12. maja 1992 je bila iz delov 2. armade JLA in 70 odstotkov njene oborožitve formirana vojska Republike srbske, za poveljnika pa je bil postavljen generalmajor Ratko Mladić. Računali so na kratkotrajno vojno, v kateri bi močnejša vojska Republike srbske zavzela dolini Neretve in Drine in širšo okolico Sarajeva, vzpostavila prek Posavine širok koridor do Bosanske krajine, zavarovala zveze s Srbsko krajino (na Hrvaškem), muslimansko enklavo v dolini rek Sane in Une pa popolnoma izolirala.

Tudi v Herceg-Bosni je stranka HDZ ustanovila Hrvatsko vijeće obrane, v paravojaškem Hos-u pa je bilo tudi nekaj znanih ustaških emigrantov. Vidno vlogo so imele tudi redne enote hrvaške vojske. Osnovni cilj je bil, da se Herceg-Bosna razširi in okrepi s središčem v Mostarju, pozneje pa priključi svoji matični domovini, Hrvaški.

Omenil bom samo najbolj karakteristične vojaške epizode iz vojne v Bosni in Hercegovini:

- obleganje in granatiranje (obstreljevanje) Sarajeva je trajalo od 5. aprila 1992 do 30. septembra 1993. Najprej je obleganje vršil 4. sarajevski korpus JLA, potem pa sarajevsko-romanijski korpus vojske Republike srbske, pod poveljstvom generalmajora Stanislava Galića bivšega poveljnika novomeške garnizije. V blokadi je bilo razporejenih od 600 do 1.100 topovskih cevi, dnevno pa je na Sarajevo padlo od 300 do 1000 topovskih granat. Žrtev ne bom našteval. Trpljenje obkoljenih smo lahko videli tudi na TV. Videl pa sem tudi nekaj znanih obrazov v korpusnem štabu. Seveda s Karađićem. Bilo me je sram!
- rušenje Mostarja je 14. aprila 1992 ukazal generalmajor Momčilo Perišić, poveljnik bileškega korpusa (bil je načelnik generalštaba vojske Zvezne

republike Jugoslavije, novembra 1998 odstavljen), ko je artiljerija štiri ure in pol granatirala Mostar zaradi "privatne generalove vojne" oziroma maščevanja, ker HVO ni izpustil dveh srbskih pilotov. Novopečeni generalbojnik Herceg-Bosne Praljak je 9. novembra 1993, s soglasjem banjskih dvorov, ukazal rušenje znamenitega mostarskega mostu, ki je kljuboval vsem vojnem od leta 1566! Pravo barbarstvo!

- "odpiranje" koridorja v bosanski Posavini, ki se je začelo marca 1992, je bilo življenjsko pomembno za obstoj Bosanske krajine in Banja luke, saj je šlo za edino kopensko povezavo z Republiko srbsko in preko nje tudi z Zvezno republiko Jugoslavijo. Verjetno je šlo za najbolj krvave borbe, v katerih so sodelovale tudi številne paravojaške enote na srbski in hrvaško-bošnjaški strani. Celotno ozadje ni povsem jasno, pa čeprav so se predstavniki HDZ in SDS na tajnem sestanku v Gradcu (Avstrija) dogovorili o globalni razdelitvi Bosne in Hercegovine!
- boje v Bosanski krajini so v začetku vodili trije korpusi JLA: banjaluški, bihaški in kninski. Njihovega bojnega delovanja ne bom opisoval. Moram pa povedati nekaj besed o treh znancih in njihovih tragičnih usodah. Poveljnik bihaškega korpusa je bil ob mobilizaciji generalpodpolkovnik Špiro Niković, sicer znan kot dolgoletni odlični poveljnik kranjske planinske brigade. Konec 1992 je bil odstavljen in upokojen. Hrvaško vojaško sodišče ga je v odsotnosti obsodilo na 15 let zapora. Živi v Črni gori, družina pa v Sloveniji. Banjaluški korpus JLA je bil preimenovan v 1. krajiški korpus, za načelnika štaba je bil postavljen znanec iz Zagreba, polkovnik Boško Kelečević. Bil je tisti načelnik varnostnega oddelka 5.vojaškega območja, ki je celo fizično branil generala Kolška. Kelečević je zdaj že generalpolkovnik in poveljnik tega korpusa. Slišal sem zgodbo njegove družine iz Zagreba. Če je resnična, potem je zares tragična: ker sinova nista hotela javno nastopiti proti očetu Srbu, so ju poslali kot vojaka hrvaške vojske v boje proti krajiškemu korpusu. Mati je kmalu zatem dočakala dve zaplombirani vojaški krsti! Nekje v začetku 1987 sem majorja Milana Stevilovića uspel premestiti iz Postojne v Maribor, kjer naj bi prevzel načelniško mesto. Ko je 31.mariborski korpus zapuščal Slovenijo, se je Stevilović, ponosni Krajišnik, vrnil v svojo Banjaluko. Ne za dolgo! Bil je zajet in nečloveško mučen. Ničesar ni povedal! Samo nekim bojovnikom je ukazal: "Kolji!" Pa so ga enostavno zaklali.
- Ne bom omenjal Srebrenice in vseh ostalih primerov genocidnega etničnega čiščenja, posilstev, koncentracijskih taborišč, odkritih množičnih grobnic, mednarodno sodišče v Haagu. Zares nepojmljivo!

Glavni zaključki

Nedvomno je bil centralni položaj Bosne in Hercegovine v Jugoslaviji in na Balkanu izrednega strateškega pomena že v preteklih zgodovinskih

časih. Zato so tudi vse vojne na tem območju pomenile boj za ozemlja, proti ljudem in proti tuji veri. Vedno je šlo za ozemeljske, medetnične in verske vojne. Tudi vojna v obdobju 1991-1995 je imela enake karakteristike, kakor da je šlo za neko nadaljevanko, za ponavljanje prejšnje nedokončane vojne!

Zato je tudi logično, da so bili faktorji za razbijanje Bosne in Hercegovine, s tem pa tudi Jugoslavije, že od nekdaj znani. Zunanji faktorji (obveščevalne inštitucije) so jih samo podrobneje proučili in inicirali.

Izbrana je bila že preizkušena politična strategija razbijanja – razdelitev po nacionalni in verski pripadnosti. Dogovor Milošević – Tuđman iz Karađorđeva je predvideval naslednjo razdelitev:

- Srbiji: Bosanska krajina, Semberija, severna Bosna ob Savi (koridor) in vzhodna Bosna, pa tudi ožji pas ob Donavi (del Slavonije in Baranje); sedež v Banjaluki, priključitev k Republiki srbski;
- Hrvaški: zahodna Hercegovina do Neretve in del zahodne Bosne – vse pod imenom Herceg-Bosna, s sedežem v Mostarju, pa tudi Lika, Kordun in Krajina; priključitev k Hrvaški, ki bi tako postala etnično čista in v zgodovinskih mejah Velike Hrvaške.
- Črni gori: vzhodna Hercegovina do Neretve, morda;
- Muslimanska enklava, morda, sedež v Sarajevu ali Tuzli.

Četudi je bila vojna v Bosni in Hercegovini omejena in umirjena po raznih mirovniških posrednikih in načrtih (Vens-Owen, Carington), pa je bila dejansko končana šele po spektakularnem prihodu mirovniških sil (Unprofor, Sfor in podobno), predvsem pa velikega ameriškega kontingenta, ki je fizično zasedel centralni del Bosne in Hercegovine brez borbe in žrtev, podprt z ladjevjem 6. ameriške flote in zračnimi silami Nata iz sosednje Italije.

Politična rešitev, bolje rečeno vsiljeni kompromis, je bila nato dosežena v Daytonu. Dolgoročno še ne moremo oceniti vseh razsežnosti daytonskega sporazuma, vendar je s stališča glavnih smernic tega spisa že sedaj nedvomno jasno naslednje:

- s kombiniranimi nestičnimi bojnimi udarci (po srbskih položajih) in obsežnejšo mirovno operacijo je fizično zaseden centralni del "balkanskega vojaškega poligona", od koder so možni tudi nadaljnji vojaški posegi;
- po vrstnem redu je bilo nujno prej "zasesti" krizno žarišče v Bosni in Hercegovini (in baze v Makedoniji in Albaniji), da bi se lažje reševal glavni krizni problem – Kosovo oziroma spopad med Srbi in Albanci, pa tudi preprečil eventuelni srbski izhod (z rusko pomočjo) na Jadransko morje;
- po Daytonu je Srbiji dovoljeno, da Republika srbska začasno obdrži poseben status, s tem, da kasneje enak status (republike) dobi tudi

Kosovo; Srbija tudi "prevzame" svoje Srbe iz Hrvaške, da bi kasneje lahko vse skupaj vključila v svoje meje;

- Hrvaška dobi "prazno" Srbsko Krajino, zato pa v federacijo "prevzame" Muslimane in kontrolira, da se ne bi formirala kakšna muslimansko-fundamentalistična tvorba sredi Balkana in Evrope; (bosanski Muslimani so prisiljeni v federacijo s Hrvati iz Herceg-Bosne verjetno tudi zato, ker je dr. Franjo Tuđman kot zgodovinar "dokazoval", da gre bistvu za Hrvate muslimanske vere!);
- po končani vojni v BiH se težišče prenaša na Kosovo, kjer se bodo dogodki razvijali po skoraj enakem scenariju, kakor so se razvijali v drugih delih balkanskega vojaškega poligona;
- seveda, možne so tudi drugačne inačice, saj ravno zato obstajajo vojaški poligoni!

3.5.4. Makedonija

Mirna razdružitev

Tudi Makedonija ni bila zadovoljna s položajem v SFRJ. Makedonce je zlasti motilo obnašanje Srbije, ki se je predstavljala kot varuh federalne enotnosti, za seboj pa je imela: vojsko, finance in zunanjo politiko. Osnovni vzroki za razdružitev Makedonije (59) od SFRJ so bili:

- rekvizicija orožja in opreme TO Makedonije s strani JLA;
- vdor Srbije v monetarni sistem SFRJ in enostranska uporaba skupne finančne rezerve;
- predlog zveznega zakona o povračilu škode v letih 1913-1920;
- zanikanje nacionalne identitete Makedoncev (del bolgarskega naroda) in vzpodbujanje grških zgodovinskih zahtev;
- potenciranje srbskega (Južni Srbi) ali bolgarskega (Zahodni Bolgari) vpliva ali prisostnosti;
- spori med srbsko pravoslavno in makedonsko avtokefalno oz. samostojno pravoslavno cerkvijo;

Takoj po razdružitvi Slovenije od SFRJ, 25. junija 1991, je tudi Makedonija sprejela ukrepe za mirno, legitimno in legalno razdružitev. Predzgodovina je bila naslednja:

- spomladi 1990 je prišlo do ustanovitve več političnih strank, delno je bila spremenjena ustava in uvedena funkcija predsednika republike;
- od 8. do 22. novembra 1990 so bile izvedene prve pluralne volitve v makedonski parlament, na katerih je sodelovalo 17 političnih strank in 1157 poslanskih kandidatov;
- kljub zapletom je sobranje (skupščina) 25. januarja 1991 sprejelo Deklaracijo o suverenosti Republike Makedonije, ki je pomenila tudi pravno razdružitev od SFRJ;
- marca 1991. je bila sestavljena tehnična vlada;

- 8. septembra 1991 je bil izveden referendum o osamosvojitvi Makedonije, ki se ga je udeležilo 75,75 odstotkov volilcev, za osamosvojitvev Makedonije pa je glasovalo 95,1 odstotka oziroma 68 odstotkov vseh volilcev;
- 17. septembra 1991 je sobranje razlasilo popolno neodvisnost in suverenost Republike Makedonije;
- novembra 1991 je bila sprejet ustavni zakon, ki je določil postopke združevanja, izvoljeni predsednik Makedonije Kiro Gligorov pa je zaprosil za sprejem v OZN in mednarodno priznanje;
- 11. januarja 1992 je Badinterjeva komisija edino Sloveniji in Makedoniji priznala pogoje in kriterije za priznanje neodvisnosti;
- 21. februarja 1992 sta predsednik Makedonije Kiro Gligorov in takratni zvezni sekretar za ljudsko obrambo generalpolkovnik Blagoje Adžić podpisala dogovor o umiku JLA iz Makedonije (do 16. aprila 1992), kar je bilo tudi realizirano;
- 11. marca 1992 so enote novoformirane vojske republike Makedonije (načelnik generalštaba makedonske vojske generalmajor Trajče Krstevski, znanec in bivši načelnik 13. reškega korpusa) zasedle državne meje;
- zaradi nasprotovanja Grčije je bila Makedonija šele aprila 1993 sprejeta v OZN, potem ko je po težkih diplomatsko-političnih pogajanjih sprejela kompromisni naziv Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija;
- republiko Makedonijo je kmalu zatem priznalo okrog 80 držav, postala je članica sveta Evrope, Ovse in Partnerstva za mir;
- 13. septembra 1995 je tudi Grčija uradno priznala Makedonijo;
- 6. aprila 1996 je bil podpisan sporazum o medsebojnem priznanju Zvezne republike Jugoslavije in Makedonije.

Za osamosvajanje Makedonije je zlasti značilno naslednje:

- bila je edina republika SFRJ, ki se je združila po mirni poti;
- Zvezna republika Jugoslavija je priznala Makedoniji državno kontinuiteto od avgusta 1944 (sklepi Asnom);
- z vsemi sosednjimi državami je vzpostavila normalne odnose sodelovanja;
- čeprav je od vseh balkanskih držav imela največji manjšinski koeficient (33 odstotkov), je dokaj strpno uredila položaj albanske manjšine; obenem pa ni potencirala položaja 800.000 Makedoncev v sosednjih državah (Velike Makedonije) in okrog 600.000 ekonomskih emigrantov po vsem svetu;
- zaradi občutljivega mednarodnega položaja je bila Makedonija dolga časa jabolko spora na Balkanu, s strpno in pametno politiko zavetništva pa je po osamosvojitvi postala faktor stabilnosti.

Slovenska "vojaška" prisotnost v Makedoniji je evidentna že od kresnensko-razlovskega upora 1878-1879, ko je bil Miroslav Humbajer načelnik

štaba makedonskih upornikov, do prekmurskega rojaka in polkovnika A.R. , ki je bil 1990 poveljnik TO Zahodne Makedonije. Sem gre deloma prišteti še številne častnike, policiste, carnike in duhovnike, ki so vse od 1920 službovali v Makedoniji, največkrat kazensko. Tudi nekaj slovenskih generalov je službovalo v Makedoniji, poslednja pa sva bila moja malenkost (Bitola) in generalpodpolkovnik Teodor Troha, do 1992 namestnik poveljnika 3. vojaškega območja s sedežem v Skopju.

Na balkanskem vojaškem poligonu je Makedonija primer mirnega združevanja in osamosvajanja. Izkušnje so dragocene, posebej še zaradi tega, ker so ravno Makedoniji pripisovali najmanj možnosti za mirno in neoboroženo združevanje. Verjetno je razlog tudi v tem, da na prvih pluralističnih volitvah niso prevladale nacionalistične oziroma desne stranke (Vmro). Zanimivo pa je vsekakor, kako so makedonski politiki strpno razreševali spore in pritiske s sosednjimi državami in njihovimi težnjami: Grčija je zanižala državotvornost in ime države, Srbija meje in religijo, Bolgarija jezik in narod, Albanija pa meje in državotvornost manjšine.

Nesporno so bili zunanji pritiski na Makedonijo izredno močni. Znano je, da je Grčija še v začetku 1992 predlagala sosednjim državam, podpisnicam bukareškega miru iz leta 1913, da bi ponovno proučili položaj in si razdelili Makedonijo. Zahodni pritiski, predvsem pa pravočasna ameriška vojaška prisotnost (sicer minimalna), so seveda preprečili namere sosedov in takšno "razdelitev" Makedonije! Toda Makedonija je morala plačati drugo ceno – postala je baza Nata!

Makedonija – baza Nata

Prisotnost Nata v Makedoniji je že evidentna. Najprej so to bile "čiste" ameriške enote na meji z ZRJ in Albanijo, ki so jih pozneje zamenjale enote Nata. Poleg tega je velik (35.000 ha) in urejen vojaški poligon JLA v Krivolaku predviden ne samo kot novi poligon sil južnega krila Nata, ki naj bi ga celo odkupili oziroma vzeli v najem. Tako bo v Kumanovu nameščen Center Nata za zbiranje in analizo podatkov o razmerah v pokrajini Kosovo (torej, obveščevalni center!), obenem pa je predviden tudi kot sedež poveljstva in glavna baza enot Nata za hitra (helikopterska) posredovanja na Kosovu. Namreč, na Kosovu se nahaja okrog okrog 2.000 opazovalcev misije Ovse pod vodstvom Williama Walkerja, ki bodo nadzorovali premirje. V skupni akciji pod šifro Skupno jamstvo bodo sile Nata pod poveljstvom francoskega generala Marcela Valentina, v 1–2 urah lahko evakuirale okrog 2.000 opazovalcev Ovse s Kosova. Enota Nata za hitro posredovanje šteje okrog 1700 vojakov (predvideno 2000), v slučaju potrebe (spopadov) pa se takoj poveča na 5.000 vojakov. Nacionalni sestav je naslednji: Francija – 700, Velika Britanija – 350, Nemčija – 250, Italija in Nizozemska vsaka po – 200, dočim ameriški del (300 vojakov) še ni določen. Enota je tudi primerno oborožena in

opremljena (100 tankov, 200 bojnih vozil in večje število helikopterskih eskadril). Enote bodo nameščene na treh lokacijah: Kumanovo, Skopje in Tetovo. Seveda, z vojaškega letališča v Petrovcu pri Skopju pa bodo vzletavala tudi izvidniška in brezpilotna letala, kakor tudi intervencijske letalske enote zaradi zaščite misije Ovse na Kosovu. Razumljivo je, da takšna prisotnost Nata ne bo po volji Zvezne republike Jugoslavije, vendar se bodo morali sprijazniti s tem.

Po odhodu JLA se je makedonska vojska znašla v zelo nerodnem položaju, ker ji je primanjkovalo makedonskih častnikov. Zato so v stalni sestavi ostali tudi častniki drugih nacionalnosti, verjetno tudi kakšen Slovenec.

Makedonija je že članica Partnerstva za mir, zdaj pa obstaja realna ocena, da bo lahko kmalu postala tudi članica Nato. Makedonci so se zares znašli v kočljivem položaju, vendar se tudi prihajajoče politične strukture zavedajo, da brez uslug Nata in sodelovanja z njim ne morejo računati na mir in varnost. To zlasti velja za zahodni del Makedonije, kjer je pretežno albanska manjšina.

Po nekaterih informacijah je že pripravljen tudi načrt prenove makedonske vojske po standardih Nata. Prenova naj bi trajala 5-7 let, po načrtih specializiranega ameriškega podjetja (ki je že sodelovalo pri prenovi hrvaške vojske), kateremu je Pentagon baje že plačal 4 milijone dolarjev samo za izdelavo načrtov.

Nedavno je bila objavljena Bela knjiga nacionalne obrambe z načrtom, kako iz sedanjih dveh elitnih brigad formirati še sedem podobnih, tako da bo makedonska vojska skupno štela 30.000 vojakov. Sedanje stanje je okrog 12.000 pripadnikov stalne sestave, s tem da letni kontingent regrutov šteje 8.500 mladih vojakov. Skupaj z rezervisti pa naj bi makedonska armada štela okrog 110.000 vojakov. Organizacijski sestav je korpusni. Sedež generalštaba je seveda v Skopju (načelnik je bivši general JLA), poveljstva korpusov pa so v Kumanovu, Bitoli in Štipu. Poleg zastarele oborožitve JLA so v zadnjem času nakupili ali pa dobili tudi nekaj modernejše vojaške oborožitve in opreme.

Zdi se mi, da so Američani s svojo zgodnjo vojaško prisotnostjo v Makedoniji preprečili načrtovani vojaški poseg JLA oziroma vojske Zvezne republike Jugoslavije v Makedoniji (borba za Staro Srbijo), obenem pa so odložili razreševanje kosovskega problema (dokler se ne razreši bosanski). Osnovna izkušnja za dosje balkanski vojaški poligon iz Makedonije je prav gotovo dejstvo, da pravočasna prisotnost tudi majhne vojaške enote velesile ali Nata lahko deluje preventivno in prepreči vojaški poseg oziroma razreševanje večjega kosovskega konflikta. Seveda, če je takšen zaključek realen in verodostojen, potem bo potrebno v arhivih iskati še neposredne dokaze o načrtovani in dirigirani destabilizaciji Jugoslavije.

3.5.5. Zvezna republika Jugoslavija (Srbija, Črna gori in Kosovo)

Večina analitikov se strinja, da je srbski koncept – “osmaški”, imel tri mogoče cilje:

- centralistična ureditev Jugoslavije po svoji leadersko-hegemonistični podobi;
- ustvariti veliko ali razširjeno Srbijo;
- v sedanji oziroma razširjeni Srbiji uvesti strogi centralizem.

Srbsko politično vodstvo se ni oprlo na pozitivno dediščino in tradicijo, temveč je zaslombo in podporo poiskalo v militantnem nacionalizmu, pravoslavju, nacionalni mitologiji in velikosrbski inteligenci. Potem naj bi se zgodila “protisrbska koalicija”, začelo se je “dogajanje naroda” in sledila je “protibirokratska revolucija” kot nekakšna oblika homogenizacije srbskega naroda. Rezultati so se kaj kmalu pokazali: odpravljeni sta bili obe pokrajini, Kosovo je postalo “problem” in Črna gora je pristala ob boku “ogroženi” Srbiji. Makedonija se je previdno uprla, Bosna in Hercegovina se je zamajala, Hrvaška se je razdelila na oba “državotvorna” naroda, Slovenija se je usmerila proti Evropi. Leve sile so bile poražene na 14. kongresu ZKJ, zmagali so protibirokratska revolucija, nacionalizem in protikomunizem. In ostala je samo še JLA brez “svoje” države. Z “jastrebi” in z večinskim srbskim častniškim in vojaškim sestavom na čelu!

Kdo je od zunaj dirigiral takšen razplet in čigavi interesi so prevladali, sem delno že povedal. Bilo bi kratkovidno, če bi krivdo naprtili izključno Srbski akademiji znanosti in umetnosti zaradi analize srbskega vprašanja ali če bi krivili beograjsko partijsko osmo sejo, ki je podprla velikosrbski hegemonizem. Notranji vzroki so globlji (zgodovinski in verski), vendar ne kaže pozabiti, da so se na srbskih ozemljih vedno križali interesi velikih sil in sosedov. Večstoletno zatiranje otomanskega gospodarja in kaznovalna politika germanskega dejavnika so budile pri Srbih odpor in državotvorna hotenja po združitvi v eno državo. Zunanja emigrantska podpora poraženim idejam četništva in velikosrbstva so samo delni izraz splošnega stanja. Vendar resničen. Dokaz je tudi zelo hitra zamenjava peterokrake zvezde s četniško kokardo (tudi v vojski Zvezne republike Jugoslavije) in drugimi simboli.

Nastal je absurdni položaj: Jugoslavija je razpadla po “začetni” krivdi Srbije (Ivan Stambolić), vendar na njenem ozemlju ni divjala nobena državljanska ali drugačna vojna! Bila pa je vseeno kaznovana z mednarodno izolacijo in gospodarskimi sankcijami. Mednarodna skupnost je preprečila dosledno uresničitev dogovora Milošević – Tuđman iz Karađorđeva o razdelitvi Bosne, s tem pa tudi nastanek dveh antagonističnih tvorb – Velike Srbije in Velike Hrvaške. Vseeno pa je dovolila “humano” preselitev hrvaških Srbov in ustanovitev Republike srbske v okviru Bosne in Hercegovine.

Zaradi hegemonistične narave, strukture oblasti in odnosov je v "ostanku Jugoslavije" najprej izbruhnil spor Srbije s Črno goro. Šlo naj bi za neenakopravne ekonomske odnose in podobno, zato je realno pričakovati, da bo prišlo do nadaljnje "delitve" Zvezne republike Jugoslavije.

Priča smo tudi končnemu dejanju "razbijanja" zdaj že Zvezne republike Jugoslavije – ustanovitvi republike Kosovo! Zanimivo pri tem je dejstvo, da je bilo pred razpadom SFRJ ravno Kosovo omenjeno v vseh scenarijih in inačicah kot glavna inicialna bomba! Zgodilo pa se je, da so zunanji faktorji z gandijevsko politiko Ibrahime Rugove začasno odložili končni razplet kosovskega vprašanja. Zgodilo se je tisto, česar Srbi enostavno niso mogli verjeti: s stopnjevanjem politično-ekonomskih in vojaških pritiskov, kakršne sem opisal v ameriški doktrini spopadov nizke intenzivnosti, bo Kosovo najprej dobilo široko avtonomijo... Nadaljevanka je znana!

Srbski akademiki, predvsem pa njihov idejni vodja Dobrica Ćosić, so zelo razočarani zaradi "žalostne srbske usode na Kosovu". Po časopisnih vesteh je Ćosić v Bijeljini (Republika srbska) nedavno tožil nad izgubo Kosova zaradi Miloševićeve "kapitulacije pred ultimatom Nata". Šlo naj bi za narodno tragedijo, ker so svetovne sile do konca ponižale srbski narod.

Znani "oče srbskega naroda" Dragoslav Avramović, bankir in gospodarstvenik, je bolj pragmatičen. Pravi, da je razpad Jugoslavije dokončno zaključen, celo predvideva, da bo tudi Kosovo dobilo status zvezne republike, v kateri bodo zdaj Srbi manjšina. Ko bodo ljudje spoznali kam jih je pripeljal njihov "vožd Sloba", ga bodo odstavili in nagnali. Gre za psihološki prelom: srbski narod mora spoznati, da ni "ne izvoljen niti božanski", in da ne more biti gospodovalen! Raško-prizrenski vladika Artemije je nedavno tega v Klicu srbskemu narodu zapisal, da mir na Kosovu ni rešen, da se Srbi na Kosovu počutijo izdani in kot talci. Torej, še bo tekla kri!

Krvave izkušnje balkanskega vojaškega poligona bodo pokazali kako nadaljevati načrtano globalno politiko. Kajti procesi razbijanja komunistične hegemonije se kaj kmalu lahko prenesejo tudi drugam. Zgledi vlečejo. Katalonci bodo kmalu dosegli neodvisnost. Tudi Baski, Flamci, Škoti, Irci, Korzičani in drugi niso nič manj nacionalno osveščeni, kot so bili nekoč "bratski narodi" Jugoslavije. Celó Avstralija želi postati republika. Kanadi preti združitev.

Verjetno bo Miloševića zgodovina zaznamovala kot velikega krivca za razpad Jugoslavije. Res pa je tudi, da Milošević (po Kissingerju) ne more prevzeti na svoja pleča vse krivde! Naj si jo pač razdelijo... Glavni del pa vedno pripada tistemu, ki načrtuje, podpira in financira. Realno gledano, je bil Milošević samo navaden kmet na šahovnici, daytonski ali katerikoli drugi.

Zgodovina srbskega naroda se je spremenila: zaradi slabega vodstva so zdaj poraženi v vojni in v miru. Cena je velika: ponižanje v revščini! Krivce bo narod vsekakor našel, vendar prepozno. Bivši beograjski župan Bogdan Bogdanović je še bolj neusmiljen kritik, ko zapiše: "Začeli smo agresorsko, osvajalno in nepravično vojno in kot vojaki smo se pokazali precej mizerno, dobili smo batine, moramo priznati!"

Končni seštevek je za Zvezno republiko Jugoslavijo poguben:

- mednarodno, politično in diplomatski je izolirana država, ni članica OZN;
- ekonomske sankcije in mednarodna blokada so povzročile veliko škodo;
- vojaški stroški in sankcije so vzeli 10-20 odstotkov državnega proračuna;
- industrijska proizvodnja je zmanjšana za eno četrtno;
- brezposlenost je okrog 50 odstotna, mladi in intelektualci pa odhajajo v tujino;
- znatno nižji je nivo zdravstvene in socialne zaščite, pa tudi vzgojno-izobraževalni, kulturni, športni itd.

3.6. Osnovni zaključki

V svoji zaključni (50) in zgodnji analizi (1993) je general Kadijević navedel, da je imel primat v razbijanju Jugoslavije vsekakor notranji faktor, vendar v tesni povezavi z zunanjim. Po šestih letih in razgrnitvi "resnic" tudi ostalih odgovornih subjektov v razpletanju jugoslovanske krize, pa bi, po moje mnenju, lahko sklenili tudi takole:

- osnovni krivci (60 odstotkov) za razbijanje SFRJ so predvsem zunanji faktorji (ZDA, Nemčija, Vatikan in emigracija);
- notranje krivce (40 odstotkov) bi lahko razvrstili po naslednjem vrstnem redu: politični, ideološki, verski, ekonomski, vojaški, kulturni in ostali.

Nekateri ugledni avtorji, kakor Miloš Minić (60) in drugi, menijo, da je nesmiselno odgovornost za jugoslovansko krizo in vojno viхро valiti na zunanje faktorje, ker naj bi bilo vsakomur jasno, da so ravno notranji faktorji imeli premoč v razbijanju SFRJ. Pri tem se v glavnem sklicuje na sestanek Tuđmana in Miloševića v Karađorđevu, kjer sta se dogovorila za razdelitev Bosne, s tem pa sta tudi potrdila, da je v bistvu šlo za uresničitev nacionalističnih vizij o Veliki Srbiji in Veliki Hrvaški. Na žalost pa Minić ne upošteva argumentov o tem, kaj vse se je načrtovalo in zgodilo pred navedenim "zgodovinskim" sestankom. Kot bivši zunanji minister bi moral vedeti in tudi upoštevati, da se Tuđman in Milošević nista mogla sestajati, še manj pa skleniti kakšnega dogovora brez tujega blagoslova! Seveda pa bodo srbsko-hrvaški odnosi še nadalje usodno bremenili razmere na Balkanu. To so že posledice tistega, kar se je zgodilo...

Tudi "rezultati" oziroma žrtve so znane, in sicer:

- v slovenski vojni je bilo na strani JLA 44 mrtvih in 184 ranjenih, dočim so bile slovenske izgube minimalne;
- v bosanski vojni izgube niso znane, ocenjuje pa se, da je bilo na hrvaško-bosanski strani okrog 200.000 mrtvih, 400.000 ranjenih in okrog 2-3 milijone beguncev, na srbsko-črnogorski strani pa naj bi bilo 5.000 mrtvih, 10.000 ranjenih in okrog 500.000 beguncev.

Tudi materialna škoda je ogromna. Številke so nezanesljive, le slika je grozna! Namesto zgledne skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti smo dobili prizore apokalipse in balkanske slike. Pojem "balkanizacije" je postal sinonim za največje fizične in duhovne grozote!

Politični krivci so predvsem republiški politično-partijski vrhovi (52), ki so podlegli nacionalističnim in ekstremističnim silam. Natančna analiza bi pokazala več začetnih motivov, ki so povzročili verižno reakcijo razpada Jugoslavije.

Večinoma se vse znane domače in tuje analize ustavljajo pri Memorandumu Srbske akademije znanosti in umetnosti, ki naj bi popravil nekatere zgodovinske krivice proti srbskemu narodu oziroma ki naj bi realiziral težnje ekstremne četniške emigracije in prosrbskih sil pri realizaciji ideje Velike Srbije! Zdi se, da je bilo najbolj usodno, ker je v Srbiji prevladal režim kontroverznega Slobodana Miloševića, ki je vseskozi užival simpatije določenih ameriških krogov. Bil je pač ameriški štipendist!

Skoraj gotovo je, da njegov predhodnik in na osmi beograjski partijski konferenci odstavljeni Ivan Stambolić ne bi podlegel zgodovinsko vabljivi velikosrbski ideji, če bi Jugoslaviji prihranil grozovito državljansko vojno v letih 1991 – 1995. Verjetno je tudi, da ne bi trdovratno vztrajal na unitarni federaciji, temveč bi sprejel tudi kakšno kompromisno inačico, kakor je to pač navadno v politiki. Rekel bom takole: Ivan Stambolić je prva kronska priča začetka razbijanja Jugoslavije, kajti mnogotera so dejstva, da so se ravno na tej partijski konferenci zgodile odločilne stvari: menjava srbske politične garniture, sprememba sistema, delitve in začetek razbijanja SFRJ. Njegova ocena je (46), da so glavni protagonisti osme konference (Milošević, general Ljubičić, Jović, Čkrebić, general Gračanin, Trifunović...) obenem tudi glavni razbijalci Jugoslavije! Gre za protijugoslovansko, unitaristično-hegemonistično in velikosrbsko kliko, ki je spravila v nesrečo 22 milijonov Jugoslovancev! Njegove besede so: "Vojna ni bila potrebna niti neizbežna! Kakor za sobivanje, tako je bil tudi za razdruževanje potrebno dogovarjanje in miren sporazum."

Po Stamboliću je ravno Srbija prva legalizirala secesijo od SFRJ, ko je spremenila zvezno ustavo (ukinila pokrajine), uvedla ekonomsko blokado proti Sloveniji, vpadla v monetarni sistem Jugoslavije, dovolila kazensko ekspedicijo JLA proti Sloveniji (zaradi podpore Albancem!), podžgala

upor hrvaških Srbov, izvedla genocidno vojno za Veliko Srbijo, razdelila Bosno in Hercegovino, itd.

Zanimiva je tudi ugotovitev Ivana Stambolića, da je ravno Slovenija "prva in najodločneje" opozorila Jugoslavijo, da se ne bo obdržala s politiko Osme konference.

Tudi Stambolić sluti, da se dogodki odvijajo po nekakšnem scenariju: po spremembah zvezne ustave se pojavi Memorandum (podtaknjen!?), pokol v paračinski vojašnici in dirigirana protialbanska publiciteta, pa sestanek vojaškega partijskega komiteja (čeprav se general Ljubičić in admiral Mamula baje nista prenašala!), na predlog sprememb srbske ustave se zgodi Osmi partijski sejem, itd. Preobrat je nastal zaradi zahtev po "hitri rešitvi" kosovskega problema! Zmagala je birokratska protirevolucija, srbski nacionalisti z Miloševićem na čelu. Tudi JLA je bila za energično razrešitev kosovske krize (paračinski primer!), pa tudi večinski starešinski sestav se je nalezal nacionalističnega duha... Osmi beograjski sejem je bila vojaški oglas Jugoslaviji! Vojaški partijski vrh in admiral Mamula sta od Boška Krunića, predsednika Predsedstva ZKJ, dramatično zahtevala, da naj Centralni komitej ZKJ zaustavi Miloševića in njegove "osmaše"! No, vseeno se je kasneje (morala) priklonila političnemu vodstvu Srbije.

Na Stambolićevem spisku odgovornih za jugoslovansko tragedijo sta tudi dva generala: armadni general Nikola Ljubičić, nekdanji zvezni sekretar za ljudsko obrambo in predsednik Predsedstva SR Srbije, in general-polkovnik Petar Gračanin, nekdanji načelnik generalštaba JLA in aktualni državni sekretar za notranje zadeve v času razpada SFRJ. Priznal bo tudi, da je njegova največja napaka prihod armadnega generala v pokoju Nikola Ljubičića na politično prizorišče Srbije in Jugoslavije! Prav general Ljubičić je priklinal JLA na politično prizorišče in favoriziral Miloševića, ki bi naj bil samo "statist tujih političnih sil"!

Po Stambolićevem mnenju je ravno armadni general Ljubičić odvil Titu kontrolo nad JLA, pa tudi nad varnostno službo JLA, kar pa ne bo držalo: načela kadrovske politike so bila že prej dogovorjena. Bilo pa je naravno, da bo večinski (prosrbski) del JLA, zlasti častniški (70 odstotkov), vplival na odločitve vojaškega vrha. To vem iz izkušnje pri poročanju ali iz analitičnih poročil: posamezni primeri so pomenili določene reakcije, vedno smo pa poudarjali večinsko mnenje: najprej je bilo jugoslovansko, potem pa srbsko!

Tudi ostali protagonisti na politični sceni v začetku in sredini leta 1991 se ne morejo znebiti zgodovinske krivice. Posebno zaradi tega, ker so praktično vsi, razen Izetbegovića in Tuđmana, pripadali partijski nomenklaturi, ki bi se morala poenotiti vsaj ideološko! Na koncu je celo izpadlo tako, da je bil največji pristaša ohranitve Jugoslavije Izetbegović kot predstavnik islamskega fundamentalizma, saj je realno ocenil, da v

danih pogojih ne bo mogel realizirati nekakšne muslimanske enklave v centralni Bosni, ker bi bila obkoljena od Srbov in Hrvatov.

Zgodovinski arhivi bodo pokazali, kdo vse je bil v službi tujih sil oziroma zunanjih faktorjev. Ne gre za to, da bi registrirali določeno politično agenturo, temveč za napačne politično – strateške ocene na dveh osnovah. Prva je vsekakor ta, da so naši “daljnovidni” republiški voditelji nasledli protikomunistični strategiji in so se v borbi za oblast reševali v raznih “prenoviteljskih” vlogah. Druga napaka pa je vsekakor ta, da so iz ene dezintegracije (Jugoslavije) hiteli v integracijo (Evropska skupnost in Nato), pri čemer so pozabili na zgodovinski spomin novih partnerjev. Zato tudi ni čudno, da je Slovenija ostala izven Nata, saj je bila dejansko prva, ki se je “osamosvojila”. Še slabše se je odrezala Hrvaška s svojo začetno proustaško – fašistično ideologijo in prakso.

Najbolj kompetentna pričevalca o slovenski krivdi sta seveda del svoje krivde zvalila na slovensko stran. Takratni ameriški državni sekretar za zunanje zadeve James Baker je trikrat javno izjavil, zadnjič v amerškem Senatu 12. januarja 1995, da je “vojno začela Slovenija.” Neposredni očevidec in priča, poslednji ameriški ambasador v Beogradu, je v svojih spominih (52) zapisal: “Nasprotno splošnemu mnenju so vojno začeli Slovenci. Njihova deklaracija o neodvisnosti, pred katero ni bilo niti najmanjšega npora za pogajanja, je postavila pod njihovo kontrolo vse mejne in carinske postaje med Slovenijo in njunima dvema sosedom, Italijo in Avstrijo. To je pomenilo, da si je Slovenija kot edini mednarodni prehod med Zahodom in Jugoslavijo preprosto prisvojila pravice na blago, namenjeno drugim republikam, kakor tudi carinske prihodke v vrednosti okrog 75 odstotkov zveznega proračuna. Tudi manj primitivna armada kakor je bila JLA, bi na to reagirala. Najslabše pa je, da je razumljiva želja Slovencev po neodvisnosti obsodila ostali del Jugoslavije na vojno.” V zaključku svoje knjige je Zimmerman, preden bo zgodovina izrekla svojo sodbo, takole razvrstil krivce za razbijanje SFRJ: Slovenijo kot začetnico zaradi svoje sebičnosti proti drugim narodom v Jugoslaviji, Hrvaško za nestrpnost proti srbskemu narodu v svoji državi in lakomnost pri delitvi Bosni, JLA za ideološko krutost in arogantnost in Srbijo oziroma Miloševića za načrtno izvajanje nacionalistične strategija, ki je “ubila Jugoslavijo”. Seveda, Zimmerman se je izognil obsodbi ZDA, pa tudi oceni svojega delovanja in vloge.

Nedvomno je, da je izredno pomembno vlogo v scenariju razbijanja SFRJ odigral ekonomsko – finančni in monetarni faktor. Sistem socialističnega samoupravljanja je bil neučinkovit ekonomski sistem, čeprav je po drugi strani res, da je bil glede na sedanji sistem tržne ekonomije bolj socialno naravnan. Res je tudi, da je socialističnemu ekonomskemu sistemu manjkala vsaj izkušena makroekonomska ekipa, ki bi reševala določene probleme. Tako se je nazadnje pojavil navidezni rešilni in paradni konj. To je bil Jeffrey Sachs, zastopnik reformske ameriške

ekonomske "šok terapije", ki sta jo v tranzicijskih državah načrtno uvajala Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka in se je prej ali slej končala s finančnimi zlomi (Poljska, ČSSR in Rusija). Sachsova denarna reforma v Jugoslaviji se je kljub naporom predsednika zveznega izvršnega sveta Anteja Markovića že 1990/91 končala v političnem kaosu. Dobro je, da smo v Sloveniji imeli pametnega Mencingerja...

Vse bolj enotne so strokovne ocene, da je Štab vrhovnega poveljstva Predsedstva SFRJ (dejansko je to bil ožji del zveznega sekretariata za ljudsko obrambo in generalštaba) eden od glavnih krivcev za razpad (ne razbijanje) Jugoslavije. Štab vrhovnega poveljstva se je v določenem trenutku postavil na stran hegemonistične in ekspanzionistične veliko-srbske politike, čeprav je bil ustavno čuvaj ozemelske integritete in celovitosti SFRJ. Res ne morem verjeti pričevanju najmlajšemu general-majorja JLA dr. Vuka Obradovića (61), da je general Kadijević že 17. septembra 1991 proglasil pokojnega maršala Tita za največjega krivca za razpad Jugoslavije! Po Joviću se je potem še poslušno priklonil Miloševiću! Nekaj ne drži! Kaj se je dejansko zgodilo?

Formalno se je to začelo 22. februarja 1990, ko je štab vrhovnega poveljstva začel razpravo o "nadaljnjem razvoju koncepcije splošnega ljudskega odpora" oziroma z glavnim problemom "vloga JLA pri nevtralizaciji notranjega sovražnika". Pri tem naj bi tudi modificirali novo nalogo JLA: "Braniti samo tiste narode, ki žele živeti v Jugoslaviji in mirna razdružitve s tistimi, ki tega ne žele!" Seveda o tem javnost, tudi vojaška, ni bila seznanjena. Po pričevanju Jovića mu je general Kadijević že kmalu zatem (26. aprila 1990) prvič poročal, da so načrti za izredne razmere v Sloveniji in na Hrvaškem že pripravljeni!

Šele v avgustovski (1990) izredni številki Vojnega dela smo lahko brali obširno razpravo z naslovom Dograditev splošne ljudske obrambe v luči sprememb v svetu in Jugoslaviji. Glavni referat pod naslovom Spremembe v sodobnem svetu in njihove implikacije na dograditev koncepcije splošne ljudske obrambe in oboroženih sil SFRJ je podal generalmajor prof. dr. Radovan Radinović (tudi moj drugi mentor za teoretično generalsko nalogo). Bil je odličen analitik in njegova stališča so najčešče prevladala pri strateških vojaško-političnih ocenah. Kot primer samo navajam njegovo oceno o TO, po kateri bi v krizni situaciji "izrazile popolno lojalnost" republiškem vodstvu! Zato je verjetno potem tudi sledil tisti ukaz o odvzemu orožja nekaterim TO. General Radinović je bil kot načelnik inštituta za strateške študije JLA tudi osnovni kreator vojaške politike in zato tudi osovražen v nekaterih sredinah. Baje mu še sedaj očitajo zgrešene politično-strateške ocene.

Drugi prelomni dogodek se je zgodil 17. maja 1990, ko je generalštab oboroženih sil SFRJ ukazal, da vse TO, radi boljše zaščite, predajo orožje na čuvanje v skladišča JLA. Bil sem takrat v Bitoli, kjer z makedonsko

TO nismo imeli nobenih problemov. Dejansko smo vedeli, da je odločitev namenjena Sloveniji in Hrvaški. No, po Jovičevem pričanju pa mu je 4. in 13. julija 1990 general Kadijević poročal, da so vsi načrti za izredne razmere (po inačici brez odobritve Predsedstva SFRJ) dokončani. Kmalu nato sem tudi jaz zvedel za te načrte.

Mnogi, tudi bivši zvezni sekretar za ljudsko obrabo, admiral Branko Mamula, se strinjajo, da bi JLA lahko preprečila nadaljnji razpad SFRJ z načrtovanim vojaškim udarom v celotni državi! Samo tako bi brez krvi izpolnila svojo ustavno vlogo zavarovanja integritete Jugoslavije. Vojska bi namreč samo začasno prevzela oblast v državi, izvedla bi volitve, referendum, sprejela novo ustavo in država bi bila rešena. Čvrsta federacija ali konfederacija – ni pomembno! Samo da ne bi bilo vojne. S pravočasno medijsko akcijo bi večina prebivalcev podprla takšen “vojaški udar”. Tudi sosednje države oziroma članice ES skoraj gotovo ne bi vojaško intervenirale. Tako se je bilo razumeti tudi ameriškega državnega sekretarja Bakerja v Beogradu. Maršal Jazov pa je generalu Kadijeviću tako in tako dal proste roke... Jović pa generala Kadijevića obtožuje neodločnosti! Vendar generalpolkovnik Avgust Vrtar (62) pravilno ugotavlja, da je “JLA napravila napako, ko se je zaščitnice SFRJ postopoma enostransko prelevila v zaščitnico srbskega naroda in nato Srbije oziroma srbskega vodstva. Tako je izgubila svojo državo in svojo identiteto.”

Razlog za neenotnost štaba vrhovnega poveljstva ni bil v nacionalni sestavi JLA, saj je bil prav večinski srbski (70 odstotkov) častniški zbor (do 1990) verbalno jugoslovansko usmerjen. Vzroke je potrebno iskati v prevladi politično nefleksibilnih in strokovno nekompetentnih vojaških voditeljev, ki so se zaradi tega obnašali kot pravi “jastrebi”! Izuzeti moram vsekakor admirala Stanislava Broveta, kateremu je Slovenija dolžna zahvalo, pa tudi bivšega načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ, generalpolkovnika Stevana Mirkovića, ki je med redkimi imel pokončno držo! S svojo izpovedjo Zvestoba mi je bil pokojnigeneralpolkovnik Stane Potočar, tudi načelnik generalštaba JLA, vzor v vsakem pogledu. Končno, to ni samo moje mnenje. Čeprav bom tvegal kakšno zamero med starejšimi generali in admirali JLA, moram vendarle utemeljiti svoje stališče.

Ko sem nekoč pokojnemu generalmajorju Miražu Stožiniću pohvalil Strategijo miru bivšega zveznega sekretarja za ljudsko obrambo in armadnega generala Nikole Ljubičića, se je najprej hudomušno zahvalil za kompliment, potem pa mi je povedal, da je avtor pravzaprav on! Po službeni dolžnosti! “Pa niti dinarja honorarja nisem dobil!”, mi je priznal na koncu neverjetne štorije. Skoraj nisem mogel verjeti! Potem mi je pripovedoval o tehnologiji nastajanja raznih referatov, koreferatov, ocen in podobno. Skupinica pametnih polkovnikov ali mlajših generalov, ki so jo imenovali “vojaški možgani” ali “možgani generalštaba”, se je za nekaj dni preselila v Dobanovce ali na Zlatibor, kjer so v miru preučili določene

dokumente, "natresli" ideje in zamisli, nato pa je eden od njih to "vrgel" na papir. Potem so sledile redakcije, korekture, daktilograf je vse to obdelal do končne razprave oziroma skupnega odhoda. Včasih so vzeli s seboj tudi kakšnega strokovnjaka, pravnika ali finančnika, pa tudi varnostnika. Podobna praksa se je nadaljevala tudi pozneje. Poznam pravega avtorja nekaterih knjig in strokovnih razprav predstavnikov vojaškega vrha, vendar ga nočem imenovati in zlorabiti njegovega zaupanja. Zato bo moja teza o strokovni nekompetentnosti vodilnih "jastrebov" JLA vzdržala vse kritike!

V določeni meri je sistem "strokovne nekompetentnosti" veljal tudi navzdol. V nekaterih armadnih poveljstvih so strokovni sodelavci, navadno načelniki štabov ali operativno-učnih oddelkov, za poveljnike sestavljali kompletne referate. Bil sem pomočnik za varnost dvema poveljnikoma armade – generalu Jerkiču in Višnjicu, ki sta bila izjemi in sta sama sestavljala svoja poročila in referate. Mnogi pa tega niso počeli, ker enostavno niso znali!

Odgovorno bom komentiral samo dve tri najbolj sporne kadrovske odločitve. Ko je bil za načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ postavljen generalpodpolkovnik Blagoje Adžić, do tedaj načelnik štaba 7. armade v Sarajevu, smo mnogi od presenečenja obstali. Osnovno vprašanje je bilo: ali res nimamo boljšega kandidata za načelnika generalštaba? Seveda so se najbolj čudili visoki častniki 7. armade, ki so generala Adžića tudi najbolj poznali. Komentarjev ne bi rad ponavljal, ker so zelo ponižujoči. Dobro so ga poznali tudi v Bitoli, kjer je bil poveljnik divizije. Pravili so mu "Risar", ker je edino znal lepo narisati vojaški zemljevid! Za vse ostalo naj bi bil popolnoma "glup"... Ko sem odhajal v pokoj, sem mu ob slovesu omenil, da ni dokončal spominske sobe v Bitolju, pa je grobo odvrnil, da ima zdaj "pametnija posla"! Tudi ko ga je predsedstvo SFRJ odstavilo s funkcije državnega sekretarja za ljudsko obrambo, ni vedel, zakaj je bil pravzaprav zamenjan!

Pokojni generalpodpolkovnik Ilija Ceranić je moral zaradi težke bolezni predčasno zapustiti dolžnost načelnika varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Vrzal je bila popolnjena tako, da ga je začasno nadomestil "politik" – generalpodpolkovnik Marko Negovanović. General Ceranić je iskal pravega naslednika. Svojemu namestniku generalmajorju Mihajlu Pavičiću ni preveč zaupal, pa je ta "protestno" odšel v Predsedstvo SFRJ. Ko sem se sredi 1989 zadnjič srečal z njim v Zagrebu, me je spraševal, kaj mislim o polkovniku Aleksandru Vasiljeviću, ki je bil tedaj na "generalskem" stažiranju v Sarajevu. Iskreno sem mu rekel, da je polkovnik Vasiljević sicer odličen operativec, ni pa primeren za dolžnost načelnika varnostne službe JLA! Razlogov je bilo več: bil je grob in maščevalen, pa ga pripadniki varnostne službe JLA enostavno niso imeli radi! In kar je najvažnejše: ni imel potrebne politično-strateške širine. Predlogov in nasvetov podrejenih in sodelavcev ni hotel sprejemati.

Bil je "najpametnejši" in zato tudi enostranski... Ker je bil na vrsti eden od slovenskih generalov, sem mu predlagal starejšega "bezbednjaka" in generalpodpolkovnika A.Z., ki bi s svojim partijskim in kosovskim pedigrejem blažilno vplival na "jastrebe" v vojaškem vrhu JLA! Rekel je, da je predlog odličen in da ga bo skušal uresničiti. Pa ni uspel! Generalmajor Aleksander Vasiljević se je kot načelnik varnostne uprave JLA sicer lahko pohvalil z nekaterimi taktičnimi uspehi (akcija Špegelj), padel pa je na glavnem strateškem izpitu – dovolil je kazenske ekspedicije JLA proti nesrbskim narodom Jugoslavije! Doživel je tudi osebni poraz, ko so ga nasilno zamenjali in celo poslali v vojaški zapor!

Imenovanje mladih in neizkušenih poveljnikov 14. korpusa v Ljubljani, generalmajorja Jovana Pavlova (namesto generalpodpolkovnika Jovota Popovića) in 31. korpusa v Marboru, generalmajorja Miće Delića (namesto generalpodpolkovnika Vukašina Vilotića) na strateškem težišču zahodnega vojskovališča (Slovenije) je bila povsem neodgovorna kadrovska poteza. Šlo je tudi za degradacijo generalmajorja Marjana Vidmarja, ki je kot načelnik štaba moral asistirati nekaj let mlajšemu Pavlovu! Admiralu Simiću, glavnemu partijskemu sekretarju, sem takrat predlagal, da naj v Ljubljano pošljejo generalmajorja Špira Nikovića, bivšega poveljnika kranjske planinske brigade, v Maribor pa generalmajorja Marjana Vidmarja, prej načelnika RŠTO Slovenije. Pa nič.

Gledano v celoti, štab vrhovnega poveljstva Predsedstva SFRJ ne bi smel dovoliti nobene vojaške akcije proti secesionističnim republikam. Vse je lahko počel, samo vojne proti nekaterim narodom se ni smel lotiti! Že samo dejstvo, da je JLA proglašena za agresorja, je moralo biti največja sramota za njeno vodstvo! Zato partizan in generalpolkovnik Ilija Radaković (51) upravičeno pravi, da pravzaprav ni bilo nobenega pravega razloga, da se z "nesmiselno vojno" negirajo velikanski strateški in nacionalni interesi, kakor tudi dosežki partizanske in povojne generacije! Tudi generalpolkovnik Avgust Vrtar (62) meni, da je bil poseg v Sloveniji "politično, vojaško in moralno neopravičljivo in nesprejemljivo dejanje".

Štab vrhovnega poveljstva je predvsem kriv, ker se ni še bolj elastično prilagajal novonastalim spremembam. Naj samo spomnim na zapoznele diskusije in neustrezna stališča o večstrankarskem sistemu. Predvsem pa ni mogel sprejemati politične odločitve o usodi SFRJ in posameznih narodov. Zato so se kasneje morali prikloniti nacionalističnim skrajnežem, pa so morali zamenjati zvezde in druge simbole.

V vojaškem vrhu je bilo preveč arogance, ker so pač "jastrebi" prišli do veljave! Ko sem tudi jaz v teoretični generalski nalogi omenil možnost, da v bodočem konceptualnem razvoju položaj zveznega sekretarja za ljudsko obrambo prevzame civilna oseba, (z minimalno vojaško izobrazbo, tečajem, kakor je navada v Franciji), sem to moral v končni redakciji črtati! Takrat sem tudi zvedel, da je že prej prišlo do hudega spora

admirala Branka Mamule in Staneta Dolanca, ki je bil v nekaterih krogih omenjen kot njegov naslednik.

Zelo pomembno je tudi vprašanje, kdaj je JLA prenehala biti "skupna oborožena sila vseh narodov in narodnosti Jugoslavije", kakor je to bilo določeno v Ustavi SFRJ. Nekateri menijo, da je mejni datum marec 1991. Osebnostno mislim, da je to junij 1991, ko je Predsedstvo SFRJ odstavilo generalpokovnika mag. Konrada Kolška s položaja poveljnika zagrebškega območja oziroma ko je bil izdan ukaz o odpustu slovenskih častnikov in vojakov! Lahko bi iskali še kakšen drug datum (prenehanje financiranja, pošiljanja regrutnih kontigentov in podobno), najbolj zgovoren bo verjetno datum 26. junija 1991, ko se je začel vojaško-policijski poseg v Sloveniji! Od tega datuma ne moremo več govoriti o obstoju JLA, temveč le o vojski Srbije in Črne gore, pozneje vojske Zvezne republike Jugoslavije. Če sprejmemo mnenje narodnega heroja in generalpolkovnika Ilije Radakovića, da se je JLA na koncu prelevila v neočetniško vojsko, potem zares nimam komentarja.

Nesporna je odgovornost generalštaba JLA za neuspešno mobilizacijo, kar je povzročilo, da so se enotam bivše JLA priključile številne nacionalistične (četniške) paravojaške enote iz Srbije in Črne Gore (Srbska garda, Beli orli, odred Dušan Silni, Avalski korpus, Arkanovi Tigri, Knindže samozvanega kapetana Dragana in črnogorski četniški odredi).

Nekdanji vodilni ljudje v JLA bi morali razložiti, zakaj so se odločili za vojaško reševanje političnega problema obstoja SFRJ! Torej, zakaj niso podprli drugih rešitev, tudi zveze republik ali držav, konfederacije, pa tudi asimetrične federacije! Vse, samo ne vojne!

Kulturnih in konfesionalnih krivcev ni potrebno iskati z lučjo. Dovolj je le pogledati v dnevno časopisje tistih dni, pa človek najde obilico raznih razumniških in verskih deklaracij. Nekateri celo pravijo, da je bil njihov vpliv brez posebne teže. Toda pisane besede nam govorijo drugače. Šlo je za "razumniško" propagando, seveda, visokozvenečo, ki s številkami žrtev nočejo imeti nobene povezave. Enako govorijo verski voditelji, češ, da ni šlo za versko vojno. S kulturološko propagando prepojeni in z verskim sovraštvom vzgojeni vojaki pa pripovedujejo drugače: ko so prišli na sovražno področje, so topovske ali tankovske cevi takoj usmerili proti najbolj sveti verski relikviji – križu, zvoniku, džamiji, kapelici, preprosto, proti "njihovemu bogu" so streljali, potem so pa mimogrede še posilili nekaj mladih ali starejših vernic. Šele potem se je začela prava vojna! Balkanska in primitivna, seveda!

Kriza v nekdanji Jugoslaviji, od osamosvojitvene vojne v Sloveniji, domovinske vojne v Hrvaški in osvobodilne v Bosni in Hercegovini, da ne omenjamo ostalih manjših vojaško-policijskih spopadov na Balkanu (Rumunija, Albanija, Zvezna republika Jugoslavija, Kosovo), je vsekakor imela velik politični in vojaški pomen. Zato je tudi Balkan postal vojaški

poligon ne samo za preizkušanje novih vojaških doktrin, ampak tudi za reševanje tranzicijskih problemov in modeliranja nove podobe Evrope. Balkanski vojaški poligon je pokazal, kako se rešujejo interesi tujih sil z vsiljenimi problemi nacionalizmov. Svetu in tudi Evropi pa je potreben nov varnostni sistem, kajti novi izzivi – ekonomski, socialni in ekološki že prihajajo! Potrebni bodo novi poligoni za razreševanje novih svetovnih problemov – etnocentrizma, pomanjkanja hrane, kozmične ogroženosti in podobno. Samo vojnih ne!

KRATICE:

AVNOJ – Antifašistično večje narodnog oslobodenja Jugoslavije (Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije)
BND – Bundes Nachrichten Dienst (Zvezna obveščevalna služba, nemška)
Cia – Central Intelligence Agency (Centralna obveščevalna agencija, ameriška)
CK – Centralni komite
Dia – Defence Intelligence Agency (Obrambna vojaška agencija, ameriške vojske)
ES – Evropska skupnost
HDZ – Hrvatska demokratska zajednica
HVO – Hrvatsko vijeće obrane
IB – Informacijski biro
IS – Intelligence Service (obveščevalna služba, britanska)
JA – Jugoslovanska armada
JLA – Jugoslovanska ljudska armada
KnoJ – Korpus narodnog oslobodenja Jugoslavije (Korpus narodne osvoboditve Jugoslavije)
Kog – Kontraobaveštajna grupa (Protiobveščevalna skupina)
Kos – Kontraobaveštajna služba (Protiobveščevalna služba)
KoV – Kopenska vojska
KP – Komunistična partija
SNI – Spopad nizke intenzivnosti (Low Intensity Conflict)
NOB – Narodnoosvobodilni boj
NOV – Narodnoosvobodilna vojska
MLO – Ministrstvo za ljudsko obrambo
MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve
MPV – Moralno politična vzgoja
OF – Osvobodilna fronta
Ovse – Organizacija za varnost in sodelovanje Evrope (na Kosovu)
Ozna – Odeljenje za zaščito naroda (Oddelek za zaščito naroda)
Rib – Resolucija informativnega biroja (informbiroja)
RS (RH, RM) – Republika Slovenija (Republika Hrvaška, Republika Makedonija)
RSLO – Republiški sekretariat za ljudsko obrambo
RSNZ – Republiški sekretariat za notranje zadeve
RŠTO – Republiški štab teritorialne obrambe
SDS – Srbska demokratska stranka
SDV – Služba državne varnosti (Služba državne bezbednosti – SDB)
SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija
SRS – Socialistična republika Slovenija
SZDL – Socialistična zveza delovnega ljudstva

TO – Teritorialna obramba
Udba – Uprava državne bezbednosti (Uprava državne varnosti)
UNZ – Uprava za notranje zadeve
Vos – Varnostno-obveščevalna služba
VS – Varnostna služba
Vš – Vrhovni štab (Vrhovno poveljstvo)
VTO – Vojaško-teritorialni organi
VZ – Varšavska zveza
ZIS – Zvezni izvršni svet
ZK – Zveza komunistov
ZNG – Zbor narodne garde
ZSLO – Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo
ZSNZ – Zvezni sekretariat za notranje zadeve
ZSMS – Zveza socialistične mladine Slovenije

VIRI IN LITERATURA

Pod 1:

- 1) Savezni sekretariat za narodnu odbranu, Uprava bezbednosti: Kontraobaveštajna služba JNA, Stvaranje, razvoj i rad (1946 – 1954, vojna tajna, strogo poverljivo, br.evid. 14, oktobar 1977. godine, 219 strani.
- 2) Bela knjiga slovenskega protikomunističnega upora 1941 – 1945, ZDSPB – Zgodovinski odsek, ZDA
- 3) Franc Miklavčič, Krivi in zaslužni, Delo – SP, 14.8.1998
- 4) Sodelovanje pri definitivni likvidaciji kvislinških formacij, ostankov band, organizacij in zločinskih združenj: UV ZSLO, CE, klas.št. 0.01.07., fasc. št. 1, str. 73-85; Naloge KNOJ po varnosti, akt Uprave KOS poslan XII Upravi KOS KNOJ-a, str.pov. št. 4, 5.1.1949.
- 5) Školski centar bezbednosti (ŠCB), skripta: Obaveštajni i neprijateljski rad crkvenih organizacija u SFRJ, št.4, evid.št. 195
- 6) ŠCB, Italijanska obaveštajna služba prije rata, št. 7, evid.št.204
- 7) ŠCB, Politički pritisak SSSR i zemalja Kominforma prema Jugoslaviji, št.8, evid.št.195
- 8) ŠCB, Pokušaj ekonomskog porobljavanja Jugoslavije, podiranje in potčinjavanje naših oružanih snaga, psihološke pripreme za napad na Jugoslaviju i mali rat na našim granicama, št.9, evid.št.195
- 9) ŠCB, O obaveštajnoj službi SSSR prema Jugoslaviji, št. 10, evid.št. 204
- 10) ŠCB, Delatnosz IB obaveštajnih službi prema Jugoslaviji, , št. 14, evid.št. 204
- 11) ŠCB, Jugoslovenska emigracija u IB zemljama, št. 15, evid.št. 204
- 12) ŠCB, Ocena Komfinforma i zaključak, št. 16, evid.št. 195
- 13) ŠCB, Rad engleske obaveštajne službe u Jugoslaviji pre i za vreme drugog svetskog rata, št. 17, evid.št. 225
- 14) ŠCB, Rad engleske obaveštajne službe u drugom svetskom ratu, št. 18, evid.št. 204
- 15) ŠCB, Bliski Istok – važan sektor djelovanja engleske obaveštajne službe, št. 19, evid.št. 225
- 16) ŠCB, Američka i engleska obaveštajna služba u posleratnom periodu, št. 20, evid.št. 195
- 17) ŠCB, Razvoj službe bezbednosti kroz narodnooslobodilački rat, št. 22, evid.št. 195
- 18) Četvrti plenum CK SKJ, 1966, Beograd
- 19) Selim Numić, Dobra zemljo, lažu, Do istine u brionskoj aferi prisluškivanja, 1989, Beograd
- 20) Oružane snage Jugoslavije 1945-1981 – dr Petar Knežević, polkovnik in Ivan Baričević, polkovnik, Vojna bezbednost, str. 253 – 272
- 21) Vojna enciklopedija, Beograd, 1962
- 22) Marko Lopusina, Ubij bližnjeg svog, Jugoslovenska tajna policija 1945 – 1995, Beograd, 1996

- 23) Marko Lopudina, Ubij bližnjeg svog II. Akcije državne bezbednosti protiv špijuna od 1946 do 1997, Beograd, 1997
- 24) Marko Lopušina, Cia protiv Jugoslavije 1947 – 1997, Beograd, 1997.
- 25) Munir Alibabić – Munja, Bosna v kandžama Kosa, 1996, Sarajevo
- 26) Warren Zimmermann, Izvori jedne katastrofe – Jugoslavija i njezini rušitelji, 1997, Zagreb
- 27) Dr Boško Todorović in Dušan Vilić, Razbijanje Jugoslavije, 1995, Beograd
- 28) Dr Vaso Predojević, U procjepu, 1997, Beograd
- 29) Stipe Mesić, Moji razgovori s Tudjmanom (2), 16.septembra 1998, Nacional
- 30) Vojno delo, Dogradnja opštenarodne odbrane u okviru promena v svetu I Jugoslaviji, Beograd, avgusta 1990

Pod 2:

- 1) Niko Kavčič, Pot v osamosvojitve, Ljubljana, 1996
- 2) Mira Cencič, TIGR, Ljubljana, 1997
- 3) ŠCB, Rad engleske obaveštajne službe u Jugoslaviji pre i za vreme drugog svetskog rata, št. 17, evid.št. 225
- 4) Vladimir Vauhnik, Nevidna fronta, Buenos Aires, 1965
- 5) Valter Šelenberg, U lavirintu špijunaže, Beograd, 1955
- 6) France Perovšek, Moja resnica, Ljubljana, 1997
- 7) Iz arhivov slovenske politične policije – VOS, OZNA, UDBA (1944 – 1950), Ljubljana, 1996
- 8) Branko Mamula, admiral flote, Razvoj sistema opštenarodne odbrane od 1979 do 1988. godine, SSNO, Beograd, 1990
- 9) Ciril A. Žebot, Slovenija, včeraj, danes in jutri, Washington, 1967
- 10) Stjepan Domankušić, general-potpukovnik in dr Milivoje Levkov, pukovnik Politička emigracija, Beograd, 1974
- 11) Ciril A. Žebot, Misli ob petdesetletnici prve slovenske vlade, Washington, 1968
- 12) Ali H. Žerdin, Generali brez kape, Čas Odbora za varstvo človekovih pravic, Ljubljana, 1997
- 13) ABC mirovni zvezki 1, Hladni mir in druge vroče teme, Ljubljana, poletje 1986
- 14) SSNO, Politička uprava, Informacija o aktivnostima "mirovnog pokreta" i inicijativi za civilnu službu, Beograd, 1986
- 15) SSNO, Politička uprava, Informacija o tretmanu JNA u časopisu Nova revija broj 61-62, Beograd, 1987
- 16) SSNO, Politička uprava, Informacija u vezi sudjenja Borštneru, Janši, Zavrlu i Tasiću, Beograd, 1988

Pod 3:

- 1) FM -100-20, Low Intensity Conflict, US Army, 16.1. 1981 (Prevod štev. 5, Centar za strateške studije JNA : Borbeni priručnik KoV SAD o sukobu niskog intenziteta), kopija prevoda pri avtorju zaradi pisanja teoretične generalske naloge (splošni del naloge sem 1991 odstopil znanstvenemu institutu slovenske vojske in policije). Pravilo FM-100-20 je dano v operativno uporabo 1981, a mnoge razprave ameriških vojaških strokovnjakov ne bazirajo na tem pravilu, ker je zaupne narave, temveč na podlagi javnih izjav in popularnih izdajah, kakor je to brošura FM-445-25.

- Marijan Kranjc, general-major u penziji, Savremene vojne doktrine – sukob niskog intenziteta, Vojno delo 5-6, Beograd, 1990.
- 2) David J. Dean, The USAF in Low Intensity Conflict, The Air University Review, 1-2/1985
Friedman Norman, Pomorska strategija i koncepcija američke flote, IBP (Informativni bilten prevodov) 9/1988.
- 3) Dr Sam S. Sarkesian, Low Intensity Conflict – Concepts, Principles and Policy Guidelines, The Air University Review 1-2/1985
Stephen Sloan, Viewpoints on Low Intensity Conflict, Military Review, 1/1986
John S. John, The Debate About Low Intensity Conflict, Military Review 2/1986
Peter A. Bont, In Search of LIC, Military Review 8/1986.
- 4) Caspar Weinberger, Annual Report to the Congress Fiscal Year 1986, Washington D.S., 1985.
- 5) Michael T. Klare, Prevod članka: Sukobi niskog intenziteta – nova doktrina američke intervencije, Le Mond Diplomatie 3/1986
- 6) Specijalni rat, Vojna enciklopedija, zvezek IX, Beograd, 1975, II. izdaja.
Stojan Jović, podpolkovnik, Specijalne snage, Montenegro Harvest, Podgorica, 1994.
Zoran mr. Krnić, Strategija posrednoga nastopanja, Ljubljana, 1997, str.198 – 204.
- 7) Wallace H. Nutting, general, The New York Times, 4. 5. 1985.
- 8) Steven E. Miller, Convencional Forces and American Defence Policy, Princeton University Press, 1986.
- 9) Dr Sam C. Sarkesian, US Policy and LIC, Transaction Books, 1981.
- 10) Carsten Holbread, Superpower and International Conflict, St. Maitn's Press, New York, 1985, str. 110.
- 11) William C. Gilmore, The Granada Intervention, MPL, London, 1984
William Berry, Ten Days of "Urgent Fury", All Hands, 8/1984
JCS Replies to Criticism of Grenada Operation, Army, 8/1984
- 12) Radoslav mr. Šuljagić, kapetan fregate in Mrkić mr. Nataša, Prikaz oružane agresije na Libiju, Vojno delo, 6/1987.
- 13) Izraza "kontaktne" in "nekontaktne" oziroma "stične" in nestične" operacije ali bojne akcije (udarce) sem predlagal 1989 v teoretični generalski nalogi, kar je bilo sprejeto. Namreč, za napad ameriških letal na Libiju, s precejšnje razdalje in izven dosega libijskih radarjev, so nekateri vojaški strokovnjaki predlagali izraz "distančno delovanje". Ker je bilo očitno, da gre za revolucionarno tehnološko inovacijo (pametne rakete in radarji), sem predlagal navedena izraza. Današnje izkušnje glede uporabe pametnega orožja in navigacijsko-satelitskih sistemov, da ne omenjam t.i. laserske vojne, nedvomno potrjujejo adekvatnost navedenega predloga.
- 14) Don L. Etichison, The US and Militarizm in Central America, Praeger Publisher, 1975.
- 15) B. A. Krumski, Politika Sovjetskog saveza u Indijskom okeanu, Nauka, Moskva, 1984.
- 16) Dr. A. Cvetkov, polkovnik, Specijalne operacije, IBP, Beogrda, 1979.
- 17) Medjunarodni terorizam, Belorus, Minsk, 1983.
- 18) Special Operation in US in Nacional Defence Strategy, University Press and Nacional Strategy Information Centre, 1984, str. 35.
- 19) James B. Motley, A Perspective on LIC, Military Review, 1/1985, str. 3-11.
- 20) John D. Waghelstein, polkovnik, Post – Vietnam Counterinsurgency Doctrine, Military Review, 5/1985
Michael L. Brown, major, Vietnam – Learning from the Debate, Military Review 2/1987.

- 21) Peter N. Kafkadas, major, The Light Division and Low Intensity Conflict, Military Review 1/1986.
- 22) David J. Dean, podpolkovnik, The USAF in LIC – The Special Air Warfare Centre, Air University Review 1-2/1985
- 23) Edgar Ulsamer, Capabilities USAF for LIC, Air Force Magazine, 3/1986.
- 24) Anton dr. Žabkar, kapetan bojne ladje, RM u vojnim intervencijama I akcijama specijalnog rata (Studija), CVVŠ RM
“Maršal Tito”, Split, 1986.
- 25) Norman Friedman, Pomorska strategija I koncepcija ameriške flote (prevod), Comparative Strategy, 6/1987.
Ricardo Nassigh, O našim podmornicama – nije sve prošlo I prevaziđeno (prevod), Revista Italiana Difesa 6/1987.
- 26) Anton dr. Žabkar, kapetan bojne ladje, Spopad obsojen na improvizaciju (Falklandska vojna 1982), Naša obramba 5/1984.
- 27) Heinc Britische, Kanonenbootpolitik, Militärverlage der DDR, Berlin, 1984.
- 28) Jonathan R. Adelman, Superpowers and Revolution, Praeger, 1986, str. 136.
Dr Simo Wedening, major Kleiner Krieg, Truppendienst, 5/1963.
- 29) Special Operations in US Strategy, NDUP, 1984, str. 100.
- 30) Robert L. Hutchings, Soviet – East European Relations – Consolidacion and Conflict 1968 – 1980, The University of Wisconsin Press, 1983, str. 41 – 44.
- 31) Edvard Kardelj, Socijalizam i rat, Kultura, Beograd, 1960.
- 32) Daniel Colinc, major, The Soviet Military Experience in Afganistan, Military Review, 5/1985.
- 33) Kip Mc Cormick, poročnik, The Evolution of Soviet Military Doctrine in Afganistan, Military Review, 7/1987.
- 34) Mohammed Ayoob, Conflict and Intervention in the Third World, Croom Helm, London, 1987.
- 35) Marko Lopusina, CIA protiv Jugoslavije 1947 – 1997, Narodna knjiga, Beograd, 1997
- 36) Dr Sam Sarkesian, The Myth of US Capability in Unconventional Conflict, Military Review 9/1988, str. 2 – 17.
+ Miraz Stožinić, generalmajor, Specijalni rat u okviru doktrine sukoba niskog intenziteta, Vojno delo 1/1989, Beograd, str. 41 – 42.
- 37) FM – 100 – 5, Operations other than war , USA, 1994
- 38) Mohammed Ayoob, Conflict and Intervention in the Third World, Crom Halm, London, 1980.
The Regan Doctrine supports anticommunist insurgencx across the Third World, New-sweek, 12/1985.
- 39) Oleg Platonov, Zgodovina ruskega naroda v dvajsetem stoletju, Moskva, 1998
- 40) Svi špijuni sveta, Profil št. 15/1998, Beograd
- 41) Loren Liss, Kako su Tita učili da pliva, New York, 1998 (prevod izvoda: Kako je Amerika finansirala Titov komunizam, Profil št. 15/1998)
- 42) Boris Starkov, Propast balkanske utopije, , Profil št.15/1998
- 43) Stephane Courtois, Le livre noir du communisme, Paris, 1997
- 44) Philip Agee, CIA, Dnevnik agenta, Zagreb, 1975
- 45) Aleksandar Nenadović, Tepavac, Sećanja I komentari, Beograd, 1998
- 46) Ivan Stambolić, Put u bespuće, Beograd, 1995
- 47) Kosta Mihailović, Vasilije Krešić, “Memorandum SANU” – Odgovori na kritike, Beograd, 1995

- 48) Slobodan Đukić, Izmedju slave i anateme, Politička biografija Slobodana Miloševića, Beograd, 1994
- 49) Prof.dr Radovan Radinović, O raspletu jugoslovenske krize I mogućim posljedicama, Vojno delo 1-2/1991, Beograd
- 50) Veljko Kadijević, armadni general, Moje vidjenje raspada – Vojska bes države, Beogrda, 1993
- 51) Ilija T.Radaković, generalpolkovnik, Besmislena YU ratovanja, Beograd, 1997
- 52) Waren Zimmermann, Izvori jedne katastrofe – Jugoslavija i njezini rušitelji, Zagreb, 1997
- 53) Vojno-politički informator, Posebno izdanje (324), Beograd, 1991
- 54) Predrag Tasić, Kako sam branio Antu Markovića, Skopje, 1993
- 55) Dr. Vaso Predojević, polkovnik, U procjepu, Beograd, 1997
- 56) Dr. Borisav Jović, Poslednji dani SFRJ, Beograd, 1995
- 57) Dr. Dimitrij Rupel, Skrivnost države, Ljubljana, 1992
- 58) Sefer Halilović, brigadni general, Lukava strategija, Mostar, 1997
- 59) Makedonija, suseda na vzhodu, Borec 559-560, Ljubljana, 1997
- 60) Miloš Minić, Kazivanja, Urota u Karađorđevu, Svijet 36, 1998
- 61) Dr. Vuk Obradović, generalmajor, Jedini preživeli posle izgubljene bitke, Profil 16, Beograd, 1998
- 62) Mag. Avgust Vrtar, generalpolkovnik, Nekaj vedenj in misli o vlogi oboroženih sil Jugoslavije, Borec, Ljubljana, 1994